MSZMP KB PÁRTTÖRTÉNETI INTÉZETE

ELLENFORRADALOM MAGYARORSZÁGON 1956

TANULMÁNYOK

I.

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

1958

Felelős kiadó a Kossuth Könyvkiadó igazgatója

A Párttörténeti Intézet kollektívája nehéz feladatot tűzött maga elé, amikor rövid idővel az 1956. évi magyarországi ellenforradalom után arra vállalkozott, hogy — az Intézeten kívül álló szerzők közreműködésével — tanulmánygyűjteményt adjon ki az ellenforradalomról.

Az ellenforradalom történetének feldolgozását megnehezíti, hogy olyan eseményekről van szó, amelyeket még nem lehet történelmi távlatból szemlélni. Ezek az események napjainkban játszódtak le, szereplőik ma is közöttünk élnek — a történész maga is szemtanúja és tevékeny részese a kornak. Korunk történetének megírásánál le kell gyűrni a szubjektív benyomásokat, s a marxista szemlélet segítségével meg kell találni az események fő irányvonalát és mozgató rugóit.

Egyes nézetek szerint a történésznek nem feladata a közvetlen múlt kutatása: meg kell várnia, míg teljesen tárgyilagosan, minden szenvedély és érdek nélkül foglalkozhat témájával. A marxizmus azonban nem osztja ezt a nézetet: tanítása szerint tárgyilagosan, az igazsághoz híven fel lehet és fel is kell tárni a közelmúlt és a jelenkor tanulságait, de ez csak úgy lehetséges, ha pártosan, a haladást képviselő osztály, korunkban a forradalmi munkásosztály szemléletével tanulmányozzuk az eseményeket.

Az ellenforradalom dokumentumainak összegyűjtése és rendezése korántsem fejeződött be (az ilyen munkát egyébként nem is lehet soha befejezettnek tekinteni). Minden bizonnyal sok alapvető fontosságú dokumentum hiányzik még a Párttörténeti Intézet Archívumából, amelynek dokumentumanyagára tanulmányaink megírásánál első-

sorban támaszkodtunk. A meglevő dokumentumok egy része még nincs levéltárakban elhelyezve, s általában még nem áll a kutatók rendelkezésére. Továbbá: az ellenforradalom nyíltan sohasem tárta fel stratégiáját és taktikáját, igazi céljait, s óvakodott attól, hogy írásban megörökítse szervezeti kapcsolatait, szándékait és módszereit. Figyelembe kell venni azt is, hogy az ellenforradalom leverése nem egy-két óra alatt történt, s így a november 4-ét követő néhány zavaros nap alatt az ellenforradalmároknak bőségesen volt alkalmuk arra, hogy a számukra legfontosabb és a rájuk nézve leginkább kompromittáló iratok nagy részét megsemmisítsék vagy imperialista szövetségeseikhez kimentsék.

Ma még nem vállalkozhattunk arra, hogy az ellenforradalom teljes, összefüggő történetét írjuk meg, hanem csak az ellenforradalom egyes fontos kérdéseiről szóló cikkek és tanulmányok sorozatát tudjuk az olvasóközönség kezébe adni. Az első kötet tanulmánysorozata az ellenforradalom előzményeivel foglalkozik: az ellenforradalom fő támogatóinak és irányítóinak, a nyugati imperialista köröknek szerepével, a hazai ellenforradalmi erők szervezkedésével, s a Nagy Imre—Losonczy-féle áruló, revizionista frakció szerepével az ellenforradalom eszmei előkészítésében. Az ellenforradalom kirobbanásához azonban négy, szorosan összefüggő fő tényező vezetett: a fenti három tényező, és a Rákosi Mátyás vezette Központi Vezetőség hibás politikája, azok a súlyos hibák, amelyeknek döntő szerepük volt a párt egységének megbomlásában, s szakadás következett be a párttagság és pártvezetés, a párt és nép között. Aki nem érti a régi pártvezetés hibáinak ezt a hatását, nem értheti meg azt sem, hogyan robbanthatta ki a külső és belső reakció a magyarországi revizionistákra támaszkodva az ellenforradalmat. Tanulmányunkat, mely ezzel a kérdéssel foglalkozik, a második kötet tartalmazza.

A második kötet — amely rövidesen követi az elsőt — s a harmadik kötet feltárja az ellenforradalom általános politikáját, a „munkástanácsok", a „forradalmi bizottságok", a burzsoá pártok szerepét, a reakció fegyveres csoportjainak tevékenységét, a Nagy Imre—Losonczy-csoport árulását, valamint az ellenforradalom vidéki kibonta-

kozását. Amint ebből a vázlatos felsorolásból látszik, a tanulmánygyűjtemény három kötete nem tart igényt a rendkívül bonyolult és zavaros időszak minden részletének tisztázására, de mégis többékevésbé feleletet ad a legfontosabb kérdésekre. E kérdések végleges tisztázásához még sok kutatómunka és sok vita szükséges, s köteteinknek egyik célja éppen az, hogy erre ösztönözzenek.

A tanulmányok nem egyöntetűek: különböző terjedelműek, s a terjedelem esetleg nem fejezi ki pontosan a tárgyalt kérdés jelentőségét. Műfaji különbségek is vannak az egyes cikkek között: némelyikben több a publicisztikai elem, másikban a tények közlése vagy a politikai elemzés dominál.

Természetesen nem tarthatunk igényt arra, hogy az olvasó minden megállapításunkat végleges igazságnak tekintse. Cikkeink különféle szerzők művei, s bár a szerzők valamennyien a marxizmus—leninizmus alapján állnak és minden főbb kérdésben egyetértenek, gondolkodásmódjuk nem lehet teljesen azonos.

Külföldön, különösen a kapitalista országokban, sok könyv és brosúra jelent már meg az 1956. évi magyarországi ellenforradalomról. Ezekben a kiadványokban azonban hemzsegnek a célzatos és rosszindulatú hamisítások, ferdítések és kitalálások. Jelen kiadványunkkal szeretnénk hozzájárulni a magyarországi ellenforradalom igazságos, a valóságnak megfelelő értékeléséhez, és reméljük, hogy tanulmánygyűjteményünkkel segítséget nyújtunk pártunknak ahhoz, hogy az ellenforradalmi nézetek maradványait mihamarabb leküzdje és a magyar dolgozó nép politikai tisztánlátását és öntudatát növelje.

A Magyar Szocialista Munkáspárt
Központi Bizottságának
PÁRTTÖRTÉNETI INTÉZETE

Jemnitz János

A NEMZETKÖZI HELYZET ALAKULÁSA ÉS AZ OKTÓBERI ELLENFORRADALOM

A második világháború után, a népi demokratikus országok létrejöttével, a Kínai Népköztársaság megteremtésével fokozatosan kialakult a szocialista világrendszer. Ez az objektív történelmi folyamat rendkívüli hatást gyakorolt az egész nemzetközi helyzet alakulására. Az osztályharc nemzetközi méretekben eltolódott: az egyetlen szocialista ország és a kapitalista világ közötti harc mindinkább a két világrendszer osztályharcává fejlődött.

Nagymértékben befolyásolta a nemzetközi helyzet alakulását a gyarmati és félgyarmati népek megnövekedett nemzeti felszabadító harca, az önállóságukat nem régen kivívott volt gyarmati országok antiimperialista küzdelme.

A világimperializmus erőit a már említett két alapvető történelmi változáson túl más tényezők is gyengítették. Ezek között meg kell említenünk az agresszív fasiszta hatalmak vereségét és az ezt követő legyengülésüket, az egyre kisebb területre korlátozódó kapitalista világban a belső feszültség és ellentmondások kiéleződését, a nemzetközi munkásmozgalomnak számbeli és szervezeti fellendülését (amelynek egyik vetülete a tőkések elleni sztrájkharcok méretének és jelentőségének megnövekedése a második világháborút megelőző időkhöz képest), továbbá a nemzetközi méretekben kibontakozó szervezett békeharcot, a kommunista pártok befolyásának fokozódását és még sok más kisebb vagy nagyobb jelentőségű folyamatot, amelyek mind gyengítik a kapitalizmus erőit.

A két leglényegesebb elem azonban kétségtelenül a szocialista országok rendszerének kialakulása és a gyarmati rendszer szétesése. E kettős folyamat történelmi jelentőségét nem lehet felmérni.

1945-től 1200 millió ember (az emberiségnek csaknem fele) sza-

badult fel a gyarmati elnyomatás alól. Új értelmet kaptak Lenin szavai: „A harc kimenetelét végeredményben az határozza meg, hogy Oroszország, India, Kína stb. a világ lakosságának óriási többségét alkotja. S az utóbbi évek folyamán, éppen a föld lakosságának ez a többsége sodródik bele rendkívüli gyorsasággal a felszabadításáért folyó harcba, úgyhogy ebben az értelemben a kételynek még csak árnyéka sem férhet ahhoz, hogy mi lesz a világot átfogó harc végső megoldása. Ebben az értelemben a szocializmus végleges győzelme tökéletesen és feltétlenül biztosítva van . . ."*

A nemzetközi munkásmozgalom tanítói mindig az hirdették, hogy az imperializmus elleni harc sikerének alapfeltétele a fejlett országok proletariátusának és a gyarmati népeknek az összefogása. Ez az összefogás az 1945 utáni években jelentős változáson ment keresztül. A proletariátus világszerte olyan szervezett erőre támaszkodik, mint a szocialista országok közössége; a gyarmati népek egész sora pedig függetlenségük kivívása után, a szocialista országokkal együttműködve folytatja harcát a közös ellenséggel szemben.

Ez az összefogás hosszú évek harcának, átmeneti vereségeknek és nagyszerű győzelmeknek, botlásoknak és a botlások kijavításának eredménye. Ma már ez az összefogás milliók sajátjává vált, mert az imperializmus elleni harcban a népek nagy része megtanulta, hogy a szocialista országok összefogása és támogatása nélkül nem tudnák megőrizni függetlenségüket.

Az imperialista erők hamarosan felismerték, hogy e kettős folyamat számukra végzetessé válik, s szívós harcot indítottak a szocialista fejlődés és a gyarmati népek felszabadító mozgalmai ellen. Az imperializmus elleni harc kettős frontját sohasem lehetett elválasztani egymástól. Például a második világháború utáni legnagyobb méretű és jelentőségű háborúban, a kínai nép forradalmi polgárháborújában nem lehetne megmondani, hogy a Wall Street azért adott-e a Kuomintangnak 6 milliárd dollárt, hogy Kína szocialista átalakulását megakadályozza, vagy azért, mert tudták, hogy

* *Lenin* Művei. 33. köt. Szikra 1953. 502—503. old.

a félgyarmati helyzetben lévő Kína felszabadulása hatalmas lendületet ad majd a még elnyomott népek nemzeti felszabadító harcának és a különböző demokratikus mozgalmaknak.

Washington, London és Párizs minden eszközt felhasználva harcolt a haladás erői ellen. Fő törekvésük a kommunista pártok elszigetelése, kiszorítása a hatalomból, a második világháborúban kibontakozó antifasiszta népi erők megtörése, dezorganizálása, a népfront-szövetségek felrobbantása volt. Ahol szükségesnek látták, nem riadtak vissza fasiszta módszerek igénybevételétől, a kommunista pártok illegalitásba kényszerítésétől, üldözésétől sem. Erőfeszítéseiket több helyütt átmeneti siker koronázta. Egyes országokban sikerült több évre megakasztani a demokratikus fejlődést, sőt esetenként reakciós köröket hatalomra segíteni, mint Vietnamban, Indonéziában, Görögországban, Guatemalában stb. Politikai fordulatot provokáltak ki Olaszországban és Franciaországban, és Csang Kajsek nyilvánvalóan Washington jóváhagyásával kezdte meg 1946-ban provokációit a 9. hadsereg által felszabadított Észak-Kína ellen. A világszerte kibontakozó imperialista ellentámadásban markánsan kirajzolódik a Washington által diktált központi irányvonal. Az amerikai szupremácia a második világháború után első ízben a Truman-elv meghirdetésével jelentkezett. A Truman-elv lényege: az amerikai befolyás biztosítása a Földközi-tenger keleti medencéjében; katonai bázisok létesítése, amelyek közvetlenül Washingtontól függenek és kiindulási bázisul szolgálhatnak az amerikaiaknak bármilyen katonai akció esetén; olyan övezet megteremtése, amely közvetlenül határos a Szovjetunióval és a népi demokráciákkal, gyűrűként veszi körül a szocialista tábort és megakadályozza, hogy közvetlen kapcsolatait elmélyítse az ázsiai—afrikai országokkal, állandó feszültséget teremtve ebben a térségben, amelyet provokációkkal bármikor háborús feszültséggé lehet fokozni. Nem véletlen, hogy az amerikaiaknak ez az első komoly politikai támadó akciója (amely nyíltan katona-politikai jellegű volt) a Közel-Kelet felé irányult. Ez a terület stratégiailag és gazdaságilag óriási értéket képvisel, uralkodó osztályainak pozíciói pedig rendkívül gyengék. Földrajzilag

közel van a Szovjetunióhoz, néptömegei imperialistaellenesek, rokonszenveznek a kialakuló szocialista világgal. A Truman-elv a gyarmati rendszer fenntartására és kiszélesítésére irányult (Törökországot és Görögországot függő országokká tette), katonai lépés volt a népi demokráciák és a Szovjetunió ellen (határaikon ellenséges erőket vonultatott fel), s egyben akadályozta a gyarmati népek és a szocialista erők összefogását.

A következő években a Wall Street gazdasági, politikai és katonai síkon fokozta a haladás elleni harcát. Ennek a politikának alkotó elemei a Marshall-terv, a hidegháborús politika, az abból megszülető katonai paktumok (Északatlanti Szövetség, SEATO, bagdadi paktum) voltak, továbbá Korea, Vietnam, Németország erőszakos kettészakítása, a hidegháborúnak helyenként pusztító, fegyveres háborúvá változtatása (Korea, Vietnam, Kína, berlini légihíd, majd a berlini provokáció). Összefoglalva: annak az elvnek aprópénzre váltása a gyakorlatban, amit Dulles úgy fogalmazott meg, hogy a Szovjetuniót illetően a politikában a háború küszöbéig kell elmenni.

Washington, London, Párizs összefogott, egyeztetett makacs ellenállása nem volt képes megakadályozni sem a szocializmus fejlődését, sem a gyarmati népek függetlenségi harcának kibontakozását.

Az imperializmust gyengítő kettős folyamat hatására a nemzetközi erőviszonyok tíz év alatt gyökeresen megváltoztak — a demokratikus tábor javára. Különösen 1951-től kezdve vált érzékelhetővé az agresszív imperialista hatalmak tempóvesztesége, befolyásának hanyatlása. A katonai tömbökben összekovácsolt államok, elsősorban az Egyesült Államok tekintélyét alaposan megtépázta a kínai és a koreai kudarc. Az a tény, hogy az imperialista nagyhatalmak fegyveres intervenciót folytatnak, valamint nyíltan fasiszta módszereket alkalmazó bábkormányokat támogatnak, Ázsia népeit szembefordította az Egyesült Államokkal és a nyugati nagyhatalmakkal. A koreai agresszió kudarca nagymértékben megnövelte a Szovjetunió, Kína és India tekintélyét, ekkor találtak egymásra első ízben a szocialista és az újonnan felszabadult volt gyarmati országok. A koreai

háború megszüntetéséért vívott harc szorosabbra fűzte India, Kína és a Szovjetunió együttműködését.

1951 után a háborús feszültség fokozatosan enyhült. A békés együttélés távlata 1953 után még határozottabban rajzolódott ki, amikor a Szovjetunió egy sor olyan külpolitikai akciót hajtott végre, amelyek elhárítottak több, a nemzetközi helyzetet mérgező gócot (ezek közé tartozik az osztrák államszerződés, a Japánnal és Nyugat-Németországgal kötött megállapodások, a baráti viszony helyreállítása Jugoszláviával). A Szovjetunió, amely a nemzetközi feszültség enyhítésénél állandóan a kezdeményező fél volt, 1955-ben a négy nagyhatalom kormányfőinek genfi értekezletén nagyjelentőségű javaslatokat tett a fegyveres erők létszámának csökkentésére (amelyeket tettekkel támasztott alá), a nukleáris fegyverek eltiltására, az európai kollektív biztonsági szerződés megkötésére, sőt Európa kettéosztását és a háborús veszélyt azzal is megkísérelte csökkenteni, hogy felajánlotta: csatlakozik az Északatlanti Paktumhoz.

Az 1953-tól eltelt négy év az imperialista hatalmak befolyásának további csökkenését eredményezte. A nyugati imperialista hatalmaknak a hosszú, véres, költséges és eredménytelen gyarmati háborúk után végeredményben el kellett ismerniük a koreai és a vietnami népi demokratikus köztársaságokat. Ugyanebben az időben egy új, szervezett front alakult ki az imperializmus ellen, amelynek részvevői Bandungban tanácskoztak. A konferencia platformjának kidolgozásában Indiának és Kínának oroszlánrésze volt. A Wall Street tehát ismét az antiimperialista és a szocialista erők összefogásába ütközött. Rövid idő alatt egy sor gyarmati ország szabadult fel (Marokkó, Tunisz, Szudán, várható volt Ghana függetlensége), máshol gyarmati háborúk folytak (Kenya, Algéria, Ciprus). A Bandungban tanácskozók vezető államainak, az aktív békés koegzisztencia képviselőinek szintén megvoltak a maguk éles ellentétei a nyugati imperialista hatalmakkal (Indiát Goa és Kasmir; Indonéziát Nyugat-Irián és a gyarmatosítók által szított katonai felkelések, Egyiptomot Szuez és Algéria állította szembe a NATO-hatalmakkal). A bandungi konferencián résztvevő és a szocialista országok kapcsolatai egyre

mélyültek, a nyugati hatalmak mindinkább elszigetelődtek. Ennek a folyamatnak újabb lökést adott N. Sz. Hruscsov és N. A. Bulganyin indiai és burmai útja, továbbá a Szovjetunió határozott fellépése a gyarmatosítás ellen küzdő népek mellett, ami nemcsak szavakban, hanem értékes gazdasági-technikai segítségben is megmutatkozott. (Ez szintén új jelenség volt a nemzetközi életben. Bizonyította a Szovjetunió megerősödését, valamint azt, hogy most már nemcsak szocialista, hanem más, demokratikus irányban fejlődő, függetlenségükért küzdő népeknek is módja van segítséget nyújtani.)

1953 óta nemcsak a gyarmati népek antiimperialista frontja szilárdult meg. Megnövekedett a szocialista országok gazdasági, ipari, katonai ereje is. Szembetűnő különbség mutatkozott a tőkés és a szocialista országok ipari termelésének növekedése között:

Ipari termelés	1937	1950	1952	1955
Szocialista országok	100	192	264	378
Tőkés országok	100	142	158	186*

Nyugat-berlini konjunktúrakutatók a Szovjetunió ipari fejlődését elemezve megállapították, hogy ha a Szovjetunió tartani tudja az ipari termelés növekedésének jelenlegi rátáját, 7—10 éven belül utolérheti az Egyesült Államok iparának termelési szintjét.**

Az ipari eredmények mellett igen jelentős az 1953-tól kezdődő mezőgazdasági fellendülés (a gabonafélék termelése 54,5%-kal, a hústermelés 33,2%-kal, a tejtermelés 39,4%-kal növekedett).***

Hasonló ütemű gyors fejlődés mutatható ki a szocializmust építő népi demokráciák gazdasági életében is. Horderejénél fogva leg-

* Mezsdunarodnaja Zsizny, 1956. 11. sz.
** Militärpolitisches Forum. 1957. 3. sz.
*** Partyijnaja Zsizny, 1957. 13. sz.

jelentősebb a kínai népgazdaság fejlődése, immár szocialista talajon. Egy kiragadott adat: Kína acéltermelése 1949 előtt a legeredményesebb gazdasági évben is 1 millió tonna alatt volt, 1956-ban pedig már megközelítette a 4,5 millió tonnát. 1956 elején a kínai kormány bejelentette, hogy az ország 15—20 év leforgása alatt gazdasági világhatalommá válik.

Még kedvezőtlenebbül alakul az egyenleg az imperialisták számára, ha a katonai-stratégiai erőviszonyokat elemezzük. Mindenekelőtt: az USA elvesztette atommonopóliumát, a Szovjetunió egyenrangú félként jelentkezett a nukleáris fegyverkezés mezején. Az Egyesült Államok katonai erejének visszaesését figyelhetjük meg a légierőknél is. Ezt a folyamatot több irányban nyomon kísérhetjük. A Szovjetunió légiereje számbelileg ugrásszerűen megnőtt, és főleg technikai színvonalával megtörte az USA elsőbbségét. A rakétafegyverek fejlődésével azonban csökken a légierők jelentősége. Ami a szárazföldi hadsereget illeti, az imperialista hatalmak szintén lemaradtak — ezen a téren a szocialista országok oldalán vitathatatlan erőfölény mutatkozik.

A „békés együttélés", pontosabban a „békés vetélkedés" négyéves periódusa sok vereséget, és semmilyen lényeges eredményt nem hozott az imperializmus számára. Nemcsak a múltról és jelenről van szó. Elsősorban a mai eredmények alapján kirajzolódó holnap, a jövő távlata az, ami a nyugati hatalmak politikájában válságjelenségeket idézett elő, cselekvésre késztette őket.

Egymás után hangzottak el a vészjelzések az amerikai politika válságáról. Walter Lippmann, az ismert amerikai publicista így ír: „Az elmúlt néhány hónapban Mr. Dulles a rendkívüli dilemmák egész sorozatába bonyolódott. Elé került (he has bee cought) a goai dilemma Portugália és India között, a dzsakartai dilemma Hollandia és Indonézia között, az észak-afrikai dilemma Franciaország és az algériai arabok között, a palesztinai dilemma Izrael és az arabok között, a bagdadi dilemma Irak és Egyiptom között, a ciprusi dilemma Anglia és Görögország között, a perzsa öböl dilemma Anglia és Szaud-Arábia között stb. stb.

Ez mind eléggé különbözik attól, amit megszoktunk a hidegháború Genf előtti korszakában. Akkor a harc a kommunisták és antikommunisták között folyt. A vezetés vonalát senki sem vitatta... De most a Mr. Dullest zavaró bonyodalmak (the issues which plague Mr. Dulles) nagyon gyakran elsősorban saját szövetségeseink és azon népek között alakultak ki, amelyeknek mi udvarlunk... Elmúltak a régi, sokkal egyszerűbb napok, amikor adva volt a nagy ellenfél, és a vezetés abban állt, hogy annak ellen kell állni..."*

Valóban, 1956 első felében a nemzetközi élet szerkezetének a második világháború után bekövetkezett mélyreható változásai egyszerre kezdtek hatni az 1953 után kibontakozó szovjet „békeoffenzívával". E kettős folyamat olyan események egész sorozatát váltotta ki, amelyek 1956 első felében az amerikai politika válságát jelezték, illetőleg azt fokozták.

Rangsorolás és elemzés nélkül soroljuk fel az amerikai politika vészjeleit: 1956 január elején a francia választásokon megbuknak a reakciós, amerika-barát középpártok, a Kommunista Párt képviselőinek száma 90-ről 150-re emelkedik, felmerül a népfront reális lehetősége; az izlandi választásokon a baloldali népfront győz, ezt követően az izlandi kormány felmondja azokat a megállapodásokat, amelyek az amerikaiaknak lehetővé tették, hogy az országot stratégiai támaszpontként használhassák; Franciaországban, Olaszországban erősödnek a semlegességi törekvések, felelős olasz, francia politikusok (Gronchi köztársasági elnök, G. Mollet miniszterelnök, Ch. Pineau külügyminiszter) nyíltan bírálják az amerikai hidegháborús politikát és generális változást követelnek; Ceylonban a választásokon katasztrofális vereséget szenved az amerika-barát Kotelawala-kormány és a Nehru külpolitikai vonalát követő Bandaranaike lesz az új miniszterelnök, akit széles népfront támogat; az indonéz választásokon a Kommunista Párt 6 millió szavazatot kap, és ezzel az ország legnagyobb pártjai közé kerül; Marokkó, Tunisz, Szudán el-

* New York Herald Tribune, 1956 április 7.

nyerik függetlenségüket, Jordániából és Bahreinből hazaküldik az angol tanácsadókat, és a függetlenné vált új országok, Egyiptom, Szíria, Szaud-Arábia külpolitikai irányvonalával rokonszenveznek. Eltolódtak a közel-keleti erőviszonyok: az említett országokban nagy lelkesedéssel fogadták a szovjet kormányküldöttséget, míg — a nyugati sajtó bevallása szerint — Dullest keleti útján kínos, feszélyezett csönd kísérte. Szorosabbá váltak a Szovjetunió és a volt gyarmati országok gazdasági kapcsolatai. A Szovjetunió és India egyezményt kötött, amely szerint a Szovjetunió acélművet épít Indiának.

A szocialista országok egyelőre sem kiszorítani, sem pótolni nem tudják ugyan a kapitalista országok tőkeerejét gazdasági téren, de a megnyíló távlat lesujtó a Wall Street és a City urai számára. Ezek a kezdeti lépések nagy riadalmat okoztak az amerikai tőkés körökben. Mansfield szenátor például külön tanulmányt írt a Szovjetunió külföldnek nyújtott gazdasági hiteleiről, amelyben vésztjóslóan állapítja meg, hogy a Szovjetunió egyre nagyobb összegű hiteleket ad elmaradott országoknak, és hogy ezen országok köre egyre bővül, most már Indián túl kiterjed más ázsiai, afrikai, sőt még dél-amerikai országokra is. Mansfield szenátor különösen azt tartja aggasztónak, hogy a Szovjetunió hosszúlejáratra, alacsony kamattal ad hitelt és technikai segítséget.*

A viharfelhők az imperializmus egén tovább szaporodtak. A közel-keleti országok makacsul vonakodtak a bagdadi szerződés elfogadásától, majd az állandó ciprusi és algériai harcok miatt amúgy sem túl erős imperialista pozíciókat alapjában rengette meg a Szuezi-csatorna államosítása.

Távol-Keleten sem alakult kedvezőbben az imperialista hatalmak helyzete. Kambodzsa és Laosz végképp kivonta magát a SEATO hatósugarából és csatlakozott a Bandungban meghirdetett öt alapelv külpolitikájához. Washington ezideig legbiztosabb pillére, Pakisztán is megingott. Megbukott a SEATO-t támogató Mohamed Ali miniszterelnök, és az ellenzék, valamint a tömegek sürgetően

* Amerikai Magyar Népszava, 1956 július 31.

követelték a semlegességi külpolitikát. A japán kormány többször felszólalt az atomfegyver kísérletek betiltásáért, Washington rosszallása ellenére megegyezésre jutott a Szovjetunióval, az igen erős japán szocialista ellenzék pedig fellépett a Kínai Népköztársaság elismerése érdekében. Indonéziában a belpolitikai változások világosan balfelé mutattak: a Harahap-kormány helyébe a Szasztroamidzsodzso-kormány került, az ország külpolitikai irányvonalát jelezte Szukarno elnök látogatása a Szovjetunióban, valamint a látogatás alkalmával tett sajtónyilatkozatai.

Az európai helyzet sem alakult kedvezően az imperialisták számára. Az Európai Védelmi Közösség tervét nem sikerült tető alá hozni, halasztást szenvedett Nyugat-Németország felfegyverzése (a német fegyveres erők létszáma nem érte el az előirányzott tervezetet), kiéleződtek az ellentétek a nyugati kapitalista országok között. Olyan követelések hangzottak el, hogy csökkentsék a NATO költségvetését, a francia és az olasz belpolitikai élet továbbra is balra tolódott, az amerika-barát hidegháborús kormányok megbuktak vagy válságba kerültek.

Ezt a válságot jelezte Winston Churchill Aachenben tartott 1956 májusi beszéde. W. Churchillt nem kell bemutatnunk. Kétségtelen, hogy a nyugati imperializmus egyik legtehetségesebb és legvilágosabbfejű politikusa. Hírhedt 1946-os fultoni beszédében ő bontotta ki a kommunizmus elleni hidegháború zászlaját. Jellemző, hogy tíz évvel később az ő szavaiból vehetjük ki, hogy az imperialista politikusok józanabbjai lezártnak tekintik az eltelt tízéves periódust, és megállapítják: a nemzetközi erőviszonyok megváltoztak, az új feltételeknek megfelelő új politikát kell kidolgozni. (Churchill ezúttal, 1956-ban, Európa egysége, a kollektív biztonság mellett szólalt fel.)

Mi volt a nyugati imperialista politika válságának oka? A válság rugóit elsősorban nem a gazdasági életben kell keresnünk, bár kétségtelen, hogy a tízéves fejlődés súlyos milliókat húzott ki a Wall Street és a City zsebéből. Tény az is, hogy a nemzetközi feszültség tartós enyhülése, a háborús állami megrendelések elmaradása újabb millióktól fosztotta volna meg a tőkés monopóliumokat (e milliók

ma a jelenlegi tőkés konjunktúra fontos tényezői). Igaz az is, hogy a tőkések még soha sem engedtek ki önként „zsíros üzleteket" a kezükből (Szuez és az azzal kapcsolatos közel-keleti olaj pedig nyilvánvalóan ilyen „zsíros üzlet"). De gazdasági vonalon a válságjelenségeket akkor ismerjük fel leginkább, ha nem a múlt veszteségeit, hanem a jövő távlatait vizsgáljuk. Látnunk kell, hogy Szuez kezdete lehetett volna egy nagy államosítási hullámnak, amelynek eredményeként a nyugati monopóliumokat és ezzel az imperialista pozíciókat érzékeny veszteség érné. Az államosítási hullám Délkelet-Ázsiából tovább gyűrűzne az arab világban, és veszélybe kerülne a közel-keleti olaj is. (Emlékeznünk kell arra, hogy öt évvel ezelőtt Iránban megkísérelték az olajforrások államosítását, de a végrehajtást az imperialista hatalmak nyílt beavatkozással megakadályozták.) És ha igaz az, hogy tíz év alatt rohamosan meggyorsult a gyarmati rendszer szétesése, igaz az is, hogy a gyarmattartó hatalmaknak még van mit veszteniük:

Gyarmati bevételek (netto)*
(millió dollár)

	1955	1956
Nagy-Britannia	1246	1341
Hollandia	418	320
Belgium	296	292

Végül a kérdés gazdasági vonatkozásait nemcsak a lehetséges veszteségek, hanem a lehetséges nyereségek oldaláról is meg kell néznünk. Közismert a nagy monopóliumok profitéhsége. Nemcsakhogy nem engedik magukat kiszorítani a volt gyarmati területekről, hanem még kedvezőbb feltételeket igyekeznek biztosítani a

* International Financial Statistics, 1957 augusztus.

függő országoknál — bár az utóbbi hónapok tapasztalatai alapján ez nem nagyon látszik valószínűnek. Meg kell még említeni az 1957-ben utat törő, az Eisenhower-elven alapuló újabb politikai nyomást, a durva állami erőszakot, azt a politikai gyakorlatot, amelyről a demokrata párt volt alelnökjelöltje, Kefauver szenátor kijelentette: „Túlságosan sok bizonyíték merült fel amellett, hogy ennek a programnak úgy szabták a ruháját, hogy az elsősorban a nemzetközi olajtársaságok alakjára illjék. Az olaj, ahelyett, hogy csak egyik tényezője lenne a külpolitika kialakításának, döntően befolyásolja azt."*

A felsorolt gazdasági szempontok ellenére a válságjelenségek elsősorban és hangsúlyozottan politikai természetűek. A politikai indokokat a tekintélyes és megfontolt londoni „The Times" nyomán így foglalhatjuk össze: „A genfi csúcsértekezlet megölte a félelmet", megerősödtek a semlegességi irányzatok, kiéleződtek a kapitalista országok közötti ellentétek, megkezdődött a NATO-politika bírálata, kétségbevonták az Egyesült Államok politikai hegemóniáját. Mindez közvetlenül és negatív formában hat vissza a Wall Street és a City gazdasági stabilizálására. E folyamat hatásáról az Egyesült Államok kongresszusa gazdasági bizottságának vezetője 1956 júliusában kijelentette: „Világos, hogy a lemondás a védelem céljaira való mozgósításról, vagy a mozgósítás méreteinek csökkentése nagy hatást gyakorol gazdasági életünkre."**

A nyugati politikusok választ elé kerültek. Vagy tudomásul veszik az erőviszonyok megváltozását és a békés vetélkedés alapján hosszúlejáratú tervet dolgoznak ki az ellentámadásra (mint azt Churchill tette), vagy agresszív módon, erőszakkal próbálják a történelem órájának mutatóját visszaállítani. A vélemények megoszlottak. Voltak hívei a status quo-nak, és a status quo anténak (vagy ahogy nyugaton mostanában nevezték, a „roll back" — visz-

---

* Nemzetközi Szemle, 1957 szeptember.

** *Sz. Krusinszkij, V. Majevszkij, P. Jefimov, M. Ogyinyec.* Sto proizoslo v Vengrii. Moszkva 1956.

szaszorítási — politikának) is.* Az utóbbi időben — a válságjelenségek elmélyülésével — az utóbbi irányzat erősödött meg.**

A „roll back"-politika jelentkezett már a genfi csúcsértekezleteken is, ahol Eisenhower többször felvetette a „kelet-európai országok" kérdését. Eisenhowernek ez a fellépése nem volt elszigetelt jelenség. Karácsonyi elnöki üzenetében ugyanezt a gondolatot találjuk, mely szerint az elnök biztosítja a kelet-európai „sínylődő" népeket afelől, hogy az amerikai nép osztozik gondjaiban, és a szabadság helyreállításában segítséget fog nyújtani.

A „roll back"-politika kerekedett felül, amikor a nyugati hatalmak visszautasították a kollektív biztonsági szerződések megkötését, a Kínai Népköztársaság elismerését, Németország, Vietnam, Korea békés egyesítésének megoldását, valamint abban is, hogy katonai blokkok és stratégiai támaszpontok gyűrűjét építették ki a szocialista országok körül — tagadhatatlan támadó célzattal. A „roll back"-politika érvényesülésével párhuzamosan a nyugati politikusok körében megerősödött az agresszív, hidegháborús hangulat. Sir Gladwyn Jebb, Anglia párizsi nagykövete 1956 tavaszán kijelentette: „A konfliktus a természetes állapot Kelet és Nyugat között."*** Drew Middleton, a „New York Times" nagy-britanniai tudósítója egy magasrangú kormányhivatalnok szavait idézi: „Anélkül, hogy észrevettük volna, a háború utáni periódusból átmentünk a háború előtti szakaszba. Mi tudjuk ezt. Reméljük, Washingtonban is tudják..."****

Tudták. Tudták mindenekelőtt azt, amit A. Eden angol minisz-

---

* A „roll back"-politika elve az, hogy nem ismerik el az 1945-től végbement történelmi változásokat, erőszakos úton akarják megdönteni a népi hatalmat Kínában és a többi népi demokratikus országban.

** A történelem bizonyítja, hogy amikor az uralkodó osztályok politikája válságba jut, a reakciós agresszív módszerek híveinek pozíciói erősödnek meg. Ez a folyamat természetesen nem zárja ki, hogy a másik irányzat, a reálpolitika irányzatának hívei ne érvényesíthessék elképzeléseiket. Az imperialista politikusok közötti nézeteltéréseknek lehettünk tanúi 1956-ban is.

*** Palme Dutt. Labour Monthly, 1956 május.

**** New York Times, 1956 március 22.

terelnök így összegezett: „A kommunista hatalmak és a nyugati demokráciák harcának jellege megváltozott, és nem előnyösen..." Ez félreérthetetlenül azt jelenti, hogy a már felsorolt tényezők hatására az imperialista körök a demokrácia erőivel szemben defenzívába szorultak. Nixon, az Egyesült Államok alelnöke, 1956 október 11-én, San Franciscóban elmondott választási beszédében az Egyesült Államok külpolitikájának lényegét a következőkben összegezte:

1. Sohasem szabad alábecsülni a kommunista veszélyt.
2. Gondoskodni kell arról, hogy az Egyesült Államok erős maradjon.
3. *A „vasfüggöny" mögötti erőket nem szabad magukra hagyni.*
4. A külpolitikában érvényesíteni kell az Egyesült Államok gazdasági kapcsolatait, erejét.*

Szeptember végén Brüsszelben nemzetközi katolikus nagygyűlést tartottak. A felszólalók között volt R. Schuman és Adenauer is. Schuman azt hangsúlyozta, hogy az antikolonialista (gyarmatosítás ellenes) gyűlöletet le kell törni — míg Adenauer, európai kérdésekkel foglalkozva, vészjeleket adott le, hogy a nyugati hatalmak széthúzása következtében a Szovjetunió nemzetközi befolyása megerősödött, Ázsiában új erők léptek fel, tehát, ha a nyugat-európai imperialista körök nem akarnak az erős mezőnyben lemaradni, fokozni kell a NATO hatékonyságát, további lépéseket kell tenni a nyugat-európai integráció terén.**

Amint látjuk, a nyugati imperialista hatalmak politikájában a „roll back"-elv előtérbenyomulásával egyidejűleg a dollárdiplomácia háttérbe szorult, és egyre inkább a „nagy bot", a politikai nyomás, a katonai erőszak módszere érvényesült.

A nyers erőszak alkalmazása már 1956 nyarától előrevetítette árnyékát. A „The Times" 1956 június 28-án a Szuezi Csatorna Társaság államosítását olyan önkényes cselekedetnek nevezi, amely

* MTI 1956 október 12.
** Le Monde, 1956 szeptember 27.

szerinte „... kimeríti a nemzetközi fosztogatás tényét és következményeiben a legsúlyosabb csapást jelenti, amelyet a Nyugattal szemben ezideig egy úgynevezett semleges ország elkövetett..." Éppen ezért a legerélyesebb katonai beavatkozást is természetesnek tartja. A legjellemzőbb a cikknek az a része, ahol a katonai erőszak jogosultságát indokolja: „... ha Nasszer demonstrálhatja, hogy büntetlenül kisajátíthat nyugati tulajdont és lábbal tiporhat nyugati érdekeket, akkor bizonyos, hogy előbb vagy utóbb mások is követni fogják példáját. A közép-keleti olajmezők, amelyektől Nagy-Britannia életszínvonala olyan nagymértékben függ, pillanatnyilag baráti közép-keleti államok területén fekszenek. Az arab politika futóhomokján azonban biztosra vehető, hogy a minden országban megtalálható szélsőséges elemek az egyiptomi példa követése érdekében fognak nyomást gyakorolni. *A helyzet mindenesetre nem olyan, hogy elegendő csupán tiltakozó jegyzékek átadása...*"

A szuezi válság egyre inkább elmélyült, és minthogy Egyiptom a politikai nyomásnak, valamint a dollárdiplomáciának ellenállt, megérett a nyílt fegyveres agresszió terve. Nutting angol külügyi államtitkár a konzervatív párt külügyi vitáján kijelentette, hogy ő a békét csak az igazság alapján tudja elképzelni.*

A nyugati kardcsörtetést katonai intézkedések követték. Anglia tüntetően csapatokat vont össze a Szuez közelében lévő Cipruson. Később francia egységek is érkeztek a szigetre. Egymást érték az Egyiptom-ellenes provokációk a Közel-Keleten. A politikai nyomást kiegészítette a katonai erőszak. A kairói Közép-Keleti Kutató Intézet által kiadott Fehér Könyv adatai szerint az Egyiptom elleni támadás október első felében már elhatározott akció volt, amelynek végső terveit október 16-án egyeztették Eden, Lloyd, Mollet és Pineau párizsi találkozóján. Ezután jelentette ki Mollet a francia képviselőházban: „Bízzanak bennem..., valami történni fog... nem mondhatok többet..., diplomáciai titok, amit nem szeghetek

* MTI 1956 október 12.

meg." A nemzetközi közvéleményt az utolsó pillanatokig igyekeztek félrevezetni, Selwyn Lloyd még október 25-én is azt hangoztatta, hogy „újabb reményteljes kilátás van a szuezi kérdés békés rendezésére", ugyanakkor Izrael már elrendelte a mozgósítást.

Washington, a Közel-Kelet felé irányuló agresszív politikájával a feszült helyzetet kihasználva, többrétű feladatot akart megoldani: megtörni Egyiptomot, kiszorítani az angol és a francia versenytársakat, csökkenteni a Szovjetunió politikai befolyását — és ezek után, ami a lényeg, a „légüres térben" biztosítani az Egyesült Államok politikai és gazdasági hegemóniáját.

Az amerikai politika európai gépezetében a legveszélyesebb ponton meglazultak a csavarok. Liberális, polgári demokratikus körökben egyre komolyabban értékelték a Szovjetunió békepolitikáját, amely a XX. kongresszus után mind nagyobb teret hódított. Nehrunak az a véleménye, hogy a bagdadi paktumot, a SEATO-t fel kell számolni, a békés együttélés szellemében normalizálni kell az Egyesült Államok és Kína kapcsolatát*, már nem hatottak keleti egzotikumként, olyannyira, hogy Anglia, Franciaország, Nyugat-Németország és Olaszország gyakorlati lépéseket tettek az Egyesült Államok embargo-politikájának lebontására. A Kínai Népköztársasággal folytatott politika kérdésében az Egyesült Államok és európai partnerei között szakadás állott be.

Az európai országokban, Bonnt leszámítva, tért hódított az általános politikai kérdések olyan szemlélete, amely különbözött az amerikai szemlélettől. Mindenekelőtt kiemelkedő volt Mollet, Pineau és Gronchi fellépése, amikoris a többéves amerikai politika nyílt visszautasítására került sor — részben a közvélemény nyomásának engedve, részben arra számítva, hogy a „roll back"-politika ellenfelei megerősödnek. Az európai agresszív körök gyengülésével együtt vesztett európai befolyásából a Wall Street és a Pentagon. Claude Bourdet a „France Observateur"-ben Guy Mollet moszkvai látogatásáról a következőket írta: „A Szovjetuniónak fontos, hogy a fran-

* Szabad Nép, 1956 március 21.

cia külpolitika módosuljon, hogy ne igazodjék továbbra is teljesen az amerikai politikához, sőt ellenkezőleg, hogy hozzájáruljon az enyhülés meggyorsításához. Ez pedig elsősorban a Köztársasági Front és a SFIO (Francia Szocialista Párt) állásfoglalásától függ. A helyzet ilyen alakulása elméletileg nem lehetetlen, és nem összeegyeztethetetlen a SFIO jelenlegi téziseivel..."*

Az amerikai propaganda Európában tért vesztett és kényelmetlen helyzetbe került. Míg eddig az agresszió elleni védekezésről beszéltek, most azonban olyan kényes és „népszerűtlen" akciókat kellett foganatosítaniuk, mint a nyílt békeajánlatok sorozatos visszautasítása.

E politikának elkerülhetetlenül jelentkezett az ellenhatása: egyre inkább tapasztalható volt a közvélemény elítélő nyomása, a kommunista pártok tömegbázisának és akciói jelentőségének, továbbá politikai befolyásának megnövekedése, a szociáldemokrata pártokon belül szaporodtak az ellenzéki fellépések, megerősödtek a politikai változást követelő baloldali csoportok, a nemzetközi munkásmozgalom életét figyelők már észrevették az első jeleket, melyek az akcióegység irányába mutattak. Ennek a sokoldalú mozgásnak, fejlődésnek alapja a népek béketörekvése volt. S mivel a béketörekvések vezető ereje a szocialista tábor, természetes, hogy ezekben a hónapokban jelentős néptömegek fordultak szembe az Egyesült Államokkal.

Ebből a szempontból kell megítélnünk a nemzetközi munkásmozgalomban tapasztalható változásokat is. Többéves fejlődés eredményeként a békemozgalom 1956-ban olyan szervezett erőkre tudott támaszkodni, mint a Szakszervezeti Világszövetség 88 millió munkása, a Nemzetközi Demokratikus Nőszövetség 200 millió asszonya, a Demokratikus Ifjúsági Világszövetség 85 millió fiatalja. A fenti szervezett tömegekhez hozzá kell számítanunk a béke ügyének legáldozatkészebb katonáit, a kommunistákat. Azokat a kommunistákat, akiknek tábora az 1939-es 4,2 millió főről 1956-ig 33 millióra emelkedett (ebből a 33 millió kommunistából 5 millió a kapitalista országokban harcol az imperializmus ellen).**

* France Observateur, 1956 január 12.

** Voproszi Isztoriji. KPSZSZ. 1957. I. sz.

Az 1956-os nemzetközi politikai helyzet fojtogatta a burzsoáziát: (a gyarmati felszabadító mozgalmakat nem említve) a békemozgalom, valamint a kommunista pártok megerősödtek (a nyugati kapitalista országok kommunista pártjai szívós harcot vívtak külpolitikai síkon a háborús törekvések, belpolitikai síkon pedig a monopóliumok ellen, demokratikus változásokért stb.), a Szovjetunióban és a népi demokratikus országokban a XX. kongresszus a szocializmus fejlődésének új, szélesebb útjait világította meg, jelentős segítséget nyújtott elavult módszerek és régi hibák kiküszöböléséhez. A kongresszus nyomán a dolgozók érdekében egy sor új intézkedést foganatosítottak — s természetes, hogy mindez a demokratikus egységfrontért folytatott küzdelemre vonatkozóan sem maradhatott eredmény nélkül: 1956 március végén Bécsben a baloldali szocialisták kezdeményezésére országos munkásértekezletet tartottak, amelyen részt vettek kommunista, szociáldemokrata és pártonkívüli munkások; Franciaországban több helyen akcióegység jött létre a Poujade-féle fasiszta mozgalommal szemben; Berlinben a Szocialista Egységpárt országos értekezletén, kommunistákkal egyetemben, sok nyugatnémet szociáldemokrata is részt vett; a nemzetközi szociáldemokrácia ismert képviselői (Cole, Huysmans) a kommunista és szociáldemokrata mozgalom közeledésének, a munkásegységnek a hívrajt kezdték pengetni.

Marceau Pivert — a Francia Szocialista Párt Szovjetunióban járt küldöttségének tagja — 1956 tavaszán megírta, hogy a szociáldemokrata és a kommunista mozgalom között nemzetközi síkon, a béke védelmében elképzelhető az együttműködés.* E kijelentés súlyának megértésére idézzük Claude Bourdet-t: „a szocialista vezetők viszont úgy tudják, hogy a Kommunista Párthoz való bizonyos közeledést követelő irányzat, amely a párt országos tanácskozásának legutóbbi ülése alkalmával is érezhető volt, a választások után csak még jobban megerősödik . . ."**

A munkástömegek mindenütt egyre fokozódó mértékben követelték a békét, a munkásegységet, a demokratikus haladást. Guy Mollet-

* France Observateur, 1956 május 24.

** Ugyanott, 1956 január 12.

nak még sohasem volt olyan erős ellenzéke, mint 1956—1957-ben. Amikor Algériában és a Közel-Keleten belesüllyedt a gyarmati háború posványába, tekintélyes ellenzéke támadt D. Mayer, A. Philip és csoportja személyében.

Az Olasz Kommunista Párt sürgető felhívásaira 1956 tavaszán a demokratikus közvélemény strukturális politikai változásokat követelt. E követelések főbb pontjai: a kormány kezdeményezőleg lépjen fel a nemzetközi feszültség csökkentése érdekében, az alkotmány szellemében tegyen intézkedéseket a monopóliumok ellen, államosítson fontos iparágakat, vegye védelmébe a munkanélkülieket, a technikai újításoknál biztosítsa a munkásellenőrzést, hajtsák végre a földreformot stb. Olaszországban a helyi választásokon Nenniék törtek előre, miközben a párt szervezett munkásmagja elhárította a Szocialista Internacionálénak azt a kísérletét, hogy a szocialistákat Saragatékkal elvtelen egyesülésre bírják. Az ellentétek, nem véletlenül, a külpolitikai kérdésben éleződtek ki: a szocialista munkások visszautasították Saragaték „atlanti szolidaritását" — a háborút.

Nyugat-Németországban a baloldali ellenzék külön lapot jelentetett meg, az „Andere Zeitung"-ot, amelynek olvasótábora egyre növekszik. Ebben a feszült helyzetben Nyugat-Németország választások előtt állott. Az SZDP Adenauert háborús politikával vádolta, az amerikai függés lazítására törekedett. A német munkástömegek és a szociáldemokrata baloldal a Szociáldemokrata Párt vezetőségétől megkövetelték, hogy akciókat kezdjen a béke védelmében. Hosszú évek után először alakult ki Bonnban kormányválság. A demokrata párt miniszterei kiváltak a kormányból. Az Egyesült Államok legbiztosabb európai szövetségesének, Adenauernek politikai befolyása meggyengült.

A Szocialista Internacionálé a Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. kongresszusa után napirendre tűzte a kommunista pártokkal való együttműködés kérdését, és bár a konferencia az együttműködést elutasította, önmagában már az is eredmény, hogy a jobboldali vezetők kénytelenek voltak a probléma jogosultságát elismerni. Még nagyobb eredmény, hogy olyan fontos pártokból alakult ki a

kapcsolatok felvétele mellett szavazó kisebbség, mint az angol, a francia és a kanadai szociáldemokrata pártok.

Megjavult a viszony a Szovjetunió és egy sor nyugat-európai szociáldemokrata párt között. Elősegítette ezt a francia, a dán, a svéd és a belga szociáldemokrata kormányküldöttségeknek a szovjetunióbeli látogatása. Több szakszervezeti küldöttség is tett baráti látogatásokat a szocialista országokban.

Az imperialista politikát tehát a kül- és belpolitikai helyzeten túlmenően a nemzetközi munkásmozgalom alakulása is közvetlen veszéllyel fenyegette. A nemzetközi feszültség csökkenése ezen a területen is a demokratikus-szocialista-kommunista erőknek kedvezett. Érthető, hogy a Wall Street és a City urai a munkás- és demokratikus békemozgalom általános fellendülését újra hidegháborús hisztériába akarták fojtani. Az imperialista politikusok nem először választották a „szociális bajok és elégedetlenségek" orvoslására a háborús provokációk gyógyszerét. Ez a tradíció 1956-ban is bizonyos szerepet játszott Dulles, Eden, Mollet és Adenauer számításában.

Az imperialista hatalmak a fő tüzet a legveszélyesebb ellenség, a szocialista tábor ellen irányították. Ennek a támadó politikának hosszú története van — részben már érintettük e rövid áttekintés elején. A már ismertetett tényeket a következő adatokkal kell kiegészítenünk: 1951-ben az Egyesült Államokban elfogadták a „kölcsönös biztonsági törvényt", amelynek alapján 100 millió dollárt irányoztak elő a népi demokráciák elleni felforgató tevékenységre (később ezt az összeget felemelték). Egész sor olyan kém-, diverziós és propaganda szervezetet hoztak létre, amelyeknek feladata: hangulatkeltés a népi demokratikus kormányokkal szemben, azoknak erőszakos megdöntése (a törvény egyik szerzője, Kersten, már akkor kijelentette: a felszabadítást nem lehet elérni csupán propagandával és parlamenti manőverekkel, a felszabadítás megfelelő időben végrehajtott erős akciókat követel).

Az imperialista provokációk mérete, technikája, a támadások ereje az utóbbi időben fokozódott, amikor az elkövetett hibák miatt egyes népi demokratikus országokban a népen belüli ellentmondá-

sok kiéleződtek. A kommunistaellenes rágalomhadjárat, a szocializmust építő országok ellen irányuló aknamunka új lendületet vett a Szovjetunió Kommunista Pártja XX. kongresszusa után. A kommunistaellenes „lélektani háború" teoretikusai igyekeztek megkapaszkodni a kongresszus által elítélt téves vagy hibás módszerekben, a Sztálin által elkövetett hibákban, és e hibákkal az egész mozgalmat, a szocializmust építő országokat, magát a szocialista gondolatot igyekeztek befeketíteni, kompromittálni. Céljuk az volt, hogy a szocialista fejlődést megzavarják.* A XX. kongresszus feltárta a munkásmozgalomban meghonosodott hibákat, és gyakorlati lépéseket tett e hibák kijavítására. Ugyanakkor olyan új távlatokat nyitott meg, amelyek lényegesen megkönnyítik az antifasiszta, antiimperialista népfrontok kialakulását, illetve megerősödését.

Az SZKP XX. kongresszusát követően a nemzetközi feszültség megenyhült. Az élet igazolta a kongresszus megállapításait. A kommunista pártok által alkalmazott új módszerek sikerei joggal aggasztották a nyugati imperialista köröket. Washington és London nehézségei növekedtek.

A továbbiakban az imperialisták az eszközök felhasználásában nem voltak válogatósak. A támadás skálája széles volt. Kezdődött a hivatalos állami diplomáciával, folytatódott a sajtóval és rádióval és véget ért a diverzáns akciókkal, provokációkkal, amelyekben bűnözőket, nyilasokat, horthysta tiszteket használtak fel, egyszóval mindenkit, aki hajlandó volt saját népe ellen törni — a hazaárulókat. McCarran szenátor a népellenes akcióknak ezt a sorozatát annak idején úgy fogalmazta meg: „Felkelések provokálása a csatlós országokban lehetséges..." A „roll back"-politika McCarran szenátorhoz hasonló gondolkodású hívei 1956-ban érettnek találták

* A népi demokratikus országok ellen irányuló politikában fontos szerepe volt az ideológiai zavarkeltésnek. A nyugati körök a XX. kongresszus után főleg arra törekedtek, hogy a szocializmust építő országok együttműködését megbontsák. Ezért került a nyugati propaganda homlokterébe a szovjetellenes, nacionalista érzelmek felszítása.

a helyzetet ilyen provokációkra. A történelmi fejlődés következtében két irányból fenyegette veszedelem a nyugati imperializmus állásait: Washington—London—Párizs felelete mindkét irányban — a szocialista és a volt gyarmati országok, illetőleg a gyarmati felszabadító mozgalmak ellen — a háború és provokáció volt. Nem maradt más eszközük a haladással szemben.

A szocialistaellenes támadás elsősorban két ország, Lengyelország és Magyarország ellen irányult, ahol a belső ellentétek különösen kiéleződtek. Az imperialista körök kihasználták a hibákat és nehézségeket, és fokozták bomlasztó tevékenységüket.

A nyugatról jövő támadás több vonalon is megindult: a politikai előkészítés, a nehézségek mesterséges eltúlzása, a talaj „fellazítása", majd a belső és külső nyílt ellenforradalmi erők anyagi, erkölcsi, politikai és fegyveres támogatása.

Az SZKP XX. kongresszusát követő politikai fellendülés időszakában elterjedt az a hibás szemlélet, amely csak a kedvező jelenségekről vett tudomást, és nem figyelt fel eléggé az imperialisták agresszív támadó hangjára. Ezt a folyamatot elősegítette, hogy a nemzetközi helyzetnek bizonyos „túlérett" problémái voltak, pl. Szuez és a közel-keleti helyzet. Ugyanakkor az emberek bizonyos mértékig megszokták már a háborús feszültséget, és nem hitték, hogy a háborús feszültségből háború is lehet.

Így állott elő az a veszélyes helyzet — amelyre már Lenin figyelmeztette az emberiséget: az imperialista háborúkat homályban készítik elő —, hogy 1956-ban az imperialista agressziós terveket körülvevő homályt nem sikerült időben szétoszlatni. Bizonyos értelemben az egész magyarországi ellenforradalom is a ködfüggöny szerepét játszotta a közel-keleti agresszió végrehajtásához. Nem véletlen, hogy az egyiptomi katonai akciókat a magyar ellenforradalom idején kezdték meg, amikor azt hitték, hogy a Szovjetunió figyelmét Magyarország köti le, a nemzetközi közvélemény pedig nem tudja megosztani figyelmét, nem tudja nyomon követni a közel-keleti agressziót, ugyanakkor pedig arra számítottak, hogy az ENSZ akcióképességét megbé-

níthatják a „magyar üggyel". Ez, természetesen, nem azt jelenti, hogy a magyarországi ellenforradalom célja egyszerűen a szuezi agresszió elősegítése volt. Az imperializmus erői érvényesültek itt is, ott is, más-más formában és viszonyok között. A magyarországi ellenforradalom esetében a két rendszer került egymással szembe, és a magyar ellenforradalmárok csak azért merték vállalni a kockázatot, a harcot, mert várták a megígért nyugati segítséget.

A nemzetközi helyzet azonban lehetetlenné tette az agresszív tőkés körök számára, hogy az ígért segítséget megadják. A Szovjetunió és a szocialista országok támogatásával a magyar ellenforradalmat viszonylag gyorsan letörték, a Szovjetunió és a nemzetközi haladó közvélemény nyomására az angol—francia egyiptomi agresszió abbamaradt. Washington—London—Párizs tehát egyik irányban sem ért el átütő eredményt.

Bizonyos sikereket azonban elkönyvelhetnek. A népek akaratát kijátszva sikerült az 1953-tól növekvő nemzetközi enyhülést megakasztani, elindíthattak egy új hidegháborús hullámot. A NATO 1956 decemberi ülésszakán kihajszolták a tagállamok katonai költségvetésének emelését, ezt követően a bonni kormány bejelentette, hogy a nyugatnémet hadsereget 18 hónapon belül atomfegyverekkel szerelik fel. Az újabb hidegháborús hullám alapozta meg Adenauer választási győzelmét is. És végül ezt a politikát fémjelzi az omani, jemeni, szíriai provokációk egész sora, az algériai háború, a Tunisz-ellenes provokációk és főleg az Eisenhower-elv, valamint az Eisenhower—Macmillan találkozó.* 1956 elején a belső válsággal, ellentétekkel küzdő imperialista tömböt Washingtonnak amerikai vezetéssel ideiglenesen sikerült a „kommunista veszedelem" ellen összefogni.

---

* A találkozóról kiadott hivatalos közlemény 11. pontjában ezt olvassuk: „Megegyezésünk annál hatékonyabb lesz, minél erősebb a visszhangja a szabad népek körében. Ha valamennyi szabad nemzet összefog, a biztonságot meg lehet őrizni, a kommunista despotizmus veszélyét idejében szét lehet zúzni . . ." (Neue Zürcher Zeitung, 1957 október 27.)

A provokációknak azonban csak ideiglenes hatásuk lehet, a hidegháborús hullámnak pedig el kell úlnie. Washington—London—Párizs—Bonn bármit tesz, az eltolódott erőviszonyokon nem tudnak változtatni, és — amint azt az elmúlt évtizedek története beszédesen bizonyítja — a történeti fejlődés ledönti az imperializmus által emelt akadályokat.

AZ IMPERIALISTÁK KÉM- ÉS DIVERZIÓS TEVÉKENYSÉGE — ELLENFORRADALMI SZERVEZKEDÉSEK A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG ELLEN

Az 1956 októberi magyarországi ellenforradalom előkészítésében, kirobbantásában és eseményeinek alakításában rendkívül fontos tényező volt az imperialisták kém- és diverziós tevékenysége, továbbá az imperialisták legfőbb hazai támaszának, a magyar ellenforradalmi erőknek aknamunkája. A magyar közvélemény eddig keveset hallott erről, nem ismeri a népköztársaság ellenségeinek aknamunkáját. Ebben a tanulmányban az imperialisták és szövetségeseik régebbi tevékenységéről és módszereiről, valamint az ellenforradalom napjaiban történt beavatkozásáról lesz szó.

Az imperialisták kém- és diverziós cselekményei, valamint a hazai reakció, a „belső bitangok" tevékenysége nem egymástól különálló két dolog. Ez a kétfajta tevékenység összefonódik és kiegészíti egymást, egyik a másik nélkül nem egész, sőt egyik sem létezhetik a másik nélkül. A nyugati imperialistákat és a hazai reakciósokat összefonja az azonos osztályérdek: mindketten a szocialista társadalmi és államrendszer megdöntésére, a kapitalista kizsákmányolás visszaállítására törekszenek. Összefonja őket egymásrautaltságuk is. Természetes szövetségesek ők. Az imperialisták a hazai ellenforradalmárok és a disszidáltak közül szervezik ügynökeiket, ezek képezik az ellenforradalmi bázist. S megfordítva: hazai reakciósaink csak az imperialistákban bízhatnak, csak tőlük várhatnak anyagi és „erkölcsi" támogatást, csak tőlük várhatják „felszabadulásukat". Ezért mindenkor tárt karokkal fogadják az imperialista ügynököket, s készek azok utasításai szerint dolgozni.

*

Mióta szocialista ország létezik, az imperialisták soha, egy percig sem haboztak, hogy beavatkozzanak annak (illetve azoknak) bel-

Vizsgálati anyagok felhasználásával készült összeállítás.

ügyeibe, hogy gyengítsék, és ha lehet, megdöntsék a proletárhatalmat. Ezt tették 1918—1920-ban, amikor — mint ismeretes — 14 imperialista hatalom viselt intervenciós háborút a fiatal szovjet állam ellen. 1919-ben a Magyar Tanácsköztársaság bukásának fő oka is az imperialisták fegyveres beavatkozása volt. A két világháború között szinte rendszeresen hajtottak végre provokációkat a Szovjetunió, a szovjet államhatárok és a szovjet diplomácia ellen. Fő bázisuk akkor is, mint most, a hazai reakció volt: a megdöntött, de sorsukba belenyugodni nem tudó és nem is akaró volt kizsákmányoló osztályok.

A második világháború nem váltotta be azokat a reményeket, amelyeket a világ imperialistái fűztek hozzá. Nem omlott össze a Szovjetunió, ellenkezőleg: megerősödött, s rajta kívül új szocialista államok egész sora született Európában és Ázsiában. A Szovjetunió kilépett elszigeteltségéből, a szocializmus világrendszerré vált. Új rohamra indultak az imperialisták ellen a felszabadulásukért küzdő gyarmati népek is. Ez a változás, az erőgyarapodás nemcsak lehetővé, hanem szükségessé is tette, hogy mind a szocialista országok, mind a gyarmati és imperialista országok kommunista és munkáspártjai kül- és belpolitikai vonatkozásban egyaránt változtassanak politikájukon és taktikájukon. Az új helyzetet mélyrehatóan először az SZKP XX. kongresszusa elemezte. Az ott elhangzott elemzés és útmutatás termékenyítően hatott nemcsak a nemzetközi kommunista mozgalomra, hanem az egész munkásmozgalomra is.

Ám a megváltozott körülmények az imperialistákat is más módszerek alkalmazására kényszerítették. A szocialista tábor ereje, a szocialista békepolitika, ennek a politikának a „saját" tömegeik előtti nagy népszerűsége arra késztette őket, hogy más hangot üssenek meg: legalább látszólag hajlandóságot mutassanak a megegyezésre.

Nem mintha az imperialisták a valóságban egy percre is megbékéltek volna azzal a gondolattal, hogy növekszik a szocialista tábor, erősödik a gyarmati felszabadító mozgalom. Nem, ők minden követ megmozgattak és megmozgatnak, hogy gyengítsék a szocialista országok belső rendjét, aláássák azok biztonságát és meghiúsítsák eszméinek terjedését. Különösen nagy gondot fordítanak a kém- és diver-

ziós cselekmények megszervezésére, a hazai reakciósok összegyűjtésére, szervezésére és támogatására.

Azok a kém- és diverziós cselekedetek, amelyeket az egyes imperialista hatalmak más kapitalista vagy imperialista országokban folytatnak, elvileg különböznek a szocialista országokban kifejtett aknamunkájuktól. Ott azért szereznek adatokat, hogy katonai vagy gazdasági előnyre tegyenek szert. A szocialista országokban ennyivel nem elégednek meg, itt számukra a fő dolog a rendszer, a munkáshatalom megdöntésére irányuló kém- és diverziós cselekmény, a belső reakció megszervezése a munkáshatalom ellen.

Ilyen vonatkozásban az utolsó években az imperialisták, s különösen az amerikai imperialisták elvesztették maradék szemérmességüket is. Nyíltan, parlamenti és kongresszusi vitákon tárgyalják meg, hogy diverziót és aknamunkát szerveznek a szocialista országok ellen, s milyen összegeket fordítanak erre. Az Amerikai Egyesült Államokban a kém- és diverziós cselekmények szervezése, az ellenforradalmi bandák segélyezése és a szocialista országok belső rendje és biztonsága ellen való felhasználása állami vonalon folyik, szinte kormánytevékenységgé vált. Még az államelnök sem restelli közhírré tenni, hogy a felforgatók oldalán áll. 1955 nyarán Eisenhower elnök az államfők genfi tanácskozása után adott nyilatkozatában elmondta: „A külügyminiszter és én nemegyszer hangoztattuk a kelet-európai csatlós államok, a nemzetközi kommunizmus tevékenysége és hasonló kérdésekben vallott amerikai meggyőződést és nézeteket. Világossá tettük, hogy hogyan gondolkozunk ezekről a kérdésekről. A rabságban sínylődő népek békés felszabadítása mindig is egyik fő célja volt az USA külpolitikájának, és az is marad, míg a siker be nem következik." 1955-ben karácsonykor is nyilatkozott az elnök. Ekkor így szólt a „csatlós országok" népeihez: „Az amerikai nép ismeri azokat a megpróbáltatásokat, amelyeket viselnetek kell. Az amerikai nép osztozik gondjaitokban, amikkel az egyéni szabadságjogotok és a politikai szabadság helyreállítását várjátok, és veletek együtt hisz abban, hogy végül is győzni fog az igazság, és újból a világ szabad országainak sorába helyez vissza benneteket."

Ilyen kenetteljes és magasröptű szavakkal kell beszélnie az államelnöknek, mert hiszen van a világon protokoll és nemzetközi jog. De azok a funkcionáriusok és hírszerző szervek, amelyek a háttérben, a homályban dolgoznak, s akiket nem köt magas, felelős beosztás, azok azonnal megértik az ünnepélyes szavak rejtett értelmét. Tudják, hogy ezek a nyilatkozatok azt jelentik: lehet szervezni a diverziót, az összeesküvést. S hogy sikerüljön a „békés felszabadulás", rá lehet szabadítani a burzsoá, földesúri erőket, a társadalom alját, a börtöntöltelékeket a népre.

Dulles 1952-ben, amikor még nem volt külügyminiszter, szintén szabadabban formulázta meg a szocialista országok úgynevezett „felszabadulásának" politikáját. Azt mondotta, hogy a népi demokratikus országokban az Egyesült Államok politikájának a kapitalizmus visszaállítására kell irányulnia, s kijelentette: „Különböző helyeken ügyes munka folyik, amelynek célja a felszabadítás előmozdítása. Természetesen — tette hozzá szerényen — ezt a tevékenységet nem kell közhírré tenni." Dulles azóta külügyminiszter lett, s mint eddigi tevékenységéből látható, régebbi véleményét és politikáját fenntartja, és arra törekszik, hogy ez az USA hivatalos politikájává váljék.

Az Egyesült Államok 1951. évi, úgynevezett „kölcsönös biztonsági" törvénye évenként 100 millió dollárt irányoz elő a Szovjetunió és a népi demokratikus országok elleni felforgató tevékenységre. Nagy összeg ez! Nagy Imréék és az ellenforradalmárok nem győztek hozsannázni, amiért az amerikaiak 20 millió dollárt ígértek ajándékként. Pedig ez a 20 millió dollár (amelyből egyébként egy centet sem láttunk) csak töredékét fedezte volna azoknak a károknak, amelyeket évek óta — éppen az erre a célra kiadott százmilliókból — népi demokráciánknak okoztak. A 100 milliós előirányzatot 1956-ban 125 millióra emelték. E fenti törvény szerint tehát az Egyesült Államok kormánya több száz millió dollárt fordított a szocialista országokban folytatott kém- és diverziós munkára.

Hogy ne legyen félreértés az összeg rendeltetése felől, idézzük az Egyesült Államok képviselőházának vitájából a „kölcsönös biztonsági" törvény egyik szerzője, Kersten képviselő szavait: „A köl-

csönös biztonság biztosításáról szóló törvény, amelyet nemrég fogadtak el, s amelyet az elnök aláírt, azt a módszert irányozza elő, amelynek révén az Egyesült Államok segítséget nyújthat a kommunista országokban a földalatti felszabadító mozgalomnak." Kersten komolyan mondja, s nem teszi idézőjelbe a felszabadító szót. Mert tőkés lelkének felszabadulást jelent a szocializmus megdöntése, a tőkés kizsákmányolás visszaállítása, a földek visszavétele a parasztoktól. Kersten módosítást is javasol a törvényhez: „A kölcsönös biztonság biztosításáról szóló törvényhez fűződő módosítás — mondotta Kersten — segélynyújtást irányoz elő azon földalatti szervezetek számára, amelyek megvannak, vagy amelyeket a jövőben fognak létrehozni. Az ilyen földalatti szervezetek vezetőséget kaphatnak, s ilyen módon tevékenységük nem lesz hiábavaló." S hozzátette még: „A felszabadítást nem lehet elérni csupán propagandával és parlamenti manőverekkel, a felszabadítás megfelelő időben végrehajtott erős akciókat követel." Mert Kersten szerint: „Azt mondani, hogy a terror semmiféle szerepet nem tölthet be Kelet-Európa felszabadító mozgalmában, tájékozatlanságot jelent abban a kérdésben, hogy mi is a felszabadító mozgalom." Majd kijelentette, hogy az Egyesült Államok e politikájának célja „a rémület terjesztése".

Kersten szókimondóbb mint az elnök: ő már nem „békés felszabadításról" beszél. Hiszen szándékukat sokkal pontosabban fejezi ki az ilyenfajta terminológia: „erős akció", „terror", „a rémület terjesztése". Az ily módon terjesztett „szabadságot" magyarul rabságnak és önkénynek hívják. Azt a következtetést mindjárt levonhatjuk Kersten szavaiból, hogy a nép támogatására nem számítanak. Nincs más hátra tehát: vezetőséggel és — mi hozzátehetjük — pénzzel meg fegyverrel látják el a földalatti ellenforradalmi szervezeteket.

Kísértetiesen azonos nézeteket vall ebben a kérdésben McCarran szenátor is. „Nincs okunk arra — mondotta a szenátusban —, hogy támadásunkat a kormányakciókra korlátozzuk, a kormány béke idején nem teheti meg mindazt, amit magáncsoportosulások megtehetnek." Kifejtette továbbá, hogy „a szavakkal és tettekkel folytatott amerikai propaganda akkor kezdi meghozni eredményeit, amikor az

egyszerű és bátor célt követi: a szovjet diktatúra megdöntését bármely eszközzel". „Felkelések provokálása a csatlós övezetekben lehetséges." Lám, milyen határozottan és világosan beszélt McCarran!

Még konkrétabban írt erről 1952 áprilisában a „Nations Business"-ben (az amerikai kereskedelmi kamara folyóiratában) Anthony A. Leviero: „Egyetlenegy kormányhivatalnok sem fogja elismerni, de mi embereket képezünk ki, hogy a lélektani háború keményebb szakaszában kémekkel, szabotőrökkel és specialistákkal rendelkezzünk... Ezek megtanulják, hogyan kell felrobbantani hidakat, vonatokat és hadiüzemeket, kioktatják őket mindenfajta fegyver használatára, mind amerikai, mind külföldi fegyverekére... Megtalálják a közlekedés titkos módszereit, úgyhogy vissza is térhetnek azzal, amit láttak. Az ellenséges lakosság közé keverednek, nyugtalanító rémhíreket terjesztenek."

De lehet folytatni. 1956 tavaszán kidolgozták „a világkommunizmus elleni politikai támadás programját". Ez a program is nyíltan tartalmazza fegyveres, felforgató bandák szervezését a népi demokratikus országokban. Le van benne írva, hogy a fegyveres bandákat, amelyeket — semmi kétség — hazaárulókból és különféle bűnöző elemekből verbuválnak (ezt bizonyítja a magyar ellenforradalmi bandák összetétele is), államellenes lázadások szervezésére használják fel. A programot David Sarnoff, a „Radiocorporation of Amerika" (RCA) elnöke dolgozta ki. Memorandumában a hazaárulókról, szökevényekről és bűnözőkről ezt írja: „Kívánatos ezen emberi erő maximális kihasználása. Ezt az erőt be kell vonni meghatározott, jól szervezett és pénzzel jól ellátott kommunistaellenes szervezetekbe. Létre kell hozni az emigránsok tiszti hadtestét — 100—100 főből álló csoportokból —, amely készen áll arra, hogy alkalmas esetekben és rendkívüli körülmények között felhasználják." Ez a program nemcsak David Sarnoff ügye. Megvitatták és jóváhagyták azt magas kormánykörökben, s kiadták az Egyesült Államok kongresszusa hivatalos okmánygyűjteményében.

Talán elég is ennyi az „ideológiából" és a „szervezeti instrukciókból". El lehet mondani, hogy a beszédek és a dokumentumok magu-

kért beszélnek. Ezekből is az derül ki, hogy az imperialisták engesztelhetetlenül gyűlölik a szocialista rendszert, s mindent elkövetnek, hogy súlyos, lehetőleg halálos csapást mérjenek rá. Mindent megtesznek, amit legálisan, a nemzetközi jog és a nemzetközi szokások keretében elkövethetnek, s olyasmit is, amit csak féllegálisan vagy illegálisan tehetnek ellenünk.

HÍRSZERZŐ SZERVEK

A nagy „elvi" összefüggéseket s a „fő feladatot" már elmondották Kerstenék, McCarranék és David Sarnoffék. Véleményüket megerősíti a Fehér Ház 1955 december 30-án kiadott különleges nyilatkozata, amely szerint a népi demokratikus országok „felszabadítása" volt és marad az Egyesült Államok külpolitikájának egyik alapvető célja mindaddig, amíg „a sikert el nem érik". Ennek érdekében nagy gondot fordítanak a kémkedésre: adatokat gyűjtenek a Magyar Néphadseregről; katonai szempontból felderítéseket végeznek egy-egy nagyobb városunkról, vagy egy-egy országrészről, az ország védelme szempontjából fontos hadi- vagy egyéb üzemekről; adatokat gyűjtenek a népgazdaság helyzetéről, gazdasági nehézségeinkről, hogy az esetleges gazdasági tárgyalásoknál kihasználhassák ezeket; igyekeznek megismerni a népgazdaság egyes ágazatainak és objektumainak kapacitását. De politikai kémkedést is folytatnak, hogy megismerjék a lakosság hangulatát, s hogy milyen kérdések foglalkoztatják az embereket; adatokat gyűjtenek kisebb-nagyobb beosztású vezetőkről, hogy kompromittálhassák vagy adott esetben beszervezhessék őket; kapcsolatot keresnek és tartanak fenn ellenforradalmi elemekkel, illetve szervezetekkel. Embercsempészést is folytatnak: kiszöktetik a számukra szükséges embereket s kompromittált vagy gyanússá vált ügynökeiket.

A széleskörű kémtevékenységgel szerzett adatokat többféleképpen hasznosítják: a katonai adatokat a hadsereg, különösen a tisztek kiképzésénél, továbbá különböző hadműveleti tervek kidolgozásánál;

a gazdasági életről szerzett értesüléseiket a gazdasági tárgyalásoknál értékesítik. A politikai híreket elferdítik, eltúlozzák, hazugságokkal egészítik ki, s ballon-akciók, röpcédulák, a Szabad Európa, Amerika Hangja stb. rádióadók útján a lakosság félrevezetésére, a népi demokratikus rendszer elleni izgatásra használják fel. Mindezeknek az adatoknak a birtokában adnak új utasításokat ügynökeiknek és az illegális ellenforradalmi szervezeteknek. Az imperialista kémszervezeteknek a népi demokratikus országok ellen dolgozó főrezidensei (főmegbízottai) régi, kipróbált hírszerzők, az imperialista hadseregek és egyéb állami szervek hírszerző részlegének tisztjei. Az amerikai kémszervezet vezetői pl. a következők: Salzburgban W. Emil Juhász, aki több mint 25 évig a budapesti amerikai követségen volt alkonzuli beosztásban, s közvetlenül a kiutasítása előtt az amerikai kormány visszahívta, és „eredményes munkájáért" megkapta az egyik legnagyobb amerikai kitüntetést (1954 tavaszáig Juhásznak 17 kémkapcsolatát vették őrizetbe a magyar államvédelmi szervek, s további 75—80 kapcsolatáról volt tudomásuk); Berchtesgadenben Mr. Antos őrnagy, helyettese Mr. Fischer, aki 1946-ban rövid ideig ugyancsak a budapesti amerikai követségen dolgozott; a müncheni egyik vezető a magyar származású Mr. Parker, aki korábban a wasserburgi, majd a Bad Reichenhall-i kémiroda beosztottja volt.

Sokkal többet mondanak a magyarországi származású alkalmazottak nevei. Miféle emberek felelnek meg a tudvalevőleg kényes amerikai hírszerző szerveknek arra, hogy az egyes országok „rezidentúrájának" vezetőivé és vezető munkatársaivá tegyék meg őket? Íme, néhányan a „magyar ügyeket" intéző vezető beosztású ügynökök közül: Martsa Sándor volt horthysta ezredes, jelenleg Grazban él. Az újonnan beszervezettek közül többet ő képezett ki határátlépésre és diverziós cselekedetre. Baracsi József volt csendőrfőhadnagy, az MHBK (Magyar Harcosok Bajtársi Közössége) londoni vezetője. Csia Jenő volt csendőrezredes, a Hungarista Mozgalom tagja, a nyílt fasiszták közül szervez be ügynököket. Pelsőczy Pál volt SS-főhadnagy, jelenleg a francia hírszerzésnek dolgozik. Erdődi-Harrach Tamás volt horthysta százados, a Hungarista Mozgalom grazi hír-

szerző szervének vezetője. Vasváry József horthysta altábornagy, az MNB (Magyar Nemzeti Bizottmány) ausztriai megbízottja, a Magyar Iroda vezetője. Dr. Decleva Jenő volt főszolgabíró, majd tüzérfőhadnagy Grazban kémeket képez ki és dob át a határon. Páter Gácser Imre volt tábori lelkész, az MNB franciaországi Magyar Irodájának vezetője, Párizsban lakik és ügynököket szervez be. Visnyei Sándor volt horthysta főhadnagy, a Gehlen-féle nyugatnémet hírszerző szerv magyar osztályának munkatársa, beszervező és kihallgató. Visnyei főnöke Kolényi György volt alezredes, vezérkari tiszt.

Milyen emberek ezek? Íme: amikor Visnyei Sándortól, a Gehlen-féle nyugatnémet hírszerző szerv hivatalos beosztottjától megkérdezték: „tehát hazaárulóvá vált?" — így válaszolt: „Ezt nem tudom elismerni, mert jelenleg a Magyar Népköztársaságot nem számítom hazámnak." Gyulai Lajostól, a CIC és a FSS ügynökétől is megkérdezték: „Ön katona volt, esküt tett. Miért közölt hát katonai titkokat idegen állam embereivel?" Ez a válasz: „Nem értettem egyet az 1949-es alkotmánynak a hadseregre vonatkozó pontjával, valamint az akkor működő kormányzat politikájával. Úgy gondoltam, a nyugati társadalmi forma alkalmazhatóbb Magyarországra." Ezek az emberek abból élnek, hogy napról napra rendszeresen eladják, elárulják hazájukat, nem törődnek azzal, hogy esetleg felvonulási területté vagy hadszintérré teszik-e az országot.

Ezek az imperialisták számára megbízható emberek hallgatják ki a menekülttáborokban lakó, a „magyar irodákhoz" vagy más segélyszervekhez forduló magyar disszidáltakat, hogy ami adatot csak lehet, kiszedjenek belőlük. Ők választják ki azokat, akik hajlandók a SZER (Szabad Európa Rádió) vagy más imperialista rádió adásaiban rágalmazni, gyalázni hazájukat, s azokat is, akik még ezeken is túltesznek és kémkedésre, diverzióra vállalkoznak.

A hírszerző szervek a kémanyag egy jelentős részét a menekülttáborokban és a „jótékonysági szervezetek" felhasználásával szerzik meg. Különösen jelentős ebből a szempontból Ausztria, hiszen a disz-

szidáltak zöme az osztrák határt lépte át, és vagy Ausztriában akar letelepedni, vagy az ott működő menekültügyi szervek segítségével akar tovább jutni.

A nyugati hatalmak azelőtt kihasználták, hogy Ausztria nem volt független állam, hogy szektorokra oszlott. A nyugati hatalmak által megszállt övezetekben szabadon működtek e hatalmak hírszerző szervei. Először ők hallgatták ki a menekülteket. A hírszerző szerveknek ez időben szabad bejárásuk volt a menekült-táborokba. Legfeljebb olyasfajta korlátozás volt, hogy a francia zónában a francia hírszerzőknek volt elsőbbségi joguk, az angol zónában az angoloknak stb. Az amerikaiak itt is biztosították elsőbbségüket, mert mind az angol, mind a francia zónában csak egy-egy menekült-tábor volt, így a menekültek zöme az amerikai zónában szállt meg, ahol több tábort tartottak fenn, s ebben a zónában, Salzburgban volt elhelyezve a kivándorlási ügyeket intéző központi szerv. Ez egyébként ma is ott van.

Ez a teljesen „szabad vásár" az osztrák államszerződéssel és Ausztria semlegességének proklamálásával megszűnt. Azóta az osztrák állam intézi a menekült-ügyeket, tartja fenn a menekült-táborokat, s látja el papírokkal a disszidáltakat. Ez nem jelenti azonban azt, hogy az imperialisták lemondtak e fontos területről, és abbahagyták az ott folytatott tevékenységüket. Nem! Új módszerekhez folyamodtak, nem törődve azzal, hogy sokszor nehéz helyzetbe hozzák az osztrák kormányt, s cselekedetükkel tulajdonképpen megsértik az osztrák semlegességet. Beépítették embereiket a magyar menekült-táborokba (Eisenstadt, Bécs, Glasenbach stb.), illetve az ott lakók közül ügynököket szerveztek be. Ők szállítják a kihallgatásra alkalmas személyeket a hírszerző szervek közvetlen munkatársaihoz, vagy ha érdekesnek ígérkezik az eset, mindjárt valamelyik „nagy főnökhöz".

Azelőtt a hírszerző szervek szinte nyíltan tartották fenn irodáikat, kiképzőhelyeiket vagy táboraikat. Az amerikaiak pl. Bécsben a Gregor Mendel Strasse 56. szám alatt átutazó-szállást tartottak fenn ügynökeik számára. Az angol hírszerző szerv egyik helyisége Bécs-

ben a Sebastian Platz 7. számú házban volt. Salzburgban az amerikaiak a többi között a következő helyeken végeztek kihallgatásokat: Residenz Platz 1. USA konzulátus; a Hinterholzer Franz Kai-on levő egyik épületükben, amelyben többek között a Joint-ot is felhasználták fedőszervként; General Key Gasse — ugyancsak az USA konzulátus irodái voltak itt; Faberstrasse 7/a. SZER-kirendeltség.

Salzburgtól 20—25 km-re (volt amerikai zóna) egy hegyoldalban az amerikaiak kiképző-tábort tartottak fenn. Welsben az amerikaiak 1001. számú táborát szintén az amerikai hírszerzés tartotta fenn. Ezt a tábort annak idején a „gyilkosok iskolájának" nevezték. Sorolhatnók tovább.

Ma a kémszervezetek kénytelenek fedőszerveket létesíteni, ahol a kihallgatást, a beszervezést és egyéb ügyeiket intézhetik. Innsbruckban pl. egy Timpex nevű vállalat az amerikai titkos-szolgálat fedőszerve. Ugyanilyen célt szolgál Kőffer Viktor magyar származású fogász bécsi rendelője. Az amerikai kémkedés gazdasági ügyeinek egy részét egy kereskedelmi ügynökség bonyolítja le, az ügynökség a Kärtnerstrasse egyik szerény mellékutcájában húzódik meg. Felhasználják fedőszervül a Szabad Európa Rádió legálisan működő szerkesztőségeit és kirendeltségeit is. Ezeket a helyeket persze a menekültek tömegesen nem látogatják. Itt elsősorban a hírszerző szervek vezetői és rezidensei dolgoznak. Ide csak a már kiválasztottak mennek el.

A menekültek tömegesebb megismeréséhez és kihallgatásához újfajta fedőszervek voltak szükségesek. Ilyenek a Magyar Irodák, a Magyar Caritások vagy a Zsidók Szakmai Képzésének Világszervezete (ahol főképpen rádiós kémeket képeznek ki a hírszerző szervek számára). Ezek természetesen a legkülönfélébb emigráns szervezetek, s az emigráns lapok szerkesztőségei. Nagyon érdekes ebből a szempontból, hogy az előbb említett kereskedelmi ügynökség felsőbb kapcsolata Lengyel Béla volt horthysta altábornagy, az amerikai Magyar Segély bécsi főmegbízottja. Az ügynökség Lengyelnek számol el. Grazban a Magyar Menekültügyi Szolgálat egyik vezetője Szent-

györgyi László volt horthysta főhadnagy, angol ügynök; Salzburgban Magyar Caritas-vezető Bartha János Gehlen-ügynök; Münchenben a Magyar Segítő Szolgálat vezetője báró dr. Ordódy Krisztina. Ezek, természetesen, a „segélypénzt" eredeti rendeltetésére — kémkedésre költik.

A Magyar Irodákat az amerikai kormány támogatásával alakult úgynevezett Magyar Bizottmány szervezi és tartja fenn. Ilyen irodák működnek Grazban, Salzburgban, Münchenben, valamint más osztrák és nyugatnémet városokban. A Magyar Irodák bevallott feladata: pénz-, ruha- és egyéb segéllyel támogatni a menekülteket. Ezért a disszidensek sűrűn keresik fel ezeket az irodákat. A valóságban azonban a Magyar Irodák bevallott feladatukkal törődnek a legkevesebbet. Az irodákon dolgozó „kutatók" igyekeznek felkutatni azokat, akiket érdemes kihallgatni vagy akik alkalmasak a beszervezésre. Ilyenkor aztán működésbe lépnek a Timpex-féle „kereskedelmi vállalatok", amelyeknek nem bevallott, de üzött foglalkozásuk a lélekvásárlás, a hazaárulók gyártása.

A Magyar Irodákhoz hasonlóan fedőszervül szolgál egy sor más intézmény is, pl. a Vöröskereszt irodái és táborai vagy a „magyar egyházi" intézmények. Bizonyos Magyar nevű nyugatnémet ügynök állandóan a Vöröskereszt Rechnitz városbeli helyiségében tartózkodik, ott szervezte be és küldte haza kémkedni Kispál Józsefet is. Kispál első feladatait végre is hajtotta, sok kémadatot gyűjtött a szovjet hadseregről, de a második határátlépésnél „szerencsétlenül járt", elfogták.

Glumercz Imrét a passaui táborból emelték ki. A kiképzés alatt szállodában lakott. Egy bizonyos „Feri bácsi" képezte ki, neki kellett volna átadni a szovjet hadseregre vonatkozó kémanyagot is. De őt is elfogták. Hogyan találta volna meg Glumercz Imre „Feri bácsit"? Egyszerűen! Csak Salzburgba kellett volna mennie, az ottani magyar katolikus egyházhoz, s ott bárki, akitől megkérdezi, hogy „hol a Feri bácsi", azonnal értesítette volna őt. (Persze, nem vezetik el hozzá, mert konspirálnak.)

Az első lépés a tényleges hírszerzés útján a kihallgatás. Miután az ügynökök felhajtották a megfelelő alanyt, kiszednek belőle mindent, amit csak lehet. Az első időben megkülönböztetett bánásmódban részesítik. Ha akarja, erre az időre elhagyhatja a lágert és szállodába mehet lakni, a kihallgatás is ott történhet. Egyébként a már említett fedőhelyek egyikén folyik a kihallgatás. A kihallgatás időszakában Ausztriában kb. napi 60 schilling ellátási díjat és 20 db cigarettát kap, a kihallgatás végén pedig — az adatok érdekességétől függően — 100—500 schillinget. Most, hogy sok a disszidens és nehéz körülmények között élnek, olcsóbban is hozzájutnak hírekhez, sőt ügynököket is olcsóbban szerveznek be. Az előbb említett Kispál Józsefet pl. azzal az ígérettel szervezték be, hogy gyerekeit a grazi lágerben(!), jó körülmények között helyezik el, őt pedig, ha visszatér, állásba helyezik. Ilyen eset most sok van. A disszidáltak súlyos helyzetét, demoralizáltságát, csökkent erkölcsi ellenállóképességét a lelkiismeretlen lélekkufárok gondolkodás nélkül kihasználják arra, hogy árulásra bírják őket.

Persze, nemcsak a lágerekből szerzik be informátoraikat és információikat. Ügynökeik felkeresik az átutazó vagy hivatalos küldetésben levő magyarokat is, s beszélgetés közben, az „otthon" iránti érdeklődés címén igyekeznek minél több hazai hírt megtudni tőlük. Túrára utazó sportolóinkat is siserehadként veszik körül volt sporttársaik, meg a Szabad Európa Rádió riporterei, hogy legalább híreket, nyilatkozatokat szerezzenek tőlük. Gyulai Lajost az amerikai hírszerzés egyenesen azzal bízta meg, hogy ismerkedjék meg a Németországot érintő magyar hajók legénységével, szerezzen tőlük információkat, s akit lehet, nyerjen meg közülük futárnak, levélkézbesítőnek stb.

Milyen adatokat tudnak meg ilyenformán az ügynökségek? Gondoljuk csak meg: a közelmúltban a társadalmi és gazdasági élet legkülönbözőbb területein dolgozó, s a legkülönbözőbb funkciókban levő emberek disszidáltak. Ezek közül ha csak 2—3000 embert hallgattak

is ki (bizonyos, hogy ennél sokkal, de sokkal többet), milyen sokoldalú információt szerezhettek hazánk életéről. De ezelőtt is fontos adatokat szereztek a disszidensektől. Pl. Visnyei Sándortól — amikor még kezdő volt, és nem ő hallgatott ki másokat, hanem őt hallgatták ki — megtudták a néphadsereg kétéves hadbiztosi tanfolyamának egész tananyagát. (Erről a tanfolyamról szökött meg egy másik horthysta tiszttársával.) Mint hadbiztosnak tudomása volt a csapattestek, fontos katonai raktárak elhelyezéséről — ezt is elmondotta. Beszámolt a volt horthysta tisztek helyzetéről, a néphadsereg demokratizálásáról stb. Molnár Imrétől (aki szintén ügynök lett) az első kihallgatáson az angol hírszerző szolgálat megtudta a határőrség egyes egységeinek szervezeti felépítését, több felderítő tiszt nevét és személyleírását. Továbbá megadta néhány itthon maradt és az imperialisták szempontjából megbízható ismerősének nevét.

Polgári vonatkozású ügyekben is folytatnak kihallgatást. A volt tervezőirodai alkalmazottakból kiszedik: milyen objektumokat tervezünk, az új ipartelepek milyen kapacitásúak lesznek és hol épülnek. A kutató intézetek munkatársaitól igyekeznek megtudni, hogy milyen tudományos eredményeink vannak és milyenek várhatók, milyen eljárásokat dolgozunk ki. Akik gyárakban, bányákban dolgoztak, azokat a kapacitásra, a termelésre, a hangulatra vonatkozó adatokon kívül kifaggatják az üzem fekvéséről, földrajzi helyzetéről, még vázlatot is készíttetnek velük. Az így nyert adatokat ellenőrzik, összevetik régebbi értesüléseikkel, s másokat is kihallgatnak ezekre az adatokra vonatkozóan. A legfontosabb anyagot pedig az ügynökhálózatnak is kiadják ellenőrzésre vagy alaposabb felderítésre.

Az imperialisták egyik legfőbb törekvése, hogy minél nagyobb politikai kárt okozzanak hazánknak, rendszerünknek, s ha lehet, az egész szocialista tábornak. Ezért a kihallgatásoknál nagy jelentőségűek a politikai kérdések. Ebben a vonatkozásban a főszerepet a SZER játssza. A SZER egyik fő feladata, hogy hazug, rosszindulatú, bomlasztó, lázító adásokat sugározzon a népi demokratikus országokba, s köztük hazánkba. E feladat elvégzéséhez nagyarányú „kihallgató munkát" végez. Ehhez segítséget kap szinte valamennyi

hírszerző szervtől: egyrészt híreket adnak át, másrészt pedig az érdekes „forrásokat" (kihallgatandókat) átadják a SZER-nek. Természetesen ezenkívül a SZER maga is kutat informátorok után.

A SZER emberei alapos munkát végeznek, hogy fenntarthassák a jól informáltság látszatát. Kidolgozták a tudósítók kérdőívét; ezen kb. 200 kérdés van. Kérdéseket adnak fel a kihallgatandó itthoni életviszonyairól, de arról is, hogyan élnek az ügyvédek, orvosok, a tsz-tagok, egyszóval a legkülönbözőbb rétegek. A válaszok arra is jók, hogy kideritsék belőlük a kihallgatott politikai arculatát, megbízhatóságát.

Ilyen kérdések is vannak: „Mi volt az, amit Magyarországon a legjobban és a legkevésbé szeretett?" „Mi az, amit véleménye szerint meg kellene tartani, ha már nem lesznek uralmon a kommunisták?" „Véleménye szerint melyek azok a leghathatósabb érvek, amelyekkel a kommunista kormány államformája mellett érvelnek?" „Hogyan kellene Magyarországot megszervezni, hogy tényleg szabadnak lehessen nevezni?"

Nemcsak a tudósítók kérdőívét állították össze a SZER gondos vezetői; megszerkesztették a kikérdezők kézikönyvét is. Ezt a kihallgatók forgatják elmélyülten, hogy minél tökéletesebb „szakemberekké" váljanak és állásukat megtarthassák. Mert a bizonytalan menekült-sorsnál, a belga bányáknál, a brazil őserdőknél sokkal kényelmesebb, „kulturáltabb" és főleg *kifizetődőbb* dolog a SZER-nél dolgozni. Arra törekszenek tehát, hogy mielőbb megkapják árulásuk fő jutalmát, az idegen, de lehetőleg az amerikai állampolgárságot. A főszerkesztő urak fizetésüket dollárban kapják; a SZER minden alkalmazottja az amerikai raktárakból, külön magazinokból vásárolhat, ahol jobb és többféle cikket vehet, külön az ő számára épített házban lakik. Külön rendőrséget tartanak fenn a védelmükre. A SZER-épület előcsarnokában és minden emeletén revolveres házirendőrök lebzselnek, s a belépőket igazoltatják.

De térjünk vissza a kikérdezők kézikönyvéhez. Ez rengeteg „jó tanácsot" ad. Figyelmezteti a kikérdezőt, hogy ne elégedjen meg frázisokkal, felszínes válaszokkal, hanem a „lényegre" törekedjék.

Mindjárt példákat is mond: „Lehetséges, hogyha a kikérdezési alannyal a borotválkozásról beszélünk, nagyon érdekes adatokat mond a borotválkozás jelenlegi állapotáról." „Vegyünk egy másik témát: hajvágás. Mit tud a mi 20 éves szovhoz-sofőrünk a saját hajvágási tapasztalatairól?..." Legyünk alaposak — tanácsolja a kézikönyvecske. — „Mit mondhat a fehérneműről, van-e ebből megfelelő készlete egy traktorvezetőnek, vagy talán már régi és foltozott a fehérneműje? Mennyibe kerül az új fehérnemű?" Tovább fűzik a mesét: „Traktorvezetőnk nős volt és volt egy csecsemője. Milyen problémák vannak mostanában a csecsemők táplálását illetően — léteznek-e megfelelő pelenkák, gyapjútakarók, hálóingek, guminadrágok, tejesüvegek. Van-e elegendő mennyiségben friss tej, tejpor..., mi történik, ha az anyának két hónap múlva elapad a teje?"

A kérdésekből nyilvánvaló a szándék. Kikutatni a kisebb-nagyobb, de tagadhatatlanul érzékenyen ható hibákat, s felhasználni arra, hogy a lakosságot ingereljék, a rendszert gyalázzák.

Persze, feltesznek fontosabb kérdéseket is. Gyulai Lajosné a következő fontosabb kérdésekre adott részletes választ 1955 januári kihallgatásán: „Mi a véleménye a Nemzeti Ellenállási Mozgalom (NEM) 12 pontjáról? Mivel kellene a programpontokat kibővíteni, vagy mit kell közülük elhagyni? Hova jutnak el a ballon-akció során a Magyarország fölé került röpcédulák? Milyen hatásuk van, beszélnek-e róla az emberek? Mi a véleménye a néphadseregről, a magyar—szovjet fegyverbarátságról? Mi tetszik neki Nyugaton?" stb. Gyulainé nagyon lelkiismeretesen kifejtette ellenforradalmár nézeteit. Meg is tetszett az amerikaiaknak, és beszervezték ügynökeik közé.

AZ ÜGYNÖKÖK KIKÉPZÉSE ÉS TEVÉKENYSÉGE

A beszervezett ügynökök, a kémek (amíg el nem fogják őket) rendszeresen dolgoznak a hírszerző szervek számára. Átszöknek az országba, vagy hivatalos utakat és kapcsolatokat használnak fel arra, hogy híranyagukat kijuttassák. Igyekeznek új ügynököket beszer-

vezni, kapcsolatot tartanak az ellenforradalmi szervezetekkel és informálják őket.

Az ügynöki hálózatnak több forrása van. Szerveznek ügynököket az emigránsok soraiból, a menekült-táborokban és az emigráns szervezetekben. Tóth Károly pl. 1948-ban emigrált. Tagja lett az MHBK-nak, itt beszervezték, kiképezték, majd hazaküldték. Idehaza több ügynököt szervezett be és több objektumot felderített; legutóbb 1956 október 29-én lépte át újságíró igazolvánnyal a magyar határt, s Győrben instrukciókat adott át „a dunántúli kormánynak".

Igyekeznek ügynököket nyerni a hivatalos kiküldetésben levő magyar sportolók, tisztviselők stb. közül is, ha viselkedésükből úgy látják, hogy ez lehetséges. Így szervezték be N. Tóth Ferencet, aki a Pénzügyminisztérium devíza-főosztályán a kapitalista viszonylatok osztályának vezetője volt. N. Tóth külföldi tárgyalásai során népi demokrácia-ellenes kijelentéseket tett egyes szakemberek előtt. Valami pénzügyi szabálytalanságot is elkövetett a maga hasznára. Ezeket használták ki 1951-ben, hogy beszervezzék. Gazdasági kémtevékenységét 1956-ig folytatta.

Hasonló alapon a magyarországi követségeken dolgozó hírszerzők is foglalkoznak szervezéssel. Pl. az angol követség beosztottjai nyerték meg Hammersberg Viktort, a Ganz-gyár igazgatóját és Bíró Györgyöt, a MÁV jogtanácsosát, ismerve ezek népi demokrácia-ellenes beállítottságát.

A nehéz, úgyszólván életveszéllyel járó ügynöki munkának magasabb a díjazása is. Egy-egy útért 1000—5000 schillinget fizettek ki, attól függően, hogy milyen „értékes" munkát végzett itthon az ügynök. A jutalmat ezért utólag, visszatérése után kb. 2—3 héttel fizetik ki, hogy legyen idő ellenőrizni jelentésének valódiságát. Aztán — minek is előre fizetni? Az imperialisták egyetlen ügynöküket sem tudják lebukás ellen biztosítani. Az ügynökök pedig előbb-utóbb börtönbe jutnak. Visnyei Sándor pl. így kesereg jóbarátja, Martinovics volt horthysta hadnagy sorsán. „Pár szóban meg kell emlékeznem Martinovicsról, egy volt horthysta ezredes fiáról, aki hadnagy volt a néphadseregben is. 1948-ban disszidált Magyarországról.

Még ebben az évben beszerveztem és december havában illegálisan átjött Magyarországra. Martinovics önként vállalkozott, hogy egyik katonabarátját be fogja szervezni a kémszervezetbe. E feladaton kívül egy város katonai felderítését is vállalta. Azonban Martinovics is a többi ügynököm sorsára jutott: elfogták, majd kivégezték." Hát nem lett volna kár előre kifizetni akár csak egy részét is a jutalomnak? Emberéletért nem fizetnek az imperialisták, csak hírekért, felderítésért, új ügynökökért és ellenforradalmi szervezkedésért.

Az ügynöki „munka" nagy szakértelmet kíván. S a hírszerző szervek ki is képezik kémeiket, hogy minél alaposabb munkát tudjanak végezni. A kiképzés két irányú: elméleti és gyakorlati. Az ügynököket megismertetik azokkal a fontosabb adatokkal, amelyeket a magyar és a szovjet csapatokról tudnak (fegyvernemi jelzések, rangjelzések, egyezményes jelek, gépkocsi rendszámok rendszere stb.). Megtanítják őket titkos írásra, térképolvasásra, térkép és térképvázlat elkészítésére, a terepen nappal és éjjel való tájékozódásra és vázlat készítésére, hogy le tudjanak rajzolni épületeket, laktanyákat, vasútállomásokat, repülőtereket. Megtanítják a felderítést: hogyan kell megközelíteni egyes objektumokat, hogyan lehet kikérdezni gyanútlan embereket, s hogyan kell beszervezni az arra alkalmasakat. Az ügynökök megtanulják, melyek egy üzem, város vagy katonai alakulat legfontosabb adatai. Az elméleti képzést kiegészíti a titoktartásról szóló oktatás: fecsegni nem szabad, sokat inni sem, nőtársaságban pedig nagyon vigyázzanak a nyelvükre stb. Alapos kiképzést kapnak a titkos határátlépésre vonatkozóan, de felhasználják a legális lehetőségeket is, főleg olyanok, akik először szöknek át, s akiket még nem ismernek a magyar hatóságok. Ezek mint hazatérni vágyók, rokoni látogatók vagy mint turisták jönnek.

Igyekeznek elmés, újszerű módszereket alkalmazni, s meg kell hagyni, e tekintetben nem tehetségtelenek. De mindjárt hozzátehetjük: legtöbbjük mégis arra a sorsra jut, amelyről Visnyei olyan szomorúan beszélt — elfogják őket!

A kiképző erre is gondol, s ezért már jó előre „legendákat" tanít az ügynököknek, hogy lebukásuk esetén mit meséljenek, mivel vezes-

sék félre a hatóságokat. Soltis István amerikai hírszerző azt az utasítást kapta, hogy munkaruhában, ócska overálban és általában rossz holmiban jöjjön át. Ellenőrizték, hogy minden jó holmiját kint hagyja-e. Megmondták neki, ha elfogják, hivatkozzék arra, hogy nyomora miatt jött vissza. Kovács István amerikai kémnek hasonló „legendát" dolgoztak ki. Arra az időre, amíg hazatérési kérvénye el nem intéződött, mezőgazdasági munkát kellett vállalnia és népkonyhán kellett étkeznie. Közben azonban a hírszerző szervtől heti 500 schilling fizetést kapott. Ezek a „legendák" azonban eddig nem sok kémet mentettek meg megérdemelt sorsától.

Az elméleti képzés után gyakorlati oktatásban részesítik az ügynököket. Próbafeladatot adnak nekik. Pl. Gyulai Istvánnak meg kellett figyelnie a leobeni pályaudvart, fel kellett derítenie a hörsingi repülőteret, s a látottakat le kellett írnia, illetve rajzolnia. Részt kellett vennie egy 20 km-es menetgyakorlaton, erdőben, hegyek között, térkép és iránytű segítségével magának kellett tájékozódnia és a menetirányt meghatároznia. A jó kém lebukásáig tanul. Tóth Károly három év alatt a következő kémtanfolyamokon vett részt: 1950-ben Friedrichshafenben tanult térképészetet, határátlépést, pisztolykezelést és sejt-beszervezést, 1952-ben Weingartenben megismételte a már tanultakat és gyakorlati kiképzést kapott. 1953-ban két tanfolyamot is végzett: egyet Klagenfurtban, ahol egy Acél Zsigmond nevű elektromérnöktől rádiós kiképzést kapott, a másikat pedig Villachban, ahol Martsa Sándor volt ezredes vezetésével harcászati és sejt-beszervező gyakorlatokat végzett. Mennyit áldoztak rá, hogy tanították, s ő hogy igyekezett! Nem is volt ügyetlen ügynök: 1952-ben két ellenforradalmi szervezkedés sejtjét szervezte meg Magyarországon, 1953-ban is ért el eredményt. Micsoda érték szállt vele a börtönbe, amikor kézre került!

Bevetés előtt minden ügynök konkrét feladatot kap: egy-egy meghatározott város vagy terület katonai, politikai felderítését, pontos adatok beszerzését egy-egy fontos üzemről, bizonyos gazdasági adatok megszerzését, kémrezidentúra vagy ellenforradalmi csoportosulás szervezését stb. Íme, néhány olyan feladat, amelyet az ügynökök

kisebb vagy nagyobb mértékben végrehajtottak. Katonka Béla kémrezidentúrájának az volt a feladata, hogy figyelje meg a nyugati megyékben levő szovjet alakulatokat, majd pedig az Ausztriából kivonuló szovjet csapatok mozgását és útirányát. Mikor ez befejeződött, utasítást kaptak, hogy derítsék fel a debreceni szovjet katonai parancsnokságot és egyes szovjet katonai alakulatokat. Ugyanilyen feladatokat kapott Molnár István és Szekeres Imre kémrezidentúrája is. Molnárék magyar vonatkozású katonai és gazdasági kémfeladatokat is kaptak, pl. a Budapest—Bécs közötti katonai objektumok megfigyelését, a kunmadarasi repülőtér felderítését. Nem véletlen tehát, hogy az ellenforradalom idején, 1956 október végén, szökött rabok pontos terv szerint, szervezetten rohanták meg a kunmadarasi repülőteret, lefegyverezték az őrséget, egy részük megkezdte a repülőtér biztosítását, más részük pedig terror-körútra indult. Ugyanez a kémrezidentúra feladatul kapta a Budapest körüli radarállomások feltérképezését és a budapesti ÁVH-laktanyák pontos felderítését. (Vajon ez nem függ össze az októberi ellenforradalom egyik-másik eseményével?) Egy másik kémrezidentúrát a tatabányai páncélos egységek és a sztálinvárosi helyőrség felderítésével bíztak meg. N. Tóth Ferenctől, a Pénzügyminisztérium áruló főtisztviselőjétől adatokat kértek és kaptak az aktuális pénzügyi intézkedésekről, Magyarország bank- és hitel-kapcsolatairól, az ország deviza- és aranykészletéről. Pontos jelentést küldött a svéd—magyar és az angol—magyar pénzügyi tárgyalások bizalmas terveiről, úgyhogy a tárgyaló felek előre tudhatták a magyar álláspontot és a végső feltételeket. Legutóbb a MIG 17-es lökhajtásos gép tervrajzának megszerzésére kapott utasítást. Ezt már nem sikerült végrehajtania — utolérte a nemezis. N. Tóth valahányszor hivatalos útra külföldre utazott, előbb konspirált, találkozót kért táviratilag megbízóitól: a táviratot „Buxom, London" címre küldte.

Hammersberg Viktor és Bíró György feladata az volt, hogy adatokat szerezzen be a Kohó- és Gépipari Minisztérium területéről, főleg az uránérc- és villamosenergia-termelésről. Kiterjedt kémrezidentúrával rendelkezett Attkáry Arisztid, és több mint két éven

át folytatta üzelmeit. Attkáry a Szabad Európa Rádió ügynöke volt. Megbízóit hírekkel látta el, és levelezőket szervezett. Sűrűn küldözgette titkos írással írt leveleit. 1954 óta titkosan, hamis papírokkal élt Magyarországon. A híranyag gyűjtésen kívül ipari és katonai kémkedéssel is foglalkozott. Beszervezte Darvas Attilát, a Kohóipari Tervező Intézet mérnökét, s a többi között az alábbi adatokat szerezte meg és küldte ki imperialista gazdáinak: Egy kb. 20 oldalas átfogó jelentést a Sztálinvárosi Vasmű termeléséről, „A Dunai Vasművek tervfeladatai" című, kb. 170 oldalas „szigorúan titkos" tervdokumentációt (ez részletes adatokat tartalmazott a Vasmű építésének feltételeiről, gépi berendezéséről, gyártási technológiájáról stb.), egy 30 oldalas tanulmányt a Kokszolómű előre látható évi nyersanyag szükségletéről, a Komlói Tröszt termeléséről, a komlói szén kokszolhatósági fokáról. Kijuttatták a Vasmű 1 : 1000 léptékű térképét. Attkáry egyébként arra is felhasználta kapcsolatait, hogy több százezer forint értékben becsempésszen az országba Nyugaton vásárolt forintot, órát, nylon-árut, valutát, aranyat stb. Lefülelésükkor több száz svájci órát és összesen fél kilogramm rudakba öntött színaranyat találtak a kémrezidentúra tagjainál. Ebből fedezték a kém- és hírszerző kapcsolatok költségeit, ebből fizették az ügynököket, a hírszerzőket.

Szilárd Sándor az USA légierők hírszerző szervének ügynöke volt. Őt főleg a légierőkre vonatkozó adatok érdekelték, és a Haditechnikai Intézet körül egy külön kémcsoportot kezdett szervezni. Bán Ferenc kémrezidentúrája politikai hírszerzésre specializálta magát. Lada István és emberei a Sztálin Vasmű ellen dolgoztak ki veszedelmes diverziós tervet. Molnár István FSS ügynök 1950 őszétől többször volt Magyarországon.

Nem elég megszerezni a kémanyagot, el is kell azt juttatni rendeltetési helyére. Hogyan történik ez? Egyrészt futárok útján. A kémszervezetek itthoni rezidensei a megadott címen várják a megbeszélt jelszóval jelentkező futárt. Olykor fél évig is eljár az ügynök — mondjuk — szerdán délelőtt 10 és 11 óra között valamelyik pesti eszpresszóba, s várja az egyezményes jellel megjelölt futárt. Merza

Imre minden évben egy hónapot Magyarországon töltött, s ezalatt minden kapcsolatával személyesen beszélt, kioktatta őket a titkos írás új kulcsára és az új feladatokra. (Felhasználják a rádió adóvevő készülékeket is.)

Egy harmadik és igen elterjedt módszer — a titkos írás. Az ügynököt ellátják vegytintával, vegyindigóval és a titkos írás előhívásához szükséges vegyszerekkel vagy ezek receptjeivel. Fedőcímeket is kapnak, ahová leveleiket címezhetik. Egy-egy jelentést több helyre is megküldenek, hogy a dolog biztos legyen. Felhasználják a kémutasítások közvetítésére a Szabad Európa Rádió adásait is. Szekeres Imre például 1953-tól 1956-ig küldött utasításokat itthoni rezidentúrájának. Minden hó utolsó vasárnapján „Ilus üzeni Jolánnak" jelige alatt tájékoztatta embereit a Szabad Európa útján, hogy megkapta-e jelentésüket. Jelencsics Géza CIC ügynök is a SZER révén értesítette kémkapcsolatait, ha magyarországi útjáról visszaérkezett Nyugatra, s így küldött értesítést legközelebbi útjáról is. Egyik kémtársa, Nédes Béláné, erről így beszél: „A Szabad Európa Rádión keresztül tartottam kapcsolatot Jelencsics Gézával. Különböző jeligékre kaptam üzeneteket. Pl. »Motoros trubadúr«, »Tavaszi zsongás«, »Hacsek üzen Sajónak«. Ilyenformán kb. 20—25 üzenetet kaptam."

IMPERIALISTA HATALMAK KÖVETSÉGEI

Nem beszélhetünk az imperialista hatalmak kém- és diverziós cselekményeiről anélkül, hogy ne szólnánk követségeikről és az itt dolgozó hírszerzőkről. Íme, az amerikai Hoover-bizottság jelentésének egy részlete: „Az USA titkos-szolgálat működését a diplomáciai félénkség korlátozza. A külpolitikai téren működő hivatalnokok elmulasztották a kezdeményezést, hogy a Szovjetunióról, a népi demokráciákról fontosabb információkat szerezzenek be. A bizottság javasolja, hogy a jövőben a »keleti blokkra« vonatkozólag az információgyűjtésnél vakmerő politikát alkalmazzanak, s ennél nyugodtan vállalhatják a diplomáciai bonyodalmak kockázatát." Nos, körülbelül e bizottság javaslatának szellemében dolgozik az Egyesült Államok,

de más imperialista hatalmak követsége is, illetve a követségi személyzet egy része.

Már volt róla szó, hogy követségen dolgozó ügynökök szervezték be Hammersberget és Bírót. Az Attkáry-féle SZER-kémrezidentúra is sokat köszönhet annak, hogy diplomáciai futárral rendelkezett. A kémjelentéseket ugyanis a budapesti olasz követség sajtóattaséja, Strujziero Adalberto juttatta ki, s az ő közvetítésével jutottak be a megbízatások és a csempészáruk is. Az N. Tóthnak szóló utasítások egy része az angol követségre érkezett — diplomáciai postával —, s onnan mint Budapesten feladott levél jutott el az igazi címzetthez.

Az ellenforradalom idején is igen aktívak voltak az imperialista országok követségei. Az ellenforradalmárok nem győzték felkeresni őket. November 4-e után pedig elsősorban bennük bíztak. Provokatív, kormányellenes tüntetéseket szerveztek az imperialista követségek előtt, odavezették pl. a nőtüntetés részvevőit. Így próbálták cselekvésre bírni az imperialista hatalmakat.

Általánosan ismert tény, hogy a forradalmi munkás-paraszt kormány Cowley ezredest, az angol követség volt katonai attaséját kémtevékenység miatt persona non grata-nak nyilvánította. Az angolok nagyon fel voltak háborodva emiatt. Azt mondták, Cowley csak tisztelgő látogatást tett Maléter ezredesnél, az akkori honvédelmi miniszternél. De Molnár József, a brit követség alkalmazottja, Cowley személyes tolmácsa, Iványi Lajos ellenforradalmár és mások elmondták, hogyan folyt le valójában az a látogatás. Íme: Maléter személye az első perctől fogva nagyon érdekelte Cowley ezredest, ezért igyekezett kapcsolatot teremteni a Kilián-laktanyával. November 1-én délelőtt Cowley ezredes kocsival a Kilián György laktanyához ment, ahol Fickó őrnaggyal beszélt és bejelentette, hogy kihallgatást kér Maléter ezredestől. Az őrnagy megígérte, hogy bejelenti látogatási szándékát Maléter ezredesnek és majd telefonon értesítik a követséget.

November 2-án este Cowley és Molnár a megbeszélt helyen jelentkeztek, ahol Maléter ezredes segédtisztje, egy páncélos százados várt

rájuk, és felvezette őket a második emelet egyik szobájába, azzal, hogy itt néhány percig várjanak. A szobában már többen vártak, köztük egy újságíró is. Ez beszédbe elegyedett Cowley ezredessel és véleményét kérdezte az eseményekről. Cowley azt mondta, hogy véleménye szerint hiba volt a szovjet katonai parancsnokság részéről páncélosokat bevetni utcai harcokba, gyalogság nélkül. Azután azt mondta, hogy a Kilián-laktanya védelme a hadtörténet egyik kiemelkedő védelmi harca volt. Cowleyék ezután bementek Maléter ezredeshez. A bemutatkozás után a segédtiszt italt töltött és a társaság ivott „a magyar szabadságharc sikerére".

Cowley ezredes elmondta, hogy gratulálni jött a nagyszerű védelmi harcokhoz. Maléter ezredes ezt megköszönte, majd mutatott egy benzines palackot azzal a megjegyzéssel, hogy ez volt a felkelők fő fegyvere. Ezután Cowley ezredes megkérdezte, hogy a forradalmi katonai tanács, amelynek Maléter akkor a vezetője volt, támogatja-e a Nagy Imre-kormányt. Maléter ezredes azt felelte, hogy igen. Hozzátette, hogy aznap vagy másnap várnak egy nyilatkozatot Mindszenty bíborostól, és remélik, hogy ebben is támogatást kap a kormány, s ez is segíteni fog a rend helyreállításában.

Cowley ezredes azt mondta, hogy mint katonaember nem ért a politikához, de úgy gondolja, hogy a sok párt, ami most megalakult, nem használ a magyar ügynek. Erős központi vezetésre van szükség, esetleg katonai diktatúrára, amelynek fő célja, hogy a szovjet csapatok kivonulását lehetővé tegye. Ezután kerülhet sor a pártokra.

Ezután Cowley ezredes a katonai helyzetről érdeklődött és felhívta Maléter ezredes figyelmét arra, hogy a szovjet hadmozdulatok célját legjobban az mutatja meg, hogy a dunaföldvári hídon keresztül milyen irányban vonulnak a csapatok. Maléter ezredes kijelentette, hogy a hírszerzés tökéletesen működik, légi felderítés folyik, és ők pontosan értesülnek a hadmozdulatokról. Bíznak abban, hogy a kormány diplomáciai úton eléri a szovjet csapatok kivonását, de ha ez nem sikerülne, akkor nem félnek a harctól sem. Búcsúzás előtt Cowley ezredes engedélyt kért, hogy másnap megnézhesse a laktanya körül levő szovjet katonai felszereléseket. Ezt az

engedélyt megkapta, majd távozott. Cowley ezredes november végén utasította Molnárt, hogy ha netalán a hatóságok megkérdeznék a Maléternél tett látogatásával kapcsolatban, akkor mondja azt, hogy ez a látogatás az új honvédelmi miniszternek szólt.

Már ebből megállapítható, hogy ez nem valami semleges tisztelgő látogatás volt, hanem, ha udvarias formában is, ahogy az a diplomáciában szokásos: tanácsadás, beavatkozás. Maléter — mint ismeretes — leleplezte magát. Dobi István az országgyűlés 1957 május 9-i ülésén elmondta, hogy Maléter november elején megkérdezte: „Nincs-e kifogás azellen, ha ő a szovjet csapatok mozdulatairól és elhelyezkedéséről szerzett értesüléseit átadja az angol katonai attasénak." Dobi joggal válaszolta erre: ha ezt kérdi, akkor már nyilván meg is tette.

Érdemes foglalkozni Cowley egyéb dolgaival is. Október 23-án este 11 óra körül, amikor a Rádió ostroma folyt, Cowley ezredes a Múzeum körúton sétált és igyekezett a Rádió körüli harcok közelébe kerülni. Érdeklődött, hogy a Rádió támadóinak honnan vannak fegyvereik és milyenek. Cowley ezredes igyekezett felmérni a hangulatot és nagy érdeklődést mutatott a honvédségi alakulatok mozgása iránt. A következő napokban Cowley ezredes nagy érdeklődéssel követte az eseményeket. Sokat járt kocsijával a városban, a harcok színhelyén és másfelé: érdeklődése főleg a szovjet csapatok mozdulataira és technikai felszerelésére irányult. Eredetileg a Kilián-laktanyában teendő látogatással Cowley ezredesnek az volt a célja, hogy megvizsgálhassa a laktanya körül heverő, kilőtt szovjet tankokat. A Corvin-közbe érve Cowley ezredes beszédbe elegyedett az ott ácsorgó ellenforradalmárokkal, és kérte, hogy mutassák meg a tankokat, de csalódottan állapította meg, hogy ott nincsenek T-54-es páncélosok, pedig őt főleg azok érdekelték. A Corvin-köz legénysége arra készült, hogy kivonuljon valahová megfigyelni a szovjet csapatokat. Cowley ezredes figyelmeztette őket, hogy ez őrültség, mert ha összecsapásra kerül a sor, ez alkalmat ad a szovjet csapatoknak arra, hogy visszajöjjenek a városba. Cowley megállapította, hogy nagyon hiányzik a kemény vezetés és fegyelem, amely nélkül az ellenforradalmár fel-

kelők semmire sem mehetnek. Azt mondta, reméli, Maléternek sikerülni fog kézbe venni a csapatokat.

A harcok után, amikor a szovjet csapatok Budapestről kivonultak, Cowley ezredes a szovjet csapatmozdulatokról igyekezett értesüléseket szerezni. Több utat tett meg a város környékén, 15—20 kilométerre is kifutott a kecskeméti és a debreceni országúton, a falvakban érdeklődött, hogy láttak-e szovjet csapatokat, merre mentek, hány páncélost láttak stb. Október 30. körül Cowley ezredes utasítására a követségről több vidéki városba telefonáltak — pl. Miskolcra, Dunaföldvárra és Hatvanba — és megkérdezték a postahivataloktól, hogy milyen irányban vonultak ott a szovjet csapatok.

Cowleyt elsősorban a T—54-es páncélosok érdekelték. Ilyet azonban közelről nem tudott megnézni, bár többet lefényképezett autójából és a követségről is. Felírta néhány ágyú gyártási számát, például október 26-án egy ágyúét az Ady Mozi mellett, később egy másikét a Kilián-laktanyánál. Itt fényképezett le egy láda lőszert is, felszedett több kilőtt gránáthüvelyt, s megmérte a Kilián-laktanya előtt heverő egyik tank páncélzatának vastagságát.

Nyugodtan kijelenthetjük, hogy mindez nem tartozik a diplomáciai tevékenység keretébe, ám annál inkább beillik kémtevékenységnek.

Cowley katonai attasé kémtevékenységéről még az alábbiak ismeretesek:

Október 29-én az utcán megállította egy ember Cowley kocsiját és azt mondta: „Az X/79 jól van." Egy-két nappal később egy férfi kereste az angol követségen a katonai attasét. Molnárral beszélt, s megkérte, hogy a katonai attasé segítségével közvetítsen egy üzenetet a következő címre: „Buxom, London". Az üzenet az volt, hogy „Henrik halálbüntetés alatt volt, de kiszabadult és jól van." Újra megjelent tehát N. Tóth Ferenc, az áruló pénzügyi főtisztviselő. Közölte az örömhírt: megvan, kiszabadult, a „forradalom" megmentette többi áruló és bűnöző társával együtt.

December 8-án Iványi Lajos, aki annak idején a Kilián-laktanyából a Corvin-közbe átkísérte az ezredest, jelentkezett a követségen.

Cowley ezredessel akart beszélni, de az nem fogadta, így csak Molnárral beszélt. Elmondta, hogy Bécsben volt, visszajött, de ismét kimegy és kéri Cowleyt, hogy a bécsi angol konzulátuson igazolja őt, akkor könnyebben tud majd tovább jutni Ausztriából. Iványi elmondta, hogy továbbra is kapcsolatban van az ellenforradalmárokkal, és kérte Cowley véleményét, jó volna-e, ha újabb fegyveres harcot kezdenének. Cowley Molnár útján azt üzente, hogy most ilyen akciónak semmi értelme sincs, és csak ártana a magyar ügynek, de fegyvereiket, ha tudják, tartsák meg. Megígérte, hogy Bécsben megemlíti Iványi személyét.

Cowley ezredes tevékenysége nem egyedülálló. Vele azért foglalkoztunk hosszasabban, mert tudjuk, hogy közvetlen szerepet játszott az ellenforradalomban, s nagyon meg volt sértve, amiért leleplezték.

ELLENFORRADALMI SZERVEZKEDÉSEK

A Horthy-fasizmus veresége után, amikor a szovjet hadsereg felszabadította hazánkat, a dolgozó tömegek, a munkások, a dolgozó parasztok és a néphez hű értelmiségiek fontos szerephez jutottak az ország vezetésében, a politikai és gazdasági élet formálásában. Ez a tőkések, a földbirtokosok, a klérus, a kulákok, a horthysta államigazgatási apparátus és a tisztikar, tehát a volt uralkodó osztályok állandó ellenállásával találkozott, s ez az ellenállás különösen megnőtt akkor, amikor a dolgozó parasztsággal szövetséges munkásosztály nehéz politikai harcokban teljesen kiszorította őket a hatalomból.

Az első időben a volt uralkodó osztályok legálisan harcoltak. Maguk is részesedtek a hatalomban, nyílt és népes pártjaik voltak. Nagy parlamenti csaták dúltak, s Mindszenty sokezres hallgatóság előtt, tömeggyűléseken beszélt. De már ebben az időben is alkalmazták a harc illegális módszereit. Működtek a régi horthysta titkos társaságok, mint pl. az Etelközi Szövetség, a Magyar Közösség, Kettőskereszt, Vérszövetség, Nemzetvédelmi Szövetség stb. Régen — a Horthy-rendszer idején — ezekben a titkos társaságokban dolgozták ki a legfontosabb politikai kérdéseket. Ezek a szövetségek és veze-

tőségeik irányították a reakciós burzsoá és arisztokrata politikusok tevékenységét. A tagokra nézve kötelező volt a szövetség határozata. De nemcsak a tagokra volt befolyásuk, mert hatalmuk révén el tudták intézni azt a politikust, aki útjukban állt. Az Etelközi Szövetség, Horthy Miklós vezérletével, mintegy csúcsszervezete volt több titkos és legális szervezetnek. Ez irányította a Magyar Közösséget is, az amerikai Ku Klux Klan-nak és a burzsoá szabadkőműves páholyoknak ezt a különös keverékét, amelynek szintén megvoltak a maga titokzatos és hátborzongató ceremóniái, négerüldözés helyett antiszemitizmussal. Ezek a titkos társaságok irányították az olyan kifejezetten horthysta szervezeteket is, mint a Magyar Országos Véderő Egylet (MOVE) vagy a Keleti Harcosok Bajtársi Szövetsége, amely kifejezetten szovjetellenes, antikommunista szervezet volt.

Ezek a társaságok a felszabadulás után megőrizték titkos szervezeteiket, s továbbra is érvényesítették befolyásukat a burzsoá, arisztokrata, kulák, horthysta politikusokra. Embereik benn ültek a polgári pártokban. 1947-ben pl. a Kisgazdapárt egyik központi vezetője, Saláta Kálmán, tagja volt az említett Magyar Közösség legfelsőbb vezetőségének, a „hetes bizottságnak"; tevékenységét is ott határozták meg. Ez a szövetség szervezte a Nagy Ferenc-féle összeesküvést. (Saláta egyébként Nagy Ferenc veje.) Ebben az időben a titkos szervezkedésnek fő jellemvonása az volt, hogy legális bázist kerestek és találtak maguknak a polgári burzsoá pártokban. Arra spekuláltak, hogyha a békeszerződés megkötése után eltávozik hazánkból a szovjet hadsereg, akkor horthystákból, volt csendőrökből álló terroregységekre támaszkodva visszaállítják teljes hatalmukat.

Elszámították magukat. Teljesen kikerültek a hatalomból, s ezután már csak illegálisan szervezkedhettek az államrend felforgatásáért, régi hatalmuk és gazdagságuk, birtokaik és kiváltságaik visszaszerzéséért. Ezt meg is tették: szervezkedtek és szervezkednek, s harcukban elsősorban az imperialistákhoz fordultak és fordulnak segítségért. Velük lépnek életre-halálra szóló szövetségre.

1955—56-ban a magyar államvédelmi szervek mintegy 15 nagyobb és 30 kisebb ellenforradalmi szervezkedést lepleztek le, illetve kezd-

ték meg ügyükben a nyomozást. Az ellenforradalom ideje alatt felbukkanó és a harcokban részt vevő szervezett csoportok bizonyítják, hogy a valóságban ennél sokkal nagyobb volt az összeesküvések száma, és jónéhányról nem is volt tudomása az állambiztonsági szerveknek.

A leleplezett szervezkedések mindegyike szinte az egész országot behálózta. Ilyen volt pl. a Klerikális Ifjúsági Mozgalom elnevezésű szervezkedés, amelynek többek között Budapesten, Szegeden, Győrött, Pécsett, Hódmezővásárhelyt, Veszprémben, Ajkán stb. voltak szervezetei. Országos jelentőségű volt a „Fehér Partizánok" illegális szervezkedése is. Az ország különböző részein alakultak helyi jelentőségű szervezetek, például két Nemzeti Ellenállási Mozgalom elnevezésű szervezkedés. (Ezek a Szabad Európa Rádiótól kölcsönözték nevüket. Mint ismeretes, a SZER szórta tele az országot ilyen aláírású uszító röpcédulákkal.) Közülük az egyik néhány budapesti gyárban próbálta meg összeszedni a nekik megbízható elemeket, a másik a Viharsarokban gyűjtött össze kulákokat és más termelőszövetkezet-ellenes embereket. Helyi jelentőségű volt Jenei Károly egykori csendőr szervezkedése Székesfehérváron is, amely főleg a volt székesfehérvári ARAK sportegyesületre és a fehérvári „vitézekre" támaszkodott.

Valamennyi ellenforradalmi szervezkedés azon igyekezett, hogy a lehető legaktívabb ellenséges propagandamunkát végezze. Röpcédulákat terjesztettek, gyalázták a népi demokratikus rendszert, politikai Szent Antal-láncot szerveztek, hogy megingassák a dolgozóknak a szocializmusba vetett hitét, s a maguk, illetve az imperialisták oldalára vonják őket. A budapesti Nemzeti Ellenállási Mozgalom egyik vezetője, Totik Ferenc, ellenséges tartalmú verseket írt, ezeket először egymás között körözték, majd több száz példányban sokszorosították és terjesztették. A viharsarki „ellenállók" rengeteg gyalázkodó röpcédulát terjesztettek, még Budapesten is. Letartóztatásukkor 3200 röpcédulát foglalt le náluk a rendőrség. Ennek a szervezkedésnek a vezetője és politikai irányítója Zöld Imre katolikus kántor, egykori nyilas párttag és csendőrbesúgó volt.

Az ellenforradalmi szervezkedések egy része klerikális jellegű, a katolikus egyház papjai, volt szerzetesei és funkcionáriusai által szervezett összeesküvés. A legfontosabbak közülük a következők voltak:

A *Keresztény Front* nevű illegális és ellenforradalmi párt. Vezetői: Soltész Jenő volt gimnáziumi tanár és Kelemen István pálosrendi szerzetes, majd a Horthy-hadsereg kémelhárító tisztje. Az összeesküvés vezető tagjai elosztották maguk között a miniszteri tárcákat, és képzelt pozíciójuknak megfelelő tanulmányokat írtak, bírálták a népi demokratikus rendszer intézkedéseit. Tanulmányaikat brosúraként terjesztették. Kidolgozták az új alkotmányt: az ország élére persze királyt akartak állítani, az állam jellege pedig — mint írták — „keresztény szociális és antikommunista" lett volna. A pártnak kb. 250—300 tagja volt.

Jézus Szíve Néplányai. A „néplányok" illegális szervezkedése szoros kapcsolatban állt a feloszlatott, de illegálisan tovább működő *jezsuita renddel.* Ez a szervezkedés is országos jellegű volt. Mindenfelé voltak szervezeteik, ahol volt rendtagok vagy „néplányok" éltek. Szigorú elvek szerint sejt-rendszerbe szervezve dolgoztak. A szervezkedést még Pálos Antal (a jezsuiták volt főnöke) hozta létre, utána Tamás János vezette. Minden volt jezsuita vagy „néplány" egy-egy titkos terület vezetője volt, s mindegyikük felelős volt 8—15 ember „neveléséért".

Mire nevelték híveiket? Arra, hogy nem elég, ha a szentolvasót forgatják, meg is kell váltaniuk a világot, mégpedig sürgősen. Propagandaanyaguk jelentős részét külföldi reakciós egyházi folyóiratokból fordították és sokszorosították. A szervezkedők pontos szervezeti tanácsokat és utasításokat is kaptak vezetőiktől, s a tagoknak havonta be kellett számolniuk végzett munkájukról. Igyekeztek megőrizni a rendházi szellemet és fegyelmet. „Az előljárókat szigorúan utasítom, hogy azoknál, akiknek havi jövedelme meghaladja a 700 forintot, kívánják meg, hogy a rokonok támogatása mellett a mi közösségünknek is juttassák minimálisan 50%-át annak, amit segély cí-

mén indokolt esetben a rokonoknak adnak." Másutt: „Az engedelmesség fogalma érvényben van... követni kell az elöljáró rendelkezéseit.

Rendi ügyeinkről senkinek, főleg papoknak (úgy látszik, nem bíztak egymásban!), nőknek, rokonoknak ne beszéljünk. Materialista akciókban részt nem vehetünk, bármilyen veszteséggel jár a részvétel megtagadása. Velünk ellentétes világnézetű írásokat csak szükség esetén és engedéllyel szabad olvasni."

Egyszóval szervezettek voltak és aktívak. Mégis panaszkodtak. A népben mind kisebb volt a támaszuk. Pálos Antal azt írja egy Rómába kijuttatott kémjelentésében: „... Elég csehül állunk, egyre jobban kiszorulunk mindenünnen." A „Kereszt" című lapról, a magyar békepapok lapjáról pedig ezt írja: „... Nem lehetne ezeknek a békés papoknak a lapját egy kicsit megcsiklandozni? Valóságos botrány, amit ez a lap csinál... Lassan minden ellenállás megbukik, merthogy miért nem szól már Róma. Konkrétum kell az embereknek. Ebből a szempontból a lapot kellene kissé megcirógatni, mert az sok ember szemét kinyitná és a püspökök tekintélyének sem ártana. Gondolkozzatok és ne hagyjatok bennünket szétmállni."

A pápa szíve sincs kőből, megesett rajtuk, s így történt, hogy egyházi átokkal sújtotta a békepapok sajtóját. Csak nem hagyhatja „szétmállni" a jezsuitizmust Magyarországon! Az ellenforradalom napjaiban aztán, Mindszenty bíborossal egyetértésben, nyílt és brutális támadást intéztek a papi békemozgalom ellen.

Anyagi alapjuk nemcsak a 700 forinton felül keresők kegyes adományaiból állt. 1951-ben, a „Szív Újság" megszűnése előtt, annak jövedelméből elvontak 160 000 forintot, s (bár még lesz szó külföldi kapcsolataikról, már itt meg kell említeni) a belgiumi jezsuita emigráció is küldött nekik 25 000 forintot, természetesen illegálisan. Hogy jövedelmük legyen, a szabad összegekből kisebb házakat vásároltak. Néhány házat a rend céljaira használtak fel (rendháznak, lelkigyakorlatos háznak), a többit kiadták. Balatonarácson pl. „lelkigyakorlatos" házat rendeztek be. A házakat velük szimpatizáló személyek ne-

vére iratták, s ily módon kb. 20 000 forint adóval károsították meg az államot. Ezt a pénzt is illegális szervezkedésre használták fel. A házvásárlást egyébként a „néplányok" is támogatták, ők is vásároltak három házat. A jezsuiták a jövedelmükből teljesen függetlenítették jónéhány vezetőjüket, hogy ezek csak az illegális mozgalom szervezésével foglalkozzanak. Illegálisan tartották fenn továbbá rendi iskolájukat, s a rend betiltása után is folytatták 27 fiatal jezsuita kiképzését. Működött a jezsuita rendnek egy másik, nőkből szervezett illegális csoportja is. Vezetője Bárány Ilona volt, aki egy öttagú vezetőség élén állott. Céljuk világiakból álló szerzetes rend szervezése volt, amely „vallásos alapon" a lehető legélénkebb agitációt fejtené ki a népi demokratikus rend ellen. Kb. 100 aktívan dolgozó, fogadalmat tett tagjuk volt. A tagokat csoportokba osztották.

A csoportok ülésein megvitatták, mivel agitáljanak, megtárgyalták a vezetőség és a jezsuiták által készített népi demokrácia-ellenes brosúrákat, s beszámoltak munkájukról. Olyan brosúrákat tanulmányoztak, mint pl. „A sátán uralma". (Nem kell nagy fantázia, hogy kitaláljuk: „a sátán uralmán" a népi demokratikus rend értendő.) A kisiparosok és a parasztok közötti agitációhoz kidolgozták „Az anyagi javak elosztása égető feladatunk" című brosúrájukat. Ebben ezt a mélyen vallásos részt olvashatjuk: „A kollektivizmus könnyen feláldozza az egyének személyi jogait, gondolatát és szólásszabadságát, szabad tevékenységét. Materialista alapon áll, és így szinte képtelen felfogni az ember személyi méltóságát, magasabb hivatását."

A vezetőség utasította a rendtagokat, hogy férkőzzenek a környezetükben levő családok bizalmába, neveljék őket „keresztény szellemben", s kereken kimondták: biztassák őket az államrendszerrel szembeni politikai magatartásra. (Ki tudná megmondani, hogy 100 aktív szerzetesnő hány családot bolondított el?) A jezsuiták patronálták a világi szerzetesnőket, titkos összejöveteleiken lelkigyakorlatokat, lelkinapokat vagy elmélkedéseket tartottak.

Az egyházi jellegű ellenforradalmi szervezetek sem tudnak meglenni az imperialisták támogatása nélkül. A jezsuiták főleg a Vatikánnal való kapcsolatra helyeztek nagy súlyt, onnan kaptak irányí-

tást és némi pénzmagot. A budapesti olasz és belga követség útján küldték a Vatikánba jelentéseiket. A belga kapcsolat jelentős volt számukra, mert Löwenben mintegy 50 Magyarországból emigrált jezsuita él, akik a belga követség segítségével maradtak kapcsolatban az itthoni összeesküvőkkel. (Már volt róla szó, hogy 25 000 forintot küldtek nekik.) A löweniek a budapesti belga követség útján kapcsolatot találtak Kálmán Sándor jezsuitával, ezután a belga követség 14 alkalommal közvetített küldeményt Budapestre, Pálos Antal pedig 10 esetben küldött „anyagot". A nemzetközi jogot megsértve részt vett ebben Louis von Heeck, a budapesti belga követség titkára, Justice Fernand volt budapesti belga követ és Hegedűs Erzsébet, a követség alkalmazottja.

A Vatikánnal folyó levelezést azonban főleg az olasz követség segítségével bonyolították le. Így küldték ki pl. a papi békemozgalomról szóló előbb idézett levelet is. A Jézus Szíve Néplányok is felhasználta ezt a kapcsolatot.

Ifjúsági mozgalom. A polgári összeesküvések főleg az angol, az amerikai és más imperialista követségeket használják fel közvetlen kémkapcsolat fenntartására. A Közgazdasági Egyetem hallgatóinak egy része és néhány volt egyetemi tanár hozta létre a Lux elnevezésű illegális szervezetet (Lux = fény, világosság). A szervezet egyik tagja, Keller József volt hadapród növendék állandó látogatója volt az angol és az amerikai követségeknek. Ottani „ügyeinek" intézésén kívül rendszeresen hozott ki onnan bulletineket, folyóiratokat, amelyeket azután felhasználtak ellenforradalmi propagandamunkájukban.

Ennek a szervezetnek a tagjai mind értelmiségiek voltak, tanulmányaikat — néhány régi tanár kivételével — a népi demokratikus rendszerben végezték, ezért gyakran „a mi értelmiségünknek" — nevezik. Pedig nem mindenki a mi értelmiségünk, aki mostanában végzi az egyetemet. A szervezkedők többsége egyházi iskolában végezte gimnáziumi tanulmányait, s erős klerikális befolyás alatt áll. (A szervezkedés két részvevője, Dombi Ferenc és Zsolt Antal például a pécsi Pius Gimnáziumban végzett.) A szervezkedők szellemi atyja

dr. Fülei Szántó Endre volt egyetemi tanár, a régi Kultuszminisztérium osztályfőnöke volt, egyben a német Sasrend tulajdonosa.

Ennek az értelmiségi szervezkedésnek a részvevői tervezeteket és programokat dolgoztak ki, hogy rendszerváltozás után már ne kelljen ezzel tölteni az időt. Mintegy 15—20 nagyobb brosúrát készítettek, ezek kivétel nélkül elvetették a szocialista ideológiát és gazdasági rendszert. Veress László „Az állam célja és az államhatalom" című brosúrája tagadja a proletárdiktatúra létjogosultságát. Keller József „Magyar agrárkérdések" című brosúrája durván támadja a termelőszövetkezeti mozgalmat, s a kapitalista kulákbirtokot dícséri. Sokszorosított brosúráikat értelmiségi körökben terjesztették.

Amikor leleplezték őket, egyöntetűen azt a „legendát" adták elő, hogy ők semmi rosszat nem tettek a népi demokrácia ellen, csak annak egyes intézkedéseit bírálták, s a tervezetet is csak azért csinálták, hogy megmutassák, hogyan lehet a hibákat kijavítani. Ismerős szavak ezek! A „luxisták" utódai, az októberi ellenforradalmárok ugyanezt hangoztatták! De a „luxisták" is letértek az intellektuális szervezkedés útjáról. Két harcias napi politikai röplapot is kiadtak; az egyiket a tanácsválasztások, a másikat a termelőszövetkezeti mozgalom ellen. Hogy milyen „nyílt szívűek" voltak, s hogy csak a hibákat akarták kijavítani, azt az is ékesen mutatja, hogy mindent a legnagyobb titokban végeztek, a brosúrákat és röpcédulákat is gumikesztyűben készítették, nehogy ujjlenyomatot hagyjanak.

Sokan csodálkoznak azon, hogy az ifjúság, s különösen az egyetemi ifjúság egyes csoportjait október előtt meg tudták fertőzni az ellenforradalmárok. Nem hirtelenül történt ez. Az ellenforradalmárok évek óta nagy gondot fordítanak az ifjúság, főleg a tanulóifjúság megtévesztésére és megnyerésére. Országos kiterjedésű illegális szervezetet hoztak létre az ifjúság vallásos, nacionalista, népi demokrácia-ellenes nevelésére. A szervezetnek mintegy 3000 aktív tagja volt. Vezetőik volt paptanárok, szerzetesek és hitoktatók voltak, pl. Bulányi György, Török Jenő, Juhász Miklós volt piarista tanárok, Bakó Sarolta, Tatár Margit, Gölniczi Mária volt apácák stb. Mintegy 80

katolikus pap és 300 volt szerzetes apáca működött ebben a mozgalomban.

Ennek a szervezkedésnek 7—9 főből álló illegális csoportjai voltak. A csoportok megvitatták a vezetők által készített brosúrákat, a pápai és főpapi körleveleket. Minden csoportnak kötelessége volt, hogy befolyásolja a még indifferens fiatalokat, s az arra alkalmasakat bevonja a szervezkedésbe. Az új tagokból azután újabb csoportokat hoztak létre.

Sok pedagógust vontak be a szervezkedésbe, s az ő irányításukkal nevelték félre a fiatalokat.

„Pedagógus napokat" szerveztek, amelyeken képzett egyházi személyek kioktatták a tanárokat, hogy a természettudományos meg a demokratikus ismeretek oktatásánál unalmasan, monoton hangon olvassák fel az anyagot, s ily módon is éreztessék a tanulókkal, hogy ezt az álláspontot nem szabad elfogadniuk. Aztán pedig lelkes hangon magyarázzák meg, hogy az adott kérdésben mi a reakciós álláspont, s ezt úgy adják elő, hogy a tanulók értsék meg: ezt kell nekik elfogadniuk. Erről a módszerről külön brosúrát adtak ki. A pedagógusok bevonása azért volt fontos, hogy közreműködésükkel a gyerekeket már az általános iskolákban befolyásolják és később egyeseket be is szervezhessenek.

A középiskolásokban bizalmatlanságot, közönyt, ellenszenvet igyekeztek kelteni a tananyag és az iskolai rendszer ellen. Vallási órákon cáfolták azt, amit a diákok más órákon az ember származásáról, a világ keletkezéséről, a történelemről materialista felfogásban tanultak. Felhasználták a régi, betiltott egyháztörténeti tankönyveket, amelyekben rágalmazó olvasmányok voltak a Szovjetunióról, a marxizmus—leninizmusról. Rágalmazó megjegyzéseket tettek és gyalázkodó előadásokat tartottak a pártról és a DISZ-ről. A befolyásuk alatt álló fiatalokkal igyekeztek meggyűlöltetni a népi demokráciához hű tanárokat és a kommunista szülők gyerekeit.

Az egyetemisták körében még ravaszabb eszközökkel dolgoztak. Azt terjesztették, hogy a népi demokratikus egyetem és főiskola csak

egyoldalú materialista—marxista képzettséget ad, pedig minden művelt embernek tanulnia kell az idealista filozófiai és történeti nézeteket is, sőt bizonyos teológiai ismeretekre is szüksége van. (Mintha bizony a kapitalista országok főiskoláin is tanítanák a dialektikus és történelmi materializmust!)

Nacionalista eszméket hintettek el, s azt magyarázták, hogy a magyar nép lelki sajátosságainak a keresztényszocialista rendszer felel meg leginkább, amely nem ismeri a kollektivizmust, a „csordaszellemet". Előadásokat tartottak arról, hogy a népi demokratikus rendszer ellen elkövetett kártevés nem számít bűnnek, mivel a rendszer ateista, s ezért semmiképp nem áll az egyház védelme alatt. Szabad pl. a munkahelyen a lopás, ha ez az államot károsítja meg, nem bűn a szabotázs és általában gazdasági fejlődésünk akadályozása, s az sem bűn, ha ennél még többet (tehát fegyveres akciókat) követnek el a rendszer ellen.

Egy-egy diáktagjukat felkészítették, hogy közbeszólásokkal, félrevezető vitákkal zavarja meg a marxizmus—leninizmus órákat. Brosúrákat, röpiratokat szerkesztettek és terjesztettek. Már címük jellemzi őket: „A sátán birodalma", „Nem vagyok kommunista, hanem katolikus", „Jegyzetek a Szovjetunióról", „Kereszténység és osztályharc" stb.

Érthető, hogy az ilyen és ehhez hasonló szervezkedéseknek nagy szerepük volt ifjúságunk gondolkodásának megfertőzésében. Sok tekintetben megmagyarázza ez az ifjúság egy részének október—novemberi magatartását is. De magyarázza a későbbi atrocitásokat, a kommunista tanárok bojkottját, a kommunista szülők gyermekeinek vagy a más vallásúaknak a fölakasztását, megverését, a tankönyvek égetését stb. Gondoljuk csak meg, hogy a klerikális ifjúsági mozgalom 3000 aktivistájának legalább 6—8000 fiatalra volt befolyása. S rajtuk kívül működtek még más illegális ifjúsági szervezetek is, pl. a Lux, a cserkészek, a jezsuiták stb.

Az imperialisták és hazai szövetségeseik tudták, hogy imádsággal és agitációval nem lehet megdönteni a népi demokratikus rendszert. Fegyveres harcra és terrorakciókra készültek. Terveik világosan mutatják, hogy az október—novemberi ellenforradalom és a fehérterror egyáltalán nem véletlen, hanem nagyon is tudatos volt.

A budapesti Nemzeti Ellenállási Mozgalom pl. nem elégedett meg ellenséges tartalmú versek terjesztésével. Kidolgozták a tervét annak, hogy többedmagukkal megtámadnak egyedül cirkáló rendőröket, államvédelmi beosztottakat és így szereznek fegyvert, amelyet aztán terrorcselekményekre (párt- és állami funkcionáriusok megölésére) használnak. „Végrehajtó csoportot" szerveztek a nyilas „számonkérő szék" mintájára: ennek vezetője Totik Ferenc, a „költő" volt. El is készítette két-három angyalföldi üzem, köztük a Magyar Acélárugyár „fekete listáját": vagyis azoknak a listáját, akiket a „végrehajtó csoportnak" ki kell majd végeznie. Kidolgozták továbbá néhány szovjet emlékmű felrobbantásának a tervét (köztük az angyalföldiét). Beszélgettek a politikai foglyok kiszabadításáról is, de erre nem tudtak tervet készíteni.

A Jenei-féle székesfehérvári szervezkedés tagjai a következő tervet dolgozták ki: a szovjet csapatok kivonulása után azonnal létrehozzák az Ideiglenes Bizottságot; ez rendelje maga mellé a megbízható fegyveres erőket, a többit fegyverezze le. Átveszi a közigazgatást, a hivatalokban és intézményekben dolgozó kommunistákat lefegyverezi. Kiírja és megtartja a „szabad" választásokat. Mint látható — ennek az Ideiglenes Bizottságnak a programját az októberi ellenforradalom akármelyik szerve elfogadta volna.

A viharsarki Nemzeti Ellenállási Mozgalom a MÖHOSZ-t használta fel. Békéssámsonban a szervezkedés tagjai MÖHOSZ-tagok is voltak; MÖHOSZ-elnöknek a maguk emberét tették meg. Így azután legálisan tarthattak katonai kiképzést. A magukénak tekintették a MÖHOSZ fegyverét, és robbanóanyagot is szereztek, mert tervbe vették a tótkomlósi szovjet emlékmű felrobbantását. Betörtek a béké-

sámsoni MDP-székházba, ellopták a pártszervezet világvevő rádióját, meg terepszemlét tartottak, gyakorlatoztak.

A legtanulságosabb azonban — *a hadapródok szervezete,* mert azt igazán „hozzáértő" emberek szervezték, továbbá, mert viszonylag hosszú ideig, 1949-től 1955 decemberéig működött. Vezetőjük: Sulyánszki Jenő horthysta hadapród volt. Külföldi kapcsolatuk: Désaknai György SZER-ügynök. A tagság egytől egyig volt hadapródiskolás Horthy-tiszt. Taktikájukat a politikai helyzetnek megfelelően többször átdolgozták, végül is 1955 márciusában két taktikai tervet fogadtak el. Mindkét terv közeli időpontban bekövetkezett amerikai támadással számolt. Az egyik terv (az „A" terv) szerint fegyveresen készültek áttörni a nyugati határ felől közeledő (!) amerikai hadsereghez, s egyesülnek velük. Ha nem sikerül áttörniük az amerikaiakhoz — a „B" terv szerint — a dunántúli hegyekbe vették volna be magukat, s ott meghúzódva akarták megvárni az amerikaiakat.

A harcra fel is készültek. Kiosztották a feladatokat. Létrehoztak egy fegyverszerző, egy autószerző, egy igazolvány-készítő és egy búvóhely-kijelölő csoportot. Mit csináltak ezek a csoportok? A fegyverszerző csoport vezetője, Mikófalvy Ferenc először feladatul adta a szervezkedés minden részvevőjének, hogy gondoskodjék magának pisztolyról. Megszervezték a gyorstüzelő és nehéz gyalogsági fegyverek beszerzését. Kijelöltek néhány fegyverraktárt (köztük a budaőrsit) és egyéb katonai objektumokat, ahol fegyvereket tárolhatnak; ezeket ott dolgozó embereik segítségével felderítették. 1955 nyarán helyszíni szemlét is tartottak ezeken a helyeken, s már úgy könyvelték el maguknak, hogy a fegyverek beszerzésének előkészületeit sikeresen befejezték. 1955 nyarán a búvóhely-szerző csoport is befejezte a búvóhelyek felderítését, s a pilisi hegyeket jelölte ki arra az esetre, ha a „B" tervet kellene végrehajtaniuk. Az autószerző csoport felderített több TEFU-telepet, terepszemlét is tartottak, és a megfelelő előkészületeket itt is elvégezték.

Ezután újabb két fontos tervet dolgoztak ki, szintén alapos és viszonylag pontos felderítés és terepszemle után. Az egyik a katonai

ügyészség Fő utcai épületének elfoglalására és a foglyok kiszabadítására vonatkozott. Az „A" terv végrehajtásához ugyanis igen fontos lett volna növelni csapatukat. A másik terv a Magyar Rádió épületének elfoglalását és az adóberendezések birtokba vételét tartalmazta. Úgy döntöttek: ha kitör a háború (mármint a harmadik világháború), ez lesz az első fegyveres akciójuk: így mindjárt a közvéleményhez fordulhatnak, s zavart kelthetnek a tömegekben.

Mivel terveik készen voltak, de a világháború még nem tört ki, volt idejük arra, hogy gyakorlatokat hajtsanak végre. Készültséget rendeltek el, s a vezetők ellenőrizték, megjelenik-e mindenki azon a helyen, amelyet a terv számára kijelölt, s fel van-e szerelve előre meghatározott pénzösszeggel és eszközökkel.

1956 október 23-án, amikor a megtévesztett fiatalság kiment az utcára, jelentkeztek az ellenforradalmárok is, mégpedig azonnal és érezhető módon. Elkezdték régen kidolgozott terveik megvalósítását. Mintha csak a hadapródiskolások tervei keltek volna életre! Akcióba léptek a különféle feladatokkal megbízott csoportok. Az autószerzők leállították és birtokukba vették a teherautókat. Beszáguldozták velük a várost, hogy mindenütt nyugtalanságot keltsenek, felizgassák a tömegeket és minél több embert szállítsanak be a város központjába. A megszerzett teherautókon hurcolták szét a fegyvereket és szállítottak a vidékre is ellenforradalmárokat. Az autószerző csoportnak segítségére voltak a TEFU-nál meghúzódó osztályidegen ellenforradalmi elemek.

Már a délutáni órákban akcióba léptek a fegyverszerző csoportok. Megrohanták a fegyverraktárakat, elszedték a fegyvert az egyedül vagy kettesével cirkáló rendőröktől és katonáktól, s rögtön az első zsákmányolt fegyverekkel a Rádiót támadták meg.

A tervek megvalósultak: égették a vörös zászlókat, zúzták a vörös csillagokat, meggyalázták a szovjet emlékműveket, ledöntötték a Sztálin-szobrot. Törtek, zúztak, gyaláztak mindent, ami haladó, szocialista, ami a munkásmozgalomra, a proletár internacionalizmusra, a proletárszolidaritásra emlékeztet.

Hamarosan előkerültek a már elkészített feketelisták is. Majdnem

minden gyárban és intézménynél megkezdték a kommunisták és a párthoz hű dolgozók üldözését. Ülésezni kezdtek a „számonkérő székek". Valóságos pogromokat szerveztek az ÁVH-sok és a kommunista funkcionáriusok ellen. Hogy megakadályozzák a kommunisták gyülekezését, körülkerítették és megtámadták vagy szétlőtték a pártházakat.

Október végén megkezdődött a fasiszta, ellenforradalmi fehérterror, s egészen november 4-ig fokozódott. A szovjet csapatok beavatkozása vetett véget az ellenforradalmi tivornyának. Az összeesküvők tervei másodszor is meghiúsultak — ezúttal megvalósulásuk közben.

NYUGATI ELŐKÉSZÍTÉS, NYUGATI SEGÍTSÉG

Október előtt Nyugaton talpon voltak a kémszervezetek és az emigráció. Szervezkedtek, terveket dolgoztak ki. Csak úgy égett a munka a SZER riporterei és ügynökei kezében. Nem kullogtak az események uszályában, jól látták, hogy *most* ki kell használniuk a helyzetet. Nyugati emigráns körökben dolgozták ki azt a taktikát, hogy csatlakozni kell a Nagy Imre-féle „pártellenzékhez", s velük kell az utat kitapostatni. Készültek a fegyveres harc kirobbantására. Fő reményük az volt, hogy győzelemre viszik az ellenforradalmat, s esetleg háborút provokálnak a Szovjetunió ellen. De ha ez nem sikerül, egy fegyveres felkelést is kiválóan fel tudnak használni agitációjukban.

Az imperialisták ügynökei előre elfecsegtek egyet-mást abból, amit tudtak. 1956 nyarán Linzben egy monarchista gyűlés szónoka kijelentette: „Magyarországon hat hónapon belül felkelésre kerül sor a kommunisták ellen." A SZER bécsi szerkesztőségében is akadt fecsegő, aki Molnár Imrének, a már említett áruló határőrnek és kémnek már szeptemberben kijelentette, hogy Magyarországon rövidesen második Poznan lesz. De az ilyen kijelentéseknél is fontosabb az imperialisták készülődése. Pl. a „zsidók szakmai képzésének" keretében folyó tanfolyamot nem fejezték be, hanem amerikai utasításra

szeptemberben megszakították, s a félig-meddig kiképzett ügynököket Innsbruckból Magyarországra rendelték.

Takács Sándort, a régi amerikai kémet speciális feladattal, mint autókereskedelmi ügynököt küldték Magyarországra. Természetesen autón jött, amely — ez is természetes — rádió adó- és vevőkészülékkel volt felszerelve. Október 16-án üzenetet küldött megbízóinak, hogy minden jól megy. Október 30-án érkezett vissza Innsbruckba, de nem véglegesen, csak — mint mondta — azért, hogy a magyarországi harcokban elpusztult kocsija és adóberendezése helyett másikat szerezzen. Újra Magyarországra akart jönni, azonban rajta kívül álló okok miatt erre már nem volt módja.

Igen jellemző, hogy Linzben október közepén — egy héttel az ellenforradalom kirobbanása előtt! — reakciós és emigráns körök nyíltan követeltek lapos tehervagonokat, amelyeken Hörschingből a burgenlandi határra páncélosokat szállíthatnak.

Az egyik salzburgi városi hivatal jelentése beszámol arról, hogy szeptemberben a Magyarországról kikerült „hontalanok" több segélyigazolványát azzal a megjegyzéssel kapták vissza, hogy ezek az emberek már elutaztak Bécsbe. Hozzá kell tenni, hogy főleg olyan személyekről volt szó, akik az ottani köztudomás szerint régebben az amerikai hírszerzésnek dolgoztak és ki vannak képezve. Már akkor a határra küldték őket, és megkezdték a Magyarországra való becsempészésüket.

A menekült-táborokban és az emigránsok körében nagy mozgolódás támadt. Hazamenni, siettetni, lökni az eseményeket, részt venni a harcban — ez a vágy fűtötte az emigráció horthysta, arisztokrata, tőkés vezetőit.

S megindultak, hogy végleg elárulják hazájukat, újra rabszíjra fűzzék a dolgozó népet. „Burgenland", „Burgenlandi rohammunka" fedőnévvel folyt az agitációs és szervező munka. Régi emigránsok, volt nyilasok és SS-ek agitáltak. Az „eredmény" nem maradt el. Megindultak a nyugati „felmentők" és „felszabadítók". Mint kiderült, az osztrák bűnügyi rendőrség az első időben megpróbálta, hogy néhány esetben legalább lefegyverezze a Keletre tartó csoportokat (megál-

lítani nem tudták őket). De ez nem sikerült, mert a csoportok vezetői megfelelő igazolványokkal rendelkeztek.

Miért akarták lefegyverezni őket? — Mint egy bizalmas jelentés írja — „a rendőrségi tisztviselőknek igen rossz véleményük van ezekről az emberekről, mert többnyire bűnöző típusokról van szó, akik ellen, minthogy az amerikaiak állandóan védték őket, évek óta semmit sem tehettek".

Igen élénk tevékenység folyt a salzburgi magyar Caritas helyiségében. Egymást érték az amerikai és a nyugatnémet rendszámú autók. Nagy megbeszélések voltak, s az eredmény: több magyar csoportot útnak indítottak „burgenlandi rohammunkára". A csoportok mindig külön vagont kaptak, amelyet csak Salzburgban kapcsoltak a bécsi szerelvényhez. Sokan jöttek ide Nyugat-Németországból is. Vasúti jegyük nem volt, s emiatt is bonyodalmak voltak, de aztán akadt egy salzburgi hivatal, amelyik pénzzel látta el a „rohammunkásokat". A vagonokba újabb csoportok szálltak fel Atnang-Puchheimben és Welsben. (Ezeknek a helységeknek nem az a hírük, hogy függetlenek az amerikai hírszerző szervektől.)

Ezekben a napokban Nyugat-Németország passaui határállomásán állandóan nagyszámú magyar akart Ausztria területére menni. Kezdetben nem engedték át őket, mert nem voltak papírjaik. De hamarosan „áthidalták a nehézségeket". Átengedték őket, ha nyilatkozatot adtak, hogy Magyarországra jönnek harcolni. Persze, hogy adtak ilyen nyilatkozatot! Egyébként külsejükön is látszott, hogy harcba, nem pedig istentiszteletre vagy rokoni látogatásra igyekeznek. Karszalagokkal, zászlókkal, fegyverekkel voltak felszerelve, és igen harcias hangulat uralkodott.

Hogyan jöttek haza például Kohut Béláék? Egyszerűen hírét vették a magyarországi eseményeknek, s úgy gondolták, eljött a hazatérésük ideje. Csak annyi pénzük volt, hogy Grazig menjenek vonaton. Október 27-én érkeztek oda. Szerencséjükre másnap a temetőben és a templomokban ünnepség volt a magyar „hősök" tiszteletére. Az ünneplő közönség később a Park Étterembe ment át, ahol dr. Balla ezredes úr ismertette a magyar helyzetet, s az idősebbeket adako-

zásra, a fiatalokat harcra szólította fel. De felhívta a fiatalok figyelmét arra is, hogy ne egyenként szállingózzanak át a határon, hanem szervezetten, vezetővel, fegyveresen. Így tudnak igazán hasznos munkát végezni. Kohuték felszólaltak, hogy ők mennének, de nincs pénzük. Azonnal akadtak adakozók, akik összeadták a szükséges pénzt. Kohuték tehát elindulhattak. Kohut Béla felindultságában mindjárt megírta „Emlék Ausztriából" című kis művét. „Isten veled, Ausztria — írta. — Itt éltem legszebb napjaim, de most megyünk Magyarországra harcolni a kommunisták és a szovjetek ellen." Nem hiába gyűjtötték nekik a pénzt. Október 30-án értek Pestre és 31-én már Dudás fejvadászai közé léptek. Egy-két gyilkossággal, néhány véresre veréssel és még több rablással ők is öregbítették az ellenforradalmi bandita társaság hírnevét.

Az MHBK kiválóan képzett ügynöke, Tóth Károly is október 25-től foglalkozott azzal a gondolattal, hogy hazajön. Útlevelet kért, s ettől kezdve csupa kellemes meglepetés érte: a francia hatóságok nagyon előzékenyek voltak, egy-két nap alatt mindent megkapott, 29-én már Bécsben tízóraizott. Ott találkozott ismerősökkel, rögtön kapott osztrák újságírói igazolványt, s mindjárt indult is Magyarországra, egy vöröskeresztes autón. Október 28-án hajnalban indult Párizsból, és 29-én este 11 órakor Győrött, a főtéren szállt ki a vöröskeresztes kocsiból. Pedig útközben Salzburgban is megállt, hogy a számunkra már ismerős Martsa Sándor ezredessel, volt kémkiképzőjével beszélgessen. Fontos kérdést kellett megbeszélniük. Ugyanis rendes megbízásán, a fegyvert fogott kémrezidentúrák és ellenforradalmi csoportok instruálásán kívül más megbizatást is kapott: ellenforradalmi orosz emigráns csoportok felkérték, hogy terjesszen röpcédulát a szovjet csapatok között. Tanácsot kért tehát a tapasztaltabb kémtől.

Mit csinált ezekben a napokban Gyulai Lajos, egy másik kiképzett ügynök? Október 28-án indult el Magyarországra a nyugat-németországi zindorfi lágerből. Ausztrián keresztül jött és 30-án ért Budapestre. Ő is rögtön jelentkezett nemzetőrnek, s igen gyors karriert futott be. Könnyű volt neki, a kémszervek voltak a protektorai. Az amerikaiak itthoni fő embere, Király Béla hamarosan rátalált. A bu-

dapesti „forradalmi tanács" ötös bizottsága (tagjai: Kopácsi Sándor a rendőrség, Maléter Pál, Király Béla a hadsereg, Steiner Lajos a nemzetőrök és Ónodi az egyetemisták részéről) több kerület nemzetőrségének operatív vezetőjévé nevezte ki. Egyúttal ő lett ezekben a kerületekben a munkástanácsok összekötője is. November 4-én új helyzet állt elő. Király Béla utasítására katonai tanács néven megalakult a nemzetőrségek központi parancsnoksága. Ennek helyettes parancsnoka Gyulai lett. A tanács, illetve a parancsnokság feladata Gyulai szerint az volt, „hogy központilag irányítsa a harcot több kerületben a szovjet csapatok ellen". Telefonon tartotta az összeköttetést Király Bélával, aki akkor „Budapest védelmének parancsnoka" volt.

Gyulai Lajosról már tudjuk, hogy nem értett egyet az 1949-es alkotmánynak a hadseregre vonatkozó pontjával s az akkori kormány politikájával, úgy vélte, hogy a nyugati társadalmi forma alkalmazhatóbb Magyarországra. Nos, 1956 októberében Gyulai visszajött, hogy fegyveresen segítse a „nyugati társadalmi forma" alkalmazását. S november 4-e után, mikor ez akadályokba ütközött, még kétszer járta meg Nyugatot, hogy összeköttetéseit kihasználva, fegyveres segítséget kérjen ehhez. Először november 12-től 28-ig volt kint. Ekkor még nagyon bizakodó volt. Nürnbergben az amerikai hírszerzés megbízottja, Mr. Schlatt is megnyugtatta őt. Amerika csak arra vár — mondta Mr. Schlatt —, hogy az ENSZ határozatot hozzon; abban a pillanatban megindul Magyarországra. Amikor hazajött, tájékoztatta erről a reménységéről a „forradalmi bizottság" még itthon levő tagjait. „Világos előttem — mondta nekik Gyulai —, hogy kitör a harmadik világháború." Örült is neki. Aztán december elsején újra elindult Nyugat felé, de amikor december közepén visszajött, már borúlátóbb volt. Amerikai és angol feljebbvalói ugyanis akkor már szidták a SZER „hisztériás, tűzokádó" háborús propagandáját, amely teljesen elszakadt a realitásoktól. Ebből megértették, hogy megint csak nem lesz háború. Ezt is elmondta itthon maradt híveinek, s kidolgozták új taktikájukat. Ütni kell a vasat, kihasználni az ENSZ-határozatokat, távozásra bírni a szovjet csapatokat, „helyes irányban" nyomást

gyakorolni a kormányra, felhasználni a munkástanácsok és más „forradalmi" szervek küldöttségeit stb. December 18-án futárt küldtek ezzel a tervvel Király Bélához, aki ezt jóvá is hagyta. De megvalósítani már nem tudták. „Behoztak" — mondta lemondóan Gyulai a börtönben.

Molnár Imre, az áruló határőrtiszt is elmondott egyet-mást ezekről a napokról. Például azt, hogy október 27-én az egyik salzburgi tábor magyar férfi lakói, mintegy 50—60-an, a bécsi magyar klubban tettek szent fogadalmat, hogy hazajönnek és harcolnak. A magyar klub titkára azonnal gyűjtést indított számukra. El is indultak, és Hegyeshalomnál lépték át a határt. Molnár Imrének nagy szerepet szántak. Ki kellett volna használnia a magyar határőrökkel való ismeretségét, s megtudni tőlük, hogy milyen állapotban vannak a műszaki zárak, nehogy baj érje az átözönlő csoportokat. Fontos megbízást akart neki adni az MHBK ausztriai szervezete is: létesítsen kapcsolatot magyar ellenforradalmár felkelőkkel, akiknek nagyobb mennyiségű fegyvert szedtek össze. Gondosan válogatott fegyverek voltak ezek, olyanok, amelyekkel jól lehet harcolni páncélosok ellen; köztük sok páncélököl. Emberi erővel is segíteni akart az ausztriai MHBK.

Molnár ezt a feladatot nem tudta vállalni, mert fontos politikai megbízást kapott, de az ügy azért szerencsésen lebonyolódott. Molnár dolga az volt, hogy találkozót hozzon létre Nagy Ferenc és a győri „forradalmi bizottság" vezetői között, akik addigra már „dunántúli kormánynak" nevezték ki magukat. Ezt a megbízást Szabó Miklós volt kisgazdapárti országgyűlési képviselőtől kapta. Szabó figyelmeztette Molnárt, mondja meg, hogy nem akárkik akarnak tárgyalni a bizottsággal, hanem Nagy Ferencék, akik maguk is azt akarják, amit a „forradalmárok". (Később Szabó Miklós is hazajött, sajtónyilatkozatban leplezte le az imperialista aknamunkát, s beszélt a maga szerepéről is.) Molnár megteremtette az összeköttetést, de a találkozó nem jöhetett létre — részint személyi torzsalkodások miatt, részint a forradalmi munkás-paraszt kormány megalakulása és a szovjet csapatok segítségnyújtása miatt.

Nyugati imperialista körök és az ellenforradalmi felkelés kapcsolatait bizonyítja a „Die Tat" című, Frankfurtban megjelenő lap 1956 november 17-i, a magyar eseményekről szóló összeállítása. Ez a következőkből áll: egy bonni tudósító leveléből, a „Deutsche Woche" című, Münchenben megjelenő lapnak a levélhez fűzött hírkommentárjából (mindkettő a „Deutsche Woche" 1956 november 14-i számában jelent meg) és a „Welt am Sonntag" november 4-i számában megjelent cikk fakszimiléjéből, amely egy magyar nő elbeszéléséről számol be, végül a „Die Tat" kommentárjából. Íme az összeállítása:

A bonni levél:

Royal Air Force — gyógyszerek

„A rajnai angol hadsereg sajtóirodája már október 29-én nyilvánosságra hozott egy hírt »Angol csapatok látják el Magyarországot a levegőn át« címmel, amelyben az állt, hogy a Royal Air Force szállítási parancsnokságának első 21 Hastings és Valette gépe a wildenrothi RAF repülőtérről gyógyszerrel Magyarországra repült. Az intézkedéseket a rajnai brit hadsereg főhadiszállása és a II. szövetséges taktikai légierő főhadiszállása tette meg, miután röviddel azelőtt »megérkezett a brit kormány döntése«... »a Royal Army Services Forces katonái és a wildenrothi RAF repülőtér személyzete további 20 gépet rak meg a legnagyobb sietséggel«."

„bonni tudósító"

A „Deutsche Woche" híre:

A reménység: USA-fegyverek

„Ugyanebben az időben (október 29-én. — A „Die Tat" szerkesztősége.) a United Press szerint a magyar nacionalisták egy küldöttsége jelent meg a bécsi amerikai követségen, hogy Lewellyn Thompson USA-követtől fegyvereket kérjen.

Az illetékes NATO-parancsnokság parancsára október 30. óta másfél — Délkelet-Németországban állomásozó — USA-hadosztályt

indítottak el az osztrák határra. A parancsot akkor adták ki, miután szovjet részről figyelmeztettek a magyar-osztrák határforgalom illegális voltára. Amennyiben e rendellenességek megszüntetésénél a szovjet csapatok részéről határsértésre került volna sor, USA-kötelékek vették volna át az osztrák semlegesség védelmét. A nyugatnémet összekötő-hivatalok nézete szerint és a felkelők vágyálmaiban ugyanúgy, mint a szovjet hivatalos helyeken az a benyomás keletkezett, hogy az amerikai csapatmozdulatok magyarországi intervenciót vezetnek be. A visszahatás ennek megfelelő volt: a felkelőknél ugyanúgy, mint a szovjetnél."

A „Welt am Sonntag" fakszimiléje

„A német szövetségi »keréken járó műtő« tonnaszámra szállított élelmiszert és gyógyszereket...

Mi csak szombaton kaptuk meg az első élelmiszereket. Egy külföldi, aki folyékonyan beszélt magyarul, átadott nekünk négy kocsirakományt bádogdobozokkal, és azt mondta, hogy legyünk nagyon elővigyázatosak, amikor a dobozokat felnyitjuk. Csak később értettük meg a szavak értelmét; a bádogdobozok közül 200 kézigránáttal *volt megtöltve.*"

A „Die Tat" kommentárja

„Aki olvasni tud, olvassa!

Ez állt a »Welt am Sonntag« november 4-i eredeti kiadásában. Csak a kiadás egy részében. Miután észrevették a szerkesztőségi hibát, a terjesztést beszüntették, a nyomást leállították és új kiadást nyomattak, amelyben a fenti szöveg már nem volt olvasható."

Ez a cikk-összeállítás eléggé leleplezi a nyugati imperialisták tetteit.

„MENTENI, AMI MENTHETŐ!"

Az ellenforradalom leverése után az imperialisták mit tehettek egyebet — mentették, ami menthető. Igyekeztek kivinni az országból a kompromittált „forradalmárokat", a drága pénzen kiképzett ügynököket, hogy segítségükkel rendezetté tegyék a visszavonulást, s megőrizzék erejüket — hátha sikerül rövidesen visszavágni. S hogy minél nagyobb kárt okozzanak: a SZER, az Amerika Hangja együttműködésével pánikot keltett, tömeges kivándorlásra, „menekülésre" késztette a lakosságot. Sokan ültek fel ennek a hangulatkeltésnek, s vándoroltak ki az országból. Persze, közülük sokért nem nagy kár, akiknek gyilkosság, rablás, ellenforradalmi bűnök terhelik a lelkiismeretét, s féltek a megérdemelt felelősségrevonástól. Sok munkakerülő is elment, abban a hiszemben, hogy Nyugaton majd ingyen tartják el. De sokan félrevezetve, pillanatnyi megzavarodottságukban vagy éppen az ellenforradalomtól való félelmükben hagyták itt hazájukat.

Az imperialisták természetesen igyekeznek, hogy a tömeges kivándorlást, amennyire lehet, politikai és hírszerző szempontból kihasználják. A Magyarországgal foglalkozó kémszervezetek munkatársai már október utolsó napjaiban a magyar határra utaztak, hogy minden lehetőségre készen álljanak, s hogy a határt átlépő menekülteket alaposan kihallgathassák. Eleinte trükkel dolgoztak. Kolényi ezredes pl. német újságírónak mondta magát, Visnyei pedig a tolmácsa volt. A menekülteket aprólékosan hallgatták ki, hogy elhihető anyag álljon az ellenséges rádiók rendelkezésére, s hogy pontosan megismerjék, milyen magyar és szovjet erők vesznek részt az ellenforradalom leverésében. Az ellenforradalom leveréséig a következők voltak a fő kérdések: mit tud az októberi eseményekről és azok kezdetéről, milyen pártok alakultak, tud-e a börtönök megnyitásáról, kiket szabadítottak ki, mi a lakosság véleménye az eseményekről, hol állomásoznak a szovjet erők, milyen mozgást tapasztalni náluk, milyen hatalmi szervek működnek, dolgoznak-e a gyárak stb.

Az ellenforradalom bukása után — amit ők november 10-től számítanak — annyiban változtak meg a kérdések, hogy múlt időben

tették fel őket. Ekkor megkezdték az alkalmi feladatokkal megbízott ügynökök visszaküldését, hogy kiegészítsék és ellenőrizzék a híreket. Erre nagy szükség volt, mert a nyugati adó-vevő kocsik hazamenekültek, megszüntette működését az amerikai követség adója, s nem kaptak híreket a „szabad Kossuth", a „szabad Győr", a „Csokonai" és a többi „szabad" rádiótól sem. Ezeket az ad hoc ügynököket főleg a szovjet csapatok elleni kémkedésre használták fel.

Az imperialista kémszervezetek egyik fő feladata ebben az időben az embercsempészés volt. Autókkal, csónakokkal felszerelve szállták meg esténként (az első napokban nappal is) a magyar határt, és szöktettek ki magyar állampolgárokat. Segédkeztek családok szétszakításában, gyermekeket raboltak el szüleiktől. Richard Mayer Rorbach így számolt be az embercsempészek tevékenységéről (rajta kívül még százak dolgoztak így): „1956 december 31-én érkeztem Ausztriába Franciaországból. Ezt követően 10 napon át foglalkoztam emberek átmentésével. A menekültek átszöktetését éjszakánként végeztem több társammal, a Hanság-mocsárnak Andautól kb. 8—10 km-re fekvő egyik csatornáján. Csónakkal szállítottuk át a menekülteket osztrák területre. Csoportunk létszáma esetenként 10—20 személy volt, a szükséges felfújható gumicsónakokat az angol hatóságok biztosították részünkre. A csónakokat a munka befejeztével minden reggel visszavittük Andauba, és este újra elvittük a csatornáig. Éjszakánként kb. 30—40 személyt szöktettünk át, de volt, amikor többet. Az áthozottakat a határon amerikai és angol gépkocsik várták és azon szállították őket Andauba."

Kik voltak Richard Mayer Rorbach társai? Einar Roos norvég, D. Williamson, Mike Austin, Mr. és Mrs. Dickson angol állampolgárok, James McCoy, John Ritchey amerikai állampolgárok, de persze voltak ott osztrákok is. Nem különös, hogy a világ ennyi tájáról származó „mentők" hogyan találkozhattak így össze?

De ennek az időszaknak is vége lett, a „munkának" ez a szakasza is lezárult. Az imperialista hírszerző szervek és magyarországi szövetségeseik, anélkül hogy megpihentek volna, újfajta tevékenységbe fogtak.

Az imperialista kémszervezetek hozzáfogtak, hogy itthon és Nyugaton egyaránt összeszedjék a szétzilált és megfutamodott ellenforradalmi fegyveres csoportokat, kiegészítsék személyi állományukat és lehetőleg kiképezzék őket. Nagy körültekintéssel fogtak munkához. Elsősorban igyekeztek összeszedni a nagy kavarodásban szétszóródott ügynökeiket. Ebben nagy aktivitást fejtettek ki. Gerley József kém, akit október 31-én szabadítottak ki az ellenforradalmárok a Gyűjtőfogházból, elmondta, mit tapasztalt 1956 december 9-től 1957 január 2-ig Ausztriában. Íme:

„Lakásom közelében levő lágerben beszéltem egy menekült magyarral, aki egy szociáldemokrata szervezethez tartozott. Előadta, hogy két barátjával együtt elvállalták, hogy rendszeresen átjárnak Magyarországra, és az illegálisan működő szociáldemokrata pártcsoportok részére pénzt és utasításokat hoznak. Ez a szociáldemokrata szervezet velem is fel akarta venni a kapcsolatot, hogy dolgozzam nekik.

A Semmeringen levő magyar barakktáborban jártam egy alkalommal. Ott egy magyarul beszélő úr — aki négy Brennbergbányáról kiszökött fiatalemberrel volt — érdeklődött, hajlandó lennék-e egy utat elvállalni Magyarországra. A négy fiatalember közölte, hogy ők állandóan járnak át. Hetenként egyszer-kétszer fordulnak. Karácsony másnapján a Weidlingben levő táborban jártam ismerőseimet meglátogatni. Ott egy teljesen ismeretlen férfi megszólított, és beszélgetni kezdtünk. Kifejtette a beszélgetés során, hogy az amerikai kémszervezet részére dolgozik társaival együtt. Tudomása van róla, hogy én börtönben ültem a forradalomig ilyesmiért, s ezért szólított meg. Tudta a nevem, s azt is tudta, milyen szervezettel vagyok kapcsolatban, s hogy Magyarországra készülök. Azt válaszoltam neki, hogy egyelőre pihenni akarok. A címét mindenesetre megadta.

December 31-én a Burg-kert előtt álltam, amikor egy gépkocsi állt mellém. Egy volt rabtársam ült a vezető mellett, kinyitotta az

ajtót és beültetett. A kocsit vezető urat mint nagybátyját mutatta be, aki az FSS ügynöke. Azonnal hírszerző munkát ajánlottak fel az 1957. esztendőre. Végleges választ nem kért, csak felíratta velem mind a bécsi mind a salzburgi címét.

A Bécsi Caritas-hivatalban jártam egy alkalommal, ott összetalálkoztam Lakos András Gyűjtőfogházból szabadult pappal. Kijelentette, hogy több papi személyt szeretne kihozni a zirci és pannonhalmi apátságból, illetve plébániáról. Kérdezte, vállalom-e, vagy tudok-e olyan személyeket, akik vállalják.

A Rothschild Spital lágerben ismerek két személyt, akik a Joint nevű amerikai segélyszervezet megbízásából rendszeresen járnak át, személyenként 200—200 dollárért embereket csempésznek ki Magyarországról. Január 2-án Locsmándnál találkoztam velük, amikor a határt készültek átlépni. Ekkor ketten hat felnőttet és gyermeket hoztak Bük községből. Beszéltem Bécsben, a Belügyminisztériumban, egy Ausztriába szökött volt rendőrszázadossal. Elmesélte, hogy illetékesek felkérték rá, segítsen megtisztítani Ausztriát a nem-kívánatos, baloldali magyar elemektől, mert feltehető, hogy ilyenek is jöttek át. Ideadta a címét, s engem felkért, ha találok ilyen embert, közöljem vele.

Találkoztam Cserepi István volt rabtársammal, aki szintén kémkedésért volt börtönben. Már kapcsolatban volt egy hírszerző szervvel. Engem is hívott oda dolgozni."

Ezek csak részletek Gerley József visszaemlékezéseiből. Az imperialista kémszervezetek hihetetlen aktivitást fejtenek ki, hogy az új emigrációt jól felhasználják és kihasználják.

A kém-, hírszerző és diverzáns egységek újjászervezésével egy időben megkezdték a magyar emigráció politikai platformjának kidolgozását, meg az új és régi emigráció összeolvasztását is. Ezt szolgálta a strassburgi konferencia, amelyen az új emigráció megszervezte a vezetést. Az ő politikai „platformjuk" vált uralkodóvá, vagyis a „demokratikus és szocialista" frázisokkal leplezett fasiszta ellenforradalom.

A strassburgi konferencia szervezői a jobboldali szociáldemok-

raták voltak Kéthly Anna vezetésével, de meghívtak 3—3 „képviselőt" a többi politikai pártoktól, a „fegyveres erőktől", a MEFESZ-től, és a megboldogult Petőfi-körtől is.

Az értekezleten Király Béla elnökölt, mint tárgyilagos pártonkívüli személy. Az értekezletnek volt egy nyilvános része, amelyen a sajtó, a rádió, a film és a televízió nagy apparátussal vett részt, s ahol gyönyörű szónoklatok hangzottak el egységről, harcról, népszabadságról és egyebekről. De a két és fél napos zárt ülésen prózaibb dolgokról volt szó: kik vezessenek, kik szerepeljenek a nyilvánosság előtt, milyen funkciót kaphat a régi emigráció, kik kapjanak fix fizetést az amerikaiaktól és más imperialistáktól stb.

A jobboldali szociáldemokraták részéről nagy harcot folytattak, s hogy keresztülvigyék álláspontjukat, a „kifárasztás" (obstrukció) taktikájához folyamodtak: reggeltől másnap hajnalig húzták az üléseket. Sokáig folyt a vita azon, hogy a háromtagú csúcsbizottság (a három „K": Kéthly Anna, Király Béla, Kővágó József) fölött legyen-e valamilyen ellenőrző szerv. Kéthlyék ellenezték ezt. Végül is 30 tagú Forradalmi Tanácsot választottak: ebbe 22 tagot mindjárt megválasztottak, 8 helyet pedig meghagytak a régi emigráció számára. A fizetési státust illetően is megállapodtak. A csúcsbizottság tagjai, továbbá a főtitkár és a titkár (mert ilyen is lesz) jutott abba az „előnyös" helyzetbe, hogy fix fizetésért árulja hazánkat.

A régi emigráció számított arra, hogy az amerikaiak többet várnak az új emigrációtól és a Forradalmi Tanácstól mint az ő Nemzeti Bizottmányuktól. Nosza hát, elmentek Canossát járni. Megjelent Strassburgban Pfeiffer Zoltán, mint a Nemzeti Bizottmány nem hivatalos megfigyelője. Kijelentette (nem hivatalosan, csak alázatosan és alattomosan), hogy véleménye szerint a Nemzeti Bizottmány ezentúl nem képviselheti a magyar nemzetet (mintha addig képviselte volna!), ezt a szerepet át kell adni a Forradalmi Tanácsnak. Sunyin hozzátette, hogy ő egyénileg azonnal magáévá tenné a Forradalmi Tanács célkitűzéseit és kilépne a Nemzeti Bizottmányból, de ezt most nem teheti meg, mert úgy festene a dolog, mintha ő elárulná a bizottmányt, amely Strassburgba küldte.

Megjelent a konferencián Nagy Ferenc és Auer Pál is. A Nemzeti Bizottmánynak ez a két vezetője mint magánember vett részt a konferencián, de ők is magukévá tettek ott mindent. S hogy a fényt emelje, Nagy Ferenc már nem mint az „utolsó törvényes miniszterelnök" üdvözölte a konferenciát, hanem mint *volt* miniszterelnök. Mert most már ők Nagy Imrét tekintik az „utolsó törvényes miniszterelnöknek". Mindenesetre nehéz eldönteni, hogy kettőjük közül melyik volt utolsóbb.

Az igazi „munka" a konferencia után kezdődött. Király Béla megbízást adott egy erős kém- és összeesküvő szervezet létrehozására, mégpedig több vonalon, s a feladatokat a következőkben jelölték meg:

1. Megszervezni, összeszedni a Nyugatra szökött fegyveres ellenforradalmárokat, bűnözőket és régi ügynököket. Kiképezni, illetve továbbképezni őket, hogy jól felhasználhatók legyenek futárnak, összekötőnek, s ha a fegyveres harc újra kezdődik, parancsnoknak is. Meg is kezdték ezt a munkát. Innsbruckban újra működésbe lépett a Zsidók Szakmai Képzésének Világszervezete; ennek égisze alatt három turnust indítottak, amelyben a kiszökött magyar ellenforradalmárokat képezik ki, persze felekezetre való tekintet nélkül.

Király Béla embereinél, Renner Péternél és Pongrácz Gergelynél megjelent Kurt Schneider imperialista ügynök (civilben a Nyugatnémet Egyetemi Szövetség és a Nyugatnémet—Magyar Baráti Társaság megbízottja), s felajánlotta, hogy 5000 embert kiképeztet modern páncélelhárító fegyverek használatára. Vállalta még 500 pilóta kiképzését is. Felajánlott továbbá 200 hangtompítós pisztolyt magyarországi gyilkosságokhoz.

2. Meg akarják szervezni, hogy Nyugaton fegyvereket, kötszereket és egyéb harci felszereléseket gyűjtsenek, továbbá írógépeket, sokszorosító gépeket, stencilt és lehúzó papírt szerezzenek be. Mindezt Magyarországra szeretnék juttatni, hogy ezzel segítsék ébren tartani, sőt fejleszteni az itthoni ellenforradalmi mozgalmat. Különösen fontosnak tartotta Király a hangtompítós pisztolyok gyors beszerzését és becsempészését, mert ezzel ébren lehetne tartani a

terrort. Végezni lehetne egyes kommunistákkal, a karhatalom, a rendőrség, a hadsereg, a munkásmilícia tagjaival, ily módon pedig újabb fegyvereket is szerezhetnének.

3. Össze akarják gyűjteni a Magyarországon maradt fegyveres és nem fegyveres ellenforradalmárokat, s illegális politikai és katonai, illetve terrorista csoportokat akarnak szervezni belőlük. Ezek folytatnák a röpcédulázást, a szóbeli ellenforradalmi agitációt, a nyugati rádiók híreinek és mindenfajta rémhírnek a terjesztését. Terrorcselekményeket hajtanának végre, s nyugtalanítanák a közvéleményt. Felkészülnének „az igazi nagy harcra", az ő terminológiájuk szerint a „harmadik felvonásra". Tehát: töltsék fel emberállományukat, óvják és gyűjtsék a fegyvereket, egészítsék ki ezt nyugati szállítmányokkal is, s végezzenek menetgyakorlatokat és harci játékokat a hegyekben stb.

Hogy mindez sikeresen menjen, meg kell szervezni a központi parancsnokságot. Ez alá tartozna minden helyi felkelő parancsnokság és minden felkelő.

Körülbelül így foglalták össze Király és Kéthly tervét. Az összeesküvések és fegyveres ügyek legfőbb emberének Király Bélát tartották. A politikai nyilatkozatok adása, az ellenforradalom tisztára mosása Kéthly Anna dolga lett volna. Király Béla utasítására több vonalon kezdték meg a szervezkedést. De az imperialisták csakhamar észrevették, hogy a Forradalmi Tanács még a kiszökött magyarokra sem tud befolyást gyakorolni: Királyék és Kéthlyék árfolyama nagyon hamar zuhanni kezdett.

ÚJABB KÉSZÜLŐDÉS

Jankovics István adjunktus jól ismeri a dörgést Nyugaton, részt vett a strassburgi konferencián is. Vezetésével felállítottak egy diplomáciai osztályt; ennek feladata olyan diplomatikus, hogy még a beavatottak sem igen ismerik. De Jankovics, aki a vezetője, s ezért pénzt kap (mégpedig jócskán), biztosan tudja. Egy gazdasági osztályt is alakítottak, ennek a feladata világos: felveszi a pénzt és szétosztja

a vezetők között. A katonai osztály vezetője Pongrácz Gergely, aki igen alkalmas ember, mert parancsnok volt a Corvin-közben. A katonai osztály nagyon fontos részleg, ennek körül is írták a feladatát:

1. Futár és rádió útján kapcsolatot tart Magyarországgal.

2. Fegyvereket és más anyagot juttat Nyugat-Németországba, onnan pedig Magyarországra csempészi.

3. Futárokat indító és fogadó állomásokat szervez Ausztria területén.

Ez az utolsó részleg azért kell, mert a szervezetet átköltöztették Nyugat-Németországba, tudniillik az osztrák hatóságok egyre több nehézséget támasztottak.

A futárok parancsnoka Renner Péter lett, szintén „alkalmas ember"; október 29-től november 4-ig a Corvin-közben volt szakaszparancsnok, majd felderítő tiszt. (Renner illegálisan hazajött, és itthon letartóztatták.)

Nagyon gondosan kidolgozták a konspirációt. Meghatározták, hogy ki kit ismerhet. Egyéb szigorú rendszabályokat is kidolgoztak, pl. azt, hogy „a Magyarországra bejuttatott fegyvereket (kivéve a hangtompítós pisztolyt) tárolni kell, és egy új »forradalom« kirobbantásáig hozzányúlni tilos. Ausztriába csak annyi anyagot lehet vinni, amennyit még aznap éjjel át lehet juttatni Magyarországra." „A futárparancsnokokat (jelen esetben Rennert) néhány hónaponként váltani kell."

Pontos költségvetést is készítettek. Szerényen számoltak, mégis szép kis summa jött ki: egy hónapra 4600 dollár, évente tehát kereken 55 000 dollár.

11 fő megélhetése	1100	dollár
11 fő lakása, telefonja	600	„
2 kocsi üzemeltetése	500	„
küldönc-utak és egyéb kiadás . . .	200	„
3 futár-út és egy tartalék-út fenntartása	2200	„

De mi ez a 125 millióból?

De mit csináltak ennyi pénzért? Megkezdték a munkát, kint is, bent is. Kint pl. kapcsolatot találtak a svájci diákszövetség néhány exponensével, akik megígérték, hogy adó-vevő készülékkel és sokszorosító géppel lepik meg „forradalmi" magyar diáktársaikat. Az adó-vevőre főleg azért volt szükségük, hogy adni tudjanak a SZER-nek. Mert a SZER vállalta, hogy az így kapott anyagot a „Magyar szabadságharcosok hangja" című új rovatában vagy külön adásban visszasugározza az országba. De addig is, míg ez megtörténik és az „ajándékokat" becsempészik, a diákszövetség egyik képviselője vállalta, hogy legális magyarországi útjai alkalmával egyszer-kétszer kb. 10 kg súlyú röpcédulát hoz be az országba. A szövetség nevében többek között Széll Kálmán magyar származású svájci diák és Reinsler Walter svájci diák tárgyalt. Később egy másik svájci diák, Walter Menzel jelentkezett a csomagért, mert éppen Magyarországra jött. Később Menzelt kiutasították Magyarországról. Ezt a tényt „csodálkozással vegyes felháborodással" vette tudomásul és mesélte barátai körében.

Itthon több ellenforradalmi csoporttal, illetve ellenforradalmárral vették fel a kapcsolatot. A futárok kész listákkal jöttek. A neveket és címeket részben maguk tudták, részben kiszökött ellenforradalmároktól szedték össze. Nagy gondot fordítottak rá, hogy nagyobb üzemek ismert, nagy befolyású munkástanács-elnökeit beszervezzék. Többek között beszervezték Bali Sándort, a Beloiannisz Híradástechnikai Gyár munkástanácsának elnökét.

Az egyik futár, nevezetesen a már „nyugalomba vonult" Renner, konkrét feladatul azt kapta, hogy szervezze be hat igen fontos üzemnek az akkori időkben hírhedtté vált munkástanács-elnökét. A munkástanácsokat fel akarták használni ellenforradalmi röplapok terjesztésére, sőt fegyverekkel is el akarták látni őket, hogy az adott pillanatban kéznél legyenek. A munkástanácsokkal külön futár tartotta volna továbbra is a kapcsolatot. Ez a szervezkedés kapcsolatba került és tárgyalásokat folytatott az Írószövetség és a volt Petőfi-kör néhány exponensével is. Őket a „Nemzetőr", a Magyar Szabadságharcos Írók Külföldi Csoportjának lapja számára akarták beszer-

vezni. Érdekes, hogy ezek az emberek is „csodálkozással vegyes felháborodással" tárgyalták később az Írószövetség feloszlatását.

A szervezkedésnek szüksége volt hamis papírokra és bélyegzőkre. Erre beszervezték Dulácska Pál grafikus és festőművészt. Dulácska el is készített egy II. számú határsávi bélyegzőt, egy soproni bejelentkezési bélyegzőt, egy budapesti kijelentkező bélyegzőt és két „Forradalmi Tanács Katonai Bizottsága" feliratú bélyegzőt. Ez az utolsó bélyegző odakint kellett volna. Mert a nyugati kémszervezetekben is van bürokrácia, s ha a pénzt vagy más eszközt kérő beadványon ilyen bélyegző díszeleg, nagyobb a hatása. Király Béláék minden hazaküldött futárt megbíztak, hogy kutassák fel fegyveres csoportjaik régi bélyegzőit. Már egész szépen munkába lendültek, de — gazdáik bosszúságára — nem tudták befejezni művüket.

Király Béla emberei támasztották fel Balogh József fegyveres csoportját is. Balogh a Rákosszentmihályon garázdálkodó fegyveres csoport parancsnoka volt; a Danubia Gyárnál és az Elnök utcában vettek részt a fegyveres harcban. November 6-án orvul lelőttek két szovjet tisztet, január 13-án kézigránátot hajítottak egy rákosszentmihályi kommunista tömbmegbízott lakásába, s más kisebb-nagyobb „hőstettet" is elkövettek.

Aztán elrejtették fegyvereiket, de megfogadták, hogy hívek maradnak „eszméikhez". S mikor megérkezett a bécsi futár Markovics Kálmánnak, a csoport kiszökött volt parancsnokának híradásával — újra illegális tevékenységbe kezdtek. Gondozni kezdték az elrejtett fegyvereket, és felvették a kapcsolatot az Árpádföldön tevékenykedett fegyveres ellenforradalmárokkal, hogy munkájukat összehangolják. Felkészültek, hogy adott jelre újra nyíltan a színre lépjenek. Biztonsági szerveink közbelépésére azonban kénytelenek voltak lemondani erről.

Gerley József és Békési Béla szervezkedése már sokkal szétágazóbb és veszélyesebb. Gerleyről már volt szó. Legutóbb 1956 júliusában ítélte el őt a Budapesti Katonai Bíróság kémkedésért, de három éves büntetéséből nem sokat töltött le, mert október 31-én dicsőség-

gel övezve szabadult. November 4-e után, hogy ne kelljen büntetését letöltenie, Nyugatra szökött.

Társa, Balogh László, a Baross téri harcok „hőse" volt. November 4-én több üteget állíttatott fel a Baross téri utcatorkolatokban és golyószórókat a kapuk alatt. Maga mondta el: a Kerepesi út Baross téri torkolatánál álló szovjet erők látták ugyan, hogy ágyúkat, golyószórókat szegeztek rájuk, s hogy ablakokból géppisztolyok merednek ki, de mégsem lőttek. Baloghék nyitották meg a tüzet ágyúból, erre egy szovjet tank egyetlen lövéssel szétlőtte a tüzetnyitó ágyút. Újra csend lett. De ezután Balogh és harcosai az összes fegyverekből tűz alá vették a szovjet egységeket. Gyalázatos tettüknek több ház áldozatul esett. Balogh azután Nyugatra menekült; ott beszervezték és visszaküldték őt.

Békési Béla orvostanhallgató a Péterfy Sándor utcai kórházban működött, majd — hogy lebukását elkerülje — a II. sz. Női Klinikára tette át székhelyét. Meghúzódott a medikus-szobában és nagyszabású szervezkedésbe kezdett. Társai közül Szy Zoltán Dudás legényei közt „állt helyt a forradalomért", Rácz József orvostanhallgató a Köztelek utcai pártházba fészkelte be magát, s fegyveres ellenforradalmár csoport tagja volt, majd átköltözött a klinikára, s Békési jobbkeze lett; Atzél Endre, a kis váci bárófióka anyja segítségével már elő is kotorta a családfáját ábrázoló igazoló iratokat.

Gerley röviddel kiszökése után kapcsolatba került egy kémszervezettel, amelynek magyar tagjai közül többen börtöntársai voltak egykor. A kémszervezet még decemberben megbízta Gerleyt, hogy jöjjön vissza Magyarországra. „Feladatom volt — mondja Gerley — a Bakony, a Vértes és a Mecsek hegységben felvenni a kapcsolatot az ott levő fegyveresekkel. Kapcsolatot teremteni a Bakonyban levő Maléter Pállal és Marián alezredessel. Fel kellett vennem a kapcsolatot a Budapesti Egyetemi Forradalmi Bizottsággal és a Csepeli Munkástanáccsal. Ezekkel közölnöm kellett, hogy a nyugatiak segítséget kívánnak nyújtani a további fegyveres harchoz. El kívánják látni őket fegyverekkel, rádió adó-vevő készülékekkel, sajtótermékekkel, gyógyszerekkel és pénzzel. Közölnöm kellett a megbízás szerint,

hogy egy-két terep- és helyzetismerettel rendelkező személy minden egységtől menjen ki Bécsbe eligazításra. Feladat volt az is, hogy a fegyveres és egyéb nagyobb forradalmi csoportoktól egy hivatalos megbízólevelet szerezzek kiszökött ellenforradalmárok nevére kiállítva, hogy az itthoni csoportok megbízzák őket, folytassanak nevükben tárgyalásokat a nyugati hatalmakkal a „magyar forradalom" egységesítéséről."

Gerley meg is próbált mindent, de hiába járta a Bakonyt, a Vértest, a Mecseket, ezek a hegyek is meg voltak már tisztítva. Malétert is hiába kereste a Bakonyban, csak később, egészen más körülmények között találkozhatott vele. Amit tudott, elintézett, és visszament Bécsbe. Januárban újra hazajött, most azzal a megbízással, hogy találjon kapcsolatot a Péterfy Sándor utcai kórház mentősofőrjével, majd rajta keresztül lépjen kapcsolatba a forradalmi csoportokkal, és közölje velük, hogy a nyugati országok által nyújtandó bárminemű segítség (fegyver, lőszer, anyagiak, sajtótermék, rádió adó-vevő) részletes megbeszélése végett egy vagy két személy menjen ki Bécsbe. Olyan ember menjen ki — üzenték Bécsből —, aki részletesen be tud számolni a magyarországi helyzetről és ismeri az 1956 október 23-i eseményeket.

Január 5-én már kapcsolatba került Békési („Bagoly") Bélával és néhány társával, s közölte velük a feladatot. Mindjárt meg is bízták Pécb Gézát és egy társát, hogy menjenek ki Bécsbe. Péch jól ismerte az ellenforradalmi eseményeket, a harcokat, mert mentőautójával nem annyira betegeket, mint inkább fegyvereket és ellenforradalmárokat szállított, meg futármunkát végzett. Azután Gerley vissza akart térni Bécsbe, de most már jobban őrizték a határt. Ötször állították meg a határőrizeti szervek, de mindig szabadon engedték. Hatodszor azonban olyanok fogták el, akik ismerték a múltját. Telt, múlt az idő, Gerley nem jelentkezett, utána küldték hát külföldről Balogh Lászlót. Baloghnak arról kellett tárgyalnia, hogyan tudják átvenni a nyugati segítséget és milyen további segítségre van szükségük. Többször találkozott Békési „Bagollyal" és megbízottaival. Együtt végzett munkájuk „eredményes és gyümölcsöző" volt.

Szy Zoltán stratéga és barlangász segítségével felkutatták a budai, a pilisi és a börzsönyi hegyek barlangjait és elhagyott vadászházait. Közülük többet búvóhelynek, raktárnak, szükség-kötözőhelynek rendeztek be. A barlangokról készített térképek fényképmásolatát ki akarták küldeni a bécsieknek.

Hozzáfogtak a létező csoportok összefogásához is. Majdnem mindegyikük harcolt valamelyik fegyveres ellenforradalmi csoport kötelékében. Ismerték cinkosaik nevét és címét, s akiket felkerestek, azok új neveket és címeket adtak. Lassan, de biztosan nőtt a beszervezettek száma. Csoportjaik működtek Angyalföldön, Zugligetben, Jánoshegyen, Pilisben, Debrecenben, Székesfehérvárott. Voltak kapcsolataik váci és pécsi ellenforradalmárokkal is. Propagandacsoportjaikat fiatal írók, újságírók vezették vagy patronálták. Ők is a „Nemzetőr" munkatársai lettek. S voltak fegyvereik is, ezeket Ráczék egy Ráday utcai szerelőműhely pincéjében, Baloghék a II. sz. Női Klinika kertjében, kazánházában és a Kórbonctani Intézet halottaskamrájának szellőztetőaknájában rejtették el. De a szervezéskor az is kiderült, hogy az ellenforradalmárok közül sokan megőrizték „kedvenc" kézifegyvereiket.

Így készültek rá, hogy ha nem is márciusban, de később mégiscsak megkezdjék a „harmadik felvonást". Mert Király Béla képzett katona, s tudta, hogy márciusig már nem tudják rendezni a sorokat, s nem tudnak elegendő fegyvert szállítani az országba. A nagy háborús propaganda is alábbhagyott, sőt Nyugaton egyesek békevágyról kezdtek szónokolni. Kudarcba fulladt a Magyar Népköztársaság elleni gondosan előkészített provokációjuk.

*

Újra hangsúlyozzuk, hogy mindaz az összeesküvés, amelyet itt példaként felsoroltunk, csak egy része a ténylegesen folyó aknamunkának, diverziónak és ellenforradalmi szervezkedésnek. Így, csokorba gyűjtve, mégis képet nyújt arról, hogy milyen erővel folyt a nyugati imperialisták kém- és romboló tevékenysége, s annak milyen hatása és közvetlen szerepe volt 1956 októberében az ellenforradalom kirobbantásában.

Jemnitz János

A MAGYAR EMIGRÁCIÓ POLITIKÁJA

A Magyarországról külföldre szökött politikusok csoportjai tevékenyen részt vettek az október—novemberi ellenforradalom előkészítésében és támogatták azt. Ez az emigráció a proletárdiktatúra elleni harcban egyszerre több húron is játszott. Csoportjai a nyilasoktól a jobboldali szociáldemokratákig terjedő széles egységfrontot alakítottak ki, amely a belső ellentétektől és súrlódásoktól nem volt ugyan mentes, de a fő kérdésekben mégis egységes álláspontot foglaltak el. Programjuk világosan mutatja, hogy valamennyi burzsoá restaurációt akart, s csak ennek módja körül vannak nézeteltéréseik.

Az emigránsok az utóbbi időben arra törekedtek, hogy programjukat közelebb hozzák a magyarországi társadalmi valósághoz, elfogadhatóbbá tegyék. Állásfoglalásaikat a nyugati propaganda, a sajtó és a rádió, továbbá az emigráció hazai nyúlványai, a levitézlett osztályok szétszórt, de meglevő elemei széles tömegek közé juttatták el. A nyugati emigráció adta a szellemi dugárut és a hozzávaló használati utasítást a népellenes megmozdulásokhoz, s igyekezett megkeresni azokat a köröket és személyeket, akik esetleg hallani sem akartak a tőkés uralomról, mégis néhány kérdésben párhuzamosan haladtak az emigrációval, s végeredményben pontosan azt tették, amit az akart: előkészítették a talajt az ellenforradalom számára.

Az emigránsok egy része 1945-ben, más része 1947—48-ban disszidált Nyugatra, s megfelelő szervezeti kereteket, külpolitikai kapcsolatokat építettek ki. Természetes, hogy ezekkel a politikai emigránsokkal rokonszenvezett a magyarországi reakció. Az imperialista propaganda, amely különösen az 1955—56-os nemzetközi

helyzetben fokozódott erősen, megnövelte az emigráció hazai befolyását is. Ezt a hatást erősítette még, hogy a párt- és az államvezetés gazdasági, politikai és kulturális téren súlyos hibákat követett el, amelyet a belső ellenséges erők ki tudtak használni.

Az emigráns csoportok olyan törekvéseket képviselnek, amelyeket a belső osztályviszonyok alakulása, a történeti fejlődés már túlhaladott. A nyilasoktól, a legitimistáktól, a horthystáktól a burzsoá-liberálisokon és kispolgári demokratákon keresztül a jobboldali szociáldemokratákig húzódik ez a skála. Ez a képe a hivatalos emigrációnak. Ezen kívül van egy kisebb súlyú szocialista ellenzék, amely 1948 után kiszakadt a belső fejlődésből és utat tévesztett, velünk nem találta meg a közös nyelvet, de szembekerült valamennyi kinti irányzattal is. Végül van az 1945 előtti régi munkás-emigráció, amely szilárdan kitart szocialista-kommunista meggyőződése mellett. Ezekről azonban a következőkben nem lesz szó, mivel semmi közük sincs az ellenforradalmi emigrációhoz. (Emigránsokon itt most csupán a szocialistaellenes emigránsokat értjük.)

Az október előtti emigráció két fő irányzata az MHBK és az MNB volt, bár a kettő súlyát nem lehet azonosítani: az MNB-nek sokkal hatalmasabb támogatói és pénzforrásai voltak. Az MHBK az 1945-ös emigrációt tömöríti magában, az MNB főleg az 1947—48-ast.

A két csoport közötti különbség természetesen nem egyértelmű, sok szállal fűződnek egymáshoz és sokrétű a keveredés, az átmenet is. Nagy vonalakban azonban meg lehet állapítani, hogy az egyik a német, a másik az angol—amerikai orientáció híve. Az elsőnek inkább a Horthy-rendszer, a fasizmus, a feudális nagybirtokos uralom az eszményképe, a második a nyugati típusú kapitalista demokrácia hívének vallja magát. Az első a volt tisztekből, diplomatákból, dzsentrikből, földesurakból toborozza híveit, a másik a nagytőkések, továbbá a középosztályok, a kispolgárság, a kulákság képviselőiből és egyes értelmiségiekből.

Ezt a kettősséget tükrözi az emigráció egyik hangadó lapja, az

„Új Hungária"* is, amely közvetítő szerepet tölt be az MNB és az MHBK között. Bár a fasizmus és a polgári demokrácia közt nagy a különbség, ellentmondások is vannak köztük, de mind a kettő ugyanannak a társadalmi rendszernek a gyermeke, mind a kettőben ugyanazok az osztályok szerepelnek, továbbá a fasizmus is megtarthatja a polgári demokrácia bizonyos elemeit (pl. a Horthy-fasizmusban parlament, pártok, szakszervezetek stb.). A polgári demokratikus emigráció példaképe viszont a tory vezetés alatt álló, angol mintájú konzervatív berendezkedés, nem pedig a francia típusú, baloldali elemeket tömörítő népfront. Mindezt figyelembe kell vennünk, amikor az emigráció véleményeltéréseiről beszélünk, főleg azért, mert — mint látni fogjuk — több tényező másodlagossá teszi ezeket a nézeteltéréseket.

Vizsgáljuk meg, hogy melyek voltak 1956 októbere előtt az emigráció főbb szervezetei és irányzatai, s mik voltak ezeknek a tervei. Kezdjük a szélsőjobbal!

A nyilasok

Ha valaki végiglapozza az „Út és Cél" (a Hungarista Mozgalom központi lapja) számait, kettős meglepetés éri. Az egyik az, hogy egyáltalán létjogosultsága volt egy ilyen mozgalomnak és lapnak**, a másik az, hogy mai szemmel nézve a nyilasok egészen nevetséges

---

* Az „Új Hungária" az MNB lapja, de szerkesztői, akik egyben a Szabad Európa Rádió munkatársai, jobboldalibbak az MNB Amerikában élő vezetőinél, s érzelmileg az 1945-ös emigrációhoz állnak közel. Ezt támasztja alá az is, hogy az „Új Hungária" közvetítő szerepét az MNB balszárny rovására töltötte be. Az „Új Hungária" Münchenben kitűnő papíron, jó szedéssel, hetenként jelenik meg. A lap pénzügyi finanszírozója és szellemi ihletője a szintén müncheni Szabad Európa Rádió, illetőleg annak amerikai gazdái.

** 1957 október 11-én az osztrák kormány, a magyar kormány tiltakozó jegyzékének hatására, betiltotta a Salzburgban kilenc éve rendszeresen megjelenő „Út és Cél"-t.

módon megrekedtek háború előtti és alatti zagyva nézeteiknél. De az elvakultság nem teszi kevésbé károssá és veszélyessé ezeket a nézeteket.

A nyilasok a hivatalos emigráció jobboldali ellenzékét alkotják. A glaszékesztyűs „úri társaság" szeretne is megszabadulni a nyilas ballaszttól; le akarják tagadni régebbi kapcsolataikat, de a nyilasok minduntalan emlékeztetik őket rá. Az MHBK például, mint mondottuk, horthysta vonalat visz, de a nyilasokkal nem hajlandók közösködni. Ezen a nyilasok megdühödtek, s hogy leleplezzék a többi között Zákó András vezérőrnagyot, az MHBK vezetőjét, közölték Sulyok Dezső könyvének következő részét: „A lázadó ezredesek közül (1944 október 15-ről van szó. — *J. J.*) nevezetesebb szerepe volt reszneki Zákó András ezredesnek, akit tevékenységének honorálásáért Szálasi 1944 november 1-én tábornokká léptetett elő. Tíz éven át volt Beregfy-Berger Károly vezérkari ezredesnek, a Szálasi-rezsim honvédelmi miniszterének és vezérkari főnökének bizalmasa. Beregfy vitte magával a Ludovika Akadémiára, ahol már 1942—43-ban teljesen náci kurzus érvényesült. Majd Beregfy nevezte ki őt a debreceni hadtest vezérkari főnökévé. A Kőszegre menekült nyilas kormány mellett Beregfy legodaadóbb munkatársa és tanácsadója volt mint a Vezérkari Főnökség 2. Osztályának (hírszerzés) vezetője. Ebben a legmagasabb bizalmi beosztásban végigszolgálta a Szálasi-rezsimet egészen annak végső összeomlásáig."* A lap közli a kinevezések fotokópiáit is.

A nyilas emigrációnak nincs nyilvánosságra hozott programja, de az biztos, hogy eszményképe a totális fasizmus. Bírálják az összes többi emigrációs szervezetet, az amerikai politikát, a Szabad Európa Bizottságot, Horthyt, mert egyik sem elég jobboldali nekik. Szerintük az utolsó törvényes magyar kormány a Szálasi-kormány volt, s a Magyar Nemzeti Bizottmányt is „gyilkosok társaságának" tartják Szálasi kivégzése miatt, sőt az amerikaiakat is vádolják, mert ezt

* Út és Cél, 1956 április.

eltűrték. A nyilasok fő vágya: megbosszulni az egész magyar népen a „nemzetvezető" és a maguk bukását.

Az „Út és Cél" Szálasinak csak egy hibájáról tud: „Egy hibát követett el Szálasi: miért ment haza meghalni? Mentette volna életét! Ma lenne egy fix kristályosodási pont ebben a széteső, laza, civakodó emigrációban!"*

A nyilasoknak nyilván megvannak a maguk nemzetközi összeköttetéseik. Hiszen a fasizmus 1945-ös vereségével nem tűntek el teljesen és tartósan azok a személyek, gazdasági és katonai csoportok, amelyek több éven vagy évtizeden át hatalmon voltak. Továbbá mindenütt számíthatnak a „következetes antibolsevisták" és gyarmatosítók rokonszenvére. Nem lehet véletlennek tekinteni, hogy az „Út és Cél" állandó rovatot nyitott az idegenlégiósok vietnami kegyetlenkedéseinek népszerűsítésére, s ebben nagy diadallal írták le, hogyan pusztították napalmbombákkal, lángszórókkal, modern amerikai tankokkal „a sárgaarcú kommunistákat". A londoni magyar nyilas folyóirat, a „Hídfő" pedig a Kínai Népköztársasággal kapcsolatban melegíti fel a fajelmélet idevonatkozó passzusát, „a sárga veszélyt".

Az „Út és Cél" 1956 novemberi számában ezt olvassuk: „Henney Árpád, a mozgalom vezetője, október és november hónapokban európai körútja folyamán meglátogatta több ország hungarista szórványait. Első útja Spanyolországba vitte, ahol az ottani magyarság és magyarbarát spanyolok által rendezett barcelónai spanyol ankét ünnepélyes megnyitó miséjén és néhány előadásán jelent meg. A madridi szórvány meglátogatása volt útjának következő célja; utána bemutatkozó látogatást tett a spanyol Falange országos főtitkárhelyettesénél, Diego Salas Pambo államtitkárnál. A közel másfélórás beszélgetés a legszívélyesebb légkörben folyt le, a helyettes főtitkár ismételten kifejezésre juttatta, hogy a Falange a Hungarista Moz-

* Út és Cél, 1956 április.

galmat testvérmozgalmának tekinti, és szükségesnek ítéli a két mozgalom közötti szoros kapcsolat megteremtését. A Falange nagy megértéssel és rokonszenvvel kíséri a Hungarista Mozgalomnak Magyarország felszabadítása érdekében végzett munkáját és őszinte megbecsüléssel van Szálasi Ferenc, a mártír nemzetvezető személye és eszméi iránt."*

A nyilasoknak a hivatalos amerikai politikával is ellentéteik vannak, mind a múltat (második világháború, nürnbergi perek stb.), mind a jelent (frontális támadás helyett lélektani háború), mind pedig a jövőt (német típusú fasizmus helyett „demokratikusabb" berendezkedést) illetően.** Szilárdan remélik, hogy az Egyesült Államokban megerősödik a fasiszta irányzat. Ebben különösen akkor kezdtek bízni, amikor McCarthy útja felfelé ívelt:

„Ez az Amerika... már nem Roosevelt, Truman, Acheson Amerikája, ez már az új szellemű Amerika, amely ma már ébredezik, amely McCarthy söprűjére figyel... Ha Amerika a világkommunizmus elleni küzdelmében csatát akar nyerni, úgy a végén meg kell találnia azokat, akik ennek a küzdelemnek régi és kipróbált harcosai!" — Hogy az amerikai politikusok ezt a felajánlkozást menynyire fogadták el, azt innen a távolból nehéz megállapítani, de valószínű, hogy nem utasították teljesen el. Erre utal az amerikaiak bőkezűsége pénzügyi vonalon, amelyből pl. szép kiállítású folyóiratuk jelenik meg Salzburgban (volt USA-övezet), továbbá a nyilas moz-

---

* A nyilas mozgalom góca Ausztriában és Nyugat-Németországban van, hatalmi síkon fő támogatójuk Spanyolország, de „szórványaik" működnek Ausztráliában, az Egyesült Államokban és Angliában is. Erre utal, hogy a nyilasok másik lapja, a „Hídfő", Londonban jelenik meg, hasonló tartalommal, mint az „Út és Cél". Az Egyesült Államokban „Az Ember" című újság tanúságtétele szerint, kisebb, nehezen felderíthető terrorszervezetekbe tömörültek.

** Ez utóbbi ellentmondás nem abszolút értékű. Jól tudjuk, hogy az amerikai monopoltőke az Egyesült Államok határain belül, a demokráciát megcsúfolva, fasiszta jellegű intézkedések egész sorát foganatosította, az ország határain túl pedig szívesen támogat militarista—fasiszta típusú berendezkedéseket, amelyeket olyan nevek fémjeleznek, mint Li Szin-mané és Csang Kaj-seké.

galom képviselőinek bevonása az 1956 októberi ellenforradalomba. Az amerikaiak minden erőt felhasználnak a szocializmus, a népi demokráciák elleni harcban.

A nyilasok politikai és propaganda értéke 1956 októbere előtt azonban meglehetősen alacsony volt. Túlságosan kompromittálták magukat a tömegek előtt; s az 1955—56-os évek után az új taktika, a lélektani hadviselés idején nem lehetett alkalmazni őket. Ez a helyzet az emigráció liberális áramlatainak kedvezett, s ezt, ha fogcsikorgatva is, a nyilasoknak le kellett nyelniük.*

A legitimisták

Ennek az irányzatnak igen csekély a befolyása az emigráción belül. Külön sajtójuk nincs. Általában az emigrációs életben háttérben maradnak, mint olyan kártya, amelyet szükség esetén ki lehet játszani. A trónkövetelő Habsburg Ottó 1955-ben még sűrűn szerepelt a nemzetközi politikai közéletben, azóta azonban alig lehet hallani róla.

A legitimistáknak nincsenek tömegeik, de befolyásos támogatóik akadnak. Az emigrációs „Haditanács" feje, József főherceg[1] nyilván nem szakított meg minden kapcsolatot a Habsburg-házzal. Így hát

* Az októberi ellenforradalom után a nyilas emigráció befolyása növekedett. A menekültek táboraiban aktív tevékenységet fejtettek ki és nem sikertelenül: a menekültek közül elég sokan hajlottak feléjük. A nyilas propaganda fő érvei: az antiszemitizmus és a nyugatnémet orientáció hangoztatása. Ausztriai táborokban zsidóellenes verekedéseket is szerveztek. Az itthoni ellenforradalmi uszítás után a nyilasok, akik a kommunizmus fő ellenségeiként lépnek fel, eredményesen tudnak szervezkedni.

[1] *Habsburg József — 1919 augusztus 5-én Magyarország kormányzóságát elvállalta és ő nevezte ki a Friedrich-kormányt. Szegedről Budapestre hívta Horthy Miklóst, és a magyar csapatok fővezérévé tette. A Felsőház tagja volt, es az összes hadi kitüntetéseket megkapta.*

Vagyona: 10 486 000 pengő, 14 966 hold föld; évi összjövedelme 359 471 pengő volt.

az is kiderül, hogy nemcsak a szűkebb értelemben vett legitimisták számítanak a királyság, a Habsburg-ház visszaállítására. Az „Új Hungária" 1956 február 17-i száma kimondja, hogy nem az 1946-os köztársaság az eszménye, s az államformáról majd később kell dönteni.* Sőt az MNB-nek azok a tagjai, akik miniszterelnökei, nemzetgyűlési elnökei, magas tisztviselői voltak az „Új Hungária" szerint „rossz emlékű" 46-os köztársaságnak, ma minden gátlás nélkül lépnek szövetségre az akkori, általuk képviselt köztársaság ellenségeivel. Például „Varga Béla fogadást rendezett Ottó főherceg tiszteletére a bizottmány helyiségeiben, amelyen amerikai személyiségeken kívül a magyar politikai és társadalmi élet számos reprezentánsa, legitimisták, köztársaságpártiak egyaránt részt vettek..."**

Habsburg Ottónak is vannak jó nyugati kapcsolatai. Az amerikai—francia hét idején őt kérték fel, hogy a párizsi amerikai kulturális attasé jelenlétében tartson előadást az „amerikai életformáról". 1955 áprilisában az „Intelligence Digest" című folyóirat rendezésében előadás-sorozatot tartott Angliában. Különösen jók a kapcsolatai a Vatikánnal és Spanyolországgal. 1955 júniusában ő elnökölt az „Európai Információs Központ" madridi értekezletén, amelyen Artajo, akkori spanyol külügyminiszter is részt vett.

---

* A köztársaság kikiáltását másképp értékeli az MHBK, mint az MNB, és megint másként közeledünk mi az 1946-os köztársasághoz. Míg az MHBK a köztársaság kikiáltásában azt kifogásolta, hogy azzal egy lépéssel távolabb kerültünk a régi Magyarországtól, az MNB vonalát követő elemek konzerválni akarták az 1945—46-os állapotokat, de oly módon, hogy a demokratikus—szocialista elemeket kikapcsolva a köztársaságnak nyugati típusú polgári demokratikus tartalmat kívántak adni. Mind a két állásponttól gyökeresen különbözik a kommunisták nézete, akiknek a köztársaság kikiáltása voltaképpen köszönhető. A kettős értelemben vett retrográd-reakciós felfogással szemben mi a köztársaság kikiáltásában egy száz éve esedékes nyert ütközetet könyveltünk el, amelyre támaszkodva tovább lehetett lépni a népi hatalom megteremtése felé.

** Új Hungária, 1956 február 17.

Ez az irányzat az 1945-ös emigrációt képviseli, elsősorban és hangsúlyozottan horthysta katonatisztekre támaszkodik. Bizonyos mértékben elhatárolta magát jobb felé a nyilasoktól és — különösen azelőtt — „bal felé", az MNB-től. A nemzetközi helyzet változásával azonban az MNB felé közeledés történt, álláspontjuk élét igyekeztek letompítani, s az emigráció egységét, az összefogás szükségességét hangsúlyozták. E nézetükről írták az „Új Hungária" 1956 február 10-i számában: „Semmiféle dehonesztálót nem találunk, ha valaki az emigráció befolyásos tényezőivel érintkezik, vagy érintkezést keres..."

Az MHBK sajtója, a „Hungária" és a „Hadak Útja" kiáll Horthy Miklós személye és a Horthy-rendszer mellett, s ezt teszi az MHBK meg az MNB között közvetítő „Új Hungária" is. Az „Új Hungária" 1956 júniusi száma sem mulasztja el, hogy megemlékezzék a „kormányzó" születésnapjáról.

Ez a jobbra-balra való elhatárolás és a Horthy mellett való kiállás természetesen nem jelenti azt, hogy az MHBK teljesen mentes a belső ellentétektől. Az „Új Hungária" katonai munkatársa például vitába száll vitéz Adonyi Ferenc vezérkari őrnagynak „A magyar katona a második világháborúban" című könyvével. Adonyi kijelenti, hogy „a Kárpát-medencében a magyarság központi vezetésével megalakítandó szövetséges államot kell létrehozni". Az „Új Hungária" cikkírója erre így felel: „...hogy a szomszédaink ehhez mit szólnak, avval természetesen nem törődik, nem is törődhet. Elismerjük, hogy a szerzőt igen hazafias indokok vezetik, amikor Kárpát Uniót propagálja, a politikában azonban nem elég a hazafiság, mert ott a reális lehetőséget kell mérlegelni, főként pedig nem szabad egy hadtörténeti műben ilyen vitatott politikai programot kategorikus határozottsággal képviselni."* A bírálat tehát nem veti el a vad imperialista tervet, csak felvetésének módját, főleg taktikai szempontból kifogásolja.

* Új Hungária, 1955 március 4.

E vitában felmerül a katonai emigráció legfontosabb kérdése is: „Kinek a katonai becsülete makulátlanabb, azoké a tábornokoké, akik 1944 július 20-án a Hitler elleni összeesküvésben részt vettek, vagy pedig azoké, akik Hitler mellett végig kitartottak..." A cikkíró szerint a német katonai irodalom ezt a problémát úgy oldotta meg, hogy a két irányzat híveinek búcsúleveleit értékelés nélkül egymás mellett közölte. „Ugyanilyen szellemben vitéz Adonyi őrnagy is megemlékezhetett volna Kiss János tábornokról, Nagy Ernő ezredesről és másokról, ahelyett, hogy kizárólag azt az oldalt próbálta volna igazolni, amelyikhez ő tartozik."

Nincs kidolgozott programjuk, nem írnak nagy elvi cikkeket, nem is mernek nyíltan kiállni az egész Horthy-rendszer mellett, csak kerülő úton jelzik, hogy lényegében ma is ennek a platformján állnak. Aki bírálni meri az 1945 előtti állapotokat, azt minden esetben megmarják. Nem mernek elvi cikkekben frontális támadást indítani a polgári demokratikus rendszer ellen, de állásfoglalásaikból mindig kiderül, hogy nem ez az ideáljuk. Hazánk 1945 utáni demokratikus fejlődését sem taglalják, csak egyes megjegyzéseikből derül ki, hogy semmit sem fogadnak el abból, ami nálunk 1945 után történt.

Az MHBK belső ellentéteinél természetesen erősebb az összetartó erő. Elsősorban az tartja össze ezt az irányzatot, hogy az 1945-ben letűnt világnak ők voltak a haszonélvezői; s akár nagybirtokosok, akár kisebb beosztású tisztviselők voltak, visszasírják ezt a világot. Összetartja őket az, hogy ők taszították a hitleri Németország oldalán a második világháborúba az országot, és ők tartották meg Hitler utolsó csatlósának. 1945 után, amikor Magyarországon a demokratikus erők szembe fordultak a fasizmussal, ők kívül rekedtek a magyar társadalmon, szembe kerültek a haladással, és a német imperializmus után az amerikaiak szolgálatába léptek.

Az MHBK október előtt az emigráció második legbefolyásosabb áramlata volt. Fő erejét sajtója adta: a Münchenben megjelenő „Hungária" (ami azonban 1956 elején megszűnt), a „Hadak Útja", a pittsburgi „Magyarság", a Buenos Aires-i „Magyarok Útja" és a Sao Paolóban megjelenő „Délamerikai Magyar Híradó". Közvetítő

szerepet tölt be az emigránsok körében a tekintélyesnek számító müncheni „Új Magyarság" és a londoni „Angliai Új Magyarság". Ez utóbbi újság a MHBK-hoz hasonló elveket valló Magyar Szabadság Mozgalom befolyása alatt áll, amelynek kisbarnaki Farkas Ferenc[1] nyilas tábornok a vezetője. Az MSZM szervezetei Belgiumban, Franciaországban, Angliában, Kanadában vannak — az MHBK viszont elsősorban Németországban, Ausztriában és Dél-Amerikában működik. Az MHBK-t számos egyházi szervezet és személyiség támogatja, továbbá az Amerikai Magyarok Szövetsége*. A disszidens-

* A szövetség az amerikai magyarok nemzeti-kulturális összefogására alakult. Valójában tevékenyen részt vesz az emigrációs politikai életben. Szoros kapcsolatai vannak mind az MHBK-val, mind az MNB-vel. Vezetői között ott találhatók: Varga Béla, Eckhardt Tibor[2], Hajdu Német Lajos, Homlok Sándor[3], Koréh Ferenc[4].

Az AMSZ az amerikai magyarok körében legszélesebben kiépített szervezet, közvetlen kapcsolatai vannak az amerikai politikai és gazdasági vezető körökkel.

[1] *Vitéz kisbarnaki Farkas Ferenc — a háború alatt a Ludovika Akadémia parancsnoka volt. 1944 október 15 után Szálasi Ferenc vezérezredessé léptette elő.*

A Magyar Szabadság Mozgalom vezetője, szorosan együttműködik az MHBK-val. Az Antibolsevista Népek Blokkjában folytat vezető tevékenységet. Szoros kapcsolatot tart fenn magas egyházi körökkel.

[2] *Eckhardt Tibor — Horthy Miklós „nemzeti hadseregének" vezérkarában a külpolitikai osztályt vezette, majd megszervezte a Külügyminisztérium sajtóosztályát. Részt vett a Gömbös-féle Fajvédő Párt megalakításában, a Revizjós Liga ügyvezető alelnöke volt.*

Az MNB jobbszárnyának egyik vezetője, végrehajtó bizottsági tagja volt. Kapcsolatot tartott az MHBK-val és más szélsőjobboldali szervezetekkel (mint pl. a Leszerelt Légionáriusok Közössége). Még egy emigrációs hír Eckhardtról: Az MNB Végrehajtó Bizottságából kilépett, és a Szabad Európa magyar kötelékében folytatta munkáját.

[3] *Homlok Sándor — 1937-ben a HM VI/5-ös osztályának vezetője, vezérkari alezredes volt. (Ügyköre: a vezérkar főnökének hatáskörébe tartozó elvi katonai politikai ügyek ellátása.) A háború alatt berlini, berni, helsinki és stockholmi katonai attasé volt, vezérőrnagyi rangban.*

Az Amerikai Magyarok Szövetsége képviseletében részt vett az MNB 1955-ös ünnepségén.

sek egyes kis csoportjai, amelyek szervezetileg ugyan nem tartoznak az MHBK-hoz — sőt gyakran bírálják is, mert szerintük túl nagy „engedményeket" tesz — szintén az MHBK-val tartanak, mert ők is szembe fordulnak az MNB-vel*.

---

[4] *Koréb Ferenc — a második világháború alatt a magyar királyi Nemzetvédelmi Propaganda Minisztérium tájékoztatási osztályán dolgozott. A Szabad Európa Rádió alkalmazottja, aki öt évvel ezelőtt vándorolt be az Egyesült Államokba, már mint amerikai állampolgár, és az Amerikai Magyarok Szövetsége jelentős keleti körzetének elnöke lett.*

* Az MHBK vonalát erősítette, illetőleg esetenként jobbról bírálta a Délvidéki Szövetség, a Csehszlovákiai Magyarok Nemzeti Bizottmánya, az Amerikai Erdélyi Szövetség (ez utóbbi vezetői között ott találjuk gróf Teleki Bélát, gróf Révay Istvánt[1], Séra Istvánt, Háromszék megye volt felsőházi küldöttét. Ezek nyíltan irredenta, revizionista szervezetek.), a LELEK (Leszerelt Légionáriusok Közössége — felső patrónusa Eckhardt Tibor), továbbá az olyan kisebb szervezetek, mint a Hász István[2] tábori püspök, Kóródi Katona János[3], Liptay László[4] által szervezett új felszabadító bizottságok és az Egyesült Államokban működő Magyar Felszabadítási Tanács (vezetője Kovács Gyula[5] altábornagy).

[1] *Gróf Révay István — földbirtokos, felsőházi tag, a Magyar Kulturális Egyesületek Országos Szövetségének társelnöke volt.*

A Szabad Európa New-York-i magyar research osztályának, a Szabad Európa Bizottság sajtóosztályának vezetője.

[2] *Hász István püspök — 1945 előtt a honvédség római katolikus és görögkatolikus tagjainak lelki gondozásával kapcsolatos ügyek vezetője, mint tábori püspök. A Magyar Külügyi Társaság elnökségének volt tagja.*

[3] *Kóródi Katona János — 1921-ben keresztény-nemzeti programmal lett képviselő. 1922-től a kereszténységocialista mozgalomban és a Szent Korona Szövetség keretében fejtett ki „érdemes" munkásságot. 1931-ben Egységes párti listával ismét megválasztják képviselőnek. Tagja az Ébredő Magyarok Egyesülete országos választmányának, több nemzeti és katolikus szervezetnek.*

Jelenleg Németországban, Ausztriában tevékenykedik, az MHBK vonalán áll. A nándorfehérvári évforduló ünnepségének szervezője.

[4] *Liptay László — földbirtokos, számos gazdasági egyesület és érdekképviselet vezetőségének volt tagja. 1935-ben megválasztották Szabolcs vármegye egyik felsőházi tagjává. Földbirtoka 1158 bold volt.*

Az emigráció szélsőjobboldalához tartozik. Hász Istvánnal együtt az MHBK-n túlmenően katonai szervezetet kívánnak létrehozni.

Az MHBK támadásainak fő iránya a Szovjetunió és a kommunista mozgalom ellen irányul. Ez érthető, ő ellenük állandóan szívből és minden kockázat nélkül támadhatnak, hiszen a hivatalos nyugati politika is ezeket tekinti fő ellenségének. Emellett állandóan élesen és dühödten támadják az MHBK lapjai a kommunista párt esetleges szövetségeseit és szimpatizánsait is.

Az 1945-ös emigráció szembe fordult az egész 1946—47-es emigrációval. Az 1945-ös választások tizedik évfordulóján rendezett ünnepség alkalmából a „Life" a következőket írta: „1945 november 4-én volt az első szabad választás Magyarországon." Ezért a pittsburgi „Magyarság" megtámadja a „Life"-ot. „Tehát e dajkamese eljutott a »Life« szerkesztőségéhez is, ahol aligha lehet komoly történelmet ismerő, különben ez a balga megállapítás nem kerülhetett volna bele a lap vezércikkébe. És ez az a pont, ahol óvást kell emelnie minden tisztességes magyar embernek. Mert a napnál világosabb, hogy az orosz szuronyok árnyékában ... Rákosiék jelenlétében szabad választásról 1945-ben szó sem lehetett." A vérszemet kapott szolga tehát kioktatja gazdáit a demokráciáról és a szabadságról. Szabadság a Horthy-rendszerben volt, mert ott a kommunisták nem nem léphettek fel. Persze, amikor ők „Rákosiék jelenlétéről" beszélnek, ezen nemcsak az összes kommunistákat, nemcsak a szocialista perspektívát értik és ítélik el, hanem valamennyi akkori szövetségesünket is. A cikk ezután éles fordulattal nekiront még a Varga—Nagy Ferenc-klikknek is, mert 1945 után nem tudtak jobboldali irányt adni az eseményeknek, s elítélik őket a második világháború alatti „áruló" tevékenységükért. „Hiába ünnepelték egymást, a magyarság tudja, hogy annak a »földalatti mozgalomnak«, amely még a háború legvészesebb napjaiban sem a magyar becsületet védte, ha-

---

[5] *Kovács Gyula altábornagy — a második világháború folyamán kezdetben a HM 3/a. osztályának vezetője, később a Magyar Királyi Honvédelmi Hadiakadémia parancsnoka volt.*

Az emigrációban a Magyar Felszabaditási Tanács vezetője, szoros kapcsolatban áll az AMSZ-szal, a CSMNB-vel. Az MHBK politikáját vallja sajátjának.

nem az oroszokkal paktált — Varga Béla volt a feje." (Ez persze nem igaz: a fasisztaellenes függetlenségi mozgalmat a Kommunista Párt vezette, s szövetségesei elsősorban a baloldali szociáldemokraták, továbbá Bajcsy-Zsilinszky Endre és társai voltak.)

A pittsburgi „Magyarság" egyébként fejlécén büszkén vallja magáról: „Szellemében amerikai — nyelvében magyar." De ugyanakkor Varga Béláékat azért kiáltja ki árulónak, mert a második világháború folyamán nem német, hanem nyugati orientációt szorgalmaztak.* Hiába, a bőréből senki nem tud kibújni — a horthysták mindig igyekezni fognak igazolni múltjukat.

Az MHBK sajtófóruma propagandahadjáratot folytatott Imrédy és Bárdossy politikájának felmentésére, Oláh Györgynek[1], a rossz emlékű „Egyedül Vagyunk" főszerkesztőjének tollából. Eközben még Kállayt[2] is megtámadták, azért, mert elvi engedményeket tett az MNB-nek.

---

* Nem egyszerű következetlenséggel állunk szemben, amikor az MHBK Varga Béláékat hol orosz, hol nyugati paktálással vádolja. Az MHBK mindkét esetben a Horthy-fasizmus platformjáról bírál, de különböző történeti helyzettel kapcsolatban. Míg az egyik esetben azért támadják Vargáékat, mert a második világháború során az angolszász orientációt követték, a másik esetben is azonos a vád tartalma: elfogadták 1945-öt kiindulási alapnak. (Lásd Magyarság, 1955 november 11.)

[1] *Oláh György — az „Új Magyarság" című napilap és az „Egyedül Vagyunk" című politikai folyóirat főszerkesztője volt. Részt vett az Ébredő Magyarok mozgalmában. Tagja volt a Magyar Élet Pártjának. 1939 nyarán Hitlertől elnyerte a Német Birodalmi Sasrend középkeresztjét.*

Az MHBK lapjainak („Hungária", „Magyarság") állandó cikkírója, az Imrédy—Bárdossy szerecsenmosdatás úttörője.

[2] *Kállay Miklós — magyar kir. titkos tanácsos, földbirtokos, nyugalmazott földművelésügyi miniszter volt. Horthy 1937-ben a Felsőház örökös tagjává nevezte ki. 1942 márciusától 1944 márciusáig miniszterelnök. A Magyar Kulturális Egyesületek Országos Szövetségének örökös elnöke, a Magyar Külügyi Társaság elnökségének tagja, 987 hold föld ura volt. Romániában körülbelül 2000 hold földdel rendelkezett. A Kállay-család 1938—45 között 57 bank- és iparvállalat igazgatói és felügyelő bizottságában szerepelt, valamint 3800 hold földet tartott kezében.*

„Tudni való, hogy Kállayt Amerikába érkezésekor a szabad világ magyar emigránsai közül mindazok, akik nem szívelik az MNB ügyködését — bizonyos fenntartással bár, de meglehetős rokonszenvvel fogadták. Úgy indult, hogy rendet teremt az MNB portáján, és éppen ezért csalódást okozott, amikor hiába múltak a hónapok, mi sem történt. Kállayt látszat szerint Nagy Ferencék »zsebrevágták«."*

A két csoport közötti ellentétek 1955-ben meglehetősen elmérgesedtek. Az MHBK-hoz közelálló MSZM 1955 március 15-én nem volt hajlandó közösen ünnepelni az MNB-vel és a Szabad Európa Bizottsággal. A „Hungária" támadást intézett Bakach-Bessenyey[1], az MNB külügyi bizottságának elnöke ellen, mert az együttműködött a Nemzeti Függetlenségi Fronttal, amely „bűnös" Bárdossy elítélésében. A „Hungária" felelős szerkesztője, Makra Zoltán követelte Kállaytól, hogy az MNB vezetését egészítsék ki, többek között az erdélyiek és a Csehszlovákiai Magyarok Nemzeti Bizottságának képviselőivel. Ebben az időben ez a sajtó az MNB-ről csak mint a Szabad Európa Bizottság bábjáról, sőt tévedéséről emlékezett meg.**

A helyzet 1956-ra megváltozott. A nemzetközi helyzet változása, a „genfi szellem" megkövetelte, hogy az emigráció is ennek megfelelően irányt váltson. Az Egyesült Államok felelős személyiségei 1955-ben fontos értekezleteken vetették fel a kelet-európai országok

---

Jelenleg az MNB Végrehajtó Bizottságának tagja, az emigráció egyik legbefolyásosabb, legtevékenyebb alakja. Az amerikai propagandaszervek kommunistaellenes előadás-sorozatokat tartatnak vele.

* Magyarság, 1955 július 29.

[1] *Báró Bakach-Bessenyey György — 1920-ban a Külügyminisztérium szolgálatába lépett, 1924-ben a Külügyminisztérium politikai osztályának helyettes vezetője, majd vezetője lett. A második világháború folyamán vichyi követnek nevezték ki. Évi bevallott összjövedelme 30 900 pengő volt.*

Az MNB Végrehajtó Bizottságának tagja és külügyi bizottságának elnöke.

** Hungária, 1955 március—május.

„problémáját". Ez már jelezte, hogy az amerikai politika milyen irányban jelölte meg a támadás irányát. 1955 karácsonyán Eisenhower elnök üzenete egy lépéssel még tovább ment és meghatározta a támadás módját is. Az új elképzelés, a „békés felszabadítás" halomra döntötte az emigráció háborúra épült terveit. Új programot kellett kidolgozniuk, át kellett rendezni az emigráció sorait, s ezzel megvetni az MNB politikai vezetésének alapjait. Még Eisenhower karácsonyi üzenete előtt hangzott el Dulles chicagói beszéde (december 9-én), amelyről Kállay Miklós (az „Új Hungária" 1956 január 6-i számában) megállapította, hogy fordulópontot jelent az amerikai politikában: „Ez a kijelentés azt jelenti, hogy feladva a külpolitika eddigi eszközeit, mint háború, hidegháború stb., egy teljesen új síkra helyezkedik át a küzdelem, a világ meggyőzésének síkjára." Az új taktikát mások „lélektani háborúnak", a „rendszer fellazításának" vagy „liberalizálásnak" nevezték, de a sokféle elnevezés ugyanazt jelenti: harcot a proletárdiktatúra megdöntéséért.

Nem véletlen, hogy az MHBK is észrevette — mint az „Új Hungária"-nak ugyanaz a száma beszámol erről — a szélirány megváltozását, és megtette a szükséges intézkedéseket: „Zákó tábornok még Bonnban és Düsseldorfban tett látogatása után Angliába utazott, majd Párizsban töltött december elején néhány napot. Nagy Ferenccel is kezdeményezett találkozást és kifejezte együttműködési készségét; azután főcsoport- és csoportvezetőivel folytatott Münchenben megbeszélést. A tulajdonképpeni irányítást kézben tartó belső kör előtt Radnóczy százados az úgynevezett realista taktika szükségességét hangsúlyozta minden vonalon." A „realista taktika" azt jelentette, hogy az MHBK engedett elveiből, külön céljait a második vonalba helyezte, s a vezetést átengedte az MNB-nek, amely már eddig is az amerikai körök favoritja volt.

A Magyar Nemzeti Bizottmány

Az MNB-ben is különféle irányzatok képviselői foglalnak helyet. Jobboldalán olyan emberek állanak, mint Kállay Miklós volt mi-

niszterelnök, Eckhardt Tibor, Fábián Béla[1], Bakach-Bessenyey György: a Horthy-időszak felelős pártvezérei, képviselői, diplomáciai karának vezető személyei.* Az MNB centrumát olyan személyek alkotják, akik a népi demokrácia első szakaszában még bizonyos sze-

---

* Horthy Külügyminisztériumának felelős munkatársai lettek az emigrációban az MNB külpolitikai szakértői, egyben az MNB jobbszárnyának támogatói. Köztük találjuk br. Apor Gábort[2], br. Bakach-Bessenyey Györgyöt, Bartók Lászlót[3], Bethlen Gábort[4], Bobrik Arnót[5], Marosy Ferencet[6], dr. Pelényi Jánost[7], Czikann-Zichy Móric bárót[8]. Ők képviselték az MNB-t az emigrációs szervezetek nemzetközi tárgyalásain. Gazdasági szakértőként szerepelt mellettük br. Ullmann György[9] és az MNB-vel kapcsolatot tartó Baranyai Lipót[10].

[1] *Fábián Béla — törvényszéki bíró, ügyvéd volt. 1922-ben a Pest környéki kerületben mint a Demokrata Párt képviselője kapott mandátumot. A kispolgárság, a kis- és középtőke négyszer egymás után juttatta be a parlamentbe. Évi összjövedelme 85 863 pengő volt.*

Az MNB Végrehajtó Bizottságának tagja, a jobbszárny egyik vezetője. Értékes kapcsolatai vannak befolyásos nyugati politikusokkal.

[2] *Báró Apor Gábor — a két világháború között a Külügyminisztériumban teljesített szolgálatot mint a külügyminiszter állandó helyettese. A második világháború alatt vatikáni követ.*

Az MNB megbizottja. A Máltai Lovagrend kancellárja. Az „Új Hungária" 1956 szeptember 14-i tudósítása szerint: „részt vett a kölni Katolikus Hét impozáns záróülésén, ahol a díszpáholyban foglalt helyet. Frings kardinális bemutatta Adenauer kancellárnak is."

[3] *Bartók László — a Horthy-rendszerben külügyminisztériumi beosztásban dolgozott.*

A Rab Nemzetek Szervezeténél az MNB képviselője.

[4] *Bethlen Gábor — Bethlen István fia, a régi magyar diplomáciai kar tagja. Évi összjövedelme 37 764 pengő; az egész Bethlen-család vagyona 3,6 millió pengő volt, közte 8100 hold föld és 15 ipari és bankpozíció.*

Az MNB Buenos Aires-i megbizottja.

[5] *Bobrik Arno — a múltban a Külügyminisztériumban dolgozott, a második világháború alatt az elnöki osztályon különleges megbizatással tevékenykedett.*

Jelenleg az MNB-t képviseli különböző nemzetközi tárgyalásokon és a Rab Nemzetek Szervezetében.

[6] *Marosy Ferenc — a háború előtt a Külügyminisztérium Sajtóosztályának vezetője, a Magyar Külügyi Társaság elnökségének tagja, a Pázmány*

repet vállaltak, németellenesek, angolbarátok, esetleg antifasiszták is voltak, a burzsoázia és a kulákság haladóbb részének álláspontját képviselték, de a szocialista átalakulással szembekerültek, s most az ország határain túl, idegen erőkkel szövetségben lépnek fel a magyar nép ellen. „Balszárnyát" a „Látóhatár" című folyóirat körül kialakult csoport és Kovács Imre kispolgári demokratikus, paraszti, „a kapitalizmust nyesegető" irányzata alkotja.* A MNB-t október

---

Péter Egyetem nemzetközi jogi magántanára volt. Diplomáciai szolgálatot teljesített Madridban, Londonban, Helsinkiben és Zágrábban.

Most az MNB spanyolországi megbízottja.

[7] *Dr. Pelényi János — hosszú diplomáciai pályafutás áll mögötte, a második világháború előtt huzamosabb ideig amerikai követ volt.*

A nyugati körök a strasbourgi Szabad Európa Egyetem elnöki tisztségének ellátásával bízták meg.

[8] *Báró Czikann-Zichy Móric — a második világháború alatt a Külügyminisztérium gazdaságpolitikai osztályán dolgozott. A Zichy-család 15 ipari és bankpozíciót és 73 000 hold földet tartott kezében.*

A Magyar Katolikus Liga megbízásából az Amerikába bevándorló menekült magyarok ügyeit intézi.

[9] *Báró Ullmann György — a Magyar Általános Hitelbank ügyvezető igazgatója, a GYOSZ ügyvezető igazgatóságának tagja, a Budapesti Áru- és Értéktőzsde tanácsosa volt. Ezenkívül igazgatósági, felügyelő bizottsági tag volt a következő vállalatoknál: Providentia Biztosító Rt., „Hermes" Magyar Általános Váltóüzlet Rt., Pannónia Kender, Ganz, Magyar Általános Gépgyár, Magyar Acélárugyár, Oetl, Fanto, Linum-Tausig, Phylaxia, Hazai Fésűsfonó, Magyar Pamutipar, Hungária Gőzmalom, Alföldi Cukorgyár, Csongrád megyei Cukorgyár stb.*

Az MNB képviselője a Rab Nemzetek Szervezetének közgyűlésén.

[10] *Baranyai Lipót — a Nemzeti Bank volt elnökigazgatója, a Magyar Parthenon Társaság volt elnöke. Évi összjövedelme 108 742 pengőre rúgott. Tapasztalatait a washingtoni Nemzetközi Banknál igen magas beosztásban értékesíti.*

Az Európa Mozgalom magyar bizottságának egyik tagja, szoros kapcsolatot tart a mozgalom nyugat-európai vezetőivel.

* Az MNB belső erőviszonyait tükrözi az MNB irányvonalát követő sajtó képe. A balszárny rendelkezésére csak egy havonként megjelenő folyóirat áll, míg a jobbszárny és centrum kezében van valamennyi hetenként megjelenő sajtóorgánum. A hetisajtó profiljára következtethetünk, ha tudjuk, hogy e sajtó

előtt az említett centrum emberei vezették: Varga Béla, Nagy Ferenc, Barankovics István, Pfeiffer Zoltán. De rajtuk kívül más erők is beleszóltak az MNB politikájának kialakításába. Ez a csoport függ legjobban és legközvetlenebbül az imperialista hatalmaktól, s ezért náluk a nyugati hatalmak politikájának a legkisebb rezdülése is nagy ingásokat okoz. Ennek a csoportnak egyeztetnie kellett az 1945-ös és az 1947—48-as emigráció platformját, s ebben — mint látjuk — ért is el sikereket. Ez a csoport az emigráció legbefolyásosabb irány-

---

irányítói és cikkírói között ott volt Pfeiffer Zoltán, az MNB tájékoztatási bizottságának elnöke, Weber Tibor[1], az MNB sajtóreferense, gr. Apponyi György[2], br. Radvánszky Antal[3], Ottlik György[4] stb.

[1] *Dr. Weber Tibor — kormánytanácsos, a Magyar Külügyi Társaság igazgatósági tagja, a Magyar Bank Rt. igazgatója, a Magyar Nemzeti Bank londoni megbízottja volt.*

Jelenleg az MNB sajtókonferense.

[2] *Gróf Apponyi György — földbirtokos, a Horthy-rendszer legitimista politikusa. A Közép-Európai Minerva Általános Biztosító Rt. (az Assicurazione Generali leányvállalata) igazgatósági tagja, 662 hold föld tulajdonosa, emellett a Közműépítőnél, a Hatvani Mezőgazdasági Banknál, a Klotild Első Magyar Vegyipar Rt-nél, a Magyar Jég- és Viszontbiztosítónál volt érdekeltsége. Évi jövedelme 33 700 pengő volt. Horthy-Magyarország uralkodó osztályának legvagyonosabbjai közé tartozott.*

Az emigrációs sajtó állandó cikkírója, az MNB képviselője a Rab Nemzetek Szervezetében.

[3] *Báró Radvánszky Antal — a Magyar Nemzeti Bank vezértitkára, igazgatóhelyettese, a hitelügyi osztály központi titkárságának vezetője volt. Évi összjövedelmét 31 275 pengőre becsülték. A Radvánszky-család 8258 hold földdel rendelkezett.*

Az emigrációban sajtóvonalon tevékenykedik, az „Új Hungária" főmunkatársa.

[4] *Ottlik György — a „Budapesti Hírlap" főszerkesztője, majd a „Pester Lloyd" vezetését vette át. Az Országos Irodalmi és Művészeti Tanácsnak, a Magyar Gazdaságkutató Intézet elnöki tanácsának, a Magyar Külügyi Társaság elnöki tanácsának, az Angol—Magyar Bank felügyelő bizottságának, a Magyar Bank és Kereskedelmi Rt. igazgatóságának volt tagja. Évi összjövedelme 62 336 pengőt tett ki.*

Az MNB álláspontját tükröző „Délamerikai Magyarság"-ba ír cikkeket.

zata, sőt az október előtti időben hegemón vezetője volt. Célja és tevékenysége megmutatja az egész emigráció akkori politikáját, a burzsoá restauráció fokozatos végrehajtására kidolgozott terveit, és azt, hogy az emigráció minden lépése az imperialista hatalmak politikájának függvénye.

Az 1955—56-os években az MNB tevékenysége két periódusra oszlik. Az első: az 1955-ös év, a Szovjetunió béke-offenzívájának, a genfi négyhatalmi találkozónak a korszaka. A második periódus 1955 végén, az új amerikai politika meghirdetésekor kezdődött. Az első periódusban az imperialista hatalmak még nem dolgozták ki az új támadás stratégiai tervét, tétovázásuk, zavaruk szemmelláthető volt. Az MNB tevékenysége ekkor majdnem kizárólag a „genfi szellemnek", a békés együttélés elvének bírálatára irányult. Még a nyugati hatalmakat is elítélték, mert — mint ők mondták — „feláldozták az emigrációk érdekeit", a kapitalizmus Kelet-Európában való visszaállítását. A második periódusban is folytatták a harcot a nyugati és az emigráción belüli mérsékelt irányzatok ellen, de tevékenységük súlypontja áthelyeződött arra, hogy az amerikai politika alapján kidolgozzák a restauráció részletes menetrendjét, és ezt a programot elfogadtassák a magyar néppel.

Az első periódusnál nem kell sokáig időznünk, itt a kép teljesen világos. Már maga a négyhatalmi találkozó ténye is nagy riadalmat okozott az emigrációban — hiszen ők háborúra, nem pedig tárgyalásokra számítottak. Czipó László volt országgyűlési képviselő azt mondta: „Otthon és a magyar emigrációban egyaránt a nyugati szabad világ fegyveres beavatkozásától vártuk Magyarországnak és népének a kommunista elnyomatás alóli gyors felszabadítását és vele a demokratikus emigráció hazatérését is."* Ezt az elképzelést Genf áthúzta. Az értekezlet idején az MNB felforgatott hangyaboly képét

---

* Az Ember, 1956 május 10. — Az Egyesült Államokban megjelenő, az egyes áramlatoktól független hetilap. Politikailag az MNB centrumával, illetőleg balszárnyával rokonszenvezik. A lapot tőkések finanszírozzák. A politikai cikkek burzsoá-liberális szemléletűek.

mutatta. Nagy Ferenc és Auer Pál[1] Genfbe utazott, majd az értekezlet után Nagy Ferenc Rómába, Párizsba és Londonba ment tájékozódni. Auer pedig Münchenbe utazott, hogy ott a Szabad Európa Rádió felhasználásával megkezdje a harcot a „genfi szellem" ellen.

A nemzetközi feszültség csökkenése elleni harcuk akkor érte el a csúcspontját, amikor hazánkat felvették az Egyesült Nemzetek Szervezetébe. „Varga Béla, a Nemzeti Bizottmány elnöke sürgönyt küldött az ENSZ Biztonsági Tanácsának tagjaihoz, amelyben tiltakozott a kommunista uralom alatt álló Magyarország felvétele ellen..."* Ebben a számukra kedvezőtlen helyzetben mindenesetre vigasztalta a hazaárulókat az, hogy az amerikai politikai élet befolyásos körei is eleve szemben álltak a „genfi szellemmel", s arra tartották jónak, hogy árnyékában előkészítsék a további támadást. Ezt mutatták az amerikai szenátusban elhangzott felszólalások.

A második periódusban háttérbe került az MNB Horthy-barát szárnya, de pozíciói és kapcsolatai megmaradtak, s így politikája továbbra is hatott az MNB tevékenységére. A „balszárny" sohasem hagyta ugyan el a kapitalista restauráció talaját, de merészebben pengetett „demokratikus" húrokat, s ezért az MNB vezetősége élesen meg is bírálta. Az egész idő alatt megszilárdult a Nagy Ferenc és Varga Béla vezette centrum politikai irányvonala. Nagy Ferencék politikai platformjukban megtagadták az 1945—47-es demokratikus

---

[1] *Auer Pál — az első világháború után a békeszerződés által létesített határmegállapító bizottságok központjának jogi szakértője. A frankhamisítási perben a Banque de France jogi képviselője volt. Tagja volt a Magyar Külügyi Társaság elnökségének és érdekelt a Lakkgyárnál, a Lorilleux-nél, a Vulkán oxigéngyárnál, a Szentlőrinci HÉV-nél, a Hungária Hűtőiparnál.*

Az MNB párizsi és egyben európai főmegbízottja, az MNB képviselője a Rab Nemzetek Szervezetében és több nemzetkozi tárgyaláson. 1956 tavaszán és nyarán részt vesz a berni Pán-Európa-tanácskozáson, a brüsszeli jogászkongresszuson.

* Új Hungária, 1955 november 25.

fejlődést, és abba az ellentmondásba keveredtek, hogy miközben demokratizmusukat hangoztatták, valójában közeledtek Kállay Miklós és az MHBK platformjához. A helyzetet Marx szavaival lehetne jellemezni: „Mindegyik párt rúg egyet hátrafelé, az előretörő párt felé s elölről rátámaszkodik a visszafelé törekvő pártra."*

Az amerikai politika irányváltoztatására az MNB-hez tartozók érzékenyen és boldogan reagáltak. Kállay Miklós jóformán ujjong az új politika jelentkezésén: „Ez az új módszer sokakban elkeseredést és kiábrándulást fog talán az első pillanatban kiváltani, s lesznek, kik azt hiszik, hogy ez a kérdés (mármint a restauráció) elhalasztását vagy teljes elejtését is jelenti. A magam részéről nem így látom ezt az utat, mert úgy vélem, hogy az ki fogja emelni ügyünket a genfi csődtömegből. A propagandának új, tágas lehetőségei nyílnak meg, hogy a világ közvéleményét a szabadság és a felszabadulásért való küzdelembe bekapcsoljuk... Mivel az amerikai nép és politika a világon az egyedüli, amely szilárdan ezen ideálok útján halad, rájuk számíthatunk legelsősorban..."**

A „Délamerikai Magyarság" Dulles beszédének a következő főcímet adta: „A kommunisták új módszerei kudarcra vannak ítélve, és 1956-ban a szabadság (értsd: a kapitalista rendszer) befolyása kiterjed a világra."*** Ez a lap megnyugvással veszi tudomásul, hogy: „A genfi konferencia derűlátása végleg a múlté. Nyugat és Kelet hidegháborúja tovább tart."**** A lap 1955 december 30-i száma nagy örömmel sorakoztatja fel az amerikai nehézágyúk mögé a pápát is; „A beszéd fő motívuma a kereszténységnek a kommunizmus elleni állásfoglalását és a rab népek felszabadításának szükségességét hangsúlyozta."***** Az imperializmus az egész fronton harcba indult.

Újabb ijedelmet keltett az emigrációban a Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. kongresszusa s azt követően a nemzetközi

---

* *Marx—Engels.* Válogatott Művek. I. köt. Szikra 1949. 246. old.

** Új Hungária, 1956 január 6.

*** Délamerikai Magyarság, 1956 január 6.

**** Délamerikai Magyarság, 1956 február 10.

***** Az 1955 karácsonyán elhangzott pápai beszédről van szó.

feszültség további enyhülése. A „Kanadai Magyar Újság" így számolt be a montreali antikommunista nagygyűlésről: „A nagygyűlés résztvevői nagy aggodalmuknak adtak kifejezést azért, hogy a nyugati államok megengedik, sőt elősegítik a szovjet befolyást és propagandát, továbbá, hogy Nagy-Britannia barátságos légkörben fogadja Malenkov, Hruscsov és Bulganyin látogatását..."*

Az emigráció a fő tüzet azok ellen irányította, akik a jelen helyzet alapján fogadnák el a békés egymás mellett élést, azaz a kelet-európai emigránsokat a vízben hagynák. Az MNB külpolitikai szakértői (nagyrészt volt horthysta diplomaták) mind szorítóba léptek ez ellen. Auer Pál volt párizsi követ ezt írta: „Egy netáni harmadik világháború gondolatát mi magunk éppúgy elítéljük, akár nyugati barátaink. Másrészt azonban úgy véljük, hogy a nyugati nagyhatalmak kormányainak félreérthetetlenül le kell szögeznie, miszerint a koegzisztencia vagy a kollektív biztonsági rendszer létrejötte csakis akkor jöhetne szóba, ha országunkban a polgári szabadságjogok ismét érvényre jutnak." De azért nem elítélően jegyzi meg, hogy „egyesek még a véres erőszak útjától sem riadnak vissza."**

Az MNB lassanként kialakította a következő elgondolast: Magyarország „felszabadítása" nyugati segítséggel történik, ebből következik, hogy az ország szövetkezik majd a nyugati hatalmakkal, s ebből magától adódik a kapitalizmus hazai restaurációja. Ezért az MNB július 6-i végrehajtó bizottsági ülése elítélte Borbándi Gyula nézeteit, aki átmenetileg hajlandó lett volna a semlegesség elvét elfogadni. Barankovics azt mondta erről a tervről: „Általános irányzata tévesebb és károsabb, mint egyes részei, mert az emigrációnak egy olyan reálpolitikai tervet ajánl, amely alulkínálja azt a követelést, amelyet a szabad világ vezére, Eisenhower elnök támasztott a szovjetekkel szemben... A nyugatiaktól olyan kibontakozási tervet kíván, amely igényt tarthat a Szovjetunió elfogadására... és ilyen reálpolitikai tervként jelöli meg Németország semlegesítését is. Szó-

* Kanadai Magyar Újság, 1956 május 18.

** Délamerikai Magyarság, 1956 április 30.

val a Nyugatnak egy olyan tervvel kellene előállnia, amely lényegében a mai NATO felrobbantását jelenti. Ez volna a kijózanult emigráció terve? Nem kijózanodás, hanem megzavarodás ez."*

Ami a belpolitikát illeti, nagyon kínos az MNB számára a Horthy-rendszerrel kapcsolatos állásfoglalás. A külföldre szökött Reich Emil így írt: „Sajnálattal meg kell vallanunk, hogy a múltban sem a munkás-, sem a parasztosztály nem volt megbecsült tagja a magyar társadalomnak."** De sietve hozzáteszi, hogy „üldözésnek sem volt kitéve". (Csak azt nem tudjuk, hogy akkor ki ellen irányult hát a csendőrség, a rendőrség, az államgépezet?) S mindenütt ezt a kötéltáncot látjuk, ahol a Horthy-rendszer megítéléséről van szó. Az MNB a Horthy-rendszernek legfeljebb a feudális vonásait bírálja. Peyer születésnapjára ezt írták: „A Horthy-rendszer első éveiben különös merevséggel elzárkózott attól, hogy a munkásság képviselői részt vegyenek az ország vezetésében (?). Peyer a maradi feudális magatartás miatt nem veszítette el józanságát, megmaradt az európai szociáldemokrácia európai vonalán, holott a kormányzat távolról sem igazodott az európai követelményekhez..."*** Mintha bizony az jellemezné a kapitalizmust, hogy a munkásság képviselői részt vesznek az ország vezetésében! Világos, hogy az MNB nem szívesen bírálja a Horthy-rendszert. Hiszen Kállay Miklósnak, Eckhardt Tibornak és a többieknek mégiscsak volt valami közük ehhez a „feudális", „az európai követelményekhez nem igazodó" rendszerhez! S igazat kell adnunk „Az Ember" című lapnak, amikor azt írja: „A magyar de-

---

* Új Hungária, 1956 július 20. — Barankovicsnak az MNB Végrehajtó Bizottsága július 6-i ülésén elhangzott beszámolójából kitűnik, hogy a semlegesség elutasítását, a nyugati „szabad" világhoz való szoros felzárkózást az emigráció politikája alfájának és omegájának tekintik: „Míg régebben elsősorban belpolitikai és világnézeti kérdéseket, az antiszemitizmust és a múlthoz való viszonyulást használták fel arra, hogy az emigrációt egymással marakodó ellenséges táborokra bontsák, ... az új taktika szakaszában elsősorban külpolitikai kérdések körül igyekeznek megosztani az emigrációt..."

** Amerikai Magyar Népszava, 1956 július 27.

*** Amerikai Magyar Népszava, 1956 május 19.

mokratikus (?) emigráció éppen eléggé lovagias volt Horthyval szemben — sokkal lovagiasabb, mint ő volt annak idején a demokratikus írókkal és politikusokkal szemben."* Ezt a számukra fájdalmas kérdést úgy szeretnék elintézni, hogy a Horthy-rendszer képviselői, akik felett eljárt az idő, álljanak szépen félre, és akkor nem kell többet beszélni róluk. Az MHBK irányzata persze ezt sohasem fogadta el. Ezt a gondolatot fogalmazza meg Antl Ödön volt országgyűlési képviselő. Az új amerikai politikára, a „békés felszabadításra" kell alapozni — mondja —, „mindenben a nyugati demokráciák szellemét kell magunkévá tenni..." „A háború óta eltelt tíz esztendő már az 1945-ös reformok egy részét is elavulttá tette... jó, ha ezt eszükbe vésik a földreform ellenségei... Ami áll a régi feudális világ visszaálmodóira, ugyanez vonatkozik a bűneik terhével Nyugatra menekült nácikra és nyilasokra. Azt tanácsolom nekik: vonuljanak vissza minden szerepléstől."**

A kapitalista restaurációnak melyik változatát akarta október előtt az MNB? — Ezzel a kérdéssel ők nem sokat foglalkoztak és még kevesebbet árultak el róla a nyilvánosságnak. Eckhardt például csak annyit mond, hogy „nekünk követelnünk kell Magyarországnak a szabad Ausztriához való kapcsolódást"***. Ezt nyilván úgy kell érteni, hogy elfogadná az osztrák belső felépítést. A belpolitikai elképzeléseit alaposabban csak Nagy Ferenc és Kovács Imre fejtette ki.

Nagy Ferenc programja világosabb, határozottabb. Kovács Imréé árnyaltabb és elsősorban az átmenet különféle lehetőségeivel foglalkozik. De mind a kettőnek ugyanaz az alapja: a proletárdiktatúra megdöntése, a kommunistákkal való mindenféle szövetség elutasítása, a kapitalizmus restaurációja, a Nyugatra való támaszkodás.

Nagy Ferenc azt mondja a parasztságnak: „Magyarországon vissza kell állítani az egyéni gazdaság rendszerét... A földreformot fenn

* Az Ember, 1956 április 14.

** Az Ember, 1956 március 3.

*** Délamerikai Magyarság, 1956 május 4.

kell tartani, de ugyanakkor mindent el kell követni, hogy a teljes megélhetést nem nyújtó törpebirtokokat szabad értékesítés útján felszámoljuk, és magas életszínvonalat biztosító modern, jól felszerelt kisgazdaságokká alakítsuk át".

Ha a dolgot nevén nevezzük, ez nem más, mint a mezőgazdaság fejlődésének kapitalista útja, a törpebirtokos parasztok tönkretétele, az erős kulákbirtokok megteremtése.

„A parasztság soraiban mesterségesen teremtett osztálykülönbségeknek... véget kell vetni — mondja tovább. — A magyar parasztság előtt meg kell nyitni a nyugati értelemben vett polgárosodás útját." Nagy Ferencnek nem a törpebirtokos paraszti tömegek tönkrejutása fáj, neki csak a parasztság felső rétegeinek polgárosodása fontos.

Nagy Ferenc támadást indít a munkásosztály nagy vívmánya, az államosítás ellen: „Nem óhajtjuk a régi nagykapitalizmus visszaállítását. A kulcsiparok és a bányák államosítását fenn kell tartani. Más vállalatok tulajdonjogát az adófizetők befektetéseinek, a munkásság áldozatainak és a volt tulajdonosok igényeinek gondos mérlegelése által kell tisztázni... Támogatva az egyéni kezdeményezést, elő kell mozdítani az új kis- és középvállalatok alakulását."*

Nagy Ferenc olyan programot akart adni, amely a tőkést is, a munkást is kielégíti. S a nehéz dilemmát végül úgy döntötte el, hogy számoljuk fel az államosítást. (Persze, csak fokozatosan, a teljes felszámolásra ráérünk később is.)

Nehéz probléma ez az emigráns uraknak. Ezért Kovács Imre nagyon nyomatékosan kívánta, hogy a restaurációt szép csomagolásban, helyes adagolásban adják, s elítéli a régi, otromba módszereket, amelyekkel nemigen lehetett félrevezetni a tömegeket.

„A hazai kommunista propaganda azt akarta elhitetni a reménykedő magyar néppel, s azóta is változatlanul ismétli, hogy a felszabadítás a kapitalistákat és a földbirtokosokat, a csendőrséget és általában az egész elnyomó Horthy-rendszert hozná vissza." De az

---

* Látóhatár, 1956 május—augusztus.

október végi napokban jelentkeztek ezek az erők, és nem az ő szándékukon múlott, hogy a teljes restaurációból nem lett semmi. A gyakorlat bebizonyította, hogy megint a „kommunista propagandának" volt igaza, annak a lenini „propagandának", amely azt állítja, hogy a megdöntött uralkodó osztályok nem törődnek bele vereségükbe.

„A kollektív mezőgazdaság és a szocialista ipar dolgában — mondja Kovács — nem halogathatjuk tovább a nyílt állásfoglalást. Azt nem mondhatjuk, hogy mindent vissza, mert jelentős részben eredeti köztulajdont képeznek... A kisajátított földbirtokos és gyáros vitathatatlanul jogosult a kártérítésre, aminek mértékét, módját és formáját úgy kell megszabni, hogy ne sértse a magántulajdon elvét, ugyanakkor az érdekelt nép kielégítésének helyes mértékét se tévesszük szem elől... Bonyolult helyzettel van dolgunk, bonyolult feladatok megoldása vár ránk, a kihívásra a tervezés variálásával és ellenreakcióink rugalmasságával kell felelni..."*

Íme, Kovács Imre ugyanúgy a megdöntött uralkodó osztályok mellé áll, mint Nagy Ferenc, de az ő fogalmazása finomabb, inkább hajlik a kompromisszumra.

Az 1947-es emigráció visszavonul tehát állásaiból és jelentős engedményeket tesz az 1945-ösök állásfoglalásainak. Ez érthető is. Nagy Ferenc, Varga Béla, Kovács Imre annak idején a tömegnyomás, az események állandó balratolódása, a Baloldali Blokk, a demokratikus fejlődés idején kénytelenek voltak elfogadni olyan demokratikus vívmányokat, amelyek nekik már akkor nem tetszettek. Most pedig ellenforradalomra építenek és minden ellenforradalmi elemmel szövetkeznek. Így vezet a dolgok logikája oda, hogy Nagy Ferenc szembe fordul nemcsak az államosítással, hanem a földreformmal is. Varga Béla, a köztársaságot megszavazó nemzetgyűlés elnöke, fogadást rendez Habsburg Ottó tiszteletére. Kovács Imre, a parasztság egykori képviselője pedig kártérítést követel a földbirtokosoknak. Aki egyszer rálép a hazaárulás, az ellenforradalom útjára, az egyre mélyebbre csúszik rajta.

---

* Látóhatár, 1956 március—április.

A klérusnak megvannak a maga külön szervezetei, sok országban tekintélyes sajtóapparátus is áll rendelkezésére, de nem lép fel külön irányzatként. Nincs a többi csoporttól eltérő vagy azokéval szemben álló, pontosan körvonalazott programja, de befolyásolja az eddig ismertetett csoportok állásfoglalását. Mindjárt hozzá kell tenni, hogy az egyház az emigrációnál elsősorban a jobboldali tendenciáit erősíti, mint ahogy egész történelme folyamán mindig szemben állt minden haladó mozgalommal. Szívéhez az olyan politikai rendszer áll közel, amely — legalábbis jelentős részben — a múlt erőire támaszkodik. Az egyház követelménye csak az, hogy ez a rendszer az Isten, az egyház és a magántulajdon alapköveire épüljön, ennek megfelelően reakciós, jobboldali erőkre, köztük az egyházra támaszkodjék, s elfojtsa a haladó, népi, baloldali mozgalmakat. Egy részük még mindig visszavárja a Horthy-rendszert, vagy valami hozzá hasonlót. Ezek az 1945-ös emigrációt támogatják, más részük állandó jobboldali nyomás alatt tartja az MNB-t.

Szellemi ihletőjük és anyagi támogatójuk a pápa. A pápa enciklikái és szózatai pontosan beleilleszkednek a nyugati imperialista hatalmak támadó politikájába, annak szerves részét alkotják. Politikai tartalmuk még csak nem is nagyon eredeti, hanem azonos más, egyáltalán nem egyházi nyugati reakciós csoportok törekvéseivel.

A pápa a kommunizmus és a szocialista országok elkeseredett ellenségei közé tartozik, és minden demokratikus, haladó gondolatot támad. Elítélte a genfi konferenciát is, mint általában a békés egymás mellett élés gondolatát. Rokonszenvezik a kereszténydemokrata és a keresztényszocialista elképzelésekkel, de támogatja a fasiszta és feudális színezetű spanyol egyházat, a monopoltőkések oldalán álló amerikai klérust is.

A magyar emigráció klerikális irányzatának egy csoportja Közi Horváth József[1] papnak a vezetése alatt áll, s az MNB legreakciósabb

[1] *Közi Horváth József — 1935-ben az Actio Catholica országos titkára*

szárnyát támogatja. Az irányzat másik része pedig még az MNB-t is elítéli, mint „túl liberálist", és az 1945-ös platformot támogatja.

A klerikális reakció igen szoros kapcsolatban van az emigráció összes itt felsorolt csoportjaival, ezek pedig nem is tudnának, de nem is akarnak fellépni nélküle. Szembetűnő, hogy mindezek az irányzatok mennyire hangsúlyozzák az egyházzal való kapcsolataikat.

De a klerikális vonal nemcsak szellemi befolyása miatt jelentős, hanem azért is, mert nemzetközi kapcsolatai segítségével mozgósítani tud az emigráció érdekében, a magyar nép ellen. A Nemzetközi Kereszténydemokrata Unió nyugat-berlini kongresszusáról ezt olvassuk: „A kongresszus megnyitó ülésének előadói Stephan Glaser lengyel egyetemi tanár és A. E. de Schryver belga államtitkár voltak. A következő napokban ... Robert Schuman volt francia miniszterelnök, George Kennan az USA volt moszkvai nagykövete, von Brentano nyugatnémet külügyminiszter, Amintore Fanfani volt olasz miniszterelnök, O'Brien, az angol konzervatív párt képviselője és Varga Béla a Magyar Nemzeti Bizottmány elnöke mondottak beszédeket ..."*

Egy másik példa a kereszténydemokrata irányzat és az MNB kapcsolatáról: „Közi Horváth József, a Kereszténydemokrata Unió és a Magyar Keresztény Népmozgalom elnöke, rövid amerikai tartózkodás után visszautazott Európába. Őszig tartó körútja során az a programja, hogy az európai kormányokban részt vevő kereszténypárti szervezeteket és politikusokat a szovjet elleni küzdelemben tájékoztassa és a magyar ügyet támogassa. A közeli hetekben esedékes a keresztény pártok kongresszusa, amelyen Közi Horváth József részt vesz. New York-i tartózkodása alatt informálta a bizottmányt

---

lett, számos cikket írt aktuális politikai kérdésekről, 1939-ben a Magyar Élet Pártja és az Egyesült Keresztény Párt közös listáján képviselő lett.

Az MNB Végrehajtó Bizottságának volt tagja. A Kereszténydemokrata Unió és a Magyar Keresztény Népmozgalom elnöke.

* Délamerikai Magyarság, 1956 március 30.

európai tevékenységéről és terveiről..."* (A Magyar Keresztény Népmozgalom vezetésében részt vettek még: Czakó József[1], Csukássy Loránd[2], Feketekuty László[3], Hajdu Német Lajos.)

A magyar belpolitika távlatait — érthető okokból — a klerikálisok sem nagyon feszegetik, de amennyiben ezzel a kérdéssel foglalkoznak, álláspontjuk ebben is egyezik az MNB-évél: „Amennyire szükség van a vállalkozásra és a tőkére, amely a gazdasági jólét alapja, annyira túlhaladott a monopolkapitalizmus, amely nemcsak az ország gazdasági erejét tartja kézben, de a politikai élet irányítását is. Kis- és középipar magánkézben, a kulcsiparok állami ellenőrzés alatt vagy kézben — ez a fejlődés útja nálunk."** A kereszténydemokraták a kistőkésekre és középosztályokra vetik ki hálójukat, a kapitalista restaurációt lépcsőzetesen képzelik el, és mindenben teljes az egység nemcsak az MNB-vel, hanem köztük és az új amerikai propaganda között is. A Közi Horváth József-féle irányzat szerves része az MNB politikájának, és ahhoz legfeljebb csak egy kis klerikális ízt ad.

---

* Amerikai Magyar Népszava, 1956 május 19.

[1] *Czakó József — a Horthy-rendszerben a Külügyminisztérium elnöki osztályán dolgozott.*

A Keresztény Népmozgalom vezetőségének volt tagja; az MNB többször delegálta nemzetközi tárgyalásokra.

[2] *Csukássy Loránd — a Faluszövetségnek, a Pátria Nőegyletnek és még számos előkelő intézetnek volt ügyésze. Gróf Károlyi Györgynek, a Babai Bay-családnak, a premontrei prépostságnak stb. jogtanácsosa. Királyi gazdasági tanácsos, az Országos Frontharcos Szövetség országos ügyésze (a szövetség örökös fővédnöke Horthy Miklós, örökös díszelnöke József főherceg, országos elnöke Takách-Tolvay altábornagy) volt.*

A Keresztény Népmozgalomban vesz részt, az MNB többször küldte ki külföldre.

[3] *Feketekuty László — a múltban a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium vallásügyi főcsoportjának előadója volt.*

Az emigrációban a Keresztény Népmozgalomban tevékenykedik, a Rab Nemzetek Szervezetének kongresszusára is delegálták.

** Katolikus Magyarok Vasárnapja, 1956 szeptember 9.

A klerikális reakció másik szárnya csak abban különbözik tőlük, hogy kevésbé óvatos, szókimondóbb, durvább. Tanulságosak például dr. Dominicus Gickler professzor, piarista tanár cikkei. Ő olyan következetesen áll ki az 1945-ös emigráció mellett, hogy ehhez minden kommentár fölösleges.

„Valahogy úgy is mondhatnám: a Corona Sacra volt a szőlőtőke, s a kormányzó, a miniszterek, az ország hivatalnokai rajta a szőlővesszők... 1945 áprilisa óta azonban megváltozott minden. Szent István koronája is elvesztette tehát hatalmát a nemzet felett... nem, nem örökre. Magyarország mai, alkotmány nélküli államformája is csak átmeneti. Elmúlik egyszer — s Szent István király szent koronája újra csillogni fog a nemzet történetének beborult egén... minden úgy lesz, mint régen volt..."*

Reakciós mondanivalójával nem marad messze e nyílt legitimista hitvallás mögött Gickler atya egy másik cikke sem. Ebben előbb „megcáfolja" a materializmust, azután rátér mondanivalója lényegére, a kommunizmus elleni támadásra. A szocialista országokat nem holmi teológiai megfontolásból támadja, hanem azért, mert megszüntették a kizsákmányolást. A földbirtokosokért és a tőkésekért hullatja könnyeit. „S mivel apostol vagy, az a feladatod, hogy figyelmeztesd a világot, amelynek fülei vannak a hallásra és mégsem hall, amelynek szemei vannak a látásra és mégsem lát, a kommunizmus nagy-nagy veszélyére! Hasonlítsd a kommunizmust mindent elsöprő lávához, amely kutyabőröket (!) tép darabokra — amely okleveleket semmisít meg — és amely mindent összeroppant, amiért élni érdemes... Igen, apostolkodj, hogy szavad Kapisztrán Szent János szavainak tüzével gyújtsa fel a szabad világot... s hogy a világ keresztes hadjáratba induljon a kommunizmus ellen..."**

A cikk önmagáért beszél. Gickler atya azt vallja, hogy a kommunizmus elleni harc legkiválóbb katonái a megdöntött uralkodó osztá-

* Új Hungária, 1956 augusztus 17.
** Új Hungária, 1956 február 17.

lyokból kerülnek ki, s hogy a „keresztes hadjáratot" (értsd: a harmadik világháborút) nem lehet elég korán kirobbantani.

Ezeket az idézeteket tetszés szerint lehetne még szaporítani. A nyilasok is számíthatnak klerikális támogatásra, csakúgy, mint a többi szélsőjobboldali szervezet. A Csehszlovákiai Magyarok Nemzeti Bizottsága név alatt működő, nyíltan irredentista szervezet vezetője — pap: father Hites Kristóf. Az MHBK-át és más szervezeteket Hász István tábori püspök támogatja. Az Amerikai Katolikus Liga jobbról bírálja az MNB-ét, és támogatja az 1945-ös platform áramlatait. Az emigrációnak egyik legnagyobb kommunistaellenes propaganda-kampányát klerikálisok kezdeményezték a déli harangszó ötszázadik évfordulójának ürügyén, s ezeken az ünnepségeken rengeteg uszító provokációs beszéd hangzott el. El lehetne időzni az egyik legnagyobb magyar nyelvű amerikai hetilapnak, a „Katolikus Magyarok Vasárnapjá"-nak cikkeinél, vagy az Amerikai Katolikus Liga és a reakciós amerikai politikusok kapcsolatánál. Mindezek bizonyítanák megállapításainkat, de lényeges új vonásokkal nem gyarapítanák. Az eddigiekből is kitűnik, hogy a klerikális vonal az ellenforradalmi egységfront lényeges alkotóeleme, hogy az emigráción belül a klérus a legreakciósabb tendenciákat erősíti, s céljai elérésére idegen imperialista erőkkel lépett szövetségre — a magyar nép ellen.

A szociáldemokraták

A szociáldemokratáknak nem nagy a politikai súlyuk a hivatalos emigrációban. Az ellenforradalom előtt a szociáldemokrata emigráció legreakciósabb, legerkölcstelenebb, legszélsőségesebb kommunistaellenes és szovjetellenes elemei nyíltan szövetségre léptek az ellenforradalmi burzsoáziával és a nemzetközi imperializmussal. Ezek vezetője Peyer Károly volt. Osztályárulásait szaporítva újabb paktumot kötött Kállayval, Eckhardttal, ha kellett az MHBK-val és mindenekelőtt a Szabad Európa Bizottsággal. De hiába — kommunistaellenességben, szovjetellenességben, a szocializmus szidalmazá-

sában Peyeréknek, minden igyekezetük ellenére is, át kellett adniuk az elsőséget az ellenforradalmi blokk más irányzatainak, akik ezt a szitok-hadjáratot jobban bírják szusszal. Peyeréknek nem maradt más hátra, mint hogy az MNB „munkás-szakértőiként" másodrendű szereppel érjék be.

A Peyer-csoport teljesen beolvadt az MNB-be; ők reklámozzák a céget a munkások felé. De az MNB „balszárnyát" nem Peyerék, hanem Kovács Imréék alkotják. Peyer szőröstül-bőröstül eladta magát a tőkéseknek; élete végéig felvette azt a havi 250 dollár juttatást, amelyet az „Országos Bizottság Európa Felszabadítására" utalt ki az MNB felső vezetőinek, elismerésül a szocializmus és a munkásmozgalom ellen kifejtett tevékenységükért. Cikkeket írt a „Nyugati Hírnök"-be Mindszenty mellett. Olyan mélyre süllyedt, hogy még az emigráns magyar szociáldemokraták egy része is undorral fordult el tőle. A Magyar Szocialisták Permanens Európai Konferenciája belgiumi bizottsága* 1956 áprilisában a következő határozatot hozta: „A bizottság általánosságban és részleteiben megvitatta a magyar munkásmozgalomban a múltban és az emigrációban Peyer Károly szerepét és megállapítja: Peyer Károlynak a magyarországi és a nemzetközi nagytőkés körökkel való és a munkásárulás tényét kimerítő kapcsolatai, amelyek már korábban a magyar munkásság előtt tudottak voltak, amelyek beigazolódott tények, visszavonhatatlanul elhatárolják személyét és működését a magyar munkásosztály és a szocialista mozgalom harcától és egyben mindennemű politikai képviseletétől. Peyer Károly Magyar Szociáldemokrata Párt elnevezéssel működő csoportja és ennek a Magyar Nemzeti Bizottmányban és más külföldön létrehozott testületekben

* Ez a csoport a Független Szocialista Mozgalomhoz tartozik. Belgiumban és Franciaországban a „Szocialista Szemle" és a „Fáklya" című folyóirat körül tömörül. A csoport a Szocialista Internacionálé balszárnya, elsősorban a belga Vandervelde-intézet szellemi hatása alatt áll, ez utóbbi gazdasági támogatásából él. Szembe fordul az egész emigrációval, politikai súlya és befolyása azonban csekély. Az ellenforradalomban nem volt szerepük, így részletes elemzésük nem tartozik a téma kereteibe.

történő szereplése Peyer Károly részéről teljesen magánjellegű, és semminemű vonatkozásban nincs, akár a magyar szocialista mozgalommal, akár az elnevezéssel."*

De annál jobban hozsannázza Peyert a burzsoá emigráció: „Ő közöttünk a legfiatalabb, legagilisabb a bolsevizmus elleni küzdelemben. Reggeltől estig levelez, érvel és agitál... igyekszik meggyőzni a külföldi munkásszervezeteket..."**

Fegyvertársai sem különböztek Peyertől. Például Bede István[1], a régebbi Horthy-diplomata, aki 1945 után a Szociáldemokrata Párt soraiba akarta átmenteni magát, londoni követ lett, azután disszidált. Egy ideig közvetített a Peyer és a Bán—Szélig-csoport között, majd ő is megtért övéihez, csatlakozott a nyílt burzsoá platformhoz s az MNB tagja lett. Ma már a Szabad Európa Rádió magyar osztályának vezetője. Vagy ott van Dombay János, a volt szociáldemokrata képviselő, az MNB volt alelnöke, aki Peyer halála után örökölte tőle a végrehajtóbizottsági tagságot és egyben azt a jogot, hogy ő legyen a „munkás-szakértő". A „Szocialista Szemle" csoportjához küldött vitaleveléből meggyőződhetünk, hogy semmi különbség nincs közte és az MNB többi, a Horthy-rendszert dicsőítő tagja között. Levelében Dombay elmondja, mennyire örül, hogy a Szocialista Internacionálé 1956 tavaszán megtartott zürichi ülése nem fogadta el a kommunista mozgalommal való együttműködést; azután kifejti, hogy demokráciák állnak diktatúrával szemben (értsd: polgári demokrácia a proletárdiktatúrával szemben), s ha ez az ellentét háborúra vezet, ő ebben a háborúban a burzsoázia oldalára áll. „Én háborúellenes vagyok, mint ember is, mint szociáldemokrata is, de

---

* Szocialista Szemle, 1956 április.

** Amerikai Magyar Népszava, 1956 május 19. (Peyer 75. születésnapjára.)

[1] *Bede István — a Külügyminisztérium szolgálatában dolgozott, majd 1930-ban a Külügyminisztérium politikai osztályára került, mint a sajtóosztály megbízott vezetője.*

Az emigrációban egy ideig a Szélig- és a Peyer-csoport között közvetített, később teljesen az MNB-hez csatlakozott. Jelenleg a Szabad Európa Rádió magyar osztályának vezetője.

azt a háborút, mely a nép szabadságáért és az emberiség jólétéért megy, nem tudom elítélni, mert a zsarnok felett szemet hunyni és azt jóváhagyni nagyobb bűn, mint azt leverni." (Félreértés ne essék: itt nem antiimperialista, hanem a szocializmus elleni háborúról van szó!) Végül pedig megvédi kenyéradó gazdáit: „Szeretném azt is megkérdezni, mivelhogy a lapból olvasom, miért vannak oly nagy gyűlölettel a Free Europe Committee (Szabad Európa Bizottság) ellen?"* Íme: a „szociáldemokrata" Dombay, az amerikai imperializmus zsoldosa, a burzsoá restaurációs erők szövetségese.**

A szociáldemokrata emigráció fő áramlata október előtt a Szélig Imre vezette centrum volt. Két fő csoportja volt, az osztrák és a londoni képviseletük. A Szocialista Internacionálé őket tekintette a magyar szociáldemokrácia hivatalos képviselőinek. Politikai elképzeléseik a Szocialista Internacionálé jobbszárnyának tételein alapultak (a Szovjetuniót imperializmussal vádolták), így beleilleszkedtek az imperialistáknak az „új taktika" alapján megindított támadásába.

Júliusban és augusztusban a bécsi „Arbeiter Zeitung" Oscar Pollak (az Osztrák Szociáldemokrata Párt egyik vezetője, az „Arbeiter Zeitung" főszerkesztője) és Szélig Imre tollából több cikket közölt, amelyek a nemzetközi és a magyar helyzettel foglalkoztak. Ezekben a cikkekben szerzőik az imperialista hatalmakat és a Szovjetuniót a legjobb esetben egyaránt szidták, de minthogy (éppúgy, mint Peyerék) ők is ragaszkodnak a „demokrácia" és a „diktatúra" hamis szembeállításához, végül is mindig a polgári demokráciák mellé állnak, támadásaik mindig a Szovjetunió ellen irányulnak. Még azt sem fogadják el, amit nyugati baloldali szociáldemokraták is elismernek: hogy a népi demokráciák a szocializmus irányában

* Szocialista Szemle, 1956 április.

** Egyébként Dombay János életútja sem véletlenszerű. Már idehaza is a korrumpálódott, amerikai típusú szakszervezeti vezérek fajtájához tartozott. 1945 után, mint a MAORT üzemi bizottsági elnöke, meg sem mozdult a vállalat tőkés vezetői nélkül, amolyan vállalati, szakszervezeti „boss" lett. Talán már akkor megszokta, hogy az amerikaiak fizessék.

fejlődnek. Pollák és Szélig megtilt a szociáldemokratáknak a kommunistákkal való minden együttműködést, aki pedig tilalmukat áthágva mégis a munkásegység alapjára helyezkedne, azt ők mint renegátot kirekesztenék a szociáldemokrata mozgalomból. Követeléseik: a munkásegység szétzúzása, az önálló szociáldemokrata párt, és a többpártos parlamenti rendszer visszaállítása Magyarországon a „tiszta" (azaz polgári) demokrácia keretei között. Augusztus 26-i vezércikkében Szélig kijelentő módban, de felszólításképpen azt üzeni a magyar Szociáldemokrata Párt egykori tagjainak: „A magyar szociáldemokraták világosan megértették, hogy ők addig a politikában nem vesznek részt, amíg pártjukat teljes szabadságban egy parlamentáris rendszerben nem állítják vissza."*

Hogy ez a program mennyire a burzsoá restauráció érdekeit szolgálja, az legjobban az októberi napokban vált világossá, amikor valóban megalakult a különálló Szociáldemokrata Párt, s megvalósult a Széligék kívánta, tiszta polgári irányzatú többpártrendszer is — az ellenforradalom talaján.

AZ EMIGRÁCIÓ ÁRAMLATAINAK ELLENTÉTEI ÉS EGYSÉGE

Az emigráció különféle csoportjai és áramlatai között levő fő ellentét október előtt az volt, hogy egyik részük fasiszta alapon képzelte el a kapitalizmus visszaállítását, a másik pedig polgári demokratikus úton. (A két fő csoporton belül is vannak különféle csoportosulások: nyilasok és horthysták, kispolgári demokraták és burzsoá liberálisok stb.**)

* Arbeiter Zeitung, 1956 augusztus 26.

** Csak a lényeges politikai ellentétekről lesz szó, a klikkharcokról és személyes ellentétekről nem. De ezeknek is megvan a maguk jelentősége. Csak ezzel magyarázhatjuk, hogy pl. az 1945-ös irányzatnak három párhuzamos, egymással csatározó, de teljesen azonos jellegű és programú katonai szervezete működik, s csak nagy nehezen tudták összehangolni őket. Ezt a tábornokok harcának nevezhetnénk. (A legfőbb szerve, a Habsburg József főherceg elnöklete alatt működő Magyar Honvédelmi Tanács mellett ott van a Magyar

Nézeteltérés volt közöttük az államforma dolgában is. A legitimisták és Kovács Imréék nem tudtak megegyezni a monarchia vagy köztársaság kérdésében, így a döntést elnapolták „hazatérésük" utáni időre. Súrlódásokat okozott a klerikalizmus is, az, hogy az emigráció egyaránt kölcsönzött érveket a szabadelvű, antiklerikális polgári demokrácia és a feudális színezetű konzervativizmus nézeteiből.

Ellentéteket idézett elő, hogy az egyes csoportok más-más országban működnek, s máshonnan veszik példaképüket (és persze gazdasági erőforrásaikat is). Borbándi Gyula ezt úgy fogalmazta meg, hogy: „A legtöbb emigráns azt vallja a nemzetközi helyzetről, amit a befogadó ország kormánya. Kialakult egy amerikai, angol, francia és német színezetű emigráns politika".* A két legjelentősebb erő kétségtelenül az amerikai és a német irányzat.

Az egyes csoportok különbözőképpen ítélték meg a múltat, az 1945 előtti fasiszta rendszert is, de még inkább az 1945 utáni népi demokratikus fejlődést. Ez nem egyszerűen történelemszemlélet kérdése, hanem a legszorosabb összefüggésben áll azzal, hogy milyen módon hajtsák végre a restaurációt. Az emigráció egyik része azt mondta, hogy a tízéves fejlődést nem lehet egyszerűen meg nem történtnek tekinteni, és még a propagandában is agyonhallgatni. A vita arról folyt, hogy a népi demokráciának milyen

---

Harcosok Bajtársi Közössége — ez a legjelentősebb —, a Magyar Katonai Emigráció képviselete, élén Sónyi Hugó[1] vezérezredessel és a Magyar Szabadság Mozgalom, kisbarnaki Farkas Ferenc vezérezredessel.)

[1] *Vitéz Sónyi Hugó — 1906-tól 1909-ig a bécsi hadiiskolát végezte el és mint a vezérkarhoz beosztott tiszt az első világháború idején különböző vezérkaroknál teljesített szolgálatot. Az első világháború után a Honvédelmi Minisztérium elnökségére osztották be mint vezérkari őrnagyot. Később az elnöki osztály vezetőjének helyettese, aztán osztályvezetője lett. 1927-ben nevezték ki tábornokká, 1934-ben pedig altábornaggyá lépett elő. 1936 szeptember 15-én mint gyalogsági tábornokot a magyar királyi honvédség főparancsnokává nevezték ki. 1939-ben a Felsőház tagja lett.*

A horthysta katonatiszti emigráció egyik vezéralakja, a Magyar Katonai Emigráció Képviseletének megszervezője.

* Látóhatár, 1956 március.

elemeit kell ideiglenesen átvenniük; hogy a proletárdiktatúrát fokozatosan, többlépcsős megoldással likvidálják, s milyen hosszú időszakra tervezzék megdöntését. A „fellazítás" után erőszakos lerohanásra készüljenek, vagy hosszabb időt igénybe vevő, a polgári demokrácia elemeit fokozatosan létrehozó folyamatra, amelyet külső és belső összeköttetéseikkel, a „lélektani hadviselésnek" megfelelően, a számukra kedvező időben meggyorsíthatnának?

Nem volt egységes a külpolitikai nézetük sem. Az emigráció liberális szárnya — nagyrészt taktikai megfontolásból — átmeneti állapotként hajlandó volt elfogadni az osztrák típusú semlegességet,* az emigráció zöme viszont azonnal csatlakozni akart a nyugati tömbökhöz.

Az emigráció belső ellentéteinek osztálygyökerük van. A munkásosztály forradalmi harcával több réteg és még több reakciós politikai áramlat áll szemben: a nagybirtokosok konzervativizmusa, a monopoltőke fasizáló törekvései, a kis- és középburzsoázia liberalizmusa, bizonyos esetekben a kispolgári-paraszti demokratizmus, a munkásarisztokrácia opportunizmusa stb. Ezeknek az ellentétei törvényszerűek, s bármennyire szeretnék is, nem tüntethetők el teljesen.

A fent említett ellentéteknél azonban erősebb az a kötelék, amely összetartja a különféle irányzatokat.

Az emigráció egységének leglényegesebb alapja, hogy minden áramlatnak közös a törekvése: politikai és gazdasági téren rést nyitni, amelyen keresztül a burzsoázia visszatérhet; hogy valamennyien a tegnapot képviselik, és csak az imperialista gazdáiktól várhatják reményeik beteljesülését, a proletárdiktatúra megdöntését, a kapitalista restauráció ilyen vagy olyan változatának sikeres végrehajtását.

* Gyakorlatilag ez azt jelentette volna, hogy Magyarország a kapitalista tömb kültagjává válik, ami elkerülhetetlenül magával hozta volna az ország belső társadalmi rendjének átállítását, amint azt az október—novemberi napok világosan mutatták is. Az osztrák semlegesség prófétái az emigrációban helyesen ismerték fel, hogy ez az út összeegyeztethetetlen a szocializmus építésével, a népi hatalommal.

Az emigrációs csoportokat közös harcban egyesíti a kommunista pártok, a Szovjetunió és a szocialista országok elleni vad gyűlöletük. Egyetértenek abban is, hogy e nemzetközi méretű harcban ők az előőrs szerepét töltik be, melyben szövetségesük a nyugati imperializmus. Nemcsak a fő csapás irányának és a szövetséges megválasztásának kérdésében teljes az egyetértés közöttük. A módszerek és a jelszavak kiválasztásában is figyelemre méltó ez az azonosság. Valamennyi csoport fegyvertárában megtaláljuk a nacionalizmust, a féktelen demagógiát és (a nyilasok kivételével) a „tiszta demokráciáról" szóló frázisokat, az álhumanista, szentimentális szólamokat is; mindegyikük el akarja kenni az osztálykategóriákat.

AZ EMIGRÁCIÓ KAPCSOLATAI A NYUGATI IMPERIALIZMUSSAL

Az emigrációs csoportok nem holmi önképző körök, hanem az agresszív imperialista körök nagyon is veszélyes eszközei, amelyek minden esetben gazdáiktól kapják az utasításokat, és persze, a zsoldjukat is. „Henry Ford a »Keresztes Hadjárat a Szabadságért« mozgalom elnöke a Rádió ötéves fennállása alkalmából szerencsekívánatait fejezte ki. Reméli, a Rádió mindaddig folytatja fontos tevékenységét, amíg a kommunista veszély fennáll. A »Keresztes Hadjárat a Szabadságért« mozgalom szerzi meg a független amerikai polgároktól a szükséges erkölcsi és anyagi támogatást a Rádió részére."*

A magyar emigráns vezérek és az amerikai politikusok kölcsönösen részt vesznek egymás megmozdulásain, gyűlésein, vitáin. Az Amerikai Magyarok Szövetsége 1955 március eleji gyűlésén pl. részt vett Ben Hill Brown helyettes külügyi államtitkár. „Ez alkalommal történt először, hogy idegen nemzet nemzeti ünnepélyére a Külügyminisztérium a saját, egyik magas rangú államférfiát küldte ki." Ez a magas rangú államférfi nemcsak reprezentált, hanem fel is szólalt, és kifejezte azon reményét, hogy nem lesz addig béke, amíg a „le-

* Új Hungária, 1956 január 16.

igázott népek (azaz a szocializmust építő népek) — vissza nem kapják szabadságukat."*

A Délvidék Felszabadító Tanácsa név alatt működő, nyíltan irredentista szervezet (vezetője: Kovács Gyula horthysta altábornagy) 1956 szeptember 15-én ülést tartott a nándorfehérvári évforduló alkalmából. Az ülésen megjelent Alvin M. Bentley képviselő, s felszólalásában a következőket mondta: „A jelenlegi kormány külpolitikai programjában több alkalommal leszögezte, hogy egyik fő célja a rab nemzetek felszabadítása." Az ülésen ugyancsak részt vevő Michael A. Feighan képviselő pedig odáig ment, hogy szovjetellenes érdemeikre való tekintettel visszamenőleg felmentette Horthyékat és a Hunyadi-páncélgránátosokat háborús és népellenes bűntetteik alól: „1939-ben Magyarország az orosz kommunisták és a náci hatalom közé került... Emlékeztetni kell arra, hogy Hunyadi nevével létesített a magyarság egy hadosztályt magyar hazafiakból, akik a keleti fronton küzdöttek és igyekeztek megállítani az orosz hordáknak a rohamát a nyugati civilizáció ellen. Az orosz kommunisták nagyon gyorsan náciknak és fasisztáknak bélyegezték ezeket. Az idő múlásával a helyzet kitisztult, és igen világos az, hogy a magyar nép csak történelmi hivatásának tett eleget." A továbbiakban ígéretet tett arra: „meg fogják találni a módját, hogy az orosz kommunizmust visszavessék orosz Szibéria tundrájára... Fogadom önöknek, folytatni fogom küzdelmem, hogy megelőzzek bármilyen oktalan mozdulatot, amely azt fejezné ki, hogy lehetséges az orosz kommunistákkal békésen együttélni."**

Ez valóban világos beszéd, s megmutatja, hogy az emigránsok szélsőjobboldali szervezeteinek vannak befolyásos amerikai támogatói. Vannak olyan amerikai törvényhozók, akik már rég elfeledték, hogy a második világháború idején minden antifasiszta erő összefogott a közös ellenség ellen, azok is, akik ma a fasisztákban látják legjobb szövetségeseiket.

---

* Magyarság, 1955 március 11.

** Katolikus Magyarok Vasárnapja, 1956 szeptember 30.

A genfi értekezlet előtt a Colgate University politikai vitát rendezett, amelynek témája a „Peace through Strength" („Az erőn alapuló béke") volt. A vitában részt vett a Rab Nemzetek Tanácsának háromtagú delegációja, köztük Bartók László is. Bartók László élesen támadta azokat, akik a nemzetközi feszültség csökkentését a status quo alapján akarják elérni. Bartók a támadó politika híve: „A Nyugatnak nemcsak morális kötelezettsége a rab nemzetek felszabadításáért küzdeni, hanem önvédelemből folyó elemi érdeke is." „Bartók Lászlót az előadás után melegen megtapsolták. A State Department (az amerikai külügyminisztérium) képviselője, H. Howard fejezte ki elsőnek elismerését."*

Külön meg kell emlékeznünk az MNB és a vezető amerikai politikusok meghitt barátságáról. Az MNB 1955 novemberében megünnepelte az 1945-ös választások tizedik évfordulóját. Az ünnepségen megjelentek „volt miniszterek, képviselők, minisztériumi tisztviselők, újságírók és művészek s más közéleti férfiak". Az első beszédet Nagy Ferenc tartotta: kifejtette, hogy 1945-ben az új élet a magántulajdon elve alapján indult el, s elhatárolta magát a későbbi fejlődéstől. „Ezek után került sor a bankett nagy eseményére, A. Harriman beszédére: Nem reménytelenséggel jöttünk ide, hanem azzal az erős bizakodással, hogy a zsarnokságnak el kell buknia ... addig nem lesz béke, amíg minden nép nem kapja vissza szabadságát." Ez a mi nyelvünkre lefordítva azt jelenti, hogy nem ismerik el a népi demokráciákat, a szocialista rendszert, s a régi rendszer visszaállítását követelik.

„A soron következő szónok A. A. Berle, a háború alatt a State Department magas beosztású főtisztviselője, a Liberális Párt elnöke volt, aki szellemes, okos felépítésű beszédében foglalkozott külpolitikai kérdésekkel, és követelte, hogy Magyarországon újra szabad választásokon döntsön a nép. John G. Hughes Amerikának a NATO-hoz delegált követe és C. D. Jackson a Republikánus Párt egyik vezető személyisége, jelenleg a State Department osztályvezetője

* Amerikai Magyar Népszava, 1956 július 27.

beszéltek még. Végül Varga Béla mondott igen nagyhatású angol nyelvű beszédet."*

Bakach-Bessenyey György, az MNB külpolitikai megbízottja, amikor a „Rab Nemzetek" küldöttsége Dullesnél járt, az emigráció és a hivatalos amerikai politika közötti szoros kapcsolatokról így nyilatkozott: „Úgy a rab nemzetek képviselőinek, mint különösen a Magyar Nemzeti Bizottmány végrehajtó bizottságának régtől fogva megvoltak a jó kapcsolatai az Egyesült Államok vezető köreihez, és bejáratosak voltak a State Department illetékes tényezőihez."**

Ez fontos tárgyalás volt, mert az amerikaiak nyilván ekkor adták meg a különböző emigráns szervezeteknek az új utasításokat: hogyan illeszkedjenek be a nyugati imperialista körök által indított támadásba.

„Az emigrációban levő kelet-európai politikai vezetők, köztük a magyar emigráció vezetői, háromnegyedórás megbeszélést folytattak az Egyesült Államok külügyminiszterével. A találkozó után az amerikai külügyminisztérium szóvivője nyilatkozott Dulles külügyminiszternek a megbeszélésen elhangzott kijelentéséről. Dulles külügyminiszter, a szóvivő szerint, hangoztatta, hogy az Egyesült Államok nem járul hozzá semmi olyan kompromisszumhoz a Szovjetunióval, amely a rab népek leigázásába való beleegyezéssel lenne egyértelmű. Az amerikai külügyminiszter a rab népek közgyűlésének küldöttsége előtt megismételte a Fehér Ház múlt év december 30-án elhangzott nyilatkozatát, hogy a rab népek békés felszabadítása (értsd: a népi demokratikus rendszer megdöntése) marad az Egyesült Államok külpolitikájának egyik fő célja. Az emigrációban levő kelet-európai politikai vezetők és Dulles amerikai külügyminiszter megbeszélése elsősorban a rab népek békés felszabadításának problémáját érintette."***

A közleményből kiderül, hogy az amerikai külpolitika legfőbb

---

* Az Ember, 1955 november 12.

** Délamerikai Magyarság, 1956 január 27.

*** Új Hungária, 1956 január 20.

irányítói támadásuk során a fő csapást a kelet-európai népi demokráciákra kívánták mérni, bel- és külpolitikai feszültséget igyekeztek teremteni ezen országok körül, és a népi demokráciák kérdését mint „vitás problémát" állandóan a felszínen akarták tartani a különféle nemzetközi fórumokon, hogy akciójukat ilyen módon előkészítsék.

Az emigráció az amerikai imperializmussal tartja a legszorosabb kapcsolatokat. Ennek oka: egyfelől a magyar uralkodó osztályok képviselői Hitler bukása után azonnal megkeresték a legerősebb imperialista hatalmat, támogatást remélve tőle, másfelől az amerikai nagytőkének a haladás elleni harcához a világ minden táján szüksége volt „rohamcsapatokra", s meg is vásárolta ezeket. A zsák megtalálta a maga foltját.

A Magyar Nemzeti Bizottmány gondosan ápolta a többi nyugati nagyhatalommal való kapcsolatait is. Fábián Béla, az MNB végrehajtó bizottságának tagja pl. Londonba látogatott, hogy felkeltse az érdeklődést a strasbourgi Rab Nemzetek Kongresszusa* iránt, és kifejtse ellenvéleményét Bulganyin és Hruscsov londoni látogatásával kapcsolatban. Uszító cikkeket írt az angol sajtóba, s ezeket (erre ő különösen büszke) lord Vansittart idézte is a Lordok Házában. Fábián Béla így számolt be londoni tárgyalásairól: „Abban a szerencsében részesültem, hogy Mr. Dodds-Parker, a Külügyminisztérium politikai államtitkára, konzervatív képviselő hivatalosan fogadott, és átvett tőlem egy memoirt, amelyben a vasfüggöny mögötti állapotokat vázoltam. Erről a fogadásról kommünikét is adtak ki... Londoni tartózkodásomat természetesen felhasználtam arra, hogy az

* A Rab Nemzetek Szervezete (és az ehhez tartozó kongresszus, bizottságok stb.) a Szabad Európa Bizottsághoz hasonló, az amerikaiak által életrehívott és pénzelt, nem hivatalos állami szervezet. A Rab Nemzetek Szervezetében tevékenykedő elemek többnyire a kelet-európai országok levitézlett polgári politikusaiból kerülnek ki. A szervezet szélsőjobboldali, agresszív, hidegháborús vonalat visz, az amerikai politikusok Dulles—Knowland csoportjával tartja a kapcsolatot. A szervezetnek kapcsolatai vannak az Európa Tanáccsal, ahol mint a kelet-európai népek (nem teljes jogú) képviselői lépnek fel, Kelet-Európa „felszabadítását" sürgetve.

angol sajtóban új barátokat szerezzek. Elutazásom előtt a Kensington Palace Hotel különtermében a konzervatívok és a Labour Party néhány vezető tagjával volt szerencsém együtt ebédelni. Jelen volt Mr. Arthur Henderson, volt gyarmatügyi és légügyi miniszter, Hamilton Carr konzervatív párti képviselő, a külügyminiszter első parlamenti titkára, Tafton Bearwik, az angol külügyi bizottság elnöke és több más képviselő. A beszélgetés rendkívül közvetlen volt. A jelenvoltak hangsúlyozták, hogy a konzervatívok és a Labour Party között nincs különbség a vasfüggöny mögötti helyzet megítélésében."*

A népi demokráciák megdöntésére irányuló szervezkedés egyik góca az Európa Tanács.** Ez a szerv volt az egyik eszköze annak, amit az amerikai stratégák úgy jelöltek meg, hogy „nemzetközi fórumokon napirenden tartani a kelet-európai kérdést". Az Európa Tanácsban és a vele rokon „Európa Mozgalom a Rab Népek Felszabadításáért" elnevezésű szervezetben a magyar emigránsok szoros kapcsolatokat építettek ki a francia reakcióval is. Az utóbbi szervezet versailles-i értekezletéről az „Új Hungária" így számol be: „Az összejövetelnek külön jelentőséget adott, hogy azon Robert Schuman francia igazságügyminiszter, az Európa-gondolat nagy előharcosa elnökölt; jelen volt de la Vallée Poussin belga szenátor is, a Közép- és Kelet-európai Bizottság elnöke, valamint René Courtin, a francia Euratom vezetője. Magyar részről Auer Pál, volt párizsi követ, román

---

* Új Hungária, 1956 április 27.

** Az Európa Tanács a nyugat-európai tőkés országok hivatalos szervezete. Az Európa Parlamentben az egyes országok parlamenti képviselői foglalnak helyet, míg a Miniszterek Bizottságában az egyes kormányok delegáltjai. Az Európa Parlament (és a Miniszterek Bizottsága mint végrehajtó szerv) foglalkozik az aláíró országok (Anglia, Franciaország, Olaszország, Belgium, Hollandia, Luxemburg, Görögország, Norvégia, Dánia, Törökország, Svájc, Írország, Német Szövetségi Köztársaság, Ausztria, Izland) közös problémáival, elsősorban politikai, gazdasági és kulturális kérdésekkel. Az Európa Tanács hangsúlyozottan jó viszonyt tart fenn az amerikaiakkal. A Tanács létrejöttében nagy szerepe volt az „USA az Egyesült Európáért" mozgalomnak, amelynek élén ott álltak: Bullitt, Hoover, Allen Dulles, Donovan, Warren (a Chase National Bank alelnöke) és mások.

részről Gafencu volt külügyminiszter, cseh részről Ripka, volt miniszter szólalt fel."*

A nemzetközi emigráció egyik leginkább reklámozott, a nemzetközi feszültséget állandóan szító, vadul uszító szervezete a Rab Nemzetek Szervezete (közgyűlése, egyesülete stb.). Ez a szervezet 1956 áprilisában tartotta II. kongresszusát. A magyar küldöttség tagjai a következők voltak: Bakach-Bessenyey György, Andreko Pál, Csernyey Géza, Hennyey Gusztáv[1], Raksányi Árpád. Magyar részről a fő hozzászólást Bakach-Bessenyey mondotta el: „A szabadság és igazság ügyének súlyos kárt okozott, hogy Albánia, Bulgária, Magyarország, Románia diktatórikus kommunista rendszerét beengedték az ENSZ-be... A demokrácia és kommunizmus békés egymás mellett élése csak a koegzisztencialisták jámbor reménykedése. A győzelmet semmi sem pótolja, és a nyugati civilizáció a győzelmet csak akkor biztosíthatja magának, ha bátor ellentámadásba kezd szellemi, erkölcsi, politikai és gazdasági téren, és felszabadítja a kommunista rabságban tartott országokat." Bakach-Bessenyey túltesz gazdáin is, hiszen mint magánembert nem kötik a „hivatalos formaságok": elítéli a nemzetközi feszültség bármilyen csökkentését, és nyíltan uszít a háborúra. A kongresszus harmadik napján Pfimlin, volt francia pénzügyminiszter, MRP-párti képviselő foglalta össze a háromnapos kongresszus munkáját: „Az európai gondolatnak legnagyobb igazolása: a közös ellenség, a kommunizmus elleni egység."**

Érdemes meghallgatnunk, hogyan értékelte Bakach-Bessenyey György a II. kongresszusi küldetését. Elmondta, hogy célja politikai beszédein túl az volt, hogy „... igyekeznek bizonyos személyes kap-

---

* Új Hungária, 1955 június 24.

[1] *Hennyey Gusztáv — a második világháború előtt a Honvédelmi Minisztérium VI/2-es osztályának vezetője (ügykör: katonai nyilvántartás és statisztikai szolgálat, kémvédelem), altábornagy, majd a Magyar Királyi Honvédség gyalogsági felügyelője.*

Az MNB németországi megbízottja, többször részt vett a Rab Nemzetek Szervezetének ülésén.

** Új Hungária, 1956 április 20.

csolatokat létesíteni azokkal az államférfiakkal, akik a Rab Nemzetek közgyűlést követő Európa Tanács ülésszakára Strasbourgba érkeztek . . ."

Bakach-Bessenyey kommentárjának legérdekesebb része az, ahol feltárta, milyen kapcsolat van a Rab Nemzetek Szervezete és az Európa Tanács között: „. . . A Rab Nemzetek Szervezete egy talán vékony, de számunkra mégis nagyon jelentős szállal hivatalosan is kapcsolódik az Európa Tanácshoz. Az emigráció közvéleménye talán nem is tulajdonít ennek különösebb jelentőséget, pedig jogi és politikai vonatkozásban is rendkívül fontos, hogy hivatalosan kapcsolatban vagyunk az Európa Tanácsnak azzal a külön bizottságával, amelynek feladata a Tanácsban még nem képviselt országok érdekeinek védelme. Ennek a bizottságnak elnöke Wistrand svéd politikus, aki a Rab Nemzetek közgyűlésén beszédet is mondott. Az ő elnöklete alatt ült össze az Európa Tanács külön bizottsága a Rab Nemzetek képviselőinek főbizottságával."*

A magyar uralkodó osztályoknak a második világháború idején a legszorosabb gazdasági, politikai és kulturális kapcsolatai a német fasizmussal voltak. Ezek a kapcsolatok fennmaradtak a felszabadulás után is, akkor még nem sok eredménnyel. 1955—1956 folyamán a nemzetközi politikában többször felvetődött a német kérdés rendezésének, a két Németország egyesülésének problémája. A magyar emigránsok, tekintve, hogy a német kérdés a nemzetközi érdeklődés homlokterében állt, Bonn-nak nemzetközi tekintélye és súlya a nyugati kapitalista világban állandóan növekedett, igyekeztek felkapaszkodni a nyugatnémet politika szekerére. Elsősorban a 45-ös emigráció támaszkodott Bonnra, ellensúlyozva azt, hogy Washington a 47-eseket tolta előtérbe. Később az MNB is igyekezett a szívélyes kapcsolatokat kiépíteni Bonn-nal. Az amerikai és a német nézetek nem teljesen azonosak, de az utóbbi időben itt is a közös politikai platform megteremtése volt a jellemző. Így az emigráció lassan a New York—Bonn tengelyre kezdett építeni, várva azokat az akciókat, amelyeket

* Új Hungária, 1956 május 4.

— véleményük szerint — csak Bonn foganatosíthat, azt a történelmi helyzetet, amikor az új tengely szövetségeseként támadásba lendülhetnek.

Bakach-Bessenyey a Rab Nemzetek Szervezete kongresszusáról beszámolva elmondta, hogy a német politikusokkal folytatott tárgyalása során felvetette nekik, hogy a német kérdést csak úgy lehet megoldani, ha a Német Demokratikus Köztársasággal együtt valamennyi kelet-európai népi demokráciát megdöntik. A német politikusok pedig pártolólag vették tudomásul javaslatait.* S valóban: Mantaufel-Szoege báró, birodalmi képviselő, a szudéta-németek nürnbergi nagygyűlésén „rámutatott arra, hogy Európa nagyobb része az Elbán és a bajor erdőn túl fekszik... A németeknek érezniük kell, hogy sorsuk szorosan kapcsolódik ezeknek a népeknek sorsához..."** Az emigrációs sajtó nagy reklámmal vert dobra minden olyan hírt, amely a nyugatnémetek kelet-európai aspirációit jelezte.

A különféle nemzetiségű emigránsok és Nyugat-Németország kapcsolatainak fejlesztésére alakult a müncheni Kelet-európai Intézet, amely állítólag tudományos munkásságot folytat. A hely nem véletlen: München a Szabad Európa Rádió, a kém- és emigráns szervezetek városa. S hogy miből áll ez a „tudományos munkásság", azt gyaníthatjuk, amikor azt olvassuk, hogy az Intézet 1955 szeptember 24—28 között megtartott ülésszakán részt vettek „az egyes emigrációk képviselői is, magyar részről Hennyey Gusztáv volt külügyminiszter és báró Pongrácz Imre, a müncheni Magyar Menekültügyi Iroda h. vezetője..."*** Hasonló jelleggel alakult meg Salzburgban a Dunai Kutató Intézet, Theodor Hornbostel nyugalmazott követ, az osztrák külügyminisztérium volt vezértitkárának vezetésével, német és amerikai egyetemi tanárok bevonásával.****

---

* Új Hungária, 1956 május 4.
** Új Hungária, 1956 május 25.
*** Új Hungária, 1956 október 7.
**** Új Hungária, 1956 február 17.

Az emigrációnak tehát közvetlen és állandó kapcsolatai vannak a nyugati kapitalista országok élvonalbeli politikai és gazdasági vezetőivel, és akciói az imperializmus általános támadásába illeszkednek be. Az emigráció a rohamcsapat szerepét tölti be az imperialista táborban, elsősorban a legagresszívebb elemekkel köt szövetséget, türelmetlenül fáradozik azon, hogy minél előbb konfliktust robbantson ki, s kérlelhetetlenül küzd a békés együttélés hívei ellen. Az emigrációnak és nyugati gazdáinak stratégiai terve azonos: a szocialista erők meggyengítése, majd teljes megsemmisítése, a népi demokráciák megdöntése. Hazaáruló, háborús uszító, népellenes tevékenységéért a népek ítélőszéke elítéli az emigrációt, a nyugati monopoltőke viszont megbecsüli, felhasználja, és ha nem is egyenrangú, de hasznos szövetségesének tartja. Kétes értékű megbecsüléséből aszerint juttat az emigrációnak, hogy az milyen ügyesen szolgálja az imperializmus érdekeit, milyen eredményesen árt népének, s árulja el hazáját.

AZ EMIGRÁCIÓ TAKTIKÁJA AZ ELLENFORRADALOM ELŐKÉSZÍTÉSÉBEN

Amikor 1955 végén az amerikaiak új politikához folyamodtak, az emigráció egy része, s elsősorban az MNB, a maga számára is levonta ebből a következtetéseket. Borbándi Gyula, a „Látóhatár" fő munkatársa, a lap 1956 március—áprilisi számában ezt írta: „Az elmúlt egy esztendő alatt nagy változások mentek végbe a nemzetközi politikában. Úgy látszik, nem lesz háború ... a békés egymás mellett élés eszméinek népszerűsége növekszik, s noha egyes hírközlő és propaganda-szervek csak lassan barátkoznak meg az új helyzettel, a kormányok magatartását már elsősorban ez a gondolat irányította." (Persze ez egy kissé egyoldalúan hangzik, mert egyes jól ismert nyugati erők népük kívánsága ellenére sem akarják a békés együttélést.) Cikkét így folytatja: „A magyar emigrációnak mindenekelőtt tudomásul kell vennie a tényt, hogy a nyugati hatalmak — noha alapvető elveiket és törekvéseiket nem adják fel — valójában a békés

egymás mellett élés politikáját követik ... A jelek szerint nem fognak háborút indítani a kelet- és közép-európai országok felszabadítására. Az emigráció nem reménykedhetik nyugati katonai akcióban. Nem számíthat arra — mint Kovács Imre is helyesen jegyezte meg —, hogy Amerika és szövetségesei tabula rasá-t teremtenek, az új ország pedig az emigránsok elképzelései szerint épül fel. Ez a szemlélet irreális. Nincs komoly alapja. A nyugati hatalmak magatartásából azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a kelet- és közép-európai népek függetlensége és önállósága érdekében legfeljebb diplomáciai akciókra hajlandók, de arra is csak bizonyos határokig. Ennél többet sejtető nyilatkozatokat éppen ezért nem szabad túlbecsülni."

Ma már le tudjuk mérni e sorok mély értelmét. Valóban az ellenforradalom idején a határon innen is, túl is, sokan túlbecsülték a sokat sejtető nyilatkozatokat. S az amerikai propagandának szüksége is volt ezekre a hitegető nyilatkozatokra, mert ezzel híveket toborzott magának és tartotta bennük a reményt. De az imperialisták — különböző erők hatására — nem intézhettek közvetlen fegyveres támadást a népi demokráciák ellen, hanem elsősorban a tömegek megzavarásának, a belső ellentétek felszításának, a provokációknak, azaz a propagandának és a felforgatásnak az egybehangolt módszereit alkalmazták.

Borbándit még az MNB hivatalos vezetői is megbírálták, de nem ténymegállapításai miatt, hanem azért, mert a kialakítandó politikára vonatkozó következtetéseit az emigráció számára túl merésznek tartották. A nemzetközi helyzet megváltozását azonban az emigráció nagy része meglátta, ha nem is ilyen élesen, és tudomásul vették, hogy alkalmazkodniuk kell hozzá.

Az emigráció számára az amerikai politika módosulása volt a legfontosabb. Ebből a szempontból érdekes Borsody István cikke, aki rámutatott, hogy mi a kapcsolat az amerikai belpolitikai küzdelmek és a kelet-európai kérdés felvetése között.

„A Republikánus Párt — írta — 1952-ben, húszéves ellenzékiség után, elkeseredett kampányt folytatott a Demokrata párti kormányzat ellen, és — a nyomaték kedvéért — a háború utáni gyászos

nemzetközi helyzetet (értsd: a népi demokráciák, a Kínai Népköztársaság létrejöttét), beleértve a mi népeink sorsát is, a Demokrata párti külpolitika nyakába varrta... Az 1952-es elnökválasztási kampány hevében született meg a felszabadítás jelszava is mint Republikánus párti program annak bizonyítására, hogy a Republikánus Párt jóvá fogja tenni a Demokrata párti kormány bűneit. De ez csak jelszó maradt... Az Eisenhower-kormány nem indított felszabadító politikát, folytatta nagyjából ugyanazt a politikát, amit elődje... Az elnyomott népek felszabadítása ugyan továbbra is program maradt, ám kissé változott formában. A hangsúly most már a békés felszabadításra tolódott. Különösen azóta, hogy a Szovjetunió behozta hátrányát az atom- és termonukleáris fegyverkezési verseny terén és a harmadik világháború veszélye csökkent."

Borsody ezután az emigrációnak azon köreit bírálta, amelyek ezt a változást nem veszik észre, vagy nem veszik komolyan: „Az emigrációs politika azonban, a jelek szerint, megrekedt a Republikánus Párt 1952-es kampány-jelszavainál, ehhez folyamodik, ezekre hivatkozik... de az emigrációk és Amerika politikai együttműködésének nem sok jövőt jósolhatunk, ha ez a kapcsolat továbbra is illúziók ápolásában fog kimerülni... Az úgynevezett kijózanodás félreérthetetlenül észlelhető az amerikai politikában és elvétve az emigrációban. Ezek persze nem olyan jelenségek, amelyeket lelkendezve, vagy vérmes reményektől eltelve lenne okunk regisztrálni. A kijózanodásnak inkább kiábrándító hatásával kell számolnunk. Hiszen ábrándok világából csak fájdalmas lehet leszállni a valóság talajára." Borsody is őszinte keserűséggel fogadta a háború lehetőségének elhalványulását, de kifejezte azt a reményét, hogy az új politika hatásosabb lesz, mint a valóságtól elszakadt ábrándozás.

Ennek az új politikának egyik legtömörebb, legvilágosabb fogalmazását Hubert Ripka, volt csehszlovák külkereskedelmi miniszter adta meg a „Manchester Guardian" hasábjain, amelyet aztán a londoni rádió 1956 július 11-i adása sugárzott: „A szovjet vezérekre háruló komoly belső nehézségek lehetővé tennék a nyugati hatalmak számára a kezdeményezést, hogy engedményeket csikarjanak ki

Moszkvától a Kelet és Nyugat közötti megegyezés előfeltételéül. A szociális és politikai nyomás olyan méreteket ölthetne, hogy engedmények adására bírhatja a szovjet kormányt. A Szovjetunió különösen sebezhető a csatlós országokban, ide kellene irányítani a Nyugat propagandájának erőfeszítéseit. A cél legyen a kommunista pártokban megnyilvánuló elégedetlenség kiélezése, továbbá az antikommunista ellenzéki tényezők erősítése, végül a kiábrándult kommunisták megnyerése. Hangsúlyozza mindenekelőtt a nyugati propaganda az összes ellenzéki elemek nemzeti egyesítésének szükségét. Hogy az elnyomott népek képzelőerejét meg lehessen ragadni, a Nyugatnak hangsúlyoznia kellene azt a kívánságát, hogy a felszabadított közép- és kelet-európai országokban olyan szociális és politikai rend biztosítását óhajtja, amely haladást jelentene a múltakkal szemben." Ripka felhívta a nyugati hatalmakat: ne elégedjenek meg a propagandával, hanem diplomáciai úton is avatkozzanak be az események alakulásába. Erre mindjárt két konkrét javaslatot is tett. Az egyik az, hogy a kelet-európai országok sorsát kapcsolják a német kérdés rendezéséhez, amelynek feltételéül a szabad választásokat kössék ki. A másik az, hogy a szocialista tábor országaiban népszerűsítsék erősebben az osztrák típusú semlegességet.

Szóljunk itt néhány szót a semlegességről. Mi üdvözöljük azt, ha egy ország kiválik az agresszív imperialista tömbből, és kezdetnek, akár csak az osztrák típusú semlegességet is választja. Még jobban örvendünk annak, hogyha egy lépéssel tovább megy és a nemzetközi békeharc tevékeny részesévé lesz. De a *fordított irányú* mozgás keresztezné mind a béke, mind a haladás érdekét. Az emigráció viszont nekünk, szocialista országoknak (és nem a NATO országainak) ajánlgatja ezt a semlegességet, éppen azért, hogy nemzetközileg elszigeteljen minket, kényszerítse az első lépést azon az úton, amely végül is az agresszív katonai blokkokhoz vezet.

Adolf Berle, a Szabad Európa Bizottsága elnökségének tagja, a strasbourgi Szabad Európa Egyetem elnöke még pontosabban kifejtette a „fokozatos átmenet" taktikáját. 1956 augusztus 7-én, az egyetem évadnyitóján a következőket mondta: „A régi felfogást a tulaj-

dont és a társadalmi felépítést illetően ... nem lehet és talán nem is volna helyes visszaállítani. Azt ajánlom, fogadjuk el a jelenlegi körülményeket úgy, ahogy vannak." Ez a „reálpolitikai" kezdet.

A néphatalom aláásására, a tömegek megtévesztésére mindenféle hamis elméletet felhasználnak — a népi kapitalizmustól kezdve, az anarchista és anarcho-szindikalista nézeteken keresztül egészen az olyan fából vaskarika tételekig, mint az, hogy az amerikai kapitalizmus — szocializmus. A lényege: hogy az illető országot kiszakítsák a szocialista államok közösségéből. A többi már magától megy — legalábbis látszólag. A valóságban az imperialisták mindennek a tervét már jó előre kidolgozták:

„Az államférfiak mindezért és még sokkal többért fognak harcolni. Az uránermelést közös vezetés alá fogják helyezni. Közös vasúthálózatért fognak fáradozni ... Jól átgondolt mezőgazdasági terven, közös mezőgazdasági alap megteremtésén és a Nemzetközi Parasztunió kifejlesztésén fognak munkálkodni. Közép-európai Bizottság megteremtéséért fognak harcolni ... Örömmel állíthatom, hogy a munka nagy részét már el is végezték. Ennek az iskolának a diákjai, a rab országokból emigrálni kényszerült egyetemi tanárok, tudósok, gazdasági, pénzügyi, termelési, szállítási és egyéb szakértők évek óta tanulmányozzák a kérdést. Tanulmányi központokban — Amerikában és Európában — a lehető legjobb anyag áll rendelkezésre a cél megvalósítására. Nekünk nincs jogunk, hogy megnevezzük ezeket a személyeket, akik majd annak idején el fogják végezni ezt a munkát. Ezek az emberek egyidejűleg emelkednek majd ki a sztálini rendszer bomlásával." Valóban gondos felkészülés! Nem az ő szándékukon múlott, hogy terveik gyakorlati keresztülvitelét hazánkban egy nem várt körülmény megakadályozta: a szocializmus erői szétzúzták a megindított ellenforradalmat.

Lényegében ugyanezt a programot variálták a magyar emigráns politikusok is. Kovács Imre ezt írta: „A lélektani vagy politikai hadviselés ... azon a feltevésen alapszik, hogy a kommunizmus a benne szinte törvényszerűen jelentkező ellentmondások következtében, továbbá a mozgásból és tevékenységéből adódó »legális« lehetőségek

tervszerű kihasználásával annyira fellazítható, hogy a Kremlnek nincs más választása, mint tárgyalni és a Nyugat feltételeit elfogadni. Ez a különleges hadviselés — amelyet azért neveznek lélektaninak, mert politikai, diplomáciai, gazdasági, kulturális és katonai nyomás mesteri kombinálásával vagy szükségszerű rotálásával a kommunizmust állandó nyugtalanságban tartja —, az egész világra kiterjed . . ." Más helyen kifejti: „Ne gondoljunk veszélyes akciókra, könnyen elfojtható megmozdulásra! Egyelőre az is elég lenne, ha a nemzetközi eseményekről és azok fejlődéséről helyesen tájékozódnék (mármint a magyar nép), hogy a kommunista hibákat vagy taktikai mozdulatokat a maga javára kihasználhassa. Hogy miben és mikor kezdeményezhet, azt óvatosan, szinte matematikai pontossággal kell kiszámítani. Analízisekkel segíthetjük legjobban, aztán a helyzet és a lélektani hadviselés módszertani ismeretében mindig ott és akkor fokozhatja a nyomást, ahol és amikor a leghatásosabb."*

Az új taktika egyik fő sajátossága az volt, hogy szocialista álarcban lépett fel. Képviselői azt hangoztatták, hogy egy ideig kommunista útitársakat is hajlandók maguk mellé elfogadni. Nagy Ferenc azt írta: „A szellemi szabadságmozgalmat e pillanatban még kommunista párttagok vezetik. A nagyobb szabadságot egyelőre még a párton belül követelik . . . sokan vannak az emigrációban, akik elmaradtak az eseményektől és azt hiszik, hogy akár az írók sorozatos lázadása, akár a Petőfi-kör ifjúságának hatalmas megmozdulása nem egyéb, mint a kommunisták egymás közötti belső harca . . . Minket nem aggaszt az, hogy a harcot ma még kommunisták vezetik . . ."** De azért — félreértések elkerülése végett — sietve kijelenti: „Ellenezni kell magát a kommunizmust, nekünk, a demokratikus magyar emigrációnak a kommunizmus nem partnerünk. Semmiféle megjelenési formában."

Kovács Imre is világosan látta, hogy nem lehet rögtön visszaállítani a kapitalizmust Magyarországon, legalábbis a régi formá-

* Látóhatár, 1956 január—február.
** Látóhatár, 1956 május—június.

jában nem. „Aligha valószínű, hogy Magyarország egyhamar visszatérhet a kapitalista termelésre, ami a mi esetünkben különben sem ütötte meg Smith Ádám liberális mértékét, és a magam részéről ma szívesebben kiegyeznék a nyugati demokratikus szocializmus bármely eddig kialakult formájával, mintsem tátott szájjal hiába várjak a sült galambra."*

Persze, ez a „nyugati demokratikus szocializmus" is csak a kapitalizmus egyik álneve, hiszen nem azért tartják ki a monopoltőkések az emigrációt, hogy vele építtessék fel a szocializmust!

Kovács Imre, Borbándi és társaik nézetei sokban emlékeztetnek Walter Lippmann, Adolf Berle és Sulzberger nézeteire.

Sulzberger, a „New York Times" állandó külpolitikai szemleírója, 1956 áprilisában cikksorozatot írt Jugoszláviáról, a „titóizmusról". Ebben kifejtette, hogy a szocialista tábor egységét meg kell bontani. Jugoszláviáról azt állította, hogy nem a szocializmust építi, hanem nemzeti felkelést vitt végbe a szocialista országok egységével szemben, s ezért a „titóizmust" átmenetileg járható, sőt követendő útnak is tartotta a népi demokráciák számára. Hibáztatta a merev amerikai propagandát azért, mert engedte, hogy a semlegesség jelszavát a haladó erők használják fel az imperialista blokk-politikával szemben, s ez sok kárt okozott az amerikai politikának. Ezért sürgette ennek a jelszónak kisajátítását és felhasználását a kelet-európai országok felé, azzal a céllal, hogy elválasszák őket a Szovjetuniótól.** A cikksorozat nagy visszhangot keltett. A hivatalos emigráció számára Sulzberger túl messze ment, szerintük túlságosan engedékeny volt, mert a kapitalizmus restaurációját a „második szakaszra" halasztotta. Ezért Varga Béla válaszcikkben utasította el az ajánlott átmeneti megoldást.

Lényegében Sulzbergerével azonos nézeteket fejtett ki Walter Lippmann is, a „New York Herald Tribune" ismert külpolitikai szemleírója (a „Manchester Guardian" 1956 június 8-i számában).

* Látóhatár, 1956 május—június.

** New York Times, 1956 április 21—23.

Ő is hangsúlyozta: a legfontosabb, hogy az egyes országokat elválasszák a szocialista tábortól, a Szovjetuniótól. Lippmann e gondolatokat csak a magyarországi ellenforradalom után foglalta egységes rendszerbe. November 14-i cikkében megállapítja, hogy a népi demokratikus rend megdöntése két szakaszban történhet: az első szakaszban az illető országot el kell választani a többi szocializmust építő országtól (ezt a szakaszt ő álcázásképpen „titóista" szakasznak nevezi), a második szakaszban pedig felszámolják a szocialista vívmányokat, s bekövetkezik a burzsoá restauráció, vagy ahogy Lippmann mondja: „a teljes szabadság".

Hozzájuk hasonlóan Kovács Imre is azt írta: „A Nyugat hosszú távon az eredményes titóizmust a demokrácia első állomásának tekinti." Itt persze Kovács Imre is abból a téves nézetből indul ki, hogy Jugoszlávia nem a szocializmus építésének útján halad, hanem letér arról.

Az ellenforradalom tehát új fegyvereket is alkalmazott. Korábban a „tiszta demokrácia", az „általános szabadságjogok" voltak a fő harci jelszavak, most pedig a „nemzeti kommunizmus" és a „nyugati demokratikus szocializmus" jelszava mellé állt. Ez az álruha megkönnyítette számára, hogy beleszóljon az itthoni vitákba, ezeket állandóan tovább élezze és burzsoá irányba terelje, hogy újból és újból felvetett kérdésekkel a dolgozókat állandó izgalomban tartsa, az erkölcsi válságot elmélyítse — egyszóval a talajt „fellazítsa". Ezt nevezte Kovács Imre „lélektani háborúnak", ezt nevezzük mi az ellenforradalom ideológiai előkészítésének. Az emigráció ezzel alaposan megszolgálta a „harminc ezüstdollárt".

A kelet-európai országok elleni támadás politikai előkészítésének kétségtelenül ez volt a fő vonala. Minthogy az amerikai propaganda ezt az utat járta, az emigrációnak is az az áramlata volt az amerikaiak számára a leghasználhatóbb, amelyik ügyesen tudta alkalmazni ezt a taktikát. Ennek a feladatnak az MNB balszárnya, a „Látóhatár"-csoport és a szociáldemokraták feleltek meg, ezért ezeknek a befolyása az emigrációs politikai központokban megnőtt. — (Például

Kovács Imrét 1955-ben vették be a Szabad Európa Bizottságba, s ott ő is megkapta a maga 150 dolláros júdáspénzét.)*

Az emigráció zöme a második vonalba került, s ott a maga módján készítette elő a kapitalista ellenforradalom ügyét, elsősorban azzal, hogy az emigránsok körében „helyesbítette" Kovácsék számukra elfogadhatatlan tételeit. Szították a gyűlöletet, hangoztatták, hogy a kommunisták semmiféle csoportjával nem szabad együtt haladni, hogy nem elég a semlegesség, azonnal a NATO-hoz kell csatlakozni, támadták a békés egymás mellett élés híveit, és mindenekelőtt: követelték az azonnali, direkt, ha kell háborús akciót a Szovjetunió, a népi demokráciák ellen. Így végezték azt a feladatukat, hogy megdolgozzák a nyugati közvéleményt s állandóan ugrásra kész állapotban tartsák az emigráns ellenforradalmi erőket.

Mind a két szárny megfeszített ütemben dolgozott. Az októberi napok előtt a „taktikusok" játszották a nagyobb és fontosabb szerepet, de az emigráció túlnyomó többsége a „vadak" közé tartozott, s kritikusan szemlélték a másik csoportot.

Az emigráció a külföldi rádiók és a sajtó útján elérte, hogy októberre egyike lett azoknak a tényezőknek, amelyeknek találkozásából az ellenforradalmi szituáció Magyarországon kialakult.

AZ EMIGRÁCIÓ OKTÓBER 23. ÉS NOVEMBER 4. KÖZÖTT

Az emigráció tevékenysége évek óta a kapitalista restauráció előkészítésére irányult, a fegyveres felkelés tehát nem érte váratlanul őket. Auer Pál már 1956 júniusában azt írta: „A legnagyobb éberségre és rugalmasságra van most szükség, mert ami ma korai, az

* 1956 októbere után nyugati körökben gyakran hangoztatták, hogy Magyarországon nem ellenforradalom volt, hiszen nem tűzték napirendre az államosítás és a földreform eredményeinek eltörlését. De az *ellenforradalmi emigráció* itt vázolt taktikája is mutatja, hogy ez az érvelés hamis, az államosítást és a földreformot az ellenforradalom nem akarta — legalábbis kezdetben — nyíltan támadni.

holnap időszerűvé, sőt sürgőssé válhatik. Állandó kapcsolatban kell lenni a szabad országok kormányaival és politikusaival... Ha egyszer otthon megszerveződik az ellenzék, saját akciónkat összhangba kell hoznunk az ő tevékenységükkel... ismertetnünk kell munkájukat, megnyilatkozásaikat a Nyugattal. Oda kell hatnunk, hogy a *Nyugat ne hagyja őket cserben és válságos órákban mellőjük álljon.*"* 1956 nyarán és őszén az emigráció már megbolydult méhkas képét mutatta. Érezték (és valószínűleg tudták is), hogy valami készül. A poznani felkelés után a dél-amerikai emigráns csoportok közös nyilatkozatot adtak ki; ebben kijelentették, hogy a kelet-európai országok „az elégedetlenség és a lázadás állapotában vannak — elérkezettnek látjuk az időt arra, hogy ünnepélyesen bejelentsük Kelet-Európa minden leigázott népének szabadság-kongresszusát." (A Szabad Európa Rádió 1956 augusztus 31-i adásából.) 1956 október végére összehívták a Nemzetközi Parasztunió kongresszusát is. (Az unió vezetője Mikolajczyk, alelnöke és a külügyi bizottság vezetője Nagy Ferenc.) „A kongresszus fő témája a parasztság szerepe a kommunizmus elleni harcban."** Megmozdult a klerikális reakció is. 1956 októberére összehívták a Közép-európai Keresztény Pártok Szövetségének kongresszusát. Magyar emigráns részről a szövetségnek a Keresztény Népmozgalom a tagja. Az „Amerikai Magyar Népszava" 1956 október 13-i száma közölte, hogy „a kongresszusra Európába utazott Hajdu Németh Lajos, volt kisgazdapárti képviselő, a szövetség alelnöke".

Végül az MHBK központi lapja, a „Hadak Útja" októberi számában a következő, sokat sejtető sorokat írta: „Mi tehát akkor az emigráns hivatás... s a felelet nem lehet más: kívülről segíteni azokat a titkos áramlatokat, amelyek láthatatlanul forrnak a rendszer felszíne alatt... elkövetkezhet az az idő, mikor harcolnunk kell azért is, hogy szervezetten, az ország és a nemzet szolgálatára készen térjen haza minden magyar, s a szabadság helyett ne válassza

* Uj Hungária, 1956 június 22—29.

** Amerikai Magyar Népszava, 1956 október 13.

a nyugati kényelmet... Ma ez az óra még nincs itt. De üthet bármely pillanatban."

Jelenleg még túl keveset tudunk az ellenforradalmi erők október 23-i bevetésének közvetlen előkészítéséről, de amit tudunk, az is igazolja, hogy a fonalak elvezetnek a nyugati emigrációhoz, s rajta keresztül az imperialistákhoz.

Az amerikai képviselőházban szeptemberben alakították meg a Délkelet-európai Országok Bizottságát. A szeptember 10—11-i vitán, amelyben a magyar kérdést tárgyalták, meghívottként részt vett Varga Béla, az MNB elnöke, Nagy Ferenc volt miniszterelnök, az MNB vezetőségi tagja és Justy Emil[1] altábornagy, az emigrációs Honvédelmi Tanács tagja.* Október végén Münchenben az amerikai megbízottak már a részletkérdéseket vitatták meg a magyar emigránsokkal. A tárgyalásokon az Egyesült Államokat Jackson őrnagy képviselte. Az emigránsok részéről Sónyi Hugó bejelentette, hogy szükség esetén 11 000 fős hadsereget képes átdobni a határon.** Drew Pearson cikke szerint*** hasonló tanácskozások folytak le Párizsban Jackson és más emigráns katonai vezetők (Habsburg József, kisbarnaki Farkas Ferenc stb.) között. A United Press 1956 október 30-i jelentése szintén megerősíti, hogy hosszabb ideje folyt már az előkészítés. A hírügynökség tudósítója kérdéseket tett fel egy fegyveres csoport vezetőjéhez, arra vonatkozóan, hogy mióta készültek a felkelésre. Az illető válaszából kiderült, hogy már négy hete folyt a készülődés a fegyveres ellenforradalomra.****

Nem vállalkozhatunk arra, hogy részletesen ismertessük az emigrációnak az ellenforradalom napjai alatti katonai és politikai tevé-

[1] *Justy Emil altábornagy — a második világháború előtt a HM 3/a. osztályának vezetője, a háború alatt pedig a légvédelmi erők parancsnoka volt. Az emigrációban a Magyar Honvédelmi Tanács tagja (elnöke József főherceg).*

* Makai György. „Itt a szabad Európa Rádió." Kossuth 1957. 18—19. old.

** Ugyanott, 19—20. old.

*** Daily Mirror, 1956 november 9.

**** Laurent Salini: Témoignages sur la drame hongrois. Dèmocratie Nouvelle, 1957 január.

kenységét. Nem is feladatunk ez, de különben is: a legjellemzőbb dokumentumok csak lassanként kerülnek napfényre, a legfontosabbak pedig továbbra is valahol a müncheni és New York-i irodák dossziéiban lapulnak. Csak néhány szóval, néhány kiragadott példával emlékezünk meg az emigráció októberi szerepéről.

Az „Amerikai Magyar Népszava" 1956 november 10-i száma hosszasan foglalkozik a Magyar Nemzeti Bizottmány októbervégi tevékenységével: „Varga Béla már a reggeli órákban értesült (október 24-én) a Budapesten kirobbant felkelés első híreiről (talán előbb is!), és nyomban összehívta a Nemzeti Bizottmány New Yorkban élő tagjait. A bizottmány összeült és azóta állandóan készültségben tartja az összeköttetést a nyugati világban levő szervezeteivel, megbízottaival, a sajtóval, rádióval, a hírügynökségekkel, az UNO tagjaival és a világ kormányaival." A lap elmondja, hogy az Amerika Hangja és a Szabad Európa már az első napokban közvetítette a bizottmánynak Eisenhower elnökhöz intézett táviratát, amelyben sürgették az Egyesült Államok bekapcsolódását a magyar ügyekbe. „A táviratnak foganatja is lett, mert nem sokkal később jelent meg Eisenhower nyilatkozata a magyar ügyről, amely legteljesebb rokonszenvéről biztosította a szabadságáért küzdő magyar népet." (Nem becsüljük le Vargáék hazaáruló tevékenységét, de azt hisszük, Eisenhowernek nem volt szüksége az ő sugalmazásukra.)

A cikk így folytatódik: „A bizottmány mozgósította diplomáciai vezérkarát, amely Bakách-Bessenyey György és Bartók László vezetésével megfeszített munkával vesz részt a tanácskozásokon, szakadatlanul látogatja az UNO tagjait, a kormányok képviselőit, utána éjjeli és hajnali órákban működnek közre memorandumok, jegyzékek és táviratok szerkesztésében."

A Magyar Nemzeti Bizottmány azonban nem maradt meg a távolból való irányításnál. Ugyancsak az „Amerikai Magyar Népszavá"-ból tudjuk meg a következőket: „Raksányi Árpád Varga Béla titkáraként vele együtt menekült 1947 nyarán... Azóta Párizsban élt és különféle mozgalmakban, így többek között a Keresztény Népmozgalomban is vezető szerepet töltött be... Raksányi Árpád a

forradalom hírére Bécsbe utazott és bravúros úton eljutott Budapestre. Mindenkivel beszélt, még a prímási palotába is bejutott, és Budapest szovjet körülzárása előtt kijutott az országból."*

Az ellenforradalom hírére azonnal talpra ugrott az MHBK is. „A magyarországi események hírére a világ minden magyarját egyetlen szent akarat töltötte be: ha lehet, fegyverrel megsegíteni a magyar szabadsághősöket..."** Az MHBK központi törzse önmagát kibővítette, és Zákó András vezérőrnagy vezetése alatt rendkívüli vezetési szervet hívott életre, amely a legsürgősebb feladatok megvitatása után riadó törzset alakított. Melyek voltak ezek a „legsürgősebb feladatok"? Fegyveres önkéntesek bevetése, tüntetések szervezése, propaganda beindítása stb.

A legelnyűttebb ellenforradalmárok, a legelavultabb, legvisszataszítóbb, mindenki által visszautasított reakciósok is előkerültek a lomtárból. Habsburg Ottó jelentette igényét a „szent koronára"***, Horthy Miklós őfőméltósága „az emberiség, az emberi jogok nevében" követelte az amerikai beavatkozást a magyar ügyekbe. A nyilasok lapjából, az „Út és Cél" novemberi számából kiderül, hogy vezérük, Henney Árpád is itt járt. A Keresztény Népmozgalmat Hajdu Németh Lajos képviselte.

Persze, nemcsak vezetők jöttek tanácsokat, utasításokat adni. Nagy János, a strasbourgi „Forradalmi Tanács" volt tagja elmondta: a párizsi Magyar Irodában megtudta, hogy a Keleti Bajtársi Szövetség utasítására több száz volt idegenlégionista fegyveresen vett részt a magyarországi ellenforradalomban.****

A Halléban megjelenő „Freiheit" 1956 november 28-i száma közölte, hogy az SS volt magyar tagjait a Ruhr-vidéken felhívták, vegyék fel a kapcsolatokat a müncheni Szabad Európa Rádióval és készüljenek fel magyarországi bevetésre. Közölték velük, hogy már folynak a tárgyalások a magyar emigráns vezetők és a bonni kor-

* Amerikai Magyar Népszava, 1956 december 8.
** Extra Hungariam, 1956 október—november.
*** Magyar Nemzet, 1956 november 2.
**** Népszabadság, 1957 május 10.

mány között az „önkéntes egységek" felállításáról. A nehézségeket a Szabad Európa Rádió fogja megoldani.

Még részletesebben tájékoztat erről a szervezkedésről a hallei „Mitteldeutsche Neueste Nachrichten" 1956 november 27-i száma. Cikkéből kiderül, hogy az 1945-ig Magyarországon állomásozó Prinz Eugen SS-hadosztály tagjait horthysta tisztek Kölnben október 28-án összehívták, s felszólították őket, hogy aktívan vegyenek részt az ellenforradalomban. A kölni gyűlés részvevői a következő napokban Sónyi Hugó aláírásával sokszorosított levelet kaptak, s ebben ismét felhívták őket: támogassák aktívan az ellenforradalmat, s legyenek készen arra, hogy „önkéntes egységekben" fegyveresen bevetik őket.

A nyugati emigráció nemcsak vezérkara volt tehát a fasiszta típusú ellenforradalmároknak, hanem egyben legfontosabb hadtápja is. Ez már az október-novemberi események idején feltűnt a haladó nyugati polgári sajtónak is, s (ha kevésbé pontosan is, mint a már idézett, későbbi német sajtójelentések) be is számoltak róla. Íme néhány példa: A „Le Monde" november 3-i számában írta: „Sok emigráns áramlik Budapestre és erősíti a jobboldali pártokat." A „Reynolds News" is megállapította: „Magyar fasiszták özönlenek külföldről Magyarországra... fennáll egy szélsőséges fasiszta rezsim lehetősége Horthy admirális és Szálasi követőinek vezetése alatt."

De itt van mindjárt magának a legilletékesebbnek a vallomása. „A menekült magyarok legnagyobb németországi gyűjtőhelyén, a walkai táborban az ott-tartózkodó magyarok lelkesedésükben rohamzászlóaljakat alakítottak. Az a tervük, hogy függetlenül minden más eseménytől és a nyugati állásfoglalástól, előnyomulnak Magyarország felé. Londonban ugyancsak önkéntes zászlóaljak alakultak... Franciaországból, Németországból, Ausztriából és más európai országokból magyar fiatalok és emigráns katonák egyéni kezdeményezések alapján úton vannak Magyarország felé, vagy talán már át is léptek a határon."*

* Új Hungária, 1956 november 2.

Az emigráció fegyveres fasiszta szervezeteinek csak egy részét vetették be a magyarországi harcokba, más részük pedig készenlétben állt. Hogy az országot nem árasztották el még nagyobb méretekben, azt csak az idő rövidségének, majd november 4. után az ellenforradalom erélyes letörésének köszönhetjük.

A magyar események hírére valóban megmozdult az egész ellenforradalmi emigráció, és mögöttük támadásba lendült a nemzetközi imperializmus valamennyi, különböző rendű és rangú képviselője. Dulles és Eisenhower nyilatkozatokat adtak ki, amelyben segítséget ígértek, ha Magyarország „a szabadságot választja". Franco sürgette az ENSZ fegyveres beavatkozását.* A pápa október végén külön enciklikát adott ki, amelyben a „civilizáció", az „emberi méltóság", a „szabadság" nevében üdvözölte az ellenforradalmat.** A jobboldali szociáldemokrácia általános hadjáratot hirdetett a kommunisták ellen, még a nyugati munkásmozgalmon belül is. Milánóban összehívták az olasz fasiszta mozgalom V. kongresszusát. A kongresszusra 23 országból hívtak meg vendégeket, köztük magyarokat is, s elhatározták, hogy nemzetközi méretekben megteremtik a „Nemzeti Erők Antibolsevista Frontját".*** A nyugati kapitalista kormányok nagy része erkölcsi támogatást nyújtott a fasisztáknak és az ellenforradalmároknak, s nem egy közülük közvetlenül felelős az ellenforradalmi hullám megerősödéséért, fasiszta katonai csoportok felhasználásáért.

Az ellenforradalom idején az emigráció politikájának az volt a fő célja, hogy az ottani eseményeket egyre jobbra vigyék. Mindennap kiadták azokat a jelszavakat, amelyeket a felkelőknek másnap hangoztatniuk kell, mintegy megjelölve a hazai ellenforradalmárok számára következő feladatukat. Erre a politikai irányításra felhasználták a nyugati rádiókat — elsősorban a Szabad Európát —, személyes kapcsolatokat, a budapesti követségeket stb. Mind nyilván-

---

* New York Herald Tribune, 1956 október 30.

** Le Monde, 1956 október 30.

*** Kommunyiszt, 1956. 4. szám.

valóbbá lett, hogy a hazai ellenforradalmárok, akik a Nyugat támogatását keresték, előbb vagy utóbb meg kell hogy osszák a hatalmi posztokat az emigránsokkal, akik éveken keresztül közvetlenül szolgálták az imperialistákat, s eladták nekik magukat és hazájukat.

Ezt a folyamatot tükrözi az „Amerikai Magyar Népszava" 1956 december 1-i cikke is, amely Pásztor Tamásról, a volt kisgazdapárti, majd pfeifferista képviselőről szól. „Október 23-án már a barikádokon volt, s mivel a polgári pártok közül csak a Kisgazdapárt tevékenységét engedélyezte Nagy Imre kormánya, újból elsőnek szervezte meg Budát az életbenmaradt ellenzéki garnitúrával, mint ahogy a Kisgazdapárt vezetősége is azokból került ki, akik még 1947-ben a harcot (ti. a szocialista fejlődés elleni harcot) választották. Dudás Józseffel, a Forradalmi Bizottmány elnökével még a Pfeiffer-pártban került kapcsolatba, és a két bátor férfi együtt tartott. Pásztor Tamás a Forradalmi Bizottmány és a Kisgazdapárt kiküldötteként jelent meg Bécsben, és a forradalom bukása után menekült bajtársaival megszervezte a Forradalmi Bizottmány külföldi szervezetét. Felvette a kapcsolatot a Magyar Nemzeti Bizottmánnyal... és alávetette magát a bizottmánynak."

Nem Pásztor Tamás volt az egyetlen olyan ember az ellenforradalom hazai hívei között, aki felvette a kapcsolatokat a nyugati emigráns vezetőkkel. Az Agence France Presse október 31-i jelentése a nyugat-magyarországi ellenforradalmi egységekről közli, hogy „állítólag már felvették a kapcsolatokat volt nyilas és szélsőséges nacionalista elemekkel, akik Ausztriában tartózkodnak".*

Az emigráció kereste a hazai reakcióhoz vezető kapcsolatokat, az itthoni ellenforradalmárok pedig az emigrációhoz fordultak politikai vezetésért és támogatásért, s egyben alá is rendelték magukat neki.

Az októberi viharos napokban azonban elszakadt a gyeplő az emigráció óvatosabb, taktikusabb vezetőinek a kezében. Az emigráció nagy többségét alkotó szélsőjobboldali és fasiszta elemek hallani sem akartak engedményekről. Az ellenforradalom egész menete is

* Der Sonntag, 1956 december 9.

megerősítette azt a véleményüket, hogy lassanként minden köntörfalazás nélkül színre léphetnek.

Október végén az emigrációnak döntenie kellett, hogy milyen taktikai vonalat alkalmaz, illetőleg sugalmaz: elfogadja-e a Lippmann-féle „kétszakaszos" átmenetet, vagy mindjárt átmegy frontális támadásba? A kérdés konkrétan úgy hangzott: támogassák-e Nagy Imre koalíciós kormányát, vagy inkább döntsék meg? A válasz nem volt egységes. Nagy Ferenc novemberben telefonon beszélt Tildyvel, és Tildy kérésére megígérte, hogy sem ő maga, sem az emigrációnak köréje csoportosult része semmiféle aknamunkát nem fog végezni a Nagy Imre-kormány ellen, sőt támogatni fogja azt. Tény azonban, hogy Nagy Ferenc már előbb is igen elismerően nyilatkozott Nagy Imre személyéről. „Az adott körülmények között a lehető legjobb személy — mondta róla. — Biztos vagyok abban, hogy Nagy, amennyiben hatalomban marad, minden tőle telhetőt megtesz reformok megvalósítására, hogy megfeleljen annak a várakozásnak, amellyel a nép feléje fordul. Nem kételkedem abban, hogy célja további liberális intézkedések megtétele." Nagy Ferenc szerint Nagy Imre jó szolgálatot tesz „az alatt az átmeneti időszak alatt, míg a magyar kérdés végleges megoldását el nem érik", magyarán: amíg a kapitalizmust helyre nem állítják. Ebben az előkészítő szakaszban még vezetőül is elismeri: „Ha a többi párt visszakerül a kormányba, a vezetés eleinte a kommunisták kezén marad. Lépésről lépésre azonban demokratikus (értsd: burzsoá) kezekbe mehet át."*

Az emigráció egy másik, telhetetlenebb és politikában ügyetlenebb, de számszerűen valószínűleg nagyobb része viszont minél előbb, vagy éppen azonnal át akart térni az ellenforradalom második, nyíltan kapitalista szakaszára, s ezért hevesen támadta nemcsak a Nagy Imre-kormány egyes tagjait és politikáját, hanem magát Nagy Imrét is.

Különösen áll ez az október 30-ig eső időszakra. Maga Varga Béla, az MNB elnöke is elítélte Nagy Imrét, és a Biztonsági Tanács

* U. S. News and World Report, 1956 november 2.

beavatkozását sürgette. (MTI 1956 október 28.) Az MNB nyilván úgy értékelte az eseményeket, tényeket, hogy a holnapi nap Mindszentyé, a holnaputáni pedig már az övék.

Még a „Látóhatár"-csoport fő képviselői: Vámos Imre és Molnár József is arra helyezik a súlyt, hogy a kommunistákat és azokat, akik korábban velük együtt mentek, lehetetlenné tegyék. Molnár József a Szabad Európa Rádió október 29-i adásában arra uszítja a munkásokat, hogy „a magyar munkásság nem nézi tétlenül, hogy még mindig hallatszanak hangok a Kommunista Párt vezető szerepéről..." Vámos pedig nem talál fontosabb problémát, mint hogy kiderítse Tildyről: „Őt már régen mindenki kommunistának tartja..."

Az egész emigráció győzelmi ünnepet ült. Úgy látták, hogy hamarosan hatalmi posztokról érvényesíthetik elképzeléseiket: a Kommunista Párt, a néphatalom szétzúzása után megkezdhetik a kapitalista restaurációt, bevonhatják az országot a NATO kötelékeibe. S ekkor, a nagy vigadozás és propaganda hecckampány közben — torkukon akadt a szó. 1956 november 4. véget vetett rózsás reményeiknek — a szocializmus erői megtörték az ellenforradalmat, a restauráció elmaradt.

AZ EMIGRÁCIÓ 1956 NOVEMBER 4. UTÁN

Az emigráns sajtó cikkei semmi kétséget nem keltenek az iránt, hogy ami Magyarországon történt, az valóban ellenforradalom volt. A „Magyar Kurír" első számának vezércikke például így dicsekszik a rémtettekkel: „A párthelyiségeket feldúltuk. A hírhedt ÁVH pribékjeinek egy részét kiirtottuk. Nem hagytunk sehol egy vörös csillagot. Szétvertünk mindent, ami az elmúlt 11 esztendő átkos emléke volt. Ezek forradalmunk látható jelei, de egyúttal jelképei is."

S az ellenforradalmárok nem tudtak belenyugodni abba, hogy pünkösdi királyságuk olyan gyorsan és dicstelenül ért véget. Olyan vad dühvel, olyan mértékben folytatták a háborús gyújtogatást, amilyenre még nem volt példa, azonnali fegyveres támadást követeltek.

Kivette részét ebből a Budapesten emigrált Mindszenty is, aki az amerikai követségről sürgette az ENSZ beavatkozását.*

A „Katolikus Magyarok Vasárnapja" a munkásságot általános sztrájkra hívta fel a forradalmi munkás-paraszt kormány ellen. (A Horthy-rendszerben bezzeg sohasem fordult elő, hogy a klérus a hatalmon levő kormánnyal szemben a munkásság pártfogójának és az általános sztrájk hívének mutatkozott volna!) A döntő lépést persze a Nyugattól várják. „Az amerikai magyarság elnémultan, sápadtan veszi tudomásul, hogy még mindig csak a szavaknál tartanak a Nyugat népei. Anyagi segítség már érkezett... de a végső kiállás késik."**

Fábián Béla is véres szájjal uszított: „Évek óta hangoztattam..., hogy a magyar nép fel fog lázadni..." Az amerikai tudósító kérdésére, hogy mit tehetett volna Amerika, Fábián ezt válaszolta: „Megkockáztathatott volna egy kis vért... Ez lehetett volna esetleg egy harmadik világháború kezdete — vagy örökre véget vetett volna a világháború veszélyének. Minden Amerikán múlik. Ha most engedi a magyar szabadságharcot legázolni, nem lesz több lázadás a vasfüggöny mögött... Most van itt az idő, hogy Amerika segítse barátait. Az életben — folytatta Fábián — semmit sem lehet nyerni kockázat nélkül. Aki nem vállal kockázatot barátaiért, el fogja veszíteni barátait."***

Hasonlóképpen beszélt Auer Pál is, aki a New York-i „kis UNO" közgyűlésén az MNB-ét hivatalosan képviselte. (Ez a közgyűlés arra volt hivatva, hogy befolyásolja az ENSZ állásfoglalását.) Felszólalásában Auer Pál követelte, hogy a Nyugat szakítsa meg diplomáciai kapcsolatait mind Magyarországgal, mind a Szovjetunióval, s az ENSZ küldjön csapatokat és megfigyelőket Magyarországra. Elkeseredetten bírálta a nyugati politika gyengeségét: „Sokszor hallottuk, hogy felszabadító háborúról nem lehet szó. A forradalmat (értsd:

---

* New York Herald Tribune, 1956 november 13.

** Katolikus Magyarok Vasárnapja, 1956 november 26.

*** Amerikai Magyar Szó, 1956 november 29.

ellenforradalmi fegyveres felkelést) nem ajánlják nekünk. Hát akkor mi a felszabadulás módja?"* Auer Pál kétségbeesése érthető. Nagyon közel álltak már céljukhoz, amikor minden reményük füstbement. Botrányosnak nevezi az ENSZ tevékenységét, mert az nem robbantotta ki a harmadik világháborút a magyar emigráció kedvéért.

Barankovics így lelkesítette harcra a Fordham University diákjait: „A szabadságharcosok azonban nem győzhetnek, ha a szabad világ elhagyja őket. A holtak néma ajkai... kiáltanak feléd: kelj fel... a Sátán hadereje ellen, Amerika ifjúsága!"**

Még csak egy idézetet, a „Délamerikai Magyarság" 1956 november 9-i számából: „Az Argentínában élő fehéroroszok ünnepségére vonultak fel a magyarok, kármin táblával és nemzeti színű gyászszalaggal átkötött zászlóval. A táblák felirata a következő volt: — Par Corea si... par Hungría no? — Koreát igen — Magyarországot miért nem?... Kétezer magyar légiós kész meghalni Magyarországért és Európáért." De magyarok azok, akik minden lelkiismeretfordulás nélkül második Koreává változtatnák hazánkat?

Decemberre az emigráció meggyőződött arról, hogy a függöny legördült, háborúra egyelőre nem számíthatnak, mert a nyugatiak is elkönyvelték már, hogy november 4-ével ideiglenes kudarcot vallottak. S ha az emigráns csoportok addig igyekeztek túltenni magukat belső ellentéteiken és egységesen fellépni — most minden csoport ismét a maga zászlaja alatt, nyílt sisakkal lépett fel, s az októberi eseményekkel a maga igazát bizonyítgatta, újra felütötték fejüket a belső ellentétek.

A nyilasok dühösen támadják az amerikai politikát (amelynek szemükben az a fő bűne, hogy nem robbantotta ki a harmadik világháborút): „Ki merészelte valaki is mondani, hogy fegyveres segítség tőlük sem igen várható, mert egyrészt háborús bonyodalmaktól rettegnek, másrészt az elnökválasztási kampány kellős közepén konfetti-

* Délamerikai Magyarság, 1956 december 14.
** Amerikai Magyar Népszava, 1956 november 10.

csaták iránt mindennemű szabadságharcnál jobban érdeklődnek... a rádióadások, amelyek közül elsősorban az otthon sokat hallgatott Free Europe magyar szerkesztőségét érheti vád, elhallgatták a nyugati válságot, gyengeséget, határozatlanságot, tanácstalanságot, balépéseket és hibákat."*

Az MHBK állásfoglalását tükröző amerikai „Függetlenség" így ír: „Hát itt van a hiba, kedves feleim. Az elmúlt években minden arra vallott, hogy Amerika a világ minden kincséért sem adná, ha valamelyik rab még megpróbálná megroppantani a Szovjetunió vasabroncsát, s most aztán Dulles vállvonogatva fejtegeti, hogy ők Washingtonban jobban szeretik, ha nem a forradalom, hanem a fejlődés, az evolúció eszközét használják."**

Az „Extra Hungariam" (az MHBK lapja) novemberi száma dacosan vallja, hogy ők ma sem változtatnak álláspontjukon, s készülnek az új ellenforradalomra: „De te Petőfi, Kossuth, Bárdossy, Jány Gusztáv (figyeljük csak a névsort!), budapesti új hősök ifjú Magyarországa egyszer holt bizonyossággal felemeled fejed a véres üszökből. S akkor majd nagy szabad népek... mondják hálával: üdv néked új, szabad, szociális, nemzeti és keresztény világrend Keresztelő Jánosa!" Érdekes itt az is, hogy (nagyon kis változtatással) újra felmelegíti a „szegedi gondolat", a „kurzus" zagyva terminológiáját.

A klerikális reakció nem sok jót ígér a magyar népnek. Dr. Mihályi Gilbert, O. Praem (premontrei rend) a „Katolikus Magyarok Vasárnapja" 1956 december 30-i számának vezércikkében így ír: „A békés együttélés, a »genfi szellem« stb. csalás, hazugság, ámítás... UNO-ban bizakodás merész dolog. Eddig legjobb esetben is csak „unfinished business"-eket végzett, a magyar esetben meg tehetetlen. Egységes és határozott ellenállás!" És ha a Szovjetunió nem hátrál meg? Akkor sem ijed meg Mihályi atya: „Akkor kitör a háború. Nem biztos abban, hogy világháborúvá szélesedik. Embe-

* Út és Cél, 1956 november.
** Függetlenség, 1956 december 13.

rileg szólva végleges összecsapás alig kerülhető ki." Egy világháború igazán nem nagy dolog ennek a „keresztényi" léleknek.

Ugyancsak a „Katolikus Magyarok Vasárnapjá"-ban (1956 december 16-i szám) Father Török Dezső[1] élesen szembe fordul a strasbourgiakkal, az MNB „lagymatag szárnyával": „A bolsevizmus teljes felszámolásáig meg nem állhatunk, még Kéthly Anna kedvéért sem köszönünk felemelt ökölle l és nem hiszünk a békés együttélésben egy pillanatra sem..." Azután kifejti, hogy nekik volt igazuk, akik a kommunizmus ellen frontális támadást sürgettek. Cikkét így fejezi be: „Diadalra segítjük a magyar jövendőt, élén Mindszenty hercegprímással. Fátylat csak akkor borítunk a múltra, ha mindenütt látjuk a felemekedést... Különben ránk is érvényes a szabadságharcos diákok átka: »Az ég zárja ki, aki nincs velünk, a vidék ellen vádat emelünk!«"

1957 március 10-i cikkében aztán Török atya végre teljes mellel kiáll a Horthy-rendszer mellett. Hiszen a Szovjetunió ellen harcoltak — minek annyit emlegetni hát a háborús vádakat? Egyáltalán nem ért egyet azokkal (nyilván az MNB nem-horthysta részére gondol), akik szerint „negyedszázadon át a Horthy-rendszer kormányai elnyomták a parasztokat, a munkásokat, a középosztályt és a zsidókat. Elő kellene most vennünk a statisztikát és adatokkal igazolni állításunkat. Mindenki látta és tudja, aki otthon élt, hogy a középiskolákra és egyetemekre beiratkozott ifjúság jó része nem a nagybirtokos- és középosztályból került ki, hanem a munkás, iparos és földművelő családokból... Nekünk megfelelt ez az élet, de egyeseknek nem."

Statisztika tetszik? Tessék! 1937—38-ban a középiskolai tanulók 3,4%-a volt munkás-, 0,6%-a parasztszármazású; 1955—56-ban 38,7%, illetve 21,0% az arány. Az egyetemi hallgatóknál 1937—38-ban 2,7%-a munkás-, 0,8%-a volt parasztszármazású; 1955—

[1] *Török Dezső — 1945 előtt c. apát, szabolcsi főesperes, nyíregyházi plébános, kanonok volt. A „Katolikus Magyarok Vasárnapja" állandó belső vezércikk írója.*

56-ban pedig 33,1%, illetve 22,2%. (Magyar Statisztikai Zsebkönyv. 1956.) Talán ez a pár szám is megmagyarázza, hogy miért felelt meg a Horthy-rendszer Török Dezső volt szabolcsi főesperesnek és barátainak, s miért nem felel meg a magyar népnek.

Molnár József a „Látóhatár" 1957 január—áprilisi számában viszont azt írja: „Az emigráció egy részének, amely leplezetlen makacssággal abban reménykedett, hogy a magyar nép felszabadulása esetén a két háború közti »keresztény nemzeti« Magyarország társadalmi rendszere mellett foglal majd állást, tudomásul kell vennie, hogy az idő eljárt felette." Visszamenőleg a Varga Béla—Barankovics-csoportot is elítéli túl mereven reakciós, a lehetőségeket nem eléggé kihasználó politikájuk miatt, azért, mert nem eléggé alkalmazták a Lippmann-javaslat kétszakaszos támadási taktikáját. Ennek megfelelően az emigráció szócsöve, a Szabad Európa Rádió továbbra is Nagy Imrét tartja „a jövő emberének". A „magyar közvélemény" nevében kijelentik, „hogy egy esetleges kibontakozás során Nagy Imrére nagy szerep vár... Az elmúlt tragikus napok során Nagy Imre nyílt összeütközésbe került a Szovjetunió vezetőivel. Ennek oka, hogy Nagy Imre a forradalmi események során teljes határozottsággal a forradalom és a forradalmi magyar nép oldalára állott és ott is maradt." (Szabad Európa Rádió, 1956 november 13.) Egy szóval, kivétel nélkül minden csoport azt bizonygatja, hogy nekik volt igazuk, az ő vonaluk a helyes, azt kell követni.

*

A sok tízezer november 4-e utáni disszidens új színt adott az emigrációnak, és megváltoztatta az emigráns csoportok erőviszonyait.

Nyeste Zoltán, a „Látóhatár" 1956 november—decemberi „forradalmi" számában azt írja: „Nyugaton az elmúlt két hónap alatt új magyar politikai emigráció jött létre. Ez az emigráció lényegesen különbözik az 1945-östől. Az 1945-ben Nyugaton maradt menekültek többsége egy olyan Magyarországot képviselt, amely már csak a történelemkönyvekben maradt fenn. Ez a tény még szűkebbre

szabta az emigráció amúgyis szűk lehetőségeit: minden emigráns politikai tevékenység elveszti értelmét, ha nem tud lépést tartani az otthoni fejlődéssel. Ezen a helyzeten az 1947 után emigrált demokratikus politikusok minden igyekezete sem tudott sokat változtatni; az emigráció többsége lényegében utat tévesztett." Azután a „Forradalmi Tanács" január 5-i megalakulásáról beszél. Elmondja, hogy ez nem ment könnyen, össze kellett egyeztetni az új és a régi emigráció politikáját, jelszavait és — nem utolsó sorban — személyes érdekeit. „Strasbourgba a régebben emigrált magyar politikusok közül meghívták azokat, akiknek az előkészítő bizottság véleménye szerint a kialakítandó új nemzeti képviseletben van helyük, mert sohasem tagadták meg azokat a demokratikus eszméket, amelyekért a magyar nép oly csodálatos egységben harcolt a forradalom idején." És vajon kik a „demokratikus eszmék" e bajnokai? Nagy Ferenc, Auer Pál, Pfeiffer Zoltán!

A strasbourgi tanácskozáson az emigráció minden kérdését megvitatták. Határozatokat hoztak a sajtó és rádió tevékenységére. „Az egyik határozat kimondja, hogy az e célra alakítandó bizottság tegyen javaslatot egyes külföldön működő magyar nyelvű rádiók vezetőségének, miként lehet politikai irányvonalukat teljes összhangba hozni a magyar nép érdekeivel. Elhatározták magyar nyelvű hetilap kiadását és a »Látóhatár« szerkesztőségével a kapcsolatok felvételét szoros együttműködés megteremtése céljából." A 17 tagú végrehajtó bizottságba 8 tagot a régi, 9 tagot az új emigráció delegált. A politikai platformról sokat árul el Nyeste Zoltán, mikor közli, hogy a régiekből azok kerültek be a végrehajtóbizottságba, akik ragaszkodnak az 1945—46-os, tehát a Baloldali Blokk, a fordulat éve, az államosítások, a szocializmus építése előtti elvekhez.

Nyeste (a hazaárulók tanácsában a Parasztszövetséget képviseli) beszámolójából kitűnik, hogyan szolgálja ki a „Forradalmi Tanács" az imperialistákat, fellépésével és propagandájával milyen károkat okoz a magyar népnek és a nemzetközi munkásmozgalomnak. A strasbourgiak azonnal felvették a kapcsolatot a nyugati imperialista hatalmakkal, valamint a népi demokráciák ellen létrehozott „össz-

európai" szervekkel, pl. a strasbourgi Európa Tanáccsal. S a „forradalmárokat" az Európa Tanács nevében — Pierre Pfimlin, a francia reakció pártjának, az MRP-nek az országos elnöke üdvözölte...

A „Forradalmi Tanács" Nyugaton úgy lépett fel, mint a „szabadságharcosok" politikai képviselője, s így az imperialista propaganda jól fel tudta használni.

Jelent-e valami újat a „Forradalmi Tanács" az MNB-hez képest? Az MNB a következő jelszavakat teszi ki a kirakatába: kiválás a szocialista táborból, látszólagos semlegesség, de az ENSZ által ellenőrzött választás, liberális politika, az iparban egyelőre vegyes gazdálkodás, a mezőgazdaságban magántulajdon. Mindez tökéletesen elég ahhoz, hogy a kapitalizmus hamarosan talpraálljon és megerősödjék Magyarországon, de egyúttal mégis bizonyos demokratikus mázt is ad a rendszernek. Ezen a kereten a hazaárulók strasbourgi tanácsa sem léphet túl! Legfeljebb nagyobb a hangja, több „demokratikus" demagógiát engedhet meg magának, képviselői a magyar nép előtt még kevésbé ismert és kevésbé lejáratott figurák — a lényeg azonban ugyanaz.

Minek kellett tehát új szervezet? Fenyő Miksa[1] megadja erre a feleletet: „A célok kétségkívül azonosak, és mégis indokolt a strasbourgi tanács megalakulása, mert a célok megvalósítására nyilván más eszközöket tud, mint a New York-i bizottmány, tud új politikai kapcsolatokat, különb sajtószolgálatot, élénkebb propagandát, általában új atmoszférával tudja körülvenni a magyar ügyet."*

Itt sem bocsátkozunk a belső klikkharcok (Király—Kéthly; Király—Nagy Ferenc) ismertetésébe. A lényeges az, hogy a strasbourgi csoport megalakulásával csak a cég neve, a kiszolgáló és a

[1] *Fenyő Miksa — a Gyáripari Osok Országos Szövetségének titkára, majd ügyvezető igazgatója lett. Tagja volt az Alkotmánypártnak, s a párt gazdasági politikai programjának kidolgozásában jelentékeny szerepe volt. Egyik kezdeményezője volt s ma is tevékeny részese a reviziós mozgalomnak. Évi összjövedelme 66 640 pengő volt. Újabb cikkeit és tanulmányait a „Látóhatár" közli.*

* Látóhatár, 1957 január—április.

reklám változott meg — a legyártott áru (ellenforradalom és restauráció) és az igazi tulajdonos (a magyar uralkodó osztályok, illetőleg a nyugati imperializmus) — ugyanaz maradt.

Az emigráció taktikájában 1957 elejével ismét új periódus kezdődött. Az objektív helyzet ma olyan, hogy — a lélektani hadviselés stratégái szerint — ismét a bekerítő támadás, a demokratikus és szocialista színezetű tolvajnyelv használata az ajánlatos. Ezért került előtérbe ebben a harmadik periódusban a „Forradalmi Tanács", nemcsak az 1945-ös irányzattal, hanem még az MNB-vel szemben is. Valószínű azonban, hogy a strasbourgiak is csak átmenetileg kerültek az előtérbe. A tapasztalat szerint az ellenforradalmi mozgalmakban mindig a nagytőke bizalmát leginkább élvező reakciós irányzatok kerekednek felül.

1957 első hónapjaiban az új taktikát jelzi, hogy a Nagy Ferenc, Auer Pál-féle volt kisgazdák, a jobboldali parasztpárti Kovács Imre, a peyerista szociáldemokraták, a Keresztény Népmozgalmat képviselő Hajdu Németh Lajos és Közi Horváth József átment az MNB-ből a „Forradalmi Tanácsba". Ezt mutatja az is, hogy a markánsan Horthy-emigráns Bonczos Miklós szintén a „forradalom" nevében lépett fel és szabad választásokat követelt. Mint annak idején az MHBK-sok, most ő is hajlandó lett arra, hogy ideiglenesen átengedje a vezetést az új emigráns „szabadságharcosoknak".*

Az emigráció új hangja is változatosabb, többrétű. A „Forradalmi Tanács" nem válogatós — egyformán merít szociáldemokrata, kisgazda, népies, kereszténységszocialista, burzsoá liberális szellemi forrásból. Az emigrációs Írószövetség is ugyancsak vegyes összetételű. Ugyanezt látjuk a „Látóhatár" 1957 január—áprilisi számában. Cikket ír ebbe Fenyő Miksa, aki a konzervatív angol polgári demokrácia híve, mert ebben több más feudális maradvány mellett megtalálja az alkotmányos királyság ferencjózsefi idilljét. De Jászi Oszkár halálának évfordulója alkalmából a „Látóhatár" a polgári radikalizmus felé is bókol egyet. Hallgató Balázs a roosevelti New

* Délamerikai Magyarság, 1956 december 7.

Dealt és annak kapcsán a népi kapitalizmust propagálja, Borbándi és Molnár pedig „szocialista" frazeológiával kísérleteznek (bezzeg október végén a Szabad Európánál nagyon kevéssé gyakorolta ezt Molnár!), miközben a Lippmann—Berle ajánlotta „nemzeti kommunizmust" is feltálalják. Ez az az új módszer, amellyel az 1956-os példa nyomán megkísérlik népünk egyes rétegeinek megnyerését. Nincs kizárva, hogy az új emigránsok közé becsületes, megtévedt emberek is keveredtek, de bizonyos, hogy akik aktív politikai szerepet vállaltak, azok túlnyomó többségükben nem tudták megőrizni harmadikutas voltukat sem, hanem ellenséges platformra helyezkedtek és csak Amerika Hangját gazdagítják egy új színnel.

*

A tanulmányvégi összefoglalást ehelyütt átengedjük Jean Paul Marat-nak, a nagy francia forradalmárnak, „a nép barátjának":

„Ismétlem, cégéres ostobaság azt állítani, hogy akik ezer éven át kényükre-kedvükre basáskodtak velünk, büntetlenül fosztogattak és elnyomtak bennünket, azok most önként megváltoznak és elismerik, hogy egyenlőek vagyunk. Ezek, míg csak ki nem irtjuk őket, percnyi szünet nélkül fognak áskálódni ellenünk... s ha nem határozunk és nem követjük a szükség határozott és egyedül célravezető útmutatását, nem kerülhetjük el a polgárháborút..."*

* *Marat.* Válogatott írásai. Hungária 1950. 78. old.

Vadai György

A SZABAD EURÓPA RÁDIÓ SZEREPE A MAGYARORSZÁGI ELLENFORRADALOMBAN

„A magyar forradalom spontán kitörés volt, minden előkészület nélkül, úgy robbant fel, mint egy puskaporos hordó." Ez az állítás a Szabad Európa Rádióban hangzott el négy hónappal azután, hogy véget ért az ellenforradalom pünkösdi királysága Magyarországon. „Qui s'excuse, s'accuse" — aki mentegetődzik, önmagát vádolja — mondja a francia közmondás, s ez ráillik a Szabad Európa Rádióra. „Spontán kitörésről" beszél, hogy a maga szerepét kisebbítse.

De a beavatottak Nyugaton is tudják, hogy az előkészítők, sőt a részvevők között ott volt a Szabad Európa Rádió is, egész szervezetével, hálózatával, ügynökeivel, gazdáival és szövetségeseivel együtt. A neves francia polgári lap, a „Le Monde" így emlékezik meg erről:

„A legmagasabb amerikai személyiségek a legkisebb alkalmat is megragadták, hogy kifejezzék érdeklődésüket a kelet-európai népek iránt, hogy ellenállásra buzdítsák őket, és hogy hangsúlyozzák: mindazok, akik a szabadságért harcolnának, élveznék Amerika támogatását . . .

1949-ben, a hidegháború kellős közepén, hatalmas szervezet alakult, névlegesen magánjelleggel ugyan, valójában azonban az Amerikai Egyesült Államok Külügyminisztériumának irányítása alatt: a Szabad Európa Bizottság. A szervezet vezetőségének elnöke Allen Dulles lett, a Központi Hírszerző Szolgálat akkori helyettes vezetője, ma főnöke. A bizottságot azzal a kettős céllal hívták életre, hogy kezébe vegye a háború utáni politikai emigráció szervezését és irányítását, s biztosítsa a vezető szerepet a Kelet-Európának szánt propagandában. New Yorkban nemzeti bizottságokat hoztak létre, amelyeknek tagjait az amerikaiak válogatták ki. Anyagilag támogat-

ták őket, s ez lehetővé tette számukra, hogy monopolizálják az emigráció képviseletét. Ugyanakkor rádióállomást állítottak fel Holzkirchenben, München mellett, mintegy 100 magyar munkatárssal. Ez a rádió naphosszat közvetített Magyarország számára műsort, amelynek az volt a célja, hogy hallgatóiban erősítse a kommunista rendszerrel szembeni ellenállás szellemét. Az adások fő témája: Amerika hatalma és elhivatottsága a rab népek megsegítésére."

A „Le Monde" így folytatja ismertetését:

„A felkelés idején a SZER felhívásait igen sokan követték... Vajon nem azért folytatták-e napokon át a hiábavaló harcot, mert követték azt a tanácsot, amelyet az amerikai elnökválasztás előestéjén a SZER adott, amely biztosította hallgatóit, hogy ha a fegyveres felkelés folytatódnék az elnökválasztás eredményeinek kihirdetése után is, akkor a washingtoni kormány felléphetne Magyarország érdekében?"*

A Szabad Európa Rádió szerepével foglalkozott a baloldalinak egyáltalán nem mondható „Scotsman" című angol lap is, vázolva a Szabad Európa Rádió szervezeti felépítését:

„A rádió a Szabad Európa Bizottság egyik osztálya, amelyet a »Keresztes Hadjárat a Szabadságért« elnevezésű amerikai szervezet pénzel. Felállítása alkalmából maga Eisenhower adta áldását e szervezetre, kijelentve, hogy a Szabad Európa Rádió munkája nemcsak azokat a népeket szolgálja, amelyeket segíteni akarunk, hanem *az Egyesült Államok legjobb érdekeit is*...

Jelenleg Münchenből és Portugáliából sugároz műsort, hetenként több mint ezer órán át. Tizenöt fiókirodája van a vasfüggöny mentén különböző stratégiai pontokon, Stockholmtól Athénig. Ezek az irodák szerzik a legtöbb értesülést a csatlós országokból a Nyugat számára. A szolgálatában álló száműzöttek saját nyelvükön és stílusukban beszélnek népeikhez, maguk készítik szövegeiket és műsoraikat. A »Keresztes Hadjárat a Szabadságért« szervezetet Clay tábornok, volt nyugat-németországi főbiztos alapította, aki azzal a meggyőző-

* Le Monde, 1956 november 22.

déssel tért haza, hogy az Amerika Hangja mellett még egy másik propagandaadóra is szükség van, amely szabadabb hangon (értsd: még uszítóbb módon), a vasfüggöny mögötti népek szájaíze szerint beszél hozzájuk."

A cikk végül kijelenti:

„Van bizonyíték arra, hogy a száműzöttek, akik a Szabad Európa Rádió leadóállomásaiból honfitársaikhoz beszéltek, érzelmeik erős hatása alatt biztosítékokat adtak amerikai katonai segély nyújtását illetően."*

A Salzburgban megjelent „Út és Cél", még a legszélsőségesebb nyugati véleményektől is elrugaszkodva, 1956 novemberében megtámadta a Szabad Európa Rádiót eredménytelen szerepléséért: „Hogy harsogott, fogadkozott, dobolt és uszított a rádiópropaganda számos állomáson át, tízezernyi léggombbal és százezernyi röpcédulával az átkos kommunizmus, a szovjet elnyomás ellen, és ajnározta a Nyugat elszántságát! Azt a hitet keltette az elkeseredett, elszigetelt, tájékozatlan, rab népekben, hogy szabadságuk visszanyerésének, a kommunista uralom megdöntésének ügye mögött egy lelkes, önzetlen, áldozatkész, erkölcsileg szeplőtelen, idealista, tettre kész nyugati világ áll. Csupán az alkalomra várva, hogy segítségükre siethessen. A nyugati propagandaszerveket, elsősorban a rádióadókat a magyarság és a többi rab nép megtévesztésével és félrevezetésével vádoljuk!

A megrázó, szívszaggató segélykiáltásokra nem csupán nyugati segély nem érkezett, de még őszinte, becsületes felvilágosítás, tájékoztatás sem! Jól fűtött, kényelmes szobákból és stúdiókból csatakiáltások válaszoltak a segélykiáltásokra, a magyarságot további harcra buzdítva és fityinget sem érő csodálatukról biztosítva. De maga a Nyugat lapult, vagy az Egyesült Nemzetek Szövetségének jövőbeli lépéseivel kecsegtette az ez után a szalmaszál után kapó fuldoklót... A propagandaadók, bár kutya kötelességük lett volna a szorongatott magyarság ez irányú alaptalan reményeinek szétoszla-

* Scotsman, 1957 január 3.

tása, éppoly nagy hangon, amilyen rosszhiszeműen táplálták ezeket a reményeket. És az Egyesült Államokkal kapcsolatban? Ki merészelte valaki is mondani, hogy fegyveres segítség tőlük sem igen várható?"

Seebohm német szövetségi közlekedésügyi miniszter augusztus 28-án Frankfurtban választási beszédet mondott, amelyben szemére vetette a Szabad Európa Rádiónak, hogy bűnrészes volt az októberi magyar eseményekben.*

Seebohm miniszterhez, a „Le Monde" és a „Scotsman" című lapokhoz hasonlóan ítélték el a Szabad Európa Rádiót más angol, francia, német, olasz polgári lapok is. *„Ők beszéltek — a magyarok meghaltak"* — írta a SZER ügynökeiről a „Frankfurter Allgemeine Zeitung". Köztudomású, hogy a nyugatnémet kormánynak a közvélemény nyomására vizsgálatot kellett indítania a területén működő SZER ellen. Adenauerék vizsgálata természetesen negatív eredményt hozott. Még a nyugati sajtót is felháborította az a cinizmus, ahogyan a vizsgálatot megejtették. Ez az imperialista propaganda-, hírszerző és diverziós szerv azóta is működik — de tagadja részvételét a magyar események előkészítésében, irányításában, és hangsúlyozza azok „spontán jellegét".

A SZER egyik ideológusa, Adolf A. Berle, augusztusban még nem volt ilyen szerény. Azzal dicsekedett, hogy hét év óta ők tartják életben „a szabadság szellemét Közép-Európa leigázott országaiban", és hogy szavuknak nagyobb súlya van, „mint ez országok miniszterei-nek, tábornokainak".

Miért mondanak le most önként a SZER munkatársai a nagy dicsőségről? Miért igyekeznek az angol, francia, olasz stb. lapok egyedül a Szabad Európa Rádiót tenni felelőssé a történtekért, mintha a londoni, párizsi, római magyar nyelvű adásoknak semmi szerepük nem lett volna? A magyarázat nem nehéz. A mesterséges köd lassan eloszlik a magyar ellenforradalom körül, s minden természetes megvilágításba kerül népünk és a világ elé: a halottak, a menekültek, a

* Frankfurter Allgemeine Zeitung, 1957 augusztus 29.

romok, a felelőtlen uszítás, az ígérgetés, ezrek és ezrek becsapása. Egyre többen és többen kérdezik: kinek volt mindebből haszna? Kit terhel mindezért a felelősség? S az „előkészítők", a „szervezők", az „irányítók" idehaza és Nyugaton ma már nem kérnek azokból a babérokból, amelyeket októberben, novemberben még oly serényen fontak saját fejük köré.

A SZABADSÁG AMERIKAI KERESZTES LOVAGJAI

Az „Amerikai Magyar Szó" decemberi számában Art Shields, a tengerentúli dolgozók érdekeinek egyik bátor védelmezője javasolta, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezete vizsgálja meg az amerikai olajmágnások szerepét a magyarországi ellenforradalmi lázadásban. Nem véletlen — állapítja meg Shields —, hogy a Standard Oil elnöke, Eugene Holman, egyben elnöke a „Keresztes Hadjárat a Szabadságért" elnevezésű amerikai szervezetnek is. Ez a szervezet pénzeli a Szabad Európa Bizottságot, a hírhedt Szabad Európa Rádió és Szabad Európa Sajtója irányítóját. E szervek tevékenységének méreteiről az amerikai nagyvállalatok lapja így ír:

„A Szabad Európa Rádió Nyugat-Németországban és Portugáliában 29 hatalmas leadót tart fenn, hogy rádiópropagandát folytasson a csatlós országokban.

A Szabad Európa Sajtója 1954 óta több mint 400 000 léggömböt 300 millió propaganda-röplappal küldött Lengyelországba, Magyarországra és Csehszlovákiába."

Az amerikai nagytőkések lapja nyíltan megmondja:

„A Szabad Európa Rádiónak és a Szabad Európa Sajtójának számláit legtöbbször olyan részvénytársaságok fizetik, mint a Standard Oil of New Jersey, az U. S. Steel és a Ford Motor Company. — Ugyanazok támogatják a »Crusade for Freedom« (Keresztes Hadjárat a Szabadságért) szervezetet is, de ez utóbbihoz a közönség is ad bizonyos összeget."*

A „Wall Street Journal" tudósítója azonban adós maradt a „sza-

* Wall Street Journal, 1956 szeptember 30.

badságharc" azon „keresztes vitézeinek" ismertetésével, akiket elsősorban kell a magyar ellenforradalomért a vádlottak padjára ültetni. Art Shields az „Amerikai Magyar Szó" hasábjain bemutatja őket:

„Vizsgáljuk meg magát *Holmant,* a Standard Oil elnökét. A Standard Olajtársaság a sztrájkokat letörő Rockefeller család tulajdona. Olajföldjeiken még csak nem is álcázzák a szakszervezet elleni gyűlöletüket. Sok olajfinomító munkás lelte halálát fegyvereik által, amíg végre sárga »családi« szakszervezetet hoztak létre.

Baker vezérigazgató a Humble Olajtársaság elnöke. Ez a Standard Oil of New Jersey fiókvállalata; a mai napig sikeresen tartotta távol a szakszervezetet munkásaitól. A Humble Olajtársaság Joe Kamp fasiszta könyvét ezerszámra osztogatta munkásai között, amikor a CIO (az egyik amerikai szakszervezeti szövetség. — *Szerk.)* szervezése megkezdődött. Saját szememmel láttam Baker elnöklését a mccarthysták gyűlésén Houstonban három évvel ezelőtt. A fasiszta »Minute Women« tagjai vették körül. Könnyen kitalálható, milyen szabadságot akar Baker úr Magyarországon, de Amerikában is.

Gwilym Price igazgató a hatalmas Westinghouse Electric részvénytársaságnak sztrájkokat letörő elnöke. Amerika egyik leggyűlöltebb embere. Hírnévre tett szert a munkásai ellen használt erőszak által. A columbiai gyára előtt megölt piketelőt (sztrájkőrt. — *Szerk.)* ez évben földelték el, Lester pennsylvaniai gyára előtt 26 munkást börtönöztetett be. Nyilvánvaló, hogy milyen szabadságot óhajthat.

Harlow H. Curtice, a General Motors elnöke. Ki tudja nála jobban kifacsarni a munkások erejét? Ő a milliárdos du Pont család érdekeit képviseli. Százezreket ad fasiszta mozgalmakra és mindennemű reakciós célokra. A du Pont-ok hűséggel dolgoztak együtt a német náci iparbárókkal is. Curtice beszéde Magyarország szabadságharcáról csupán gúnyolódás lehet.

Megjegyzem még *Harvey S. Firestone* nevét.

A Firestone Gumitársaság a gyarmati munkások egyik legnagyobb elnyomója. 20 000 munkást kínoz gumiültetvényein Libériában, olyan szörnyű módon, hogy még a londoni »The Economist« című újság is kénytelen volt tiltakozni ellene néhány évvel ezelőtt. »Napi 18 cent-

ből lehetetlenség volt megélni a munkásoknak« — nyilvánította ki az angol pénzügyi szaklap.

O, nemcsak izzasztják ók munkásaikat, de még a deres is járja náluk. Valóban megkérdezheti valaki, hogy hát milyen szabadságot követel Firestone Szabad Európa Rádiója Magyarország részére?" — kérdi felháborodva az amerikai újságíró.

A Shields bemutatta keresztes lovagokon kívül alapító tagjai még a „Crusade for Freedom" szervezetnek Henry Ford III., az autókirály és Nelson Rockefeller, az olajkirály fia is. Íme: ezek a „demokratikus nemzeti forradalmárok"! Szövetségük, a „Crusade for Freedom", a „huszadik század új forradalmának" nemzetközi központja. De — ami igaz, az igaz — ők nem minden országban akarnak forradalmat. Csak ott, ahol a dolgozók, a munkásosztály kezében van a hatalom, ott akarják végrehajtani a „huszadik század új forradalmát".

Úgy látták, hogy Magyarországon kedvező a talaj egy ilyen „új forradalom" számára. Ezért áldoztak milliókat a „magyar ügyre" október 23. előtt, ezért segítették a „szabadságharcosokat" október 23. után, s mossák kezeiket, amikor nyilvánvalóvá vált, hogy oly szép reményekkel kecsegtető vállalkozásuk megbukott. A bajnak, kárnak nincs gazdája.

Amikor az Egyesült Államok hivatalos köreinek a szemére vetik a Szabad Európa Rádió és testvérvállalata gaztetteit, azzal hárítják el a felelősséget, hogy a „Keresztes Hadjárat a Szabadságért" — magánvállalkozás. Ez a manőver azonban nagyon is átlátszó. A „Der Spiegel" című nyugatnémet hetilap 1956 november 21-i számában nyíltan meg is írta, hogy a „magánszervezet" létrehozására azért volt szükség, mert az „nincs azokhoz a diplomáciai megfontolásokhoz kötve, amelyeket egy amerikai kormányszervnek tekintetbe kell vennie".

Az is köztudomású, hogy a „Keresztes Hadjárat a Szabadságért" szervezet alapító tagjai között szerepel Bedell Smith, a CIA (Central Intelligence Agency, az amerikai kémszervezet) főnöke, C. G. Jackson, az amerikai Hadügyminisztérium lélektani hadviselési hivatalá-

nak főnöke, John Foster Dulles, az Egyesült Államok kémszervezeteinek legfőbb vezetője stb. stb. Őket nehezen lehet „magánszemélyeknek" tekinteni. Ők rendelkeznek a „keresztes lovagok" e célra felajánlott millióin kívül azzal a 125 millió dollárnyi összeggel is, amelyet az amerikai költségvetés hivatalosan is a szocialista országok elleni diverziós tevékenység finanszírozására fordít. McCarran szenátor erről így nyilatkozik: „Szükségesnek tartom az illegális felkelő csapatok maximális támogatását a kommunista ellenőrzés alatt álló területeken..."*

Aki egy kicsit is ismeri a fent említett amerikai hivatalos szervek és vezetők múltbeli tevékenységét, az tudja, hogy itt nem tapasztalatlan kezdőkről van szó, hanem olyan szervekről és vezetőkről, akik a kormányok és elnökök egész sorát buktatták már meg a latin-amerikai országokban, s akik már nem egy ország ellen szerveztek fegyveres intervenciót. Olyanokról, akik közül sokan már 1917 óta részt vesznek minden szovjetellenes diverzióban, akik nem válogatósak az eszközökben, nem sajnálják a pénzt és a vért, hogy Kínában, Koreában, Vietnamban, Közel-Keleten vagy az európai népi demokratikus országokban visszafordítsák a történelem kerekét. A világuralomra törő amerikai imperializmus és a koncesszióikat visszahódítani akaró Standard Oil és társai összehangolt hivatalos és magánhadjáratával állnak szemben a szocialista országok, a függetlenségükért küzdő országok, a béke hívei szerte a világon.

E támadás fő vonalába került 1956 októberében a Magyar Népköztársaság. És Cabot Lodge, az USA-küldöttség vezetőjének kijelentése az ENSZ október 28-i ülésén, hogy „az USA soha helytelen dolgot nem cselekedett a magyar ügyben", nevetséges mentegetődzés az amerikai tőkések, az amerikai imperializmus és szövetségesei részéről.

A LÉLEKTANI HÁBORÚ MAGYAR IDEGENLÉGIÓJA

Az imperialisták a szocialista országok „felszabadításáért" vívott harcukban természetesen felhasználták ez országok emigrációs cso-

* Congressional Records, 1951 augusztus 6.

portjainak valamennyi irányzatát. Clay tábornok — mint ismeretes — azt javasolta, hogy gyűjtsék össze a népi demokratikus országokból Nyugatra szökött politikusokat, és adjanak nekik hatalmas propagandagépezetet: rádiót, sajtót stb., hogy a vasfüggönyön túli hallgatókhoz az Amerika Hangjánál is „szabadabb hangon" beszéljenek. A javaslatot elfogadták. Propagandista-idegenlégiót szerveztek levitézlett politikusokból, a Szabad Európa Rádió és a Szabad Európa Sajtója köré. A propagandista-idegenlégió, a Szabad Európa Rádió főhadiszállása 1949-től 1951-ig Párizs volt. 1951-ben átköltözött Münchenbe; úgy látszik vonzotta őket a „genius loci", Hitler szelleme. Azóta innen sugározzák Magyarország felé is a „szabad világ" híreit. Innen lázítottak, uszítottak, csalták lépre azokat, akiket sikerült megtéveszteniük.

A müncheni idegenlégionistákban méltó társakra találtak a „szabadság amerikai keresztes lovagjai". Vegyük sorra a magyar osztag, a Szabad Európa Rádió magyar osztályának illusztris képviselőit.

Az osztályt egy ideig Dessewffy Gyula gróf vezette, aki annak idején a „8 Órai Újság" liberális tőkéseit is szolgálta, a „Kis Újság"-nál pedig a Független Kisgazdapártba tömörült reakciót védte, amíg tudta. Nagy Ferenc és Varga Béla jóvoltából lett a Szabad Európa Rádió magyar osztályának vezetője, míg el nem csapták. Nem mintha rosszul szolgált volna, de az amerikai gazdák jobban megbíztak a Dessewffy helyére kerülő Gellért Andorban, aki 1941-ben vándorolt ki az Egyesült Államokba, és már amerikai állampolgár. Később Gellért helyett is jobbat találtak: Bede István egykori Horthy-diplomatát, aki 1945 után a Szociáldemokrata Pártban helyezkedett el.

A SZER magyar főszerkesztői között van Kőrösi-Krizsán Sándor, aki a második világháború előtt Romániában lett trockistából a német imperializmus ügynöke. A német csapatokkal együtt menekült Nyugatra, s ott — mint látjuk — az amerikaiakban új, jól fizető gazdát talált. Most Gedeon Sándor néven szól a „párttagokhoz".

Az asszony-rovatot egy volt alispán neje, Hunyady Katalin szer-

keszti, aki rangrejtve, Magyar Katalin néven kesereg a dolgozó magyar anyák sorsán, és uszítja a hiszékenyebbeket azok ellen, akik véget vetettek a fő- és alispánok uralmának.

A munkás-rovatot Peyer volt védence szerkeszti, a tatabányai jobboldali szociáldemokrata Kobele József. Mivel sokan jól ismerik, álnevet vett fel, hogy szavának nagyobb hitele legyen: Péter Mihálynak nevezte magát. Ha a fogalmazás körül nehézségei vannak, Mezőfi László volt ügyvéd segíti ki őt, aki Lovas László néven maga is részt vesz az üzemek dolgozóihoz intézett adásokban.

A paraszt-rovatban megtaláljuk a volt jobboldali kisgazdák néhány képviselőjét. Így pl. a soproni Czupi Bálintot, aki mint Bálint gazda osztogat tanácsokat a parasztoknak. Ott tevékenykedik még a volt Parasztszövetség főtitkára, Hajdu-Német Lajos (ő nem használ álnevet), a kulák Németh Zoltán Agrárius néven, s a volt kisgazdapárti képviselő, Kovács Zoltán, aki a Zoltán Károly nevet használja az éter hullámain.

A közgazdasági „ismereteket" Kemény György volt szociáldemokrata államtitkár hirdeti a magyaroknak Münchenből.

Nem tükrözné híven a müncheni együttes az úri Magyarországot, ha nem volna közöttük régi katonatiszt is: Borsányi Julián volt m. kir. honvéd alezredes, akinek nem kevés köze volt azokhoz „a végsőkig való ellenállásra" buzdító felhívásokhoz, amelyeket az ellenforradalom napjaiban Bell ezredes néven sugárzott Magyarország felé a SZER.

Hogy a kép teljes legyen, meg kell említeni még a nyilas ifjúsági mozgalom egykori vezetőjét, Csonka Emilt, Szálasi egyik bizalmi emberét, aki Vasvári Gergely néven szintén „nagyobb szabadságot", „igazi demokráciát" követel a magyar nép számára.

A felsoroltak eléggé jellemzik a SZER magyar osztályának politikai arculatát. Ilyenek a politikai munkatársak. De a kisegítők között is válogatott embereket találunk: a lehallgató — báró Brendenstein Anna, a rendező — gróf Zichy Zsigmond stb. Egyszóval képviselve van Münchenben Horthy-Magyarország egész úri társasága.

Büszkék is erre a müncheni „magyarok", de csak ha maguk között

vannak. Tudva tudják, hogy ha igazi nevükön lépnének fel és megmondanák őszintén, mit akarnak — nemigen maradna Magyarországon hallgatója a SZER-nek. Így hát a müncheni „száműzöttek" álneveket használnak, a „széles demokrácia", a szocializmus bajnokaiként lépnek fel, a magyar függetlenség harcosainak tüntetik fel magukat. Így támogatták, befolyásolták, segítették az itthoni ellenforradalmárokat, Nagy Imre pártellenes, áruló csoportját. Az ellenforradalom napjaiban pedig elérték, hogy egy maroknyi müncheni levitézlett hazaáruló, az amerikai dollármilliomosok kitartottjai és szervezetük, a SZER, fontos politikai tényezővé vált Magyarországon. Az ellenforradalom bukásával együtt azonban megszűnt a SZER pünkösdi királysága is.

AZ IMPERIALISTÁK „LÉLEKTANI HÁBORÚJA" ÉS ANNAK MÓDSZEREI

A Párizsi Kommünt a porosz militarizmus segítségével verte le a francia burzsoázia. A Magyar Tanácsköztársaságot 1919-ben az antant hadosztályai fojtották vérbe a tőkés-földesúri hazaárulók aktív közreműködésével. A fiatal szovjethatalom ellen tizennégy állam harcolt az ellenforradalmárok oldalán — és szenvedett vereséget. A nyílt, fegyveres intervenció eszközét, amely az ellenforradalom fő fegyvere a hatalomra jutott munkásosztállyal szemben, a második világháború után is alkalmazták. Sikerre vezetett Görögországban, Guatemalában, de csúfosan megbukott Koreában, Vietnamban stb. A szocialista tábor létrejöttével és megszilárdulásával nagyon kockázatos lett a nyílt fegyveres beavatkozás politikája. Ezért az imperialistáknak felül kellett vizsgálniuk és át kellett értékelniük a háborús beavatkozást előkészítő korábbi „felszabadító" politikájukat. Megszületett tehát a „lélektani háború" elmélete, „a békés felszabadítás" taktikája.

A Szabad Európa Rádió egyik legjelentősebb, de nem egyetlen szerve az imperialisták diverziós és propaganda-apparátusának. Taktikai vonala tehát nagyjában-egészében híven visszatükrözi azokat a változásokat, amelyek az utolsó években az amerikai imperialisták

politikájában végbementek. Tekintsük röviden át ezeket a változásokat.

A régi taktikai felfogás úgy képzelte el a népi demokratikus országok „felszabadítását", vagyis a kapitalizmus visszaállítását ezekben az országokban — Kovács Imre, volt jobboldali parasztpárti vezető szavaival élve —, „hogy a Nyugat egy napon hadat üzen a Szovjetuniónak, az atom- vagy a hidrogénbombát ledobják, és a bevonuló amerikai csapatok átadják az országot a legalkalmasabb politikai csoportosulásnak kormányzásra".

Miután ez a régi „felszabadító" taktika vereséget szenvedett, az amerikai imperialisták — ugyancsak Kovács Imre szavai szerint — „már nem beszélnek felszabadításról, vagy ha igen, akkor következetesen »békésnek« nevezik. Ez a különleges hadviselés a politikai, diplomáciai, gazdasági, kulturális és katonai nyomás mesteri kombinálásával kívánja elérni a népi demokratikus rendszer megdöntését." A továbbiakban Kovács Imre így ismertette az új taktikát: „Ez a harcmodor azon a feltevésen alapszik, hogy a kommunizmus a benne szinte törvényszerűen jelentkező ellentmondások következtében, továbbá a mozgásából és ténykedéséből adódó »legális« lehetőségek tervszerű kihasználásával *fellazítható*."* A nyugati stratégák tehát világosan felismerték, hogy az új tulajdonviszonyokat nyíltan támadni, a tőkések, nagybirtokosok, kulákok régi tulajdonát visszakövetelni — egyenlő volna a teljes elszigetelődéssel, a teljes vereséggel. Felismerték, hogy frontális támadással nem dönthetik meg a népi demokratikus rendszer gazdasági alapjait. Arra számítottak — nem alaptalanul —, hogy *a proletárdiktatúra „fellazításával", a párt, az állami szervek bomlasztásával, a szocialista ideológia kiszorításával megteremtik a feltételeket az alap, a tulajdonviszonyok megváltoztatásához.* Az igazi célt, a kizsákmányolók magántulajdonának visszaállítását elhallgatva, minden eszközt igyekeztek megragadni a proletárdiktatúra megdöntésére, a kommunisták elszigetelésére — ez volt az ellenforradalom első célja.

---

* Látóhatár, 1956. 5., 8. szám.

Az ellenforradalmi propaganda céltudatosan és eredményesen törekedett arra, hogy elmossa a mai társadalom alapvető ellentétét, a kapitalizmus és a szocializmus közötti ellentétet. Különösen fontosnak látták ezt a nyugati ideológusok, politikusok. Gróf Coudenhove-Kalergi — az ismert kommunistaellenes nyugati politikus — 1956 nyarán előadást tartott a berni egyetemen a népi demokráciáról. „Számunkra — mondotta — *nem úgy áll a kérdés,* hogy *kommunizmus vagy kapitalizmus, hanem kommunizmus vagy szabadság.*" E ködösítés terjesztését segítették azok a revizionista nézetek, melyek elvetették a proletárdiktatúrát, felnagyították az elkövetett hibákat és azt hirdették: a népi demokratikus országokban, így Magyarországon is a fejlődés soron következő feladata az, hogy „a bürokratikus önkényuralom antidemokratikus rendszerét" felszámolják, ha kell, erőszakosan is. Ezt használták ki a nyugati imperialista ügynökök, emigránsok és a SZER is a proletárhatalom bomlasztására, az ellenforradalom ideológiai előkészítésére.

Az új imperialista taktika érvényre jutásához óriási segítséget nyújtottak a kommunista pártokon belül az elmúlt években megerősödött revizionista irányzatok, amelyek alkalmasak voltak a „fellazítás" munkájának elvégzésére. Sulzberger így írt erről: „Legközvetlenebb célunk, hogy a szovjet blokkot fellazítsuk... A lehető legjobb, amit remélhetünk a csatlós Európában nem más, mint a marxizmuson *belüli új formák születése.* Ezen a területen állandóan hangsúlyoznunk kell, hogy vannak körülmények, amikor az eretnekség kifizetődő."*

Az „eretnekséget", a revizionizmust és a revizionistákat — a magyar példa bizonyítja legjobban — az imperialisták készségesen támogatták. Sőt, tovább mentek. Napjaink revizionista tanait, törekvéseit gyűjtő-névvel *„nemzeti kommunizmusnak"* keresztelték el. Ezzel akarták kiemelni a revizionista tanok közül éppen azt, amely számukra a legfontosabb: amely éket ver a nemzetközi kommunista mozgalomba, és megbontja a szocialista országok szilárd szövetségét,

* New York Herald Tribune, 1956 április 2.

szembefordítva a népi demokratikus országokat a szocialista tábor vezető erejével, a Szovjetunióval. Az egyes országokat a „nagyobb demokrácia", a „nagyobb szabadság" jelszavaival akarták belülről bomlasztani, a „nemzeti kommunizmus" jelszavával pedig az egész szocialista tábor egységét vették célba.

Tudták, hogy e célok elérésének legfontosabb feltétele a kommunista és munkáspártok egységének megbontása, szétzüllesztése. Ezt célozta a „sztálinizmus" elleni harc jelszava. Az imperialisták propagandájában ez a jelszó még ma is napirenden van. E jelszóval leplezték az imperialisták, az ellenforradalmárok, a revizionisták a leninizmus elleni támadásaikat. E jelszóval, a sztálini hibák elleni harc ürügyével bomlasztották a pártot Magyarországon is, fordították szembe az ingadozó elemeket a párttal, ásták alá a párt tekintélyét a széles dolgozó tömegek körében.

Magától értetődik, hogy a proletárdiktatúra, a szocialista tábor, a párt fellazítása csak első lépése az „új típusú" ellenforradalomnak. Természetesen nem a munkáshatalom fellazítása a végső céljuk, hanem megdöntése, a burzsoázia hatalmának visszaállítása. Közben azonban lehetségesnek tartanak „átmeneti formákat" is. Ezt a nyugati ideológusok „nemzeti kommunizmusnak", „titóizmusnak" nevezik, s szerintük ez a kapitalista restauráció első szakasza. (Hogy mennyire tévednek, mikor a mai Jugoszláviát ilyen „átmeneti" szakaszban levőnek tekintik, arról előbb-utóbb meg kell győződniük.) Egy világos. A taktika célja: elérni először a hatalom fellazulását, bizonyos eltolódását, majd megdöntését.*

A magyarországi ellenforradalom előkészítésében a Szabad Európa Rádió ezt az imperialista taktikát követte, bár mint később látni fogjuk, nem következetesen. A Szabad Európa Rádió már az ellen-

---

* Meg kell jegyezni, hogy ez a taktika nem új. Alkalmazták már ezt a Szovjetunió ellen is a kronstadti felkelés idején, amikor a kapitalizmus restaurálását célzó nyílt törekvések kudarca után a burzsoázia taktikát változtatott, szovjet mezben lépett fel és bedobta a „szovjeteket, de kommunisták nélkül" jelszót. Lenin akkor így jellemezte az ellenforradalmárok álcázott szándékát: „... támogassunk bárkit, még az anarchistákat is, támogassunk bármiféle

forradalom előtti hónapokban megkísérelte létrehozni az „új típusú ellenforradalom" győzelméhez szükséges egységfrontot a régi úri Magyarország minden rendű és rangú képviselőjétől egészen a magyarországi revizionistákig. A Szabad Európa Bizottság strasbourgi nyári egyetemének előadója, az „új típusú" ellenforradalom Kovács Imrénél is autentikusabb ideológusa, Adolf Berle 1956 augusztus 7-én így fogalmazta meg ezt: „A legfontosabb bizonyítani, hogy eme országok minden egyes polgára beletartozik egy felszabadítási mozgalomba, amelynek nemcsak ők, de *mi is* tagjai vagyunk."

Mister Berle azt is megmondja, hogyan kell a munkásokat, parasztokat léprecsalni: „A munkásoknak azt mondották: Tiéd a gyár, a bánya, a vasút... A munkásoknak azt kell mondani: *Vegyétek át a gyárakat. Tiétek a termék.*" De kitől „vegyék át"? — Saját államuktól? És kinek adják? — Azt Berle úr majd később mondja meg, ha már megfosztották a munkásosztályt a hatalomtól, ha már kiütötték kezéből a fegyvert...

Berle úr folytatja: „A parasztoknak azt mondották: Tiétek a föld... A mi első szavunk az legyen majd hozzájuk: Vegyétek vissza a földet..." A földet tudvalevőleg a népi demokratikus országokban elvették a nagybirtokosoktól és odaadták a dolgozó parasztoknak, nem úgy, mint Berle úr hazájában, az Egyesült Államokban, ahol csak a déli ültetvényeken milliók verejtékeznek a nagybirtokosok földjén. Ehhez Berle úrnak persze nincs szava. Nálunk viszont földet akar osztani. De gyorsan kiderül, hogy csak a szocialista tulajdonra, az állami gazdaságok és a termelőszövetkezetek földjeire vásik a foga.

Berle úr csak arról beszél „mit kell mondani" a munkásnak, a parasztnak. De hallgassuk meg azokat is, akikre a forradalom győ-

---

szovjethatalmat, *csak* döntsuk meg a bolsevikokat, *csak* hozzuk létre a *batalom eltolódását!* Mindegy, hogy a hatalom jobbra vagy balra, a mensevikek felé vagy az anarchisták felé tolódik-e el, csak a bolsevikok kezéből vegyék el a hatalmat; a többit — a többit »mi«, Miljukovok, »mi«, kapitalisták és földbirtokosok »magunk« elintézzük." (*Lenin* Művei. 32. köt. Szikra 1953. 385. old.)

zelme után a *hatalom gyakorlása átszállna.* Nagy Ferenc például a „Látóhatár"-ban a múlt év nyarán ezt írta: „Mindent el kell követni, hogy a teljes megélhetést nem nyújtó törpebirtokokat szabad értékesítés útján felszámoljuk, és... jól felszerelt kisgazdaságokká alakítsuk át." Más szóval: el kell érni, hogy a zsellérség kényszerüljön „eladni" földjét a jól felszerelt kisgazdáknak — a kulákoknak. Kovács Imre még azt is hozzáteszi: *„a kisajátított földbirtokos és gyáros vitathatatlanul jogosult a kártérítésre,* aminek mértékét, módját és formáját úgy kell megszabni, hogy ne sértse a magántulajdon elvét". Vajon kik lennének illetékesek a magántulajdon elvének védelmére, „a kártérítés mértékének, módjának és formájának" megállapítására? Természetesen a kárvallottak, a kisajátított földbirtokosok, gyárosok. Képviselőjük, Mindszenty bíboros 1956 november 3-i rádióbeszédében ki is fejtette erre vonatkozó álláspontját, amelyet két szóban lehet összefoglalni: „Mindent vissza!" Ezzel persze leleplezte az újfajta ellenforradalmat. Azt hitte, hogy már lehet...

Az ellenforradalom új taktikájának tehát a következő a lényege: belülről fellazítani a proletárdiktatúrát és a szocialista országok szövetségét, létrehozni az átmeneti hatalmi formát, amely átjátssza a hatalmat a burzsoáziának. Létrehozni a burzsoá diktatúrát az imperialisták politikai, gazdasági, katonai segítségével, és végül visszaállítani a tőkés termelési viszonyokat, előbb egyik népi demokratikus országban, azután a többiben is.

Nem volt könnyű dolguk mister Berlének és társainak, amíg elfogadtatták ezt a taktikát az ortodox ellenforradalmárokkal, az amerikai keresztes lovagokkal, a müncheni légiósokkal.

Hónapokig tartottak a disputák, a konferenciák, és ennek ellenére — mint később látni fogjuk — ezek mégis el-elszólták magukat, kibökték végcéljukat, akkor, amikor még nem kellett volna. Pedig oktatták, dresszírozták, fenyegették őket eleget, hogy legyenek ész nél. 1956 nyarán Borbándi Gyula a „Látóhatár"-ban így oktatja az új honfoglalásra készülő „nyugati magyarokat": „Az emigráció akkor szólhat bele a hazai eseményekbe és válhatik a demokratikus átalakulás segítőjévé, ha a fejlődés minden szakaszában *megvalósítható*

követeléseket állít fel." Ugyanott Kovács Imre így írt: „Kezdésnek jó a »több szabadság, kevesebb tervgazdálkodás«" — de a türelmetlenek megnyugtatására hozzáteszi —, „ami idővel svéd vagy angol típusú állammá fejlődhet." Borbándi ugyanott nyíltan felveti, hogy: „A magyar emigráció vagy tudomásul veszi a nemzetközi politika tényeit és az új viszonyok között is megtalálja politikai aktivitásának irányát, vagy pedig ragaszkodik egyre időszerűtlenebb nézeteihez, reményeihez és terveihez (értsd: kártyái kimutatásához) ... elszigetelődik azoktól a nemzetektől is, amelyektől támogatást remél ..." Meg kellett érteni az emigrációnak, nincs kilátás „hadüzenetre", más taktikára van szükség. A Nyugat is ezt kívánja az emigránsoktól ...

De a cél azért változatlan. A római rádió hullámain 1956 július 14-én Barankovics István így biztatja elkeseredett híveit: „Természetes, hogy a felszabadítás (értsd: az ellenforradalom győzelme) a jelenlegi kommunista rezsim megszüntetését fogja jelenteni."

SEREGGYŰJTÉS A KALÓZLOBOGÓ ALÁ

A SZER a népi demokrácia elleni akciójához mindenekelőtt a volt kizsákmányoló osztályok maradványaiból és kiszolgálóiból toborzott sereget. Az imperialista propaganda, a ballonokról ledobott röpcédulák, a beküldött ügynökök stb. életre galvanizálták, csatasorba állították a volt kizsákmányoló osztályok, volt fasiszta és egyéb reakciós szervezetek tagjait, részvevőit. Ez a réteg nálunk sokkal szélesebb volt, mint a szomszédos népi demokráciákban. Erdélyből, a Felvidékről, a Délvidékről, Kárpát-Ukrajnából is idemenekültek a magyar tőkések, földesurak, volt tisztek, reakciós tisztviselők stb. A fasizmus gyökerei is mélyebbre nyúltak nálunk, mint szomszédainknál. Magyarország volt Európa első fasiszta állama és Hitler utolsó csatlósa. Mivel a munkáshatalom viszonylag békés úton jött létre, e rétegek átmenthették magukat, beilleszkedhettek az új viszonyokba, hivatalt, pozíciót vállaltak, sőt egyesek még felelős posztokra is jutottak. A fordulat éve után régi pártjaik szétestek ugyan, sajtójuk

megszűnt, de a nyugati rádiók betöltötték körükben a kollektiv propagandista, agitátor és szervező szerepét. Megtanították őket, hogyan kell a proletárdiktatúrát, intézményeit, politikáját „szocialista alapon állva" aláásni, lejáratni.

A SZER természetesen nemcsak a volt kizsákmányolókat akarta megnyerni. Ezért nem is tűzte nyíltan napirendre ezek követeléseit: a nagybirtokok, a gyárak, a bankok visszaadását. Jól tudták, ezzel nem érnének el sok sikert. Az új imperialista taktika lényeges vonása éppen az, hogy a dolgozó rétegek, elsősorban a kispolgárság megnyerésére törekszik. A kapitalista restauráció nem egyezik a kispolgárság túlnyomó többségének érdekeivel, mivel anyagi tönkretételét eredményezné, mégis, igen széles kispolgári tömegek a SZER hatása alá kerültek. Elsősorban azért, mert c rádióadások felélesztették az összes kispolgári illúziókat a biztos megélhetést nyújtó családi vagyonkáról, az egyén korlátlan szabadságáról, az osztályharctól mentes „tiszta demokráciáról", a nyugati típusú „szabad világról" stb.

A kispolgárság felé irányított hamis propagandát igen hatásossá tették a szektás hibák, melyeknek következtében ezer és ezer volt kisiparos, kiskereskedő egyik napról a másikra arra kényszerült, hogy feladja régi életformáját, a „maszek"-életet. Bár a népi demokrácia nekik is juttatott kenyeret, mégsem tudtak máról holnapra beilleszkedni az új életkörülményekbe. A pártvezetés a szocializmus túl gyors ütemű fejlesztésével elszigetelte és magára hagyta a gyökértelen, illúziókat kergető, elégedetlen, csodaváró kispolgárságot.

A kispolgári rétegek visszahúzó erejének ellensúlyozása még akkor is nehéz feladat, ha a szocializmus építésébe nem csúsznak be olyan jelentős hibák, mint nálunk. Lenin azt tanította, hogy a hatalom átvétele után a proletariátusnak nemcsak a burzsoázia ellenállásával kell megküzdenie, hanem a kispolgárság ingadozásával is. A baloldali szektás hibák sorozata nálunk a kispolgárság jelentékeny részét bántotta meg oktalanul. A jobboldali opportunista engedmények viszont erősítették a kispolgárság visszahúzó, tulajdonosi, reakciós törekvéseit. Mind a baloldali, mind a jobboldali hibák növelték a kispolgárság eltávolodását a munkásosztálytól, a munkáshatalomtól. Le-

hetővé tették, hogy a városi kispolgárság igen jelentős része a nyugati rádió és a hazai ellenforradalmi propaganda hatására a burzsoázia — a jól álcázott imperialista propaganda — politikai irányítása alá kerüljön, s ennek következtében kiéleződjék az ellentét a munkáshatalom és a maradi, sértett, bizalmatlan kispolgárság között. A városi kispolgárság egy része is nyíltan szembefordult a munkáshatalommal, és az ellenforradalom oldalára állt. Ezek a tömegek törtek utat az ellenforradalom, a burzsoázia számára.

A SZER nagy szerepet játszott egyes értelmiségi rétegek, tapasztalatlan fiatalok félrevezetésében is. Ez annál is könnyebb volt, mert az októbert megelőző idők gazdasági és politikai nehézségei, a szektás, dogmatikus hibák és az opportunista engedmények váltakozása Magyarországon különösen az értelmiség és a fiatalság soraiban okozott nagy eszmei és politikai zűrzavart. Az értelmiségi rétegek előtt a SZER mindenekelőtt a marxizmust, a munkásosztály tudományos világnézetét akarta lejáratni. „Európa legnagyobb elméi nem marxisták", „a marxizmus lehetetlenné tesz minden kutatást" — hirdette a SZER.

Mi a követendő út? — vetette fel a kérdést 1956 április 16-i adásában a SZER, miután újra „bebizonyította (egy évszázad óta nem tudni hányadszor) a „marxizmus csődjét". A kérdésre így felelt: „Írónak és művésznek magának kell kialakítania saját világát." Ez a világ persze a SZER szerint csak akkor igazán „saját világ", ha szemben áll a szocialista társadalommal, a marxizmussal.

Az értelmiség felé irányuló SZER-propagandából nem hiányzott az „aprómunka" sem. Újra és újra visszatérő motívum volt adásaiban a „szakemberek védelme", az a követelés, hogy a „szelekciót" kell megvalósítani az „antiszelekció" helyett. Ez az álszent propaganda úgy állítja be a dolgot, mintha az imperialistáknak az fájna, hogy nem a legtehetségesebb és legbecsületesebb szakemberek ülnek a vezető funkciókban Magyarországon. Valójában ez a jelszó csak arra volt jó, hogy lejárassa a munkás- és parasztkádereket, és elhitesse a tömegekkel, hogy csak teljes őrségváltással lehet megoldani a magyar gazdasági és politikai élet problémáit. A SZER demagóg módon

követelte, hogy minden szellemi termék szabadon jöhessen be az országba. Az 1956-ban megindult széleskörű, egészséges kultúrcsere Magyarország és a nyugati államok között nem elégítette ki őket, mert valójában nem a haladó tudomány és művészet eredményeit, hanem az imperialista propagandatermékeket kívánták szabadon exportálni hazánkba.

A SZER szinte nap mint nap támadta a párt értelmiségi politikáját. Célja az volt, hogy szembefordítsa az értelmiséget a népi demokrácia egész rendszerével. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a pártnak az értelmiségről hozott határozata ellen — amely arra volt hivatva, hogy irányt szabjon az elkövetett hibák kijavításához — a SZER koncentrált támadást indított.

Nem feledkezett meg a SZER a kisiparosokról és kiskereskedőkről sem. Annál kevésbé, mivel ezek a rétegek a régi gazdaságpolitika hibái következtében valóban bizonyos sérelmeket szenvedtek. Tulajdonosi beállítottságukra apellálva irreális követeléseket állított fel „érdekükben", maximális anyagi elégtételt követelt részükre. Teljesen figyelmen kívül hagyva a népgazdaság érdekeit és teherbíróképességét, minden iparos és kereskedő részére gépeket, üzlethelyiséget, műhelyeket, házakat követelt, sőt még azoknak az ítéleteknek a felfüggesztését is, amelyeket a kontárok ellen hoztak a hatóságok. (A SZER 1956 szeptember 15-i adása.)

Az üzemekben a SZER elsősorban az ott megbújó deklasszált (volt nagybirtokos, nagytőkés, kulák, régi tiszt stb.) elemekre és azokra a paraszti és városi kispolgári rétegekből jött elemekre spekulált, akiknek tudatát még a régi életmódjuk szabta meg, akik átmeneti rossznak tekintették az üzemi munkát, akik a régi világ visszatérésétől remélték felszabadulásukat a munka kényszere alól. Néhány százezer ilyen új munkás dolgozik üzemeinkben, ezenkívül bűnöző, gyülevész elem is elég akad. Az ő körükben talált elsősorban talajra a bérdemagógia, az az „elmélet", hogy a népi demokráciában az üzemi dolgozók kizsákmányoló államkapitalizmussal állnak szemben, amely ellen szükségük van a sztrájk fegyverére.

A munkásokhoz és alkalmazottakhoz szóló adásokban a SZER

újból és újból béremelést követelt. Bár a kormány 1956 nyarán a bérrendezésre előirányzott 800 millió forinttal emelte a dolgozók bérét, a SZER mégis talált ürügyet a zavarkeltésre, a féktelen bérdemagógiára. Jellemző erre 1956 július 24-i adása, amikor 3—4000 forintos átlagos havi bért követelt a munkásoknak és az alkalmazottaknak.

Különösen gyakran támadta a SZER a szocialista munkaversenyt. 1956 július 23-án arra hívta fel híveit, hogy mozgósítsák a munkásokat a „normarendszer felszámolásáért", a „szakszervezetek pártellenőrzésének megszüntetéséért" stb. Bátorította őket, hogy az idő alkalmas a fellépésre, mert — itt hivatkozott az „Irodalmi Újság"-ra — „a munkások bizalmatlanok a funkcionáriusokkal szemben", „a pártvezetés nem egységes, a nép, de még a proletariátus sem áll egységesen a rendszer mögött". (A SZER 1956 október 18-i adása.)

Az csak természetes, hogy a SZER nagy súlyt fektetett a falura, a parasztságra is. Minden nyugati rádiónak megvan a maga „faluszakértője", Bálint gazdája, Péter gazdája. Ezek a „gazdák", mondanunk sem kell, a régi földesurak, kulákok szekértolói voltak a múltban, őket szolgálják ma is. A SZER Bálint gazdája, mint említettük, Czupi Bálint, volt kisgazdapárti képviselő, aki a SZER-hez állott be parasztfogónak. Kortesbeszédeit ezúttal a rádió hullámain intézi a falu népéhez.

„Jugoszláviában, Lengyelországban fokozatosan eltérnek a szovjet mezőgazdaság példájától, és rátérnek a külön útra" — bátorította a SZER a falu szocialista fejlődésének ellenségeit, és javasolta, „a kolhozokat (értsd: termelőszövetkezeteket) támogató hitelek megszüntetését". 1956-ban sok termelőszövetkezet termésátlaga meghaladta az egyéniek átlagát, de ez nem akadályozta a SZER „gazdáit" abban, hogy a nagyüzemi termelés hátrányairól tartsanak előadást. Azt híresztelték, hogy kombájnjaink rosszul működnek, a magot a kalászban hagyják, a gépeket (amelyekkel a gépállomás fele annyiért szánt, mint a bérelt fogat) „a kizsákmányolás eszközeinek" nevezték stb. Támadták az alacsonyabbrendű szövetkezeti formákat, „mert azok később magasabb formákká fejlődnek" stb. stb. A SZER Bálint

gazdája 1956 szeptember 27-én tanácsokat osztogatott a tagosítással kapcsolatban. Javasolta, hogy azok a földigénylők, akik ilyen vagy olyan okból 1945-ben nem kaptak földet, most „követeljék jussukat". (1945-ben nem követelte ezt Bálint gazda. Akkor a nagybirtokosok földjét igyekezett kivonni a földosztás alól.)

1956 szeptember 11-én a SZER külön adásban foglalkozott a zsellérséggel. Meg is mondta, hogy szövetséget ajánl fel nekik. És vajon mit kívánt adni a szövetség fejében Bálint gazda a zselléreknek? Az állami gazdaságok földjét. A SZER már 1956 július 2-án felvetette, hogy „miért nem osztották fel azt az 1,5 millió hold földet, ami most az állami gazdaságok birtokában van?" Majd szeptember 4-én így folytatja: „Kisemmizett, becsapott paraszt-testvéreink úgy nézzenek az állami gépállomásokra, hogy ott minden szög az övék, a rozsdás boronától kezdve a legmodernebb traktorig. — Az állami gazdaságok kezében levő föld ugyancsak azokat a paraszt-testvéreinket illeti meg, akiket a földigénylés során elütöttek ettől a földtől. Ugyanez áll az állami gépállomásokra is... A földdel vele jár minden élő és holt tartalék." Ugyanakkor felszólította a zselléreket: „... emeljék fel szavukat az üldözöttek (kulákok) érdekében, és követeljék a bűnösök (értsd: a kulákok ellen fellépő dolgozó parasztok, tanácstagok stb.) megbüntetését." Más szóval: álljon át a zsellérség a kulákok oldalára, forduljon szembe az államhatalommal, semmisítse meg a szocialista tulajdont.

A kulákokért a SZER parasztpolitikusai bőven ontották könnyeiket. „Erkölcstelenségnek tekinthető, amikor a kulákrendelettel vagyonokat koboznak el" — háborog június 1-én a Szabad Európa Rádió. Mikor pedig napirendre került a törvénytelenül kuláklistára vett középparasztok rehabilitálása, a SZER (1956 június 3-án) az „egész magyar parasztság" nevében lépett fel, s követelte, „hogy egyszer s mindenkorra töröljenek el minden olyan intézkedést, minden olyan határozatot, amely paraszt és paraszt között különbséget tesz". Követelte továbbá, hogy „akik az elmúlt években a kuláklistákon szerepeltek, és akiket ennek következtében anyagi károsodás vagy egyéb hátrány ért — azoknak adjanak elégtételt. Az igazságtalanul elrabolt

kulákföldeket adják vissza jogos tulajdonosaiknak. Végül állítsák bíróság elé mindazokat, akik bármilyen minőségben részt vettek az intézkedésekben."

A SZER tehát a kulákságnak, a falu kizsákmányoló osztályának a gazdasági és politikai hatalmát akarta visszaállítani. Ezért követelte, hogy „legyen vége annak a politikának, mely különbséget tett paraszt és paraszt, magyar és magyar között". A SZER, persze, a kulákok érdekében hajlandó lehazudni a kulák és a szegényparaszt közötti különbséget is. Az a hangzatos jelszó, hogy ne tegyenek magyar és magyar között különbséget, azt jelenti, hogy a munkásállam ne védje a falu szegényebbjét a kulákokkal szemben.

A SZER igyekezett a falun is összeverbuválni azokat az erőket, amelyek készek a rendszer ellen fellépni: a kulákokat, „az erkölcsi létbizonytalanságban" élőket, a „megbántottakat" és „meghurcoltakat" stb. A falu népét a tanács, a párt vezetői ellen akarta fordítani, a falusi tanács- és pártfunkcionáriusokat pedig megfélemlíteni. Mikor az ellenforradalmárok Pesten még csak gyűjtögették fegyvereiket, külföldi propagandagépezetük máris fenyegette a népi hatalom falusi képviselőit.

A SZER segített Nagy Imrének és híveinek a párton belüli csoportosulás szervezésében is. Állandó műsort rendszeresített „a párttagok részére", és ennek vezetésével a volt trockista Kőrösi Sándort bízta meg, aki Gedeon Sándor néven a Nagy-frakció hangján szólt bele a párt ügyeibe. Ezt a taktikát a „müncheni emigránsok" eleinte nehezen értették meg. Őket nem érdekelték különösebben a párton belüli ügyek. Nagy Ferenc segített megmagyarázni ennek szükségességét. „Világra szóló jelentősége van annak" — írta a múlt év nyarán —, hogy akadnak olyan, „e pillanatban még kommunista párttagok", akik „nagyobb szabadságot követelnek", „szellemi szabadságmozgalmat vezetnek". Elmaradottaknak nevezi azokat, akik azt hiszik, hogy ez „nem egyéb, mint a kommunisták egymás közötti harca". Ő, Nagy Ferenc, messzebb látott. Látta és tudta, hogy itt a pártegység megbontása, a párt megbénítása van folyamatban. Tudta, hogy ez az ellenforradalom sikerének első feltétele. Ezért támogatta a Nagy

Imre-csoportot, amelynek tevékenysége következtében félrevezetett párttagok is sereglettek az imperialisták által kibontott kalózlobogó alá.

AZ OKTÓBER 23-I ROHAM ELŐKÉSZÍTÉSE

A SZER 1956 május 31-i adásában így beszélt: „Mivel nincs veszély és nem is lehet veszély (értsd: ellenforradalmi veszély), mert hiszen azok a társadalmi rétegek, amelyek felidézhetnék, eltűntek az enyészetben — mi szükség tehát az elnyomó szervezetek fenntartására, sőt növelésére?" Mindenesetre érdekes, hogy egy imperialista rádióállomás állapítja meg, hogy nem fenyeget veszély minket a kapitalista erők részéről. Sajnos, a népi demokrácia hívei közül is sokan elhitték ezt.

Ma már világosan látjuk, hogy a magyar népi demokrácia a múltban, de különösen az 1956 októbert megelőző hónapokban súlyos hibát követett el azzal, hogy nem sújtott le a szervezkedő, felkelésre készülő ellenforradalmárokra.

Pedig ugyanakkor, amikor a Szabad Európa Rádió azt sugározta, hogy nincs restaurációs veszély Magyarországon (s ezt terjesztették Nagy Imréék is) —, az imperialisták segítségével az ellenforradalom minden mozgósítható, felhasználható erejét igyekezett akcióképessé tenni.

1956 júniusában a SZER teljes erővel rákapcsolt az ellenforradalom előkészítésére. A cél világos volt: megindítani a döntő rohamot, még mielőtt a párt és a kormány a hibák kijavításával levezetheti a társadalmunk életében kialakult feszültséget. A nyugati propaganda, és benne a SZER, minden eszközzel azt igyekezett bizonygatni, hogy a párt és a kormány nem akarja őszintén orvosolni a sérelmeket. A SZER június 28-án így beszél: „A moszkvai pártkongresszus után tessék-lássék engedményekkel, hangulati könnyítésekkel iparkodnak csillapítani az ellenséges légkört, ki akarják fogni a szelet azoknak a vitorláiból, akik komolyan sürgetik a változást, a sztálinizmus felszámolását."

„Fent nem akarják őszintén a sérelmek orvoslását — alulról kell kikényszeríteni a döntést." Ez volt a vissza-visszatérő érvelés. „Kérdés azonban, van-e elég erejük, hogy a lejtőn lefelé megindult kocsit megfékezzék." (A SZER 1956 július 17-i adása.) És a SZER mindent megtett, hogy a „lejtőn lefelé megindult kocsi" — a Magyar Népköztársaság — belezuhanjon a szakadékba. Ehhez elsősorban bátorítaniuk kellett azokat, akik Déryvel együtt hirdették a Petőfi-körben: „bajaink legfőbb oka a szabadság hiánya", akik Tardos Tiborral együtt a „forradalom" szükségességét hirdették. A SZER 1956 július 2-án az Emigráns Szervezetek Közép- és Kelet-Európai Bizottságának üzenetét közvetítette Dérynek, Háynak és társaiknak. Az üzenet így hangzott: „Őszinte szerencsekívánatainkat küldjük azoknak, akiknek volt bátorságuk a magyar írók és újságírók június 26-án Budapesten megtartott ülésén a sajtószabadság helyreállítását, Magyarország függetlenségét és a sztálini politika végrehajtóinak távozását követelni." Az aláírók egyike Auer Pál — Nagy Ferenc barátja és a nyugati emigráns ügynökségek egyik vezetője.

A SZER biztatta, bátorította az „ellenzéki" írókat. Nem győzte hangsúlyozni, hogy mennyire egyetért velük. Aczél Tamásnak a „Béke és Szabadság"-ban megjelent írásáról mondotta: „Úgy hangzott, mintha minden szavát tőlünk vette volna." Az „ellenzéki" Írószövetséget az egekig dicsérte, mondván: „a valódi parlament szerepét az irodalom vette át Magyarországon". (A SZER 1956 augusztus 1-i adása.) Népszerűsítette, ismertette a Petőfi-köri eseményeket, felszólalásokat: „Balmazújvároson vagy Keszthelyen a közvéleménynek ismét csak a nyugati rádióktól kellett megtudnia, hogy mi történt június végén a Petőfi-körben" — dicsekedett. A SZER a vele szolidáris nyugati rádiókkal együtt első lépésként követelte „Rákosinak és a körülötte levőknek a távozását, nagyobb hatáskört a Hazafias Népfrontnak, a Nagy Imre által kidolgozott tételek alapján".

A Magyar Dolgozók Pártjának Központi Vezetősége július 21-i ülésén leváltotta Rákosi Mátyást, és egy sor helyes határozatot hozott a hibák kijavítására. E határozatok alkalmasak voltak arra, hogy a

magyar politikai élet feszültségét levezessék, a népi demokrácia alapvető kérdéseit megnyugtató módon megoldják.

De a SZER — természetesen — nem akarta, hogy a bizalom megszilárduljon. A KV júliusi helyes és fontos határozatait igyekezett látszatengedményeknek feltüntetni, s az „ébredő tömegeket" újra harcra tüzelni. Kihasználta ehhez a július utáni huzavonát, a helyes határozatok végrehajtásában mutatkozó lassúságot, bizonytalanságot. A SZER 1956 július 18-án így beszélt a júliusi határozatokról: „*A megoldás már elkésett, az események már túlhaladtak a mostani pártvezetőségen is.* A magyar rendszer válsága most bontakozik csak ki." Majd július 21-én így folytatta: „Senki se higgye, hogy most valami megoldódott, csupán annyi történt, hogy valami elkezdődött." Július 22-én pedig a SZER — Losonczy Gézának a „Tisztogatást" követelő cikkét megelőzve — kiadta az új jelszót: „Meg kell a pártot tisztítani a Tito-ügyben kompromittált elemektől."

Ahogy közeledünk októberhez, úgy válik egyre nyilvánvalóbbá a nyugati propaganda hangjából, hogy a harc a népi hatalom ellen folyik, azok ellen az intézmények és elvek ellen, melyre a népi hatalom épül. A SZER szeptember 16-án az új választójogi törvénytervezetről szólva már követelte a „nyugati mintájú szabad választásokat". Szeptemberben, amikor a magyar sajtó már lényegében átállt Nagy Imréék vonalára, a SZER nagy megnyugvással állapította meg: „A kritikák (a sajtóban megjelentekről van szó) elolvasása után arra kell gondolni, hogy a mai Magyarországon a marxizmus—leninizmusnak csak az árnyékával lehet találkozni. A kritikák szelleme hovatovább a burzsoá esprit-re emlékeztet. A marxizmus—leninizmus frázisai szinte csak megbújnak a cikkek végén, mint megriadt nyulak a bokorban. A hazai bírálatokban és követelésekben sokszor kísértetiesen azt a hangot kell hallani, amely a külföldi rádiók hangja volt, sokszor még a kifejezések is hasonlítanak. Beállt, legalábbis a szellem frontján, a kommunista ideológia teljes csődje." Nem kétséges, hogy ez győzelmi jelentés volt. Az ellenforradalmárok győzelmi jelentése...

A SZER, a többi nyugati rádióval karöltve, ezután egyre nyíltab-

ban támadta a pártot, az egész népi demokratikus rendszert. Az Amerika Hangja már felvetette: „Nemcsak a vezetők, Sztálin és Rákosi felelősek a hibákért, bűnökért, hanem maga a párt..."

Különös erővel agitált a fegyveres erők ellen. 1956 szeptember 29-i adásában a SZER még mindig sokallotta néphadseregünk létszámát, amelyet pedig évről évre csökkentettünk, jóllehet a nyugati imperialisták egyáltalán nem csökkentették hadseregüket, sőt elkezdték a nyugatnémet támadó hadsereg megszervezését. Név szerint is megfenyegette a hadsereg, a rendőrség, a határőrség, a közigazgatási szervek vezetőit. „Fekete hang" címmel rendszeresítette műsorában ezt a terrorakciót. A bosszú tüzét élesztgette, ideológiai érvekkel látta el, „lelkesítette" és toborozta a lincselő terrorlegényeket a készülő ellenforradalom számára. Ennek az uszító hadjáratnak és toborzásnak óriási szerepe volt a szenvedélyek felkorbácsolásában és az ellenforradalom gyalázatos fehérterrorjának kibontakozásában.

A SZER egyre sürgetőbben követelte a szovjet csapatok kivonását, mivel nyilvánvaló, hogy ez erősítette volna az imperialisták stratégiai és politikai pozícióit, és előmozdíthatta volna az ellenforradalom erőinek felülkerekedését az országon belül.*

Az imperialisták 1956 szeptemberében úgy vélték, hogy a „fellazítás" munkáját sikeresen elvégezték. Napirendre tűzték tehát az „átmeneti rendszer" megteremtését. Ennek végrehajtását Nagy Imrétől várták. Ekkor került propagandájuk középpontjába Nagy Imre „rehabilitálásának kérdése".

Újból és újból követelték Nagy Imre visszavételét a pártba és a Központi Vezetőségbe, valamint a kormányba. Ezt a követelést az Amerika Hangja is, de a londoni rádió is felvetette. „Rákosi le akarta záratni Nagy Imrét négyszázad magával" — röppentette világgá a londoni rádió szeptember 24-én az akkori időben annyira terjesztett hírt — majd így folytatta: „Nagy Imre azzal vívott ki

* A SZER 1956 október 23. és november 4. között elhangzott „forradalmi" követelései mellesleg szinte kivétel nélkül megtalálhatók a nyugati rádióadók október 23-át megelőző beszámolóiban, felhívásaiban.

magának bizonyos tiszteletet, hogy többszöri felszólítás ellenére sem gyakorolt önkritikát — hiszen az idők őt igazolták." Az imperialistáknak roppant nagy érdeke fűződött ahhoz, hogy Nagy Imre önkritika nélkül, a jobboldali opportunizmus elítélése nélkül kerüljön vissza a pártba. Nekik Nagy Imrére annak minden opportunizmusával és revizionizmusával együtt volt szükségük. Ebben látták győzelmük egyik legfontosabb feltételét. Minden alkalmat megragadtak, hogy támogassák Nagy Imrét. „Magyarországon és külföldön — jelenti be október 11-én a londoni rádió — hatalmas erők működnek annak érdekében, hogy Nagy Imre ismét hatalomra tegyen szert." „Gerő és legszorosabb munkatársai már nem szabhatnak majd feltételeket Nagy Imrének, és Budapesten megcserélődnek a szerepek. Akkor majd Nagy Imre fogja megmondani, hogy milyen feltételek mellett lesz hajlandó átvenni a vezetést. Teljesen érthető lenne, ha kizárná a pártból és a kormányból azokat, akik hosszú időn át sülvefőve együtt voltak Rákosival, beleértve magát Gerőt is." Ilyen és ehhez hasonló tanáccsal, propagandával a nyugati rádiók tervszerűen törekedtek a párt megbontására, Nagy Imre későbbi akcióinak népszerűsítésére. Ezzel egyidejűleg uszít azok ellen, akik szemben állnak Nagy Imrével. A SZER például így beszél: „A legfontosabb pozíciókban változatlanul ott ülnek a sztálinisták, és minden eszközt felhasználva próbálják hatalmukat megtartani. — Ez a sztálini szellem azonban hiába próbálja feltartóztatni azt az erjedési folyamatot, amely kikerülhetetlenül végbe fog menni hazánkban is."

Bár Nagy Imréék népszerűsítése van napirenden, az imperialista propaganda már szükségesnek látja, hogy az utánuk tervezett politikai garnitúrát is bemutassa hallgatóinak, és szóvátegye azt is, hogy Nagy Imréék revizionistáin túl terveik vannak mások szerepeltetésére is. Október 21-én — két nappal az ellenforradalmi felkelés előtt — a SZER „interpelláció" formájában követelt „rehabilitálást és elégtételt" mindazok számára, akik az elmúlt években a magyar népi demokrácia ellen összeesküvéseket szerveztek. Elsősorban Mindszentynek, továbbá a „Magyar Közösség" tagjainak, a Földművelésügyi Minisztérium összeesküvőinek stb. stb. Bátorította és harcra

kész állapotba igyekezett helyezni mindazokat, akiket a népi demokrácia „megsértett": a háborús és népellenes bűnösöket, a népi demokrácia elleni összeesküvőket, a kisajátítottakat, a kitelepítetteket. Agitációján ekkor már egy alapgondolat vonul végig — felhasználni a megindult „olvadást", felkészülni az „özönvízre".

Az ártatlanul elítéltek nyilvános rehabilitációját és a demonstratív temetéseket örömmel fogadták, hiszen nyilvánvaló volt, hogy ez zavart fog kelteni. De ugyanakkor nyíltan gyalázta Rajk elvtársat és társait: követelte a fasiszták és kémek rehabilitálását, akik ellen Rajkék és Pálffyék is harcoltak. „A magyar újságíróknak — mondja a SZER — mélyen meg kellene rendülniük Mindszenty hercegprímás ügye felett is..."

A SZER örömmel üdvözölte az Írószövetség új elnökségét, mellyel „az Írószövetség megtette az első lépést a kibontakozás felé". Programot is adott az elnökségnek: „Nem csupán az irodalom szabadságáról van szó, hanem a teljes szabadságról. Egyet tudunk érteni abban, hogy alapvető reformokra van szükség, és sürgősen fel kell számolni a sztálinizmus minden maradványát." De a SZER már akkor utalt arra, hogy a „minimális programon" túlmenő tervei is vannak. „Tudomásul kell vennünk, hogy ezek az írók többségükben kommunisták. Amit ők akarnak..., kommunizmus, de emberségesebb, türelmesebb formában. Hosszú távon mi ezt nem tudjuk elfogadni." A SZER ugyanis tovább akar menni — a nyílt kapitalista restaurációig. Hangoztatnia kellett ezt azért is, hogy ne kompromittálja túlságosan revizionista szövetségeseit.

A SZER megelégedéssel és csodálkozva tapasztalta, hogy Magyarországon mi sem történik az „erjedési folyamat" megakadályozására. A hatóságok semmiféle intézkedést nem tettek a népi demokrácia-ellenes megnyilatkozások meggátlására. Ehelyett „a hamu-szórási mutatvány" — ahogyan ők a múltban elkövetett hibák dobraverését nevezték — tovább folyt. Nem titkolt örömmel állapította meg, hogy „a párt tehetetlen az írókkal szemben, lapja, a »Szabad Nép«, korábbi magatartását gyakran változtatva, úgy viselkedik, mint a tudathasadásos ember". Ilyen viszonyok közepette várta a SZER októberben

„a néptömegek elemi erejű megmozdulását", majd a „New York Times"-szal egyetértően hirdette: „Amerika helyesen teszi, ha erősen figyelemmel kíséri a Kelet-Európában megindult küzdelmet, ha megértésének adja tanújelét."

AZ ELLENFORRADALOM TRÓJAI FALOVA

Az 1956 október 23-ára szervezett politikai tömegtüntetés ellenforradalmi fegyveres felkelésbe ment át. Az MDP Központi Vezetősége a kispolgári revizionisták, „ellenzékiek" ismert vezérét, Nagy Imrét tette miniszterelnökké akkor, amikor Nagy Imre hívei, a nyílt ellenforradalmárokkal szövetségben már fegyverrel támadták a proletárdiktatúrát. Ez volt az ellenforradalom első nagy győzelme. A trójai faló története korszerű formában megismétlődött. Nagy Imrének és csoportjának ezután módja és alkalma volt döntően beleszólni az ország ügyeibe, az ellenforradalom hatalomra törekvését elősegíteni.

Közel állt a beteljesüléshez, amit a nyugati rádiók és gazdáik jósoltak, hirdettek és előkészítettek. A nyugati rádióadók a számukra oly örvendetes esemény kezdetével, természetesen, nem pihentek meg babérjaikon. Ellenkezőleg, úgy „dolgoztak", mint ezelőtt még soha. Megszűnt adásaik zavarása. Sőt, nemsokára az ellenforradalmi „honi" rádióadók, a „szabad" Kossuth Rádió, a győri, a dunapentelei, a miskolci, nyíregyházi stb. „szabad" adók is a nyugati adókhoz igazodtak, s velük együtt az egész magyar sajtó. Híranyagukat, politikai vonalukat, jelszavaikat, a nevük elé biggyesztett „szabad" jelzőig a nyugati imperialista adóktól kölcsönözték. *Az egyes írók, újságírók által követelt „teljes szabadság" az imperialista zsoldban álló Szabad Európától való teljes függésnek bizonyult.*

Egyes írók, újságírók, politikusok, akik annak idején kézzel-lábbal tiltakoztak a pártirányítás ellen, most készségesen elfogadták a „müncheniek" vezetését. A dunapentelei rádió egyik munkatársának az Amerika Hangjában december 30-án megjelent nyilatkozata erről így beszélt: „A dunapentelei szabad rádió két vevőkészüléke állandóan a nyugati rádiók magyar és idegen nyelvű adására volt be-

állítva. A híreket gyorsírással felvettük, s a közérdekű és fontos híreiket mi is sugároztuk." Sturcz Edit, a Tóth Ilona és társai elleni bűnper egyik vádlottja szerint, ellenforradalmi csoportjuk november 4-e után is a Szabad Európa Rádió és az Amerika Hangja híranyagából szedte össze és terjesztette illegális kiadványokban „az eredeti hazai híreket". Az együttműködés nem korlátozódott éteri kapcsolatokra. A „New Statesman" december 3-i száma szerint „a Szabad Európa a rádiópropagandisták csapatát küldte Győrbe. Egyszersmind harcokra bujtogató felhívásokat adott le szakadatlanul müncheni rádióállomásáról, és megbízható német források szerint folyton nyugati katonai segítséget ígért." De ennél a tevékenységénél is fontosabb szerepet játszott a magyar ellenforradalom napjaiban az az agitáció, amellyel a tömegeket igyekezett megtéveszteni, s a szinte részletekbe menő taktikai irányítás, amit az ellenforradalmárok számára nyújtott.

A hónapokig tartó előkészítés, a párt és az államhatalom bomlasztása, a legkülönbözőbb rétegek félrevezetése ellenére — nem volt könnyű az ellenforradalmároknak leküzdeni a kommunisták és demokraták felháborodását, amelyet az október 23-i brutális támadás keltett. Október 24-én, 25-én a SZER úgy látta, legfőbb feladata megakadályozni, hogy a párt, a nép e vérlázító provokációira talpra álljon és csírájában fojtsa el az ellenforradalmat. Ahhoz, hogy az ellenforradalmárok, a lakosság törpe kisebbsége mégis győzzön, nagy szükség volt nyugati segítségre, a lélektani háborúnak az előkészítésben bevált módszereire.

A gondosan előkészített támadást a SZER és a többi nyugati rádió úgy igyekezett beállítani, mint az ifjúság spontán tüntetését a lengyel—magyar barátság, a demokrácia mellett. A fegyveres támadást azzal magyarázták, hogy azt a Gerő-beszéd provokálta ki (bár azt a felvonulók nem is hallgatták). A Rádió, a telefonközpont, a laktanyák ellen intézett ellenforradalmi támadást úgy magyarázták, mint az ÁVH brutális, támadó fellépését az ifjúság ellen. A nyugati adók és hazai szövetségeseik a fegyveres harccal egyenlő fontosságot tulajdonítottak annak, hogy a népet a történtekről ők tájékoztassák.

Az ellenforradalmárok ezért igyekeztek a Rádiót, a nyomdákat hatalmukba keríteni, a népi demokratikus sajtót elhallgattatni. Ugyanakkor az összes kapitalista adók ontották a hazugságokat.

Mikor aztán Nagy Imréék dicsőséges szabadságharcnak, függetlenségi harcnak, nemzeti demokratikus forradalomnak kiáltották ki az ellenforradalmat — az imperialista zsoldosok Münchenben is, másutt is gratuláltak maguknak. A lélektani háború egyik legnagyobb győzelme volt ez a nyilatkozat. A csalás sikerült. A népi demokráciához hű erőket megbénította Nagy Imréék hivatalos bejelentése. A hősökké, szabadságharcosokká minősített ellenforradalmárok pedig gátlás nélkül szervezhették, gyakorolhatták a fehérterrort, egy maroknyi, jól felfegyverzett, mindenre elszánt csoport diktatúráját a dolgozó nép túlnyomó többsége felett.

IMPERIALISTA BEAVATKOZÁS A „NEMZETI FORRADALOMRA ÉPÍTETT EGYSÉG" KÖDÉBEN

Az átmenet a kapitalizmusból a szocializmusba bonyolult, nehéz, a kizsákmányolók számára fájdalmas folyamat. De a múlt évi október végi, november eleji napok azt is bizonyítják, hogy ez az út visszafelé, a szocializmusból a kapitalizmusba, a dolgozók számára nehéz, gyötrelmes kálvária. Hiába igyekeztek a „szabad rádiók" e napokat „a nemzeti forradalomra épített egység" rózsaszínű ködébe borítani. Szó sem volt itt a függetlenségről és szabadságról. Osztályharc dúlt, a leggyilkosabb, a legpusztítóbb osztályharc. Horthyék fehérterrorjának napjai ismétlődtek meg. A fegyver a gyalázatos árulás eredményeképpen újból az ellenforradalmárok kezébe került. Nagy Imréék azzal, hogy hozzájárultak a fegyveres hatalom átjátszásához, kedvezőbb feltételeket teremtettek a volt kizsákmányolók, a hazaáruló imperialista ügynökök magyar nép elleni harcához.

E gyalázatos árulás után az ellenforradalmárok természetesen elvárták Nagy Imrétől, hogy őket támogassa. Elvégre, nekik is közük volt ahhoz, hogy újból miniszterelnök lehetett. Az ellenforra-

dalmárok nem voltak szerények. Benyújtották számlájukat, követeléseiket.

A nyugati adók már 1956 augusztusában bejelentették és örömujjongva üdvözölték, hogy a párt rehabilitálta Nagy Imrét. Teljes mértékben számítottak rá, és érthető, hogy nagy csalódást keltett Nagy Imre október 25-i, az MTI-nek adott nyilatkozata, amelyben „élesen megbélyegezte az ellenforradalmi provokációt". E nyilatkozat hallatára Varga Béla, a Nyugaton működő Magyar Nemzeti Bizottmány elnöke, egyik nyilatkozatában „a magyar történelem legnagyobb, legsötétebb árulójának" nevezte Nagy Imrét. Hamar kiderült azonban, hogy Varga Béla megbélyegző véleménye elsietett, „igazságtalan" volt. Kéthly Anna erről így nyilatkozott: „A hazafiak (értsd: ellenforradalmárok) támogatták Nagyot, miközben követeléseket állítottak fel, hogy kormányát nemzeti és demokratikus (értsd: ellenforradalmi) kormánnyá alakítsa át. Ezt csak lépésről lépésre lehetett elérni, és minden lépésnek a nemzeti demokratikus forradalom nyomása alatt kellett állni. Volt összjáték Nagy és a felkelők között."*

Az „összjátékban", a nyomás gyakorlásában természetesen részt vettek a SZER és a lélektani hadviselés más szervei is. „Nagy Imre tűzszünetet jelentett be" — adta hírül október 28-án a kormány kapitulálását. „A Nagy Imre-kormány által elfogadott pontok világosan mutatják — folytatta —, hogy a nemzeti szabadságharc erői jelentékeny meghátrálásra kényszerítették a kormányt. A bejelentés után azonban — tette hozzá figyelmeztetően — még semmi sem dőlt el." Majd felsorolta a további követeléseket: „a szovjet haderőnek nem egy későbbi, hosszas tárgyalások után történő, hanem azonnali kivonulását, a szabad választásokat, mely majd eldönti a magyarországi társadalmi forma kérdését". Követelte, hogy Nagy Imre kezdjen tárgyalásokat a budapesti felkelők küldötteivel, közösen alakítsanak kormányt. A szovjet csapatok kivonásával egyidejűleg a kormány mondja fel a Varsói Szerződést. Követelte, hogy adják át a

* Der Spiegel, 1956 december 12.

Kossuth Rádiót a magyar írók kezébe, javasolta, hogy a fenti követelések teljesítéséig a felkelők ne tegyék le a fegyvert, a munkások ne termeljenek, ne szállítsanak szenet, olajat stb.

Hasonló követelésekkel léptek fel a hazai „forradalmi bizottmányok", mindenekelőtt a Magyar Értelmiség Forradalmi Bizottsága. Így a SZER-nek megvolt az az előnye, hogy nyilvánvalóan az imperialisták érdekeit szolgáló jelszavait mint a magyarországi „forradalmi bizottságok" követeléseit terjeszthette elő. Igyekezett fokozni a „nyomást" Nagy Imrére kívülről is, belülről is. S hogy a belső nyomás erősebb legyen, a SZER nem érte be az eszmei irányítással, hanem ügynököket is küldött Magyarországra, akiknek az volt a feladatuk, hogy vezessék a „forradalom és a szabadságharc" továbbfejlesztéséért folyó harcot. Így Győrbe küldte Somogyvári Lajos volt horthysta tisztet, azzal a megbízással, hogy ott ellenkormányt alakítson. A győri ellenkormány az imperialisták terveiben azt a célt szolgálta, hogy egyrészt rajta keresztül nyomást tudjanak gyakorolni a Nagy Imre-kormányra, másrészt, amennyiben az egész országot nem sikerülne imperialista támaszponttá kiépíteni, legalább a Dunántúlt sikerüljön megkaparintaniuk és Dél-Korea sorsára juttatniuk.

A SZER így jelentette október 29-én saját kiküldöttének programját: „Győrben a Nagy Imre-kormánnyal szemben megalakult a Magyar Nemzeti Tanács. Ez nem hajlandó semmiféle engedményre és félmegoldásra. Az ellenkormány egyik tagja, Szabó György, rögtönzött sajtóértekezletet tartott a Győrben összegyűlt külföldi újságírók előtt. Bejelentette, hogy a győri nemzeti tanács négy pontban foglalta össze legsürgősebb követeléseit. Ezek a következők: 1. A nyugati minta szerint létesített demokratikus Magyarország. 2. Az *összes* pártok részt vehessenek a szabad választásokon és az alkotmány kidolgozásában. (Az összes pártok, tehát nemcsak az 1945 után működő demokratikus pártok!) 3. Szabad választások. 4. Fegyverszünet, amelynek során a szovjet csapatoknak minden feltétel nélkül ki kell takarodniuk Magyarországról."

A SZER ugyanakkor nagy súlyt helyezett arra, hogy a felkelők a tűzszünet után se tegyék le a fegyvert. Bár Nagy Imre hajlandó tel-

jesíteni követeléseiket — a SZER óva inti az ellenforradalmárokat, ne tegyék le a fegyvert. Balogh Balázs, a SZER munkatársa október 29-én megmagyarázza mindenkinek, akit illet: „Értsék meg végre, hogy a nép az egész kommunista rendszer ellen lázadt fel. Ezt akarja megdönteni, és nem őrült meg, hogy önként kiadja kezéből a fegyvert."

Ezért mondja Bell ezredes, hogy „a tűzszünet éppen olyan veszélyes, mint a trójai faló". Tudja, hogy az ellenforradalmárok — bár „szabadságharcosokká" léptette őket elő Nagy Imre — törpe kisebbségben vannak az ország dolgozó, szocializmust akaró millióihoz képest. Ha nem támadnak, ha nem verik teljesen szét a népi demokratikus államapparátust, a pártot, a tömegszervezeteket, ha nem fegyvereznek le minden kommunistát a „sztálintalanítás" ürügyével, ha nem érik el a szovjet csapatok kivonását az országból és „az ENSZ védelmét", akkor ügyük — Nagy Imrével vagy Nagy Imre nélkül — elveszett. Ezért egyrészt örvendenek a Nagy Imre meghirdette tűzszünetnek, mert az a népi demokráciához hű fegyveres erőket tétlenségre kárhoztatja; másrészt félnek, hogy az ellenforradalom megreked, nem éri el végcélját. Ezért utasítják az ellenforradalmárokat, hogy ne tartsák be a tűzszünetet. Ellenkezőleg. Támadjanak, támadjanak, támadjanak! Gallicus — a SZER egyik legféktelenebb uszítója — így beszélt október 29-én a tűzszünetről: „A szabadságharc katonailag győzött, de politikai céljait még távolról sem érte el." Rettegve beszélt arról, hogy „Münnich megkezdte az új rendőrség szervezését". Mikor hírül adta, hogy a Győr megyei nemzeti tanács — amelyben (mint láttuk) SZER-emberek is aktívan közreműködtek, és tűzszünet ide, tűzszünet oda — a budapesti felkelők segítségére csapatokat akart küldeni, Gallicus, SZER-ügynök, lelkesen így kiáltott fel: „Így helyes, így igaz, így magyar!!!"

Az ellenforradalom közvetlen célja tehát ekkor a fegyveres erők teljes megkaparintása volt. „A magyar fegyveres erők éléről el kell távozniuk azoknak a kommunista vezetőknek, akiknek ott eddig sem volt semmi keresnivalójuk" — mondta a SZER hullámhosszán „Bell ezredes". Majd így folytatta: „Szabadságharcos

bajtársak! Követeljétek azonnal magatoknak a honvédelmi tárcát, a főparancsnoki és a vezérkari főnöki tisztséget! Ez lenne a legnagyobb szavatosságotok!" Mint tudjuk, a „szabadságharcosok" követelték is, és meg is kapták Nagy Imrétől e tisztségeket. Így kerültek a magyar fegyveres erők vezető posztjai a Maléterek és a Király Bélák kezébe.

A SZER azonban nemcsak a fegyveres erők meghódítására biztatott. Állandóan követelte a kommunisták eltávolítását a naponta átalakuló Nagy-kormányból. Balogh Balázs október 28-án szemrehányást tett Nagy Imrének, hogy „nincs bátorsága a nép (értsd: ellenforradalmárok) követelését teljesíteni". „Ha még mindig nem tudja Nagy Imre, hogy miről van szó, megmondjuk újra, a magyar nép egészen máshol akarja látni az ún. új Nagy Imre-féle kormány tagjait és az új pártvezetőséget." Mint tudjuk, Nagy Imre hallgatott a „jó szóra", újból átalakította kormányát, létrehozta a kis kabinetet. De a SZER másik ügynöke, Janus, mégis így rikoltozott november 1-én, a szűk Nagy Imre-kabinet megalakulása után: „A kis-kormány (értsd: a kabinet) semmire sem garancia — átmenetileg sem lehet elfogadni! A legfontosabb teendő, *miként azt a szabad rádiók követelik*, hogy alakítsanak haladéktalanul új ideiglenes nemzeti kormányt a teendők elvégzésére. Ebben csak a pártok igazi képviselőinek és a szabadságharc tényleges vezetőinek lehet helye."

És Nagy Imre újból engedett: november 2-án a szűk kabinet már el is határozta, hogy a kormányba bevonják az ellenforradalmi fegyveres csoportok képviselőit is. Hogy milyen lett volna ez az új ideiglenes kormány összetétele, arra elég megjegyezni, hogy a Szabad Európának ebben az időben már Tildy Zoltán is „veterán kommunista" volt.

A SZABAD EURÓPA RÁDIÓ HÁBORÚT AKAR

Somogyvári Lajos — a SZER már előbb említett ügynöke — a győri rádióban a következőképpen beszélt: „Mi mindent megteszünk, hogy a külföldön élő magyarok önkéntes szabadságharcos ezredeket

szervezzenek és küldjenek, mert minden perc drága. Az a kérésem, és ezt kérjük mindenkivel és a Szabad Európával is közölni, keressenek összeköttetést a Somogyvári Lajos vezetése alatt felállítandó győri forradalmi minisztériummal és a hadműveleti kormánybiztossággal." A SZER Magyarországra nemcsak horthysta tiszteket és nyilasokat, hanem „máltai lovagokat", régi orosz emigránsokat is küldött. Röpcédulákat terjesztett magyar és orosz nyelven. A magyar ellenforradalmárokat azzal biztatta, hogy „a Budapesten kitűzött harcias szabadságlobogó Moszkvában is látható lesz" — majd felhívta őket: szólítsák fel a szovjet katonákat, hogy álljanak át az ő oldalukra. A magyar röpcédulákra orosz nyelven nyomtatott felhívás a szovjet katonákat és tiszteket szólítja fel, hogy hallgassák a „Szabad Oroszország"-adó (a Szabad Európa orosz fiókja) hullámhosszán az orosz emigránsok „forradalmi" törzskarának utasításait. Ez a röplap is világos, letagadhatatlan bizonyíték arra, hogy a Szabad Európa Rádió és az ellenforradalom külföldi irányítói között szervezett összeköttetés állt fenn, hogy a Szabad Európa maga is irányította az ellenforradalmárokat, harci utasításokat adott nekik.

Aki a politikában még csak az ABC-nél tart, az is tudja, hogy háborús bűnös horthysta tisztek, tömeggyilkos nyilas disszidensek, a sötét középkorból visszamaradt, ősreakciós máltai lovagok, évtizedek óta idegen zsoldban élő orosz fehér emigránsok nem azért sereglettek Magyarországra, hogy a szocialista demokrácia „kiszélesítésén" munkálkodjanak, hogy a „szabadságot", a „semlegességet" megvédjék. Az ő szabadságuk — magyarázta november elején a londoni rádió — „csupán akkor következik be, ha a szovjet csapatok kivonulásával egyidejűleg lerombolják az egész kommunista államapparátust". Ehhez jöttek segíteni a Szabad Európa zsoldosai. De ez távolról sem elégítette volna ki őket. A SZER november 1-én sokat sejtetően jósolta: „... elkerülhetetlennek látszik, hogy a magyarországi példa a többi vazallus országban is iskolát fog csinálni" — sőt, mint előbb láttuk, a SZER beígérte szabadságharcosainak Moszkvát is...

A „nagy háború" kirobbantásához arra volt szükség, hogy Nagy Imre felmondja a Varsói Szerződést. Nagy Imre ebben a kérdésben is megkapta a várt támogatást kívülről és belülről egyaránt. A SZER mint „illetékes" kijelenti: a magyar nép sohasem ismerte el a Varsói Szerződést. „Azok a kormányok, amelyek a szerződéseket megkötötték, nem képviselték a magyar nép akaratát. Most nem az az eset, hogy a kormányok nemzetközi megegyezései az utódot is kötelezik."

Nagy Imre nem sokáig váratott magára. 1956 november 1-én jogtalanul, egyoldalúan felmondta a Varsói Szerződést. Követelte, hogy hagyják el az országot a szovjet csapatok, az egyetlen szervezett katonai erő, amely még megvédhette a békét és a dolgozó magyar népet az országban garázdálkodó ellenforradalmi különítményekkel és a külföldről beözönlő imperialista zsoldosokkal szemben. Nagy Imre ezzel kinyitotta a sorompót a „nagy háború" megszállottjai előtt.

S ekkor újból előtérbe lépett a SZER katonai tanácsadója, „Bell ezredes", hogy az éter hullámain szervezze a háborút. A SZER november 3-i adásában a következőket mondta: „Magyarország egyes vidékein a szovjet csapatok ellen a magyar csapatok fegyveres tűzharcban állanak. Olyan a kép, mintha az egyes helyőrségek, méginkább az egyes forradalmi tanácsok, saját szakállukra viselnének háborút a szovjet egységek ellen. A hír szinte hihetetlen. A katasztrófa szándékos előidézéséről vagy egyszerűen hozzánemértésről, tehetetlenségről van szó?" Ez a hír ugyan nem volt igaz, mert ekkor a szovjet csapatok semmiféle tűzharcban nem álltak, de a hazugság arra jó volt, hogy ennek kapcsán a SZER az ellenállás lehetőségeit propagálhassa, az ellenállás megszervezését elősegítse. „Nem a szovjet csapatokkal való ellenállás feladását akarjuk pártolni, ellenkezőleg" — mondotta Bell ezredes, majd sokat mondóan hozzátette: „Nem lenne ez az ellenállás kilátástalan". Ezután, mint akire a fegyveres ellenállás megszervezésének felelőssége nehezedik, aprólékosan kifejtette, hogy „elszigetelt vidéki egységek minden ellenállása, ha még oly hősies is, értelmetlen". Majd így folytatta: „Az ország el-

várhatja, hogy *ebben a kérdésben a kormány intézkedjék,* s ezzel kapcsolatban haladéktalanul értesítse az ország lakosságát... mindenkinek tudnia kell, miként viselkedjék." Íme: a SZER már november 3-án követelte, hogy a Nagy-kormány szervezzen „általános háborút" a Szovjetunió csapatai ellen. A SZER elégedetlen volt a katonai tevékenységgel: „Miért béna a szovjettel szemben a legfelső katonai vezetés? Szakadék van a csapat, a fiatalabb tisztikar és a felsőbb vezetés között? Az új csapatban az erkölcsi, testi rátermettség lehet csak a zsinórmérték. Nem szabad meghagyni azokat az egyéneket, akik karrierjüket az eddigi rendszer (értsd: a munkáshatalom) kiszolgálásának köszönhetik." Az utasítás világos: le kell váltani a munkásokból, parasztokból lett tiszteket, és helyükbe régi tiszteket, meg az októberi vérengzések „hőseit" kell állítani. S Bell ezredes a SZER hullámain át sejttette, hogy mindehhez amerikai segítség várható, tehát „az ellenállás nem lesz kilátástalan"...

A SZER november 4-i adása úgy tájékoztatta magyar hallgatóit, hogy „Magyarország sorsa ma éjjel 2 órakor dől el, amikor az Egyesült Nemzetek Szervezetének teljes ülése megvitatja az amerikai javaslatot". És a bemondó sokat sejtetően hozzátette: „Ez előtt az időpont előtt, tehát éjjel 2 óra előtt nem küldhetnek Magyarországnak semmilyen katonai segítséget." Más szóval — csak éjjel 2 óráig kell várni, és jön az amerikai segítség. Ezt minden Nyugatra szökött ellenforradalmár így értette, s átkok és szitkok özönét zúdították később a Szabad Európa Rádióra, amiért ilyen gyalázatosan becsapta őket... A Szabad Európa munkatársai akkor, a novemberi napokban azt hitték, mindent szabad. Azt hitték semmi sem fog kiderülni. Hazudtak nemcsak Magyarországnak, de Nyugatnak is. B. Jorgensen dán újságíró november 4-én este látta az osztrák—magyar határon azokat a hordozható amerikai rádióadókat, amelyek teherautókra szerelve cirkáltak a magyar—osztrák határ mentén, és önmagukat „szabadságadóknak" titulálva szólították fel Nyugatot: „Küldjetek ejtőernyős csapatokat!" „Küldjetek bombázókat és tankokat!" — A magyar ellenforradalmároknak a nyugati kormányok nevében ígértek, a nyugati kormányoktól a magyar nép nevében

kértek fegyveres beavatkozást... Egy fegyverük maradt: a hazugság, s ezt forgatták Kelet és Nyugat felé egyaránt.

A november 4-ét követő napokban a nyugati rádióadók mindenekelőtt a fegyveres ellenállásra buzdítottak. Bár a szovjet csapatok ellen alig egy maroknyi ellenforradalmár és börtönből szökött bűnöző harcolt, ezek is néhány nap alatt megadták magukat — a SZER, akárcsak az egész imperialista propaganda-apparátus —, hetekig tömeges ellenállásról, partizánharcokról regélt. Azt terjesztette, hogy fiatalemberek ezrei vették be magukat az erdőkbe az ország számos pontján — és a „végsőkig" harcolnak.

A SZER november 28-án a következőket adta hírül: „Egy tizenöt főből álló szabadságharcos csoport hamis papirokkal ellátva, orosz ruhába öltözött. Több orosz páncélossal körülzárták a börtönt, amelyben Malétert fogva tartották. Hamis papírjaikkal elérték, hogy Malétert kiadták nekik a börtönből. A magyar tábornok jelenleg egy tízezer harcosra tehető ellenálló hadsereget irányít Magyarországon." Király Bélát a pilisi, Maléter Pált a bakonyi ellenálló hadseregek vezetőivé léptette elő a SZER. A pilisi és bakonyi karhatalmi egységek valóban el is fogtak a novemberi és decemberi napokban szökött fegyenceket, kóbor ellenforradalmárokat, akik a nyugati rádióra hallgatva, csatlakozni kívántak Király Bélához, illetve Maléterhez. A nyugati propaganda ezúttal is rossz szolgálatot tett nekik — visszakerültek a börtönbe, és ott valóban „csatlakozhattak" vezetőikhez.

A fegyveres harcra való buzdítás kudarca után a nyugati propaganda teljes erővel átkapcsolt a tömeges deportálásokról szóló rémhírekre. E rágalomhadjáratnak nagy része volt abban, hogy tízezrek menekültek november és december hónapokban Nyugatra, akiknek jelentékeny része valóban ma is a deportáltak életét éli — ott a táborokban. A SZER emellett koncentrált támadást indított a proletárdiktatúra hatalmi szerveinek újjászervezése, mindenekelőtt a tiszti karhatalmi századok felállítása ellen. Újból és újból ellenállásra, sztrájkra buzdított, és terjesztette a rémhíreket.

Az ellenforradalmárok által szervezett december elejei nőtünte-

tésről így beszélt: „Az oroszok tüzelnek, midőn a nők felvonulnak Budapesten", „harmincezer nő dacol a vörös ágyúkkal". Mindez persze csak a vérontást óhajtó nyugati ügynökök vágyálma volt, itthon mindenki tudja, hogy az ellenforradalmárok által félrevezetett nők tüntetése ellen nem vonultattak fel ágyúkat, és nem tüzeltek rájuk.

A SZER védelmébe vette természetesen az ártalmatlanná tett ellenforradalmárokat, és mint „nemzeti hősökről", mártírokról beszélt róluk. Dudást, a volt rendőrbesúgót, aki különítményével gyilkolt, rabolt, fosztogatott, nemzeti hősnek nyilvánította. Fenyegetésekkel megkísérelte, hogy nyomást gyakoroljon a bírókra és ügyészekre. 1957 február 25-én egyenesen megfenyegette mindazokat, akik a biztonsági őrizetbe vétellel kapcsolatban tevékenykednek: „Senki sem futhat le a térképről" — mondta fenyegetően. A hadsereg újjászervezésével kapcsolatban lakonikusan megállapította, hogy „hadsereg nincs, nem is lesz." Éles hangon uszított a munkásőrség ellen is.

Mi volt a céljuk ezeknek az elkeseredett, zavarkeltő támadásoknak? Világos választ ad erre a „Paese Sera" című olasz lap. Egy amerikai tiszt — írja a lap bécsi tudósítója —, aki kapcsolatban áll illegális magyar csoportokkal, elmondta, hogy mindent megtesznek „a magyarországi akció" folytatására. Mikor a tudósító megjegyezte, hogy ennek már nincs sok értelme és ez csak az áldozatok számát fogja növelni, az amerikai tiszt ezt válaszolta: *„Pár ezer újabb áldozat végeredményben nem nagy ár ahhoz, hogy a magyar kérdést, amilyen hosszú ideig csak lehet, az Egyesült Nemzetek Szervezete Közgyűlésének napirendjén tartsuk."*

Ahogy szilárdul a népi hatalom, a nyugati propagandának is kénytelen-kelletlen le kell mondani a *nagy tétről.* Leveszi napirendről a hatalom közvetlen megdöntésének követelését, a fegyveres harcra, ellenállásra való felbujtást, és újra rátér korábbi taktikájára: az egyes intézmények lejáratására, a rendeletek értelmének, céljának félremagyarázására, a zavarkeltésre, a szürke, hétköznapi ellenforradalmi agitációra. Erre a régi, ellenforradalom előtti taktikára kell visszahangolnia magyarországi követőit is, mert a frontális támadás folyta-

tása megsemmisüléssel fenyegeti őket. A Bell ezredes hirdette „forradalmi bátorság" helyett a Szabad Európa Rádió februárban már „józan magatartásra" szólítja fel híveit, mert így lehet a „felesleges megpróbáltatásokat" elhárítani, „önmagukat megóvni." Még a MUK-nak* sem tudtak már odaát szívből örvendezni. Hiába — be kell látniuk, egy kicsit elszámították magukat. Nagyobb tömegbázist reméltek idehaza, és nem gondolták, hogy a belső rend ilyen gyorsan megszilárdul, a munkás-paraszt kormány új karhatalma és a munkásőrség ilyen gyorsan talpraáll. Mindez nehéz dilemma elé állította a „MUK-osokat": ha kimennek az utcára, jó alkalmat adnak, hogy ártalmatlanná tegyék őket; ha nem mennek ki, ország-világ előtt lelepleződik gyengeségük. A két rossz közül mégiscsak az utóbbit választották. A MUK csődje is arra tanította a nyugati propagandaszerveket, hogy jobb lesz itt kevesebbel is beérniük. És a SZER, csakúgy mint a nyugati propaganda egész apparátusa, újból politikája „fájdalmas átértékelésére" kényszerült.

HARC AZ ÁLMUNKÁSHATALOMÉRT

„Nincs senki a világon, akinek joga lenne akár csak tanácsot is adni a magyar népnek. A magyar nép közvetlenül látja az ellenség erejét és gyengeségét, tudja, hol, milyen eszközökkel vegye fel a harcot, és milyen elszántsággal szálljon szembe" — harsogott a Szabad Európa Rádió 1956 november közepén, a magyarországi fegyveres ellenforradalom leverése után.

Kicsit meglepő, hogy az a szerv, amely az utolsó évtizedben a legrosszabb tanácsokat sugározta Magyarország felé, amelynek ügynökei az ellenforradalom idején a fegyveres harc szervezésén túl „ellenkormány" alakításáig is elmerészkedtek, most ily patetikusan

---

* MUK— a „márciusban újra kezdjük" jelszó rövidítése, amelyet az ellenforradalmárok 1957 januárjában adtak ki. A márciusra tervezett akcióból, persze, semmi sem lett.

tilt el mindenkit attól, hogy „akár csak tanácsot is" adjon. Talán bűnbánat szállta meg a müncheni bűntanya lakóit, s így tesznek erős fogadást, hogy többé nem vétkeznek? Nem, ezt nem nekik találták ki. Ezért nem fizetnének sem dollárban, de még márkában sem. (A müncheni gyászmagyarok között ugyanis nincs egyenlősdi. A „sztárok" dollárban, a kisebb hazaárulók nyugatnémet márkában kapják a júdáspénzt.)

Hol keressük az okát a fenti nagyhangú nyilatkozatnak?

Ebben az időben sokan támadták a SZER-t Nyugaton is. A Nyugatra özönlő magyar ellenforradalmárok — Kéthly Annáék, Király Béláék stb. — keserű szemrehányásokat tettek, hogy a SZER becsapta őket a Nyugatról ígért segítséggel. Válaszul a SZER szemérmetlenül letagadta hazugságait, s hogy lássák, mennyire tiszteletben tartja a nemzetközi jogot — másokat is eltanácsolt a tanácsadástól. Mindez persze nem akadályozta meg a nyugati rádióadókat, hogy a beavatkozást tovább folytassák, sőt, egy új, egészen eredeti manővert hajtsanak végre, természetesen a magyarországi ellenforradalmárokra támaszkodva. A fegyveres ellenforradalom leverése után a forradalmi munkás-paraszt kormánnyal szemben kiadták az új jelszót: minden hatalmat a „forradalmi munkástanácsoknak".

Október 23-a előtt a munkástanácsokban sokan az üzemi demokrácia jövendő szerveit látták. Október 23-a után azonban sok helyen a munkástanácsok mint a fegyveres ellenforradalmi felkelés szervei, mint az ellenforradalom üzemi bázisai jöttek létre. Az ellenforradalmárok gondoskodtak arról, hogy a munkástanácsokba kommunisták ne kerüljenek be, s ha mégis bekerültek, ne legyen szavuk ott.

A munkástanácsokba befészkelt ellenforradalmárok novemberben általános rohamot indítottak a forradalmi munkás-paraszt kormány, az éppen újjászervezendő proletárdiktatúra ellen. Ehhez a támadáshoz újra csak a SZER adta meg nekik az alaphangot. November 15-i adásában felszólította a munkástanácsokat, követeljék a hatalmat Nagy Imrének. Követeljék a többpártrendszert és a szabad választásokat. Ennek feltétele — oktatta a munkástanács-beli követőit a SZER — csak a mai rendszer felszámolása lehet. Követeljék a

munkástanácsok — folytatta — a szovjet csapatok kivonulását az országból, s a semlegesség deklarálását, egyszóval a teljes ellenforradalmi programot.

A novemberi, decemberi időkből tudjuk, hogy a SZER tanácsai visszhangra találtak egyes munkástanács-tagoknál. A londoni rádió december 3-án büszkén jelenti: „A politikai ellenállás a forradalmi munkástanácsokon keresztül jut kifejezésre." Persze, ad tanácsot London is a munkástanácsoknak: követeljék, hogy tárgyalhassanak Nagy Imrével. (Nagy Imre sorsa fölött semmiképpen sem akartak napirendre térni, pedig akkor már nem is volt az országban.) London tanácsolja a munkástanácsoknak: követeljenek lapot maguknak. (Követeltek is!) Örömmel jelenti, hogy Borsodban a munkástanács vezetésével „önálló köztársaság alakult". Sokat ígérően közli a „The Economist", hogy „a szabad világ néhány sakkhúzása nagymértékben hozzájárulhat a magyarok kitartásához".

A kitartás, ez volt akkor a legfontosabb a Nyugat számára, mert tudták, hogy a „munkástanácsok" ereje véges. Tudták, hogy rövidesen sor kerül a lézengő ellenforradalmárok lefegyverzésére is. És a munkástömegek? ... December 5-én a londoni rádió még így vigasztalja magát és ellenforradalmár hallgatóit: „Semmi jel nem mutat arra, hogy a munkások komoly kísérletet tesznek a termelés megindítására. *Az adott helyzetben nagyon is jó kifogásuk van.* A bányákból nem jön szén, a villamosművek nem adnak elég áramot, a gyárakban nem lehet üzemben tartani a gépeket". Ilyen módon rágta szájukba a sztrájkot erőszakolóknak: milyen kifogásokat mondjanak a munkásoknak, akik — ezt a nyugati propaganda is tudta — sürgették a munka megindítását.

A külföldi és a hazai támogatás azonban nem volt elég ahhoz, hogy a „munkástanácsok" nevében az ellenforradalom győzzön. Az utolsó nagystílű manőver, a munkástanácsok nevével való visszaélés az ellenforradalmárok csúfos vereségével végződött.

Decemberben, januárban a nyugati rádióadók alapjában véve még a hatalom visszaszerzésében látták a közvetlen feladatot. Ezért támasztottak olyan követeléseket, mint: koalíciós kormány (lehetőleg Nagy Imrével), többpártrendszer, „szabad" választások (lehetőleg ENSZ-ellenőrzéssel), a párttól független tömegszervezetek, a szovjet csapatok kivonása, a Szovjetunió vezető szerepének tagadása. De később arra kényszerülnek, hogy fokozatosan áthangolják propagandájukat. Úgy tesznek, mintha már nem akarnának „történelmet", „forradalmat" csinálni, egyelőre megelégszenek kisebb célokkal is.

Egyik cél — harc a „sztálinisták" vagy a „rákosista restauráció" ellen. De ebben a kérdésben is ellentmond önmagának a nyugati propaganda. Hol azt állítja, hogy az MSZMP vezetői és a forradalmi munkás-paraszt kormány tagjai maguk is „sztálinisták", hol arra szólítja fel hallgatóit, hogy ne engedjék vissza a sztálinistákat.

A sztrájkra uszító propaganda már nem sok kilátással kecsegtet. A gazdasági összeomlást is megjósolták, mégsem következett be. Változtattak tehát az értékelésen. Azt híresztelték, hogy Magyarországon gazdasági csoda történt, az önköltség csökkentésére tett erőfeszítések pedig teljesen fölösleges „neosztálinista kísérletek". Máskor meg nagy örömmel üdvözölték az ellenforradalom okozta átmeneti munkanélküliséget, mint annak bizonyítékát, hogy a munkanélküliség „nemcsak a kapitalista országok privilégiuma". De ez az öröm sem tartott sokáig.

A SZER „munkás-szerkesztője" minden teljesítménybér visszaállítása ellen tiltakozik „a fáradt, elcsigázott munkások szemszögéből". Úgy látszik, nem járt még nyugat-európai üzemekben, s nem beszélt azokkal a magyar menekültekkel sem, akik pár nap alatt rájöttek arra, hogy az itthoni munkatempó üdülés ahhoz a hajszához képest, amelyet a nyugati üzemekben tapasztaltak.

A SZOT januári plénuma is lehangolta a „müncheni magyarokat", mert „újra visszatértek a Szaktanácsban a leninizmushoz". A SZER hírmagyarázója felháborodik, hogy Magyarországon 1957-ben a szak-

szervezeti politikában „nem Széchenyi, Kemény vagy Eötvös politikai és szellemi örökségét tartják irányadónak". (Kár, hogy a SZER mind a mai napig nem ismertette velünk, mi volt Széchenyi, Kemény és Eötvös szakszervezeti politikája!) De a „nemzeti egység" politikájának új müncheni értelmezésére is érdemes felfigyelni. Február 13-i adásában a parasztok ellen igyekszik fordítani a SZER a munkásokat. Azt állítja, hogy a munkásoknak kell majd megfizetni azt az 5 milliárd forintot, amely a begyűjtés eltörlése következtében a parasztoknál megmarad. Lám, mi maradt a „magyar nemzeti egységből", amelyet annyit hangoztattak!...

Az is tanulságos, ahogy a nyugati rádió a falusi propagandát áthangolja. Tudvalevő, hogy az ellenforradalomnak nem sikerült maga mellé állítani a dolgozó parasztságot. A SZER-nek is meg kellett állapítania december 28-án, hogy „a falu népe a körülményekhez képest megőrizte nyugalmát". De mindjárt reménykedve hozzátette, hogy most majd „a falvakban nyugtalanság jelentkezik". A nyugtalanságot a SZER a feloszlott termelőszövetkezetek közös vagyonának elosztásától és attól várta, hogy a kormány a túlzott paraszti követeléseket nem teljesíti. Bár e problémákat nem volt könnyű megoldani, ez a „nyugtalanság", amelyet a SZER oly hőn várt, nem következett be, itt is át kellett térni a zavarkeltés hétköznapi munkájára.

A munkás-paraszt kormány nagy súlyt helyezett arra, hogy végre valóban megteremtse a falun a termelés biztonságát. Ezt akarta megzavarni a SZER, amikor kiadta a jelszót: „Vissza a földet!" Mindenki kapja vissza azt a darab földet, amelyet elvettek tőle — követeli. (De nem mondja ki azt, amit pár héttel azelőtt még kimondott, hogy ebbe beleérti a régi birtokosok, nagybirtokosok, kulákok földjét is.) Védelmébe veszi azokat a kulákokat és nagybirtokosokat, akik az ellenforradalmi napokban „igyekeztek maguknak elégtételt szerezni", s figyelmezteti az illetékes szerveket, hogy az október 23. előtti viszonyok visszaállításával „ne nyesegessék a forradalom vívmányait". Nyilvánvaló, hogy túlságosan leleplezné magát a nyugati rádió, ha csak a volt kulákok érdekében emelne szót. Beszél tehát

a termelőszövetkezetekből kilépettek nevében is, követeli, hogy „az önállósult gazdáknak ne kelljen különböző kölcsönöket visszafizetniük, adót, géphasználatot sem". (Londoni rádió, Gondos Péter gazdarovata.) De azokkal is foglalkozik, akik bentmaradtak a termelőszövetkezetekben. Számukra olyan alapszabályt követel, mely lehetővé teszi, hogy „mindenki beléphessen, ősszel pedig kiléphessen", „a részesedés a bevitt tőke arányában történjen", „ne zsákmányolhassa őket ki a gépállomás", élvezhessék a nagybani eladás, piacratermelés minden előnyét. E követelések iránya nyilvánvaló: a szocialista termelőszövetkezeteket — ha már nem lehet egyszerűen szétverni — fokozatosan, de céltudatosan kapitalista részvénytársaságokká szeretné változtatni.

Mint láttuk, az ellenforradalom napjaiban a nyugati rádióállomások a fő célra összpontosították erejüket: arra, hogy a „forradalmi tanácsok és bizottságok" segítségével a régi rend emberei kaparintsák kezükbe a fegyveres erőket, a kormányt, az államapparátust, az üzemeket, a falut. Mióta pedig helyreállt nálunk a békés élet, a rádiók újra széleskörű, az egyes rétegek szerint „szakosított" propagandát folytatnak.

Mint köztudomású, a SZER a fegyveres harcok napjaiban azzal biztatta a felkelőket, hogy Nyugatról fegyveres segítséget kapnak. Azt is tudjuk, hogy ez a segítség nem volt olyan méretű, amilyent a SZER ígért és az ellenforradalmárok vártak. A fegyveres harcok befejeztével a nyugati propaganda újból igyekezett összefonni a szertefoszlott remények szálait. Ezúttal azonban csak diplomáciai segítséget ígértek, amely majd utólag hozza meg a „felkelés gyümölcsét". Mikor ez a remény is lassan szertefoszlott, a londoni rádió 1956 december 19-én mentegetőzve mondta: „A szabad világ szóvivői a magyar üggyel kapcsolatban már szinte kimerítették az együttérzés és az erkölcsi felháborodás egész szótárát." Hogy ennek mi az értéke, azt Walter Lippmann amerikai publicista december közepén már világosan megmondta: „Semmit sem ér, sőt kínos zavart okoz az a magatartás, hogy most nem teszünk semmit, csak sértéseket vag-

dosunk Kádárhoz és a Szovjethez, közben pedig biztosítjuk őket, hogy nem fogunk harcolni."

Mindezek után maradt — az ENSZ ötös albizottsága. Ezt — mint ismeretes — az Egyesült Államoknak az ENSZ-ben működő szavazógépezete hozta létre, hogy a magyar kérdést napirenden tartsák, ne engedjék elaludni. Az albizottság Nyugaton utazgatott és hallgatta ki a magyar események „szemtanúit". E tanúk „élményei" adják újabban a nyugati rádiók híranyagát, és maga az ötös bizottság jelentése, a hazugság-gyártásnak ez a legújabb rekordja. No, meg a „menekültek". A legtöbb helyet e műsorok keretében Kéthly Anna, Kővágó József és Király Béla kapták. Ma ők az új, a „forradalmi", a még szereplő, jobban mondva a még szerepeltetett emigráció; a többiek „mandátuma már lejárt", ahogy Kovács Imre őszintén beismerte. De mind az új emigráció, mind a nyugati propaganda beállt már a „higgadt" politikai vonalba. Egy disszidens így beszélt 1957 február 25-én a Szabad Európa Rádió hullámhosszán: „A rideg valóságban kell haladnunk napról napra, hónapról hónapra, talán évről évre. Az új idő könyörtelen tenyérrel lesodorja helyéről a vakmerő bajnokot, és felszólítja a higgadt értelmet, hogy vegye a kezébe a gyeplőt." De a Szabad Európa Rádió, akárcsak az Amerika Hangja, a BBC és a többiek munkatársai nem a józan ész szavára hallgatnak. Nekik azok diktálnak, akik a „Keresztes Hadjárat a Szabadságért" elnevezésű és a többi hasonló szervezetet is pénzelik, azért, hogy megkíséreljék rabságba taszítani a 900 milliós, szocializmust építő tábort, s rabságban tartani azokat, akik még a tőke jármában nyögnek. Vérszemet kaptak magyarországi átmeneti sikerüktől, de nem akarnak tanulni abból, hogy utána mégis csúfos vereséget szenvedtek. Sőt. A nyugati rádióadásokból értesültünk, a szocialista országok elleni aknamunkára még egy újabb szervezetet is alakítottak Amerikában: a „Citizens' Foreign Relations Committeet", a Polgárok Külföldi Kapcsolatainak Bizottságát. A szervezet célja: „A magyar események tanulságaiból nagytávlatú koncepciót kialakítani, önkéntes szabadságharcosokat toborozni, demokratikus felforgató sejteket és csoportokat létrehozni a vas-

függönyön túli országokban stb." A szervezetnek több Republikánus párti képviselő, egy kormányzó és egy tábornok is tagja. A szervezet új, de a célok, a részvevők — a régiek. Az érdekeltek is ugyanazok. A Rockefellerek, a Fordok, a Dullesek és imperialista társaik. Ők diktálnak a Szabad Európa Rádiónál, az Amerika Hangjánál, a BBC-nél stb. Diktálnak és álmodoznak újabb felkelésekről, ellenforradalomról, vérfürdőkről, háborúkról. — Futnak a pénzük után!

Betlen Oszkár

A NAGY—LOSONCZY-CSOPORT SZEREPE AZ ELLENFORRADALOM ESZMEI ELŐKÉSZÍTÉSÉBEN

Nagy Imre—Losonczy-csoport: ez az elnevezés az októberi ellenforradalom után igen közismert lett. Lényegében az 1956 októberi ellenforradalom előtt Nagy Imre körül csoportosuló revizionistákat értjük, ha a Nagy Imre—Losonczy-csoportról beszélünk; azokat a személyeket, akik mint párttagok (s részben mint kizárt párttagok), Nagy Imrével együtt jobboldali frakciós csoportot alkottak, s akik októberben, novemberben már a szocializmus eszméjének nyílt megtagadásáig jutottak el.

1956 októbere előtt azonban nagyon sok kommunista és pártonkívüli esküdött Nagy Imrére, s azt az embert látta benne, aki ki tudja vezetni a pártot és az országot a súlyos politikai válságból. De ezeknek óriási többsége nem zárkózott fel a Nagy Imre—Losonczy-csoporthoz, és nem is lehet Nagy Imre volt híveinek tekinteni őket. Nem Nagy Imrének, hanem a szocializmus fejlődésének voltak a hívei, olyan helyes törekvéseknek a hívei, amelyeket — tévesen — Nagy Imre személyéhez fűztek. Nagy Imréék taktikája és a pártvezetés hibái zavarták meg őket, ezért támogatták Nagy Imrét, s fogadták el egyben-másban a Nagy—Losonczy-csoport jobboldali nézeteit is. De nem követték Nagy Imrét, Losonczyt a nyílt osztályárulás, az osztályellenséggel való nyílt szövetkezés útján. Ezeket a személyeket — még ha esetenként a Nagy—Losonczy-csoport nézeteinek hirdetőivé váltak is — nem lehet ehhez a csoporthoz tartozónak tekinteni.

A Nagy Imre—Losonczy-csoportban azonban nem is a személyek szerepe a leglényegesebb (bár maga Nagy Imre nagyon is fontos szerepet vitt), hanem a csoport vonala, taktikája, tényked̈ése — s en-

nek a vonalnak, taktikának és ténykedésnek az alakulása. A Nagy—Losonczy-csoport platformjának és tevékenységének lényegéhez tartozik, hogy kezdetben egészen más arculattal lépett fel, mint amilyennek később, s különösen az ellenforradalom idején mutatkozott. Ez a változás egyrészt a csoport „fejlődését" tükrözte: a jobboldali, opportunista álláspontról a marxizmus alaptételeit támadó revizionizmusig, majd az ellenforradalomig. De volt ebben az arculat-változásban taktikai változás is: a Nagy—Losonczy-csoport — amely mindvégig többé vagy kevésbé álcázta tényleges nézeteit — kezdetben sokkal óvatosabban lépett fel, mint később, 1956-ban. Sokáig a pártvezetésnek olyan ellenzékeként szerepelt, amelyet a vezetés dogmatizmusa és szektás hibái taszítanak ellenzékiségbe, s amely a helyes, következetes marxi—lenini vonalat követi. Ez a szerepük megjátszott, nem valóságos szerep volt, mert Nagy Imre és közvetlen követői már kezdettől fogva a marxista—leninista tanításoktól eltérő, jobboldali álláspontot foglaltak el. De ez a szerep mégis hatásos volt. Azért hatott, mert a pártvezetés hibái megnehezítették, hogy a búza elváljék a konkolytól, hogy a szektás hibák helyes és a párt érdekében elhangzó bírálatát meg lehessen különböztetni a revizionista, a párt eszmei és szervezeti ereje ellen irányuló fellépésektől.

*

Az októberi ellenforradalom napjaiban a magyar népi demokrácia ellenségei Magyarországon és külföldön egyaránt azt hangoztatták, hogy „a rendszer az első csapásra széthullott". Ez nem igaz. Már csak azért sem igaz, mert nem október 23. volt az ellenforradalmi támadás kezdete. Az ellenforradalmi erők Magyarországon — jelentős külföldi támogatással — már hosszú-hosszú ideje támadásban voltak, s hol leplezettebben, hol nyíltabban készültek a magyar népi demokratikus rendszer megdöntésére. Kidolgozott stratégiájuk volt: a fő figyelmet a pártra, a párt belső gyengítésére fordították, mert tudták, hogy ha a párt erős marad, semmiféle ellenforradalmi

mozgalom nem számíthat sikerre. Ezért számukra különösen fontos, sőt *döntő jelentőségű volt, hogy megtalálják a párt soraiban az ellenforradalom lehetséges szövetségeseit, azokat, akiket politikai állhatatlanságuk, jobboldali nézeteik folytán szembe lehet fordítani a párttal és a néphatalommal.* Ezek segítségével belülről bomlasztották a pártot, annak egységét és fegyelmét, a párt soraiba szocialistaellenes nézeteket, nacionalista mételyt csempésztek be.

Az imperialisták már rég felismerték, hogy a szocialista országok leigázására irányuló terveikben különleges figyelmet kell szentelniük a párt és a pártvezetés egységének bomlasztására. Ez nemcsak valami általános, „elvi" felismerés, amelyet gyakorlati következtetések nem kísérnek nyomon. A pártegység megbontásának kérdésével, a pártban és a pártvezetésben levő lehetséges szövetségeseik kérdésével az imperialisták s ezek ideológusai már hosszú-hosszú évek óta foglalkoznak. James Burnham erről „A kommunizmus közelgő veresége" című könyvében a következőket írja:

„A kommunizmus legyőzésének a lehetősége totális háború nélkül végső soron attól függ, hogy a Szovjetunió belsőleg ilyen vagy olyan forradalmak által kellő mértékben felőrlődjék; olyan politikai nyugtalanságok által, melyek — egyre megy, hogy kik szítják és mik azoknak a célja — legalább egy repedést idézhetnek elő a Kreml jól összetartott önkényuralmán."*

Az a gondolat, amelyet Burnham itt kifejt, nem egészen ismeretlen. Már hallottuk valahol ezt: „egyre megy, hogy kik szítják és mi azoknak a célja" — csak „legalább egy repedést" idézzenek elő. Lenin a fehérgárdisták ellenforradalmi taktikáját festette le így: „támogassunk bárkit, még az anarchistákat is, támogassunk bármiféle szovjethatalmat, *csak* döntsük meg a bolsevikokat, *csak* hozzuk létre a *hatalom eltolódását!* Mindegy, hogy a hatalom jobbra vagy balra, a mensevikek felé vagy az anarchisták felé tolódik-e el, csak a bolsevikok kezéből vegyék el a hatalmat; a többit — a többit »mi«,

* *James Burnham.* The coming defeat of communism. New York 1950.

Miljukovok, »mi«, kapitalisták és földbirtokosok »magunk« elintézzük..."*

Burnham azonban más időszakban, a szovjet rendszer negyedik évtizedében fejti ki az imperializmus taktikáját. Ezért határozottan megállapítja, hogy a belső bomlasztás nemcsak jó, előnyös, hanem az ellenforradalom nélkülözhetetlen feltétele: „*Nem lehetséges* forradalom semmilyen jól megalapozott csoporton belül, amíg nem előzi azt meg egy hasadás az uralkodó rétegen belül."**

A továbbiakban még azt is hozzáfűzi, hogy az „uralkodó rétegen" belüli hasadás nélkül (s ezalatt a párt hasadását, egységének megbomlását érti) semmiféle belső nehézség és elégedetlenség nem vezethet az ellenforradalom sikeréhez.

„Egyre megy, hogy látszólag mennyire »elviselhetetlen« a tömegek helyzete. A templomi rabszolgák helyzete a régi Egyiptomban majdnem elképzelhetetlen módon volt borzalmas, azonban ez nem tudta megakadályozni azt, hogy évszázadokon át rabszolgák maradjanak. Az amerikai négerek 1860 előtt olyan körülmények között éltek, amelyek a XIX. század szemszögéből nézve elviselhetetlennek látszottak, azonban ezekben a körülményekben csupán akkor ment végbe lényeges változás, amikor az amerikai felső társadalmi réteg megoszlott. A parasztok és a munkások vígasztalan helyzete Franciaországban nem volt elegendő ahhoz, hogy a francia forradalmat előidézze."***

Figyelemre méltóan fejtegeti az imperializmus taktikáját Burnham a következő sorokban:

„A szovjet rendszer belső megváltozása egy belső ellenzék kifejlődésétől függ. Egy ilyen ellenzék kialakulása a Kommunista Párt szakadásától függ. Erre a szakadásra nem kerülhet sor, ha azoknak a személyeknek, amelyek ezt létre tudnák hozni, nincsen pozitív kilátásuk, azaz nincsen mit nyerniük. Ilyen kilátásokat egyedül az Egyesült Államok tud nyújtani. Az Egyesült Államoknak ki kell

---

* *Lenin* Művei. 32. köt. Szikra 1953. 385. old.
** *James Burnham.* The coming defeat of communism.
*** Ugyanott.

jelentenie ezeknek a személyeknek, a lehetséges ellenzék e tagjainak: készek vagyunk arra, hogy háború nélkül megegyezzünk."*

Itt Burnham már világosan utal arra, hogy az amerikai imperialistáknak keresniük kell és meg kell nyerniük egy esetleges „pártellenzék" szövetségét, együtt kell kidolgozniuk az ellenforradalom taktikáját és vonalát.

Nehéz határozott választ adni arra a kérdésre, hogy mikor kezdődött hazánkban az ellenforradalom előkészítése. Nyilvánvaló, hogy az imperialista hatalmak és a magyar ellenforradalmi erők kezdettől, a magyar népi demokrácia első napjaitól fogva törekedtek ennek megdöntésére, ellenforradalomra. De ezt a törekvést még nem lehet az ellenforradalom közvetlen előkészületének nevezni. Kezdetben az imperialisták „egyenes" ellenforradalmi propagandát folytattak, nyíltan a kapitalista rendszer visszaállításáért szálltak síkra. Később, különösen 1956 tavaszától azonban bizonyos taktikai fordulatot hajtottak végre. Ennek a taktikai fordulatnak az a felismerés volt az alapja, hogy a népi demokratikus országok alapvető szocialista és demokratikus vívmányai (az üzemek államosítása, a földreform stb.) s maguk a szocialista eszmék olyan népszerűek, hogy nem célszerű nyíltan támadni ezeket. Az imperialista propagandaszervek ezért a nyílt szocialistaellenes agitációról áttértek ennek burkoltabb formájára, kidolgozták a népi demokratikus rendszer két szakaszban való megdöntésének taktikáját. Ezt fejezte ki az amerikai imperializmus egyik vezető publicistájának, Walter Lippmann-nek híressé vált tétele:

„Minden okunk megvan azt hinni, hogy a »csatlósok« felszabadulása kétszakaszos. Az első szakasz a titóizmus, vagyis a nemzeti szabadság, amely nem kommunistaellenes, és amely megmarad a szovjet katonai és politikai befolyás övezetében. A második szakasz a teljes szabadság, bel- és külpolitikailag."**

Erre a taktikai fordulatra jellemző az is, hogy a Szabad Európa

* Ugyanott.

** New York Herald Tribune, 1956 november 11.

Rádió, amely azelőtt csak a legvéresebb kommunistaellenes uszítás hangján tudott megszólalni, új műsorszámot iktatott magyar adásaiba: „A kommunista párt tagjaihoz" címmel. Megkezdődött az imperialista propagandaszervek agitációs munkája a párttagok között is, a gyengék, az állhatatlanok, a burzsoá nézetekre hajlamosak megnyerésére, a párt belső aláaknázására.

A Lippmann által vázolt „kétszakaszos" taktika az imperialisták számára szükségessé tette, hogy magában a pártban és az ország társadalmi életének különféle területein kikristályosodjanak azok az erők, amelyek vezetni képesek a harcot az első szakaszért, az úgynevezett „nemzeti kommunizmusért". A dolgok logikájából ered, hogy *objektíve* együttműködésnek kellett kialakulnia a „nemzeti kommunista" irányban vagy más hasonló revizionista irányban haladó párton belüli erők és a kártyájukat erre a „nemzeti kommunista" irányra feltevő imperialista szervek, meg ezek ügynökei közt. Ez az együttműködés később világosan lemérhető azon az összhangon, amely egyfelől az Amerika Hangja, a Szabad Európa Rádió adásai, másfelől az „Irodalmi Újság"-ban, a „Béke és Szabadság"-ban és más lapokban megjelent írások, a Petőfi-körben és hasonló fórumokon elhangzott felszólalások között volt.

Ha nem is lehet pontosan megállapítani, mikortól számíthatjuk az ellenforradalom közvetlen előkészületeit, annyi nyilvánvaló, hogy amikor a jobboldali elemek a pártban és a párt körül már határozott frakciós csoportot alkottak, s amikor ezek elképzelése, állásfoglalása revizionista jelleget öltött és találkozott az imperialista szervek „kétszakaszos" taktikájával — ettől kezdve már a népi demokratikus rend megdöntésének, az ellenforradalomnak az előkészületei folytak.

A Magyar Dolgozók Pártjában a jobboldali opportunizmus, természetesen, nemcsak egy bizonyos időszakban ütötte fel a fejét. Nem lehet például 1953-tól, Nagy Imre miniszterelnökségének kezdetétől számítani az opportunizmus jelentkezését az MDP-ben. A jobboldali opportunizmus, amely a munkásmozgalomban a burzsoáziának, a burzsoá ideológiának a hatását fejezi ki, már a felszabadulás

előtt, majd 1945-ben is utat talált a Kommunista Párt soraiba, és az elégtelen ideológiai harc folytán erősödött 1948-ban, a Kommunista és a Szociáldemokrata Párt egyesülése, az MDP megalakulása után.

Kétségtelen azonban, hogy a szervezett jobboldali frakciós csoportosulás 1953 júliusa után kezdődött meg. Ebben az időben kezdtek kialakulni a körvonalai annak a jobboldali csoportnak, amely 1956-ban oly nagy szerepet játszott a párt ideológiai és szervezeti erejének szétrombolásában, az októberi ellenforradalom előkészítésében.

Ezzel kapcsolatban fel lehet tenni a kérdést, hogy vajon Nagy Imrének, Losonczy Gézának és csoportjuknak frakciós tevékenysége kezdetétől fogva tudatosan a burzsoá rend visszaállítására, tehát ellenforradalomra irányult-e. Az ma nyilvánvaló, hogy az egész csoport eljutott az ellenforradalom melletti nyílt színvallásig. Nagy Imrénél, Losonczynál, Kopácsinál, Vásárhelyinél és másoknál október végi, november eleji tetteik és nyilatkozataik jelzik ezt. Méray Tibor, Aczél Tamás nyíltan az imperialista propagandaszervek szolgálatába állt. Mégsem lehet azt állítani, hogy már frakciós tevékenységük kezdetétől fogva valamennyien tudatosan törekedtek ellenforradalomra, tudatosan keresték az imperializmus szolgálatát. Lehet, hogy voltak köztük ilyenek, sőt, lehettek közöttük beszervezett imperialista ügynökök is. De a csoport többsége kezdetben nem volt ellenforradalmár. Nem volt az — de még kevésbé volt marxista—leninista. Kispolgári volt a szemlélete, s amikor nehézségekkel és bajokkal találkozott, mindinkább szembekerült a marxi—lenini alapelvekkel. Ha voltak is korábban kötelékek, amelyek a Nagy—Losonczy-csoport tagjait a munkásmozgalomhoz, a szocializmushoz fűzték — az események megmutatták, hogy erősebbek azok a kötelékek, amelyek a burzsoá gondolkodáshoz fűzik őket.

Voltak, akik csak a Horthy-rendszer teljes restaurációját, az államosítás és a földreform felszámolását tekintették ellenforradalomnak, s ezért egyáltalán nem hitték el, hogy Nagy Imre és csoportja tudatosan állt át az ellenforradalom oldalára. Az ellenforradalom azonban nem a Horthy-rendszer visszaállításával kezdődik. Sőt, az

ellenforradalom fő erőinek mai programjában ez (legalábbis nyíltan) nem is szerepel. De az ellenforradalomnak is van minimális programja. Ebben benne van a föld szabad adásvételének visszaállítása, s ezzel együtt a szabad kulákosodás. Benne van a minimális programban a kisebb üzemek magánkézbe juttatása stb. Ilyen gazdasági programmal együtt, amely a kapitalizmus fokozatos újjászületését jelentené városban és falun, különös jelentőséget kapnak az olyan politikai követelések, mint a többpártrendszer, a munkásosztály háttérbe szorítása, vagy nemzetközi síkon a szocialista táborhoz fűződő kapcsolatok lazítása. Ezeknek a követeléseknek érvényesítése megteremtené annak feltételeit, hogy az újjászülető kapitalista elemek a politikai életben is erőre kapjanak, és elragadják a hatalmat a munkásosztálytól. Ezzel az ellenforradalmi „minimális programmal" a Nagy—Losonczy-csoport nem állt szemben, idővel el is fogadta azt, s így egy platformra került azokkal a nyílt ellenforradalmi erőkkel, amelyek csak átmenetileg és taktikai okokból vették le a napirendről az üzemek kapitalista kézbe való visszaadásának, a földreform érvénytelenítésének programját. Ezért — bár Nagy Imréék nem akartak horthysta restaurációt — nem lehet tagadni, hogy a leninizmus alapvető tanításainak megtagadása során az ellenforradalom oldalára jutottak el.

*

A Nagy Imre-csoport kialakulása 1953-ban kezdődött, akkor, amikor a pártban a vezetés többé-kevésbé nyíltan két szárnyra szakadt, s amikor élesen vetődött fel a kérdés: milyen irányban kell a pártnak és a magyar népi demokráciának haladnia?

1953 júniusában a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének ülése megteremtette az objektív feltételeit annak, hogy a párt és a kormány politikájában egészséges fordulat következzék be. Ezen az ülésen feltárták a gazdaságpolitika súlyos hibáit: a szocialista iparosítás ütemének túlfeszítését, a fogyasztási cikkek termelésének viszonylagos elmaradását, a munkás-paraszt szövetség politikájának megsértését a termelőszövetkezeti mozgalomban és a dolgozó pa-

rasztság túlzott megterhelésében. Kifogásolták a kollektív vezetés hiányát, az elburjánzott személyi kultuszt, a pártdemokrácia fejletlenségét s az állami és pártélet több más hibáját, közöttük a szocialista törvényesség sorozatos megsértését.

Amikor a júniusi határozatok rendkívüli jelentőségét hangsúlyozzuk, nem hallgathatjuk el — mint ez a múltban történt —, hogy ezeknek a határozatoknak komoly hibái is voltak. A júniusi határozatok nem a teljes valóságnak megfelelően értékelték a párt és a népi demokrácia addigi munkáját, az eredményeket és a hibákat, hanem egyoldalúan az utóbbiakat állították előtérbe. Nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy júniusi ülésén a Központi Vezetőség, néhány szükséges szervezeti változtatás mellett, súlyosan hibás, a pártvezetést gyengítő intézkedést is hozott, amikor — Rákosit, Gerőt és Nagy Imrét kivéve — lényegében minden régi munkásmozgalmi vezetőt (Apró, Kiss Károly, Révai stb.) visszahívott a Politikai Bizottságból, s helyükbe több olyan tapasztalatlan fiatal pártfunkcionáriust választott meg, akinek alkalmatlansága és politikai ingadozása később jelentősen hozzájárult a pártvezetés tekintélyének leromlásához.

A júniusi határozatok alapgondolatai azonban feltétlenül helyesek és iránymutatóak voltak, s valóban a fejlődés új szakaszát nyithatták volna meg. De az országgyűlés júliusi ülésszakán Nagy Imre, a Minisztertanács új elnöke, éppen a júniusi határozatok hibás vonásait hangsúlyozta, s lényegesen eltorzította a határozatokat a hibák túlzó, egyoldalú hangsúlyozásával. S minthogy ez már nem zárt ülésen, hanem az ország nyilvánossága előtt hangzott el — súlyos következményekkel járt. Nagy Imre kormány-nyilatkozatát a kulákok és más szocialistaellenes elemek biztatásként fogták fel. Megkezdődtek az erőszakoskodások a termelőszövetkezetek ellen, a kommunistaellenes kilengések, volt csendőrök és más reakciósok nyílt fellépései.

Figyelembe kell venni, hogy ebben az időben a Magyar Dolgozók Pártja mintegy 900 000 tagot számlált; a lakosságnak egytizede, a felnőtt lakosságnak pedig még jóval nagyobb része párttag volt. A

900 000-es párttagságban ott volt a magyar munkásosztály színe-java, a dolgozó parasztság és az értelmiség politikailag leghaladóbb része. De maga a 900 000-es szám is bizonyítja, hogy a párttagság egy részét semmiképp sem lehetett az élcsapathoz számítani. Sok olyan tagja volt a pártnak, akit csak a sikerek vittek oda, de akinek szocialista, kommunista meggyőződése felszínes, ingatag volt, és egy nehezebb próbát már nem állt ki.

A párttagság indokolatlan megnövekedésében nagy része volt annak, hogy a magyar nép a proletárdiktatúrát nem fegyveres harcban vívta ki, a népi demokrácia úgy nőtt át proletárdiktatúrába, hogy eközben a burzsoázia, az ellenforradalom erőivel semmiféle fegyveres harcra nem került sor. A felszabadulás után sokakat fasisztaellenes érzelmük vitt a pártba. Ezek egy része azonban polgári demokratikus nézetekkel csatlakozott a munkásmozgalomhoz, s a szocialista fejlődéssel nem tudott lépést tartani. A viszonylag békés hatalomrajutás, a forradalmi harcok nagy iskolájának és próbájának hiánya elősegítette, hogy sokan jussanak be a pártba olyanok, akik egy forradalmi próba rostáján semmiképp sem kerültek volna át, s akik az ingadozás, a politikai bizonytalanság elemeit vitték magukkal a pártba.

A párttagság szilárdságának bizonyos próbájává vált az 1953-as esztendő: a párt addigi munkájának és vezetésének éles bírálata, valamint az osztályellenség támadása miatt. E támadás hatására a párttagság bizonytalan, konjunkturális elemei meginogtak, s egy részük elfordult a szocializmustól. A jobboldali opportunizmus erői pedig — melyek eddig is benn voltak a pártban, de nem mindig voltak láthatók — az osztályellenség nyomására aktivizálódtak, kezdtek nyíltabban fellépni.

Szinte törvényszerű volt, hogy a kialakuló jobboldali csoportosulás vezére Nagy Imre lett. Nagy Imre egyrészt tekintélyes ember volt: régi párttag, a földreform idején ő volt a földművelésügyi vagy (az akkori agitáció nyelvén szólva) a „földosztó" miniszter.* Növelte

* A parasztság, de még a párttagság sem tudta, hogy Nagy Imre 1945-ben

tekintélyét, hogy a kormány feje lett, s a Központi Vezetőség őt bízta meg az 1953 júniusi, rendkívül fontos és népszerű határozatok ismertetésével. Így a közvélemény ezeket a határozatokat Nagy Imre nevével kapcsolta össze. Másrészt Nagy Imre a jobboldali opportunizmus régi képviselője volt. A Kommunisták Magyarországi Pártja már 1930-ban, a párt II. kongresszusán megbírálta őt jobboldali opportunista hibái miatt, s nem választotta be a Központi Bizottságba. 1948-ban ő lépett fel azzal az elmélettel, hogy a népi demokrácia nem munkáshatalom, nem proletárdiktatúra, hanem a kapitalizmus egyik válfaja, amelynek gazdaságában az államkapitalista szektor az uralkodó. Ugyancsak 1948-ban ő helyezkedett arra az álláspontra, hogy a mezőgazdaságban (a kulák-kapitalista gazdaság kivételével) *a nem szövetkezeti szektor* is a szocializmus felé halad.* De a döntő az volt, hogy Nagy Imre az 1953 júniusi központi vezetőségi határozat után olyan irányt képviselt, amely e határozatoktól jobbra tért el, a városi és falusi burzsoá elemeket bátorította, szocialistaellenes és nacionalista nézeteket táplált. Ezért őt tekintették vezérüknek az ingadozó és jobboldali elemek, körülötte kristályosodott ki a jobboldali csoportosulás.

Nagy Imre és az új csoportosulás jobboldali nézeteit le lehetett volna leplezni, ha Rákosi Mátyás és az egész pártvezetés szilárdan marxista—leninista vonalon haladt és a júniusi határozatok végrehajtásáért harcolt volna. Ez azonban nem így volt. Rákosi és a pártvezetés egy része nemcsak az 1953-as júniusi határozatok helyes alapelveinek jobboldali eltorzítása ellen harcolt, hanem ezeknek az alapelveknek az érvényesülését is gátolta. Nagy Imre a szocialista iparosítás, a mezőgazdaság szocialista átalakulásának kérdésében és más kérdésekben jobboldali opportunista álláspontot képviselt, Rákosi viszont igyekezett a pártot a régi szektás hibák és a dogmatizmus vonalára visszavezetni. Ez megkönnyítette a Nagy Imre-csoport helyzetét. A párttagság és a pártonkívüli dolgozók tömegei szemé-

---

ellenezte a földbirtokok azonnali felosztását, s úgy vélte, hogy a földreform végrehajtásához legalább két évre van szükség.

* Idézi Farkas Mihály a Társadalmi Szemle 1953 decemberi számában.

ben Nagy Imre úgy tűnhetett fel, mint a népszerű júniusi határozatok igaz harcosa.

Nagy Imre maga is arra törekedett, hogy a Központi Vezetőség 1953 júniusi határozatait az ő művének tekintsék, s elhallgatta, hogy milyen szerepe volt abban az egész pártvezetésnek, továbbá az SZKP tanácsainak. Nagy Imrének ez a magatartása is mutatja, hogy hiúságában és önhittségében egyéni céljait és érdekeit a párt és a nép érdekei fölé helyezte. Amikor Nagy Imre a júniusi határozatokat saját művének tüntette fel, ezzel már megkezdte a párttól elkülönülő, vele szemben álló tevékenységét, s megalapozta pártellenes, frakciós működését.

A Központi Vezetőség júniusi ülése után a párttagság azt várta, hogy gyors ütemben ki is javítják a párt politikai és gyakorlati munkájának fő hibáit. Ehelyett áldatlan huzavona kezdődött, s a párttagságnak a vezetés iránti bizalmát ez még inkább megingatta, mint a korábban elkövetett hibák. A párttagok mind nagyobb része jutott arra a meggyőződésre, hogy a régi vezetés nem képes gyökeresen szakítani a hibás módszerekkel és elgondolásokkal. Ez különösen kitűnt 1955 elején, amikor a pártvezetés — hosszas ingadozás után — végre határozottan fellépett Nagy Imre és csoportja jobboldali nézetei ellen, s lehetőség nyílott a jobboldali veszély visszaverésére, Nagy Imre és csoportja teljes elszigetelésére. Ehhez arra lett volna szükség, hogy Rákosi és az egész pártvezetés végre határozottan felszámolja a régi hibákat, kiküszöbölje azokat a bajokat, amelyek meglazították a párt tömegkapcsolatait. Arra volt szükség, hogy a jobboldali jelenségek elleni harc mellett a baloldali szektás hibák ellen is határozott harc folyjék. Ez a pártvezetés mellé állította volna azokat a szocializmushoz hű tömegeket, amelyeket éppen ezek a hibák kapcsoltak Nagy Imréhez.

A pártvezetés 1955 márciusa után lényegében beérte azzal, hogy szervezeti rendszabályokat hozott Nagy Imre és akkori fő segítőtársa, Farkas Mihály ellen, majd később néhány „Nagy Imre-párti" újságíró és író ellen. *Eszmei harc alig folyt a jobboldallal szemben, és még kevésbé a baloldali nézetek ellen.* Mindez a kezére játszott a

jobboldali csoportnak, de különösen az a módszer, hogy jobboldalinak bélyegezték a pártvezetés hibáinak bírálóit is. A bírálat visszautasításának, elfojtásának ez a gyakori módszere a jobboldal hálójába lökte a párttagság és a pártonkívüli dolgozók egy részét, s bizonyos nimbuszt adott a „jobboldali" jelzőnek. A pártvezetés e hibája egyik oka volt annak, hogy elmosódtak a határok a párt politikájának és munkamódszereinek megjavításáért harcoló becsületes kommunisták és a Nagy Imre-csoport között, amelynek a párt hibái csak ürügyül szolgáltak arra, hogy antimarxista, jobboldali, sőt revizionista eszméket terjesszen, s a pártot dezorganizálja. Az akkori pártvezetés valósággal szállította ezzel a káderekét Nagy Imrének és csoportjának.

A Nagy Imre-csoport 1956 első felében rendkívüli erővel fokozta aktivitását. Ez a fokozott aktivitás egybeesett az imperializmusnak a kommunista mozgalom elleni nemzetközi méretű támadásával. Az imperialisták — mint emlékezetes — a Szovjetunió Kommunista Pártja XX. kongresszusa után hatalmas erőfeszítéseket tettek, hogy aláássák a szocialista tábor egységét, eltántorítsák a Szovjetuniótól a többi szocialista országot, bizalmatlanná tegyék iránta és gyengítsék a kommunista pártokat. Ekkor kezdte az imperializmus propagandája nagy erővel a „sztálinizmus" elleni kampányt, megkísérelve, hogy a „sztálinizmus" elleni harc hazug jelszavával megbontsa a kommunista pártok egységét.

A „sztálinizmus" elleni harc a hivatalos imperialista propagandának (Szabad Európa Rádió stb.) és a munkásmozgalomban fellépő revizionista irányzatnak egyaránt a fő jelszava lett, ködfüggöny, amelynek homályából támadták a szocializmus alapvető tanításait, s felállították új vagy felújított revizionista tételeiket. Kihasználták azt a helyzetet, hogy a kommunista pártok az új módszerek, új utak kutatásának, a hibás és elavult módszerek leküzdésének periódusában vannak. A revizionisták úgy tüntették fel magukat, mint akik a legrátermettebbek és leghatározottabbak ennek az újnak a keresésében, a XX. kongresszus iránymutatásának követésében. De a revizionizmus nem újat adott, hanem *a burzsoázia választ közvetí-*

tette a nehézségeikkel küzdő kommunista pártok kérdéseire. Ez a válasz — bármennyire is burkolták — a valóságban így hangzott: El a proletárdiktatúra lenini útjától, el a szocializmustól!

Kétségtelen, hogy a Nagy Imre—Losonczy-csoport objektíve „a sztálinizmus elleni harc" zászlaja alatt, a kommunista pártok egységét támadó imperialista taktikának a szolgálatába állt. Ezt elősegítette a pártvezetés húzódozása attól (és ebben különösen nagy szerepe volt Rákosi Mátyás ellenállásának), hogy a XX. kongresszus elvi megállapításait mélyen elemezze és a hazai viszonyokra helyesen alkalmazza. Nagy Imre és csoportja magát tüntette fel a XX. kongresszus politikája igaz képviselőjének — holott ebben az időben már kidolgozott revizionista, szovjetellenes platformja volt.*

A JOBBOLDALI CSOPORTOSULÁS MÓDSZEREI

Mi volt a Nagy Imre—Losonczy-csoport platformja? Ennek meghatározása nem volt egyszerű. Megnehezítette, hogy általában nem lépett fel nyíltan színt vallva. Szinte valamennyi fellépését a ködös fogalmazások, kétértelműségek jellemzik. A csoport főleg azt hangsúlyozta, mit *nem akar*, de nyílt programot nem adott. Főleg arról beszélt, mit csinált *rosszul* a pártvezetés, de arról nem, vagy csak homályosan, hogy mit és hogyan kellene csinálni. Ilyenformán a jobboldali csoport fellépésének egyik jellegzetes vonása a *tagadás* volt, annak tagadása, elítélése, ami folyik. Ellenzéki hangulatot terjesztett, de nem szabta meg az ellenzékiség kereteit, világos irányát. Így igyekezett bizalmat kelteni maga iránt rendkívül különböző politikai rétegekben: becsületes, de a pártvezetés hibáit felismerő kommunistákban és a népi demokráciával szemben ellenséges rétegekben egyaránt. Ezzel a taktikával igyekezett a Nagy Imre körül csoportosuló jobboldal egy visszájára fordított „népfrontot" teremteni, amelyben együtt vannak a helyes utat kereső kommunisták és a szocialista rendszer tudatos ellenségei. Nagy Imréék ügyeltek arra,

* A revizionista, szovjetellenes platformot Nagy Imre úgynevezett emlékiratában dolgozta ki, amely ebben az időben a párt előtt nem volt ismeretes.

hogy a Rákosi-féle vezetés hibáinak állandó éles bírálata együtt tartsa és növelje ezt a tábort, s egyúttal elhomályosítsa kommunista követői előtt a csoport igazi, revizionista, ellenforradalmi céljait.

Vegyük elő például Háy Gyulának, a jobboldali csoport egyik ismert alakjának vezércikkét, amelyet az írók 1956 szeptemberi közgyűlése elé írt. Háy ebben a következőket írja:

„... az írónak is, mint bárki másnak, minden korlátozás nélkül szabad legyen megmondani az igazságot: kritizálni akárkit és akármit; szomorkodni; szerelmesnek lenni; a halálra gondolni; nem mérlegelni, hogy egyensúlyban van-e művében a fény és az árnyék; hinni isten mindenhatóságában; istent tagadni; kételkedni bizonyos tervszámok helyességében; nem marxista módon gondolkodni; marxista módon gondolkodni akkor is, ha az így születő gondolat még nem szerepelt a kötelező erővel megállapított igazságok közt; alacsonynak találni olyan emberek életszínvonalát is, akik fizetésének emelése még nincs tervbe véve; igazságtalannak találni, amit hivatalosan még igazságosnak mondanak; nem szeretni egyes vezetőket; dilemmákból olyan becsületes kiutat ajánlani, amelyet politikai és gazdasági vezetőink irreálisnak tartanak (még akkor is, ha utóbb kiderül, hogy az írói elképzelés valóban irreális volt); a bajokat ábrázolni, anélkül, hogy a megoldás receptjét mellékelnénk; csúfnak találni a műemléknek nyilvánított New York-palotát, tekintet nélkül arra, hogy már ráköltötték a milliókat; észrevenni, hogy pusztul a város, mert nincs pénz a házak tatarozására; elítélni némely vezető ember életmódját, beszédmodorát, munkastílusát; az emberiességért síkraszállni ott is, ahol kevésbé érzékeny lelkek nem vesznek észre embertelenséget; szeretni Sztálinvárost; nem szeretni Sztálinvárost; szokatlan írói stílust alkalmazni; szembehelyezkedni az arisztoteleszi dramaturgiával; ragaszkodni az arisztoteleszi dramaturgiához; rossznak találni írásokat, amelyeket tekintélyes emberek példamutatóknak ítéltek és viszont; szóhoz juttatni bizonyos irodalmi ítéleteket; fütyülni bizonyos irodalmi ítéletekre stb. stb. stb."*

* Irodalmi Újság, 1956 szeptember 8.

Ezek a sorok eléggé jellemzőek a Nagy Imre-csoportra tartalmilag is, stílusában is. Nemcsak a „ma minden rosszat" hirdeti ez az írás, de stílusának bizonyos kétértelműségével a rendszert is tagadja. A szavak tetszetősek, úgy tűnnek, mintha valóban az igazság, az emberi szabadság nevében hangzanának el. De éppen azzal, hogy Háy bizonyos dolgokat csak félig mond ki, hogy a sorok közt helyet hagy a befejezetlen gondolatok olyan befejezésére, amilyent leírni, kinyomtatni nem akar — éppen ezzel kap az írás különösen éles támadó jelleget. Ezek az írások nem a szabad vita termékei, mert nem kifejtett eszméket, elveket tartalmaznak, hanem kitérnek a nyílt vita elől. Ha Háy Gyula leírta volna, hogy ebben az országban semmi szabadság nincs, minden rossz, akkor sokan felháborodva szálltak volna vitába ezzel. Megírták volna, mennyivel jobb az életük, mint a múltban, bebizonyították volna, hogy Háy rágalmaz, valótlant állít. Háy nem írta ezt meg nyíltan és kereken. De sorainak mégis ez az értelme. Persze — gondolja az olvasó —, miért ne legyen bárkinek joga csúfnak tartani a műemléknek nyilvánított New York-palotát? De az írás igazi mondanivalója az a valótlanság, hogy nálunk még annyi szabadsága, joga sincs az embernek, hogy csúfnak tartsa ezt a palotát.

Sokat lehetne még mondani erről az egy írásról is, de talán ennyi is illusztrálja, mi volt az, ami a Nagy Imre-csoportra, s különösen újságíróinak és íróinak írásaira általában jellemző volt: az a mód, ahogyan (az idézett cikkben is) gúnyosan és teljes egyoldalúsággal beszélnek a párt- és az államvezetés tényleges és konstruált hibáiról. Nagy Imréék negativizmusa, destruktív, programtalan ellenzékisége ütközik ki ebből az írásból. Az írás — mint általában a Nagy Imre-csoporthoz tartozó írók és újságírók írásai — a sorok között arról próbálja meggyőzni az olvasót, hogy a rendszer rossz, embertelen, korlátolt, tehát nincs létjogosultsága.

Ez a destrukció sokkal kifejlettebb és félreismerhetetlenebb formában található meg Tardos Tibornak „A tengervíz sós" című írásában.

„... ez a kiváló és kifogyhatatlan lengyel, ez az Adam Wazyk* írja egy helyütt költeményében:

Az álmodozó Fourier bájosan megjósolta, hogy a tengerekben limonádé lesz. És vajon nem így van? Isszák a tengervizet, kiáltoznak: limonádé! Lopva mennek haza hányni, hányni.

Elgondoltam részleteiben, mi történhet ennek a tengernek a partján. A kiabálók hazaszaladnak hányni, rendben van; de akik ott maradtak, azokkal mi történik? Alighanem csapatostól, gyermekestől, anyástól belegázolnak a vízbe. Két kezük teli csöbrökkel, poharakkal, kannákkal. Nagy zajt csapnak és jókedvűen illetlenkednek; mert nép ez, és a nép örvend a rég jósolt s a végre limonádévá vált tengernek. S akkor egyszerre kiáltás harsan fel valahonnan és káromkodás: »Hogy a nyavalya enné meg, de hiszen ez...!« Mások is megkóstolják azonnal. Kétségkívül: sós. Sós. Igazi tengervíz. Egymásra néznek. Már-már felzúg a csalódott moraj, hogy: »Megőrültek? Felnőtt emberekkel akarják elhitetni, hogy a tengervíz nem sós, hanem édes és citromos?« — amikor közéjük cikáznak a hangszórós motorcsónakok és hangszórójuk fáradhatatlanul ismétli:

— Töltsük meg edényeinket szaporán az üdítő itallá vált tengerből és adjuk át helyünket másoknak! Századunk vívmányából, a limonádéból mindenki joggal szeretne részesülni. Töltsük meg edényeinket limonádéval és adjuk át helyünket! Legyünk fegyelmezettek!

A családok fáradtan legyintenek; titokban kiöntik a félig már megtöltött kannák tartalmát és csendben kilábolnak a partra. Nem tudnak mit mondani. Némán átadják mind a helyüket, és hazaviszik, otthon meglötyögtetik a kannát. Kis sósvíz tapadt a peremére, néhány tengeri moszat, más semmi. Fásultan néznek egymásra. A kannát kimossák és kútvizet isznak, mint eddig. De jókedvük

---

* Adam Wazyk a Legyel Egyesült Munkáspárttal szembeforduló és Gomulkát támadó lengyel írók csoportjának ismert tagja. A „Költemény felnőtteknek" című versét, melyet Tardos idéz, magyar fordításban a Szabad Európa Rádió népszerűsítette.

nincsen. A mólóról idehallatszik még, elmosódottan, a hangszórók recsegése: »Limonádé a tengerben, limonádé, limonádé!«"*

Ez — Tardos szerint — a magyar népi demokrácia képe. Az élet elkeserítő, eredményei nincsenek, csak a propagandában, de az annál hangosabb, annál hazugabb. S az emberek fásultak, tehetetlenek. Olyan kép ez, amilyet a nyugati imperialista propaganda sem mert Magyarországról adni, hiszen még az is elismert eredményeket, haladást, attól félve, hogy egyébként hatástalan marad. Tardosnak nincsenek ilyen aggályai és gátlásai. Cikke, melyben azt írja, hogy a teljes emberi igazságot keresi — letagad minden jót, minden eredményt. Az igazságkeresés jelszava itt nála ugyanolyan hazug, mint egész cikke. Az igazi „program" itt: a népi demokratikus rendszer gyűlölete. S a cikk stílusa, a képekben való írás itt is azt célozza, hogy elkerülje a vitát, megfoghatatlanná és cáfolhatatlanná tegye a valótlanságokat. De ez a stílus a szenvedélyek felkorbácsolására is sokkal alkalmasabb, mint a világos, félreérthetetlen beszéd.

Ez a negativizmus jellemezte — főleg 1956 nyarától — szinte az egész sajtót, amely ekkor jelentős részben már Nagy Imre híveinek kezében volt. Mint valami sajátos ragály, úgy terjedt el az írók és újságírók közt az a nézet, hogy az ország életének derűs oldalait és eredményeit mutató írás csak „sematikus", érdektelen lehet, s az a bátor, igaz és érdekes írás, amely csak hibákról, bajokról, igazságtalanságokról ír. A magyar sajtó hasábjairól, a magyar rádió adásaiból kivesztek a nép nagyszerű alkotásait, eredményeit bemutató írások.

A bíráló, a hibákat tárgyaló írások zöme persze nem volt olyan vakon gyűlölködő, mint Tardos idézett cikke. Sok igazságot is feltártak ezekben a cikkekben. De az összkép nem az igazság, hanem annak durva eltorzítása volt. A hibák egyoldalú ábrázolása — ami a Nagy-csoport taktikájának egyik alapvonása volt — a politikailag iskolázatlan tömegekben azt a benyomást keltette, hogy az ország nem fejlődik, hanem visszaesik; a szocialista rendszer veti vissza.

---

* Irodalmi Újság, 1956 június 16.

A népi demokrácia eredményeinek teljes tagadása, a párttal és a rendszerrel szembeni destruktív állásfoglalás nemcsak taktika volt. *Ez volt a legkonkrétabb, legkézzelfoghatóbb megnyilvánulási formája a Nagy—Losonczy-csoport revizionizmusának, a proletárdiktatúrát, a szocialista rendszert elvető álláspontjának.* Igaz, szavakban a szocializmus mellett foglaltak állást — október végéig. Szavakban mellette, a gyakorlatban azonban ellene, mert ez a teljes negativizmus, az eredmények letagadása — szocialistaellenes állásfoglalás volt, olyan propaganda, amely a kapitalizmus visszaállítása irányában hatott.

S nemcsak szocialistaellenes propaganda erejével bírt ez, de szocialistaellenes meggyőződésről is tanúskodik. Az a szenvedélyesség és megszállottság, ahogyan a hibákat állandóan „premier planba" helyezték, azt is jelzi, hogy *ezek az emberek azonosítják a népi demokratikus rendszerrel annak hibáit, harcukat már nem a magyar népi demokratikus rendszer hibái, hanem a népi demokrácia ellen vívják; kialakult bennük az a meggyőződés, hogy a „másik" rendszer, a burzsoá demokratikus rendszer „mégis jobb".*

Ezeknek a Tardos-féle írásoknak az ismeretében különösen világossá válik, milyen komolytalan az az állítás, hogy Nagy Imre csoportjának tagjai, akik októberben az ellenforradalom mellett színt vallottak, október előtt még jó kommunisták voltak, s csak az októberi „megrázkódtatás" sodorta őket máról holnapra a burzsoázia táborába. Nem, sokkal korábban, s nem egyik napról a másikra kerültek szembe a szocializmus eszméjével!

A Nagy Imre—Losonczy-csoport megítélését szinte mindvégig megnehezítette az egészséges és egészségtelen elemek keveredése. De talán éppen ebben, a népi demokrácia és a pártvezetés bírálatában volt a legzavaróbb ez az összekeveredés. Hiszen Nagy Imréék egyben vagy másban gyakran foglaltak el helyes álláspontot. S minthogy a párttagok és pártonkívüli szimpatizánsok tömegei szinte szomjazva keresték a párt súlyos problémáinak megoldását — Nagy Imréék kritikus fellépéseinek érthetően nagy visszhangjuk volt, s

nem mindig, sőt többnyire nem ismerték fel, hogy ezek a fellépések egyáltalán nem a kivezető utat jelzik.

Ha ma vizsgáljuk azt a módot, ahogyan a Nagy Imre—Losonczy-csoport 1956 tavaszán és nyarán bírálta a népi demokratikus rendszer hibáit, nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a bírálók mivé fejlődtek 1956 októberében. Akik néhány hónappal előbb még a szocializmus építését gátló visszásságok elleni harc lobogóját lengették, sőt a legigazabb leninistáknak nevezték magukat, azok közül sokan októberben már nyíltan az ellenforradalom eszmei platformján álltak. Ekkor már 12 éves rabságról, önkényuralomról beszéltek, népellenesnek nevezték a népi demokratikus rendszert és szabadnak a kapitalista világot — egyszóval: a jobboldali frakció gubójából kibújt az ellenforradalom hernyója.*

Ezért, ha most visszapergetjük az eseményeket, nem lehet a kezdeti jelenségeket olyan ártatlannak ítélni, mint amilyennek akkoriban oly sokan látták. Nem hatalmas szakadékok vannak a Nagy Imre-csoport októberi nyílt ellenforradalmi álláspontja és korábbi fellépései közt, hanem csupán lépcsőfokok, s a köztük levő eltérés nemritkán csak taktikai jellegű. Már korábban is rajta volt az ellen-

* Jellemző példa erre a következő: Az Írószövetség 1956 szeptemberi közgyűlésén Komjáti István élesen bírálta a gyermeknevelés hibáit, s megemlítette, hogy „a felszabadulás után több mint 10 évvel csupán három gyermeklap szolgálja a milliós gyermektábor igényeit, szemben például az 1938-as esztendő 40 gyermeklapjával". Komjáti a gyermekirodalom haladó hagyományainak ápolására javasolta „a régi, népszerű »Én Újságom« feltámasztását" az Írószövetség lapjaként. Valóban nehéz lett volna Komjáti felszólalását a szavak és érvek alapján reakciósnak bélyegezni. De november legelején, az ellenforradalom napjaiban megjelent az „Én Újságom" első (és utolsó) száma, Komjáti szerkesztésében. A szeptemberi közgyűlésen Komjáti azzal sürgette ezt a lapot, hogy „nem tartható fenn tovább az az áldatlan helyzet, hogy gyermekeinket továbbra is megfosszuk a demokratikus nevelés, ízlésre, művészi igényességre, erkölcsre való nevelés ezen alapvető tényezőjétől". A másfél hónappal később megjelenő „Én Újságom" minden frása, kivétel nélkül, a gyermekeknek a fegyveres harcokban, az ellenforradalomban való részvételét dicsőítette. Ez lett a „demokratikus nevelésből", a „művészi igényességből", ez lett a „gyermekirodalom haladó hagyományaiból"!...

forradalmi agitáció jegye legtöbb fellépésükön, akkor is, ha bírálatuk egyúttal sok igazat is tartalmazott. A részigazságoktól nem lettek igazak ezek a fellépések. Ellenkezőleg: éppen a látszatigazságok vagy részigazságok tették hatékonyabbá az ezekkel összevegyített hazugságokat. A pártellenes, az antiszocialista demagógia és tömegbecsapás fő vonása volt az igazságok és hazugságok összekeverése, az igazság és becsület zászlajának lobogtatása igazságtalan, rossz célok érdekében.

Mi tette pártellenessé és ellenforradalmi jellegűvé ezeket a fellépéseket? Az, hogy egyben-másban „elcsúsztak", túl élesek vagy igazságtalanok voltak? Nem. Aki szól, tévedhet is. A tévedés azonban csak addig tévedés, amíg jellemző vonássá nem válik. A Nagy Imre-csoport fellépéseinek pedig jellemző vonásává vált az eredmények elhallgatása és tagadása. Ha csokorba foglalta valaki ezeket a fellépéseket és megkérdezte: hasznosak-e ezek, erősítik-e a szocializmus pozícióit, utat mutatnak-e kommunistáknak — úgy a válasz csak tagadó lehetett. Ezek a fellépések ártalmasak, a szocializmustól való elfordulás termékei voltak.

Egészséges viszonyok közt nem lehetett volna a Nagy Imre-csoport fellépéseinek oly romboló hatásuk — mint amilyen volt. De az egészséges viszonyok feltételezik, hogy a párt újra és újra megütközik ezekkel a fellépésekkel, s a közvélemény előtt legyőzi őket. Nálunk ezek az alapvető feltételek hiányoztak. A pártvezetésnek 1956 júliusáig nem volt megfelelő elképzelése, megfelelő terve politikájának megjavítására. A régi vezetés viszolygott az addigi politika komoly, marxista elemzésétől — s nem tudott hatásosan szembeszállni a sajtóban, a rádióban és értelmiségi fórumokon folyó jobboldali támadásokkal. *Nem harcolhatott eredményesen a jobboldali nézetek ellen, ha maga sem szabadult meg a baloldali szektás hibáktól, ha nem ragadta el Nagy Imrééktől a „baloldaliság" elleni harc zászlaját. Ezt pedig nem ragadta kezébe, hanem átengedte a jobboldalnak, s engedte, hogy a „baloldal" és a kommunisták elleni harc egyazon zászló alatt folyjék; hogy a „baloldaliság" elleni harc örve alatt a marxizmus—leninizmust támadják.*

De volt egy másik, alapvető oka is annak, hogy oly mély volt a Nagy Imre-csoport fellépéseinek romboló hatása.

Ez az volt, hogy a közvélemény formálásának fő eszközei a párt kezéből fokról fokra átcsúsztak a Nagy Imre-csoport kezébe. A sajtó, az irodalom, a könyvkiadás posztjainak jelentős részét ez a csoport töltötte be, s ezt a monopolhelyzetét nagyon határozottan érvényesítette. A vita szabadsága, amelyért a Nagy—Losonczy-csoport annyi hévvel szállott síkra, lényegében csak a párt politikájával szemben vitatkozók szabadsága lett. Ez a helyzet a magyarázata annak, hogy a nyugati reakciós körökben is elismerést keltett az a mód, ahogy a sajtó a magyar néphatalom államáról írt. A „Die Welt" című nyugat-németországi lap 1956 október közepén az „újságírók és lapszerkesztők hadjáratáról" ír. „A lapok — írja — a múlt hibáinak *gúnyos hangú* feltárásával gyengítik a magyarországi sztálinisták létét... A közvélemény egész gyűlöletét a kommunista felső tízezer ellen irányítják." A Szabad Európa Rádió szeptember végén így nyilatkozik: „Dehogy is kell titkos jelentés, rejtjeles beszámoló. Elég az, amit nap mint nap a kommunista újságokban olvasunk és a vörös rádióban hallunk, hogy megtudjuk: a rendszer katasztrófába vezetett." Az Írószövetség hangadó köreinek politikai szerepléséről így dicsérték meg Angliában: „Múlt évben egy pár vers kivételével a magyar írók nem alkottak nagy irodalmat: de egy hatalmas forradalmat hoztak létre... A magyar írók tevékenysége az elmúlt években inkább a történészek, mint az irodalomtörténészek ügye..."* 1957 elején az Amerika Hangja egyik adásában Enczi Endre és Aczél Tamás beszélt arról, hogy az ellenforradalom előkészítésében milyen nagy szerepet játszott az „Irodalmi Újság" meg a „Béke és Szabadság". De ezt az imperialista propaganda által szentesített dicséretet ki lehet terjeszteni a sajtó legnagyobb részére.

Meg kell említeni itt azt is, hogy a Nagy Imre—Losonczy-csoport fellépését 1956-ban rendkívül nagy türelmetlenség, az ellenvélemények erőszakos elhallgattatása jellemezte. A vitában nem kevésbé

* The Times Literary Supplement, 1957 augusztus 16.

használták a gyanúsítgatás, a rágalmazás, a fenyegetés hangját, mint a személyi kultusz virágzása idején ennek fő képviselői. Az érveket az ökölrázás szorította ki.

Togliatti az „Irodalmi Újság"-ról szóló tanulmányában megemlíti, milyen vak türelmetlenséggel támadják Gergely Sándort, aki fel meri vetni, hogy mikor Háy Gyula „gyökeres változást" követel, az olvasó burzsoá restaurációra gondolhat. Gergely támadói kihasználják az író cikkének hibáit, türelmetlen hangját. De bőven kijut a támadásból az Ifjúsági Könyvkiadó két munkatársának is, akik egyáltalán nem türelmetlen hangon vetik fel: „Háy elvtárs akarva-akaratlanul tápot ad annak a felfogásnak, amely szerint mi nem hibákat követtünk el egy helyes út megvalósítása közben, hanem lényegében minden vagy majdnem minden, ami nálunk a szocializmus építése során történt, hibás és elvetendő." Az 1956-os „játékszabályok" nem tűrik, hogy valaki büntetlenül vitatkozzék egy Háy Gyulával és felvesse — később beigazolódott — aggodalmait. A „Művelt Nép" egyik számában Pongrácz Zsuzsa „Belemagyarázgatunk, belemagyarázgatunk?" című írásában rögtön az elmúlt évek súlyos törvénytelenségeinek elkövetőivel hasonlítja össze Háy Gyula két bírálóját: „Olyan gondolatokat valakinek a szájába adni, amelyeket az illető se nem gondolt, se nem mondott... Ezzel a módszerrel az elmúlt években embereket tettek tönkre, becsületeseket becstelenekké, kommunistákat ellenforradalmárokká kiáltottak ki..."*

Hasonló hangon lép fel az Írószövetség közgyűlése a „Délmagyarország" ellen, amely egyik cikkében ezeket írja: „A XX. kongresszus óta sokkal inkább, de azelőtt is adva volt íróink számára elegendő »alkotói szabadság«. A sajnálatos események és szomorú tények egész sora igazolja, hogy mennyien visszaéltek íróink közül a kapott és meg nem érdemelt »szabadság« lehetőségével."

Ezzel a cikkel lehetett volna vitatkozni, több állítását helyesbíteni.

---

* Művelt Nép, 1956 május 27.

De ehelyett az Írószövetségben így beszéltek a cikkről: „Ilyen aljas hang", „íróellenség" (!), „vonja a párt szigorúan felelősségre."*

Joggal írta Palmiro Togliatti a tárgyilagosságot és vitakészséget teljesen nélkülöző magatartás láttán:

„Mindez megütközést kelt és meglep, annál is inkább, mivel olyan írók teszik, akiket Európa-szerte a vitatkozás szabadságának bajnokaiként emlegetnek, itt ellenben úgy tűnnek fel, mintha fogalmuk sem volna arról, hogyan kell nyugodt, tárgyilagos hangon vitatkozni. Ha végig figyelemmel kísérte az ember ezt a kíméletlen, durva hangú polémiát, mindjárt jobban megérti, hogy a hírhedt Petőfi-körben mennyire nem volt meg a szólásszabadság az ellenfeleknek, vagyis azoknak, akik nem értettek egyet a pártvezetők elleni lázító hadjáratot irányító csoporttal."**

Ez a sajátos terror és erőszak, amely a Nagy—Losonczy-csoport tagjainak és követőinek fellépését jellemezte, arról is tanúskodik, — amire már Togliatti céloz —, hogy a szavak és a tettek között nem csekély szakadék tátongott Nagy Imrééknél sem. Azokat a politikai és erkölcsi normákat, amelyeket Nagy Imre csoportja zászlajára tűzött, s amelyek bizony sokakat vonzottak — maguk Nagy Imréék nem akarták követni. A „tiszta demokrácia" és a „teljes szabadság" bajnokai tétovázás nélkül nyúltak az erőszak, megfélemlítés és rágalmazás eszközeihez.

Jóllehet a Nagy—Losonczy-csoport nem lépett kialakult programmal a nyilvánosság elé, s inkább azt lehetett megtudni, mit nem akar, mintsem azt, hogy mit akar — fellépéseiből mégis körvonalazható állásfoglalásának a lényege. Ezt a következő pontokban lehetne összefoglalni:

1. A pártról szóló lenini tanítások elvetése.

2. Állásfoglalás a szocialista tábor egysége ellen, a szocializmus magyar útjának propagálása címén szovjetellenes, nacionalista nézetek

* A Magyar Írók Szövetsége 1956 szeptember 17-i közgyűlésének jegyzőkönyve. PI Archivum. Írószövetség MDP szervezetének irattára.

** Nemzetközi Szemle, 1957 május.

terjesztése. Törekvés a magyar—szovjet kapcsolatok lazítására, azzal a céllal, hogy ennek „belpolitikai vetülete" legyen: Magyarország elvesse a szocializmus építésének alapvető tapasztalatait.

3. A marxi—lenini államelméletnek, a proletárdiktatúráról szóló elméletnek az elvetése.

A NAGY—LOSONCZY-FÉLE POLITIKA PÁRTBOMLASZTÓ JELLEGE

Az 1956-os év politikai vitáiban sokszor volt szó arról, hogy Nagy Imréék a párt belügyeinek megvitatását kivitték az utcára, a párt belügyeiről pártonkívüli fórumokon nyitottak vitát. A válasz erre az volt, hogy nem ők tehetnek erről: a vita azért tolódott pártonkívüli fórumok elé, mert a pártban nem engedtek vitát, elnyomták azt. Valami igazság kétségkívül volt ebben. De az is kétségtelen, hogy Nagy Imréék tudatosan és tervszerűen vitték a vitás kérdéseket pártonkívüli fórumok elé, mert ezeken a fórumokon szilárdabb talajt éreztek a lábuk alatt, itt akarták növelni bázisukat, itt kedvezőbb visszhangra találtak nézeteik. Mert nem akármilyen pártonkívüli fórumokról volt szó, hanem *értelmiségi és kispolgári* rétegek fórumairól. Olyan fórumokról, amelyek alkalmasak voltak arra, hogy csoportosítsák az elégedetlen elemeket. Olyanokról, amelyekben Nagy Imréék revizionista nézetei kevesebb ellenállással találkoztak, s több helyesléssel és egyetértéssel. Ilyen fórum volt a Petőfi-kör, amelyről vezetősége 1956 július 9-én megállapította, hogy „a Petőfi-köri sajtóvitán ott voltak azok a volt egyetemisták, akik annak idején a Pfeiffer- és Sulyok-pártokat szervezték, a volt reakciós ifjúsági szervezetek, az Actio Catholica vezetői, hangadói".*

Tulajdonképpen arról lehetne beszélni, hogy Nagy Imrééknek kettős taktikai vonaluk volt. Az egyik: a pártban érvényesíteni nézeteiket, meghódítani a párt fontos pozícióit. Emellett már kezdetben is voltak olyan törekvések, hogy Nagy Imre a népfrontban,

* A DISZ Petőfi-kör vezetőségének határozata. PI Archivum. KV irattár. Inf. 1956—157.

annak pártonkívüli elemeinél építsen ki tömegbázist a pártvezetéssel szemben, s a pártot háttérbe szorítsa. Az MDP III. kongresszusa előtt készített tézistervezetében Nagy Imre kifejtette, hogy „az osztályharcnak főképpen állami eszközökkel kell folyni, és a széles néptömegek vezetését állami eszközökkel kell megvalósítani". A tézistervezet szerint „a Függetlenségi Frontnak a népi demokrácia legátfogóbb politikai erejévé kell lenni."* Mivel azonban a párt visszaverte azokat a kísérleteket, amelyek a párt háttérbeszorítását, vezető szerepének korlátozását célozták, ezért Nagy Imréék fő törekvése ismét a pártnak, mint az ország vezető erejének meghódítására irányult.

Később, 1955—1956-ban dolgozták ki másik taktikai vonalukat: ekkor a párt fontos pozícióinak meghódításához a fő támaszt a pártonkívüli fórumokban kezdték keresni. Ebben szerepet játszott az is, hogy Nagy Imréék bizalmatlansággal néztek a párt aktivistáira, hajlamosak voltak arra, hogy valamennyiüket szektásnak, dogmatikusnak tekintsék, mert részükről tapasztalták a legnagyobb ellenállást jobboldali törekvéseikkel és nézeteikkel szemben. Nagy Imre úgynevezett emlékiratában azt írja Rákosi 1953 júliusi beszédéről: Ez a beszéd *„kifejezésre juttatta, hogy a pártapparátus nem áll a kormányprogram mögött. A pártapparátus későbbi magatartása bizonyítja, hogy a jeladást megértették és ahhoz tartották magukat."* Ez a megjegyzés is azt mutatja, hogy Nagy Imréék az egész pártapparátussal, a pártfunkcionáriusok összességével szemben bizalmatlanok voltak, s úgy látták, hogy a pártapparátusban végzett teljes őrségváltás nélkül nem fogják tudni érvényesíteni politikai nézeteiket. De mindvégig igyekeztek a pártfunkcionáriusok, a pártaktivisták közül is megnyerni vagy legalább megtéveszteni azt, akit csak lehetett, a többi ellen pedig vad hajszát indítottak.

1956 második felében mindinkább rátértek arra a módszerre, hogy a pártot pártonkívüli fórumokról, pártonkívüli rétegekre támasz-

* Nagy Imre tézistervezete az MDP III. kongresszusának „Az államigazgatás és a tanácsok feladatai" című napirendi pontjához. PI Archivum. KV irattár.

kodva támadták, igyekeztek ezeknek a rétegeknek nem kommunista nézeteit bevinni a pártba, züllleszteni a párt eszmei és szervezeti erejét. Hírhedt példája ennek az a cikk, amelyben az „Irodalmi Újság" — tehát egy pártonkívüli lap — indított rohamot a párt élcsapat-jellege ellen: Novobáczky Sándor „Különös emberek?" című írása.* A cikk így kezdődik:

„Valamikor, nem is olyan régen, sokan idéztünk egy sztálini mondást: »Mi, kommunisták, különös emberek vagyunk. Különös anyagból vagyunk mi gyúrva.«

Annyit idéztük, hogy sokan el is hittük. Nem is vettük észre, hogy miközben azt mondjuk: *különös* emberek, úgy értjük: *különb* emberek."

Ebből az „úgy értjük: különb emberek"-ből, saját „elméletéből" vezeti le Novobáczky azt a következtetést, hogy a különös emberek „sztálini tétele" kommunista gőghöz, a pártonkívüliek lenézéséhez, szektás elkülönüléshez, kiváltságok igényléséhez vezet.

„Mintha — folytatja Novobáczky — Pártonkívüli Pál nem lehetne jellemesebb, határozottabb, önállóbb Kommunista Károlynál, aki szintén nem tisztességtelen ember, de az említettek dolgában gyengébben áll. Pál nem kommunista, mert nem marxista, talán idealista, más a politikai meggyőződése, Károly viszont kommunista, ez a politikai meggyőződése, világnézete. Kommunista — de *nem több, nem különb* ember. Embernek, jellemnek esetleg Pál különb." Ez a cikk tipikus példája annak a gyakorlatnak, amely abból állt, hogy Sztálin ellen kiabáltak és a leninizmust értették alatta. Egy „sztálini mondást" vett Novobáczky is célba, hogy lelője a párt élcsapat-jellegéről szóló alapvető lenini tanítást. Közbevetőleg meg kell jegyezni, hogy ez a cikk arra is példa, hogy a dogmatizmus és betűrágás ellen állandóan kiabáló revizionisták milyen otrombán dogmatikus és betűrágó módszereket alkalmaztak. Hiszen Sztálin idézett emlékbeszéde nem hagy kétséget afelől, hogy mennyiben vannak a kommunisták „különös anyagból gyúrva". Sztálin ezt mondta:

* Irodalmi Újság, 1956 október 6.

„Nem mindenkinek adatott meg, hogy kiállja azokat a megpróbáltatásokat és viharokat, amelyek egy ilyen párt tagságával együtt járnak. A munkásosztály fiai, az ínség és a harc fiai, a mérhetetlen nélkülözések és hősi erőfeszítések fiai — ők azok elsősorban, akiknek egy ilyen párt tagjainak kell lenni."*

Ebből a nagyszerű lenini tanításból — hogy a párt tagjai elsősorban a munkások legyenek, akiket nélkülözések és küzdelmek kovácsoltak a kommunizmushoz — olvassa ki Novobáczky azt, hogy az ilyen kommunista hivatottnak érzi magát az általa lenézett tömegek feletti uralkodásra.

Ebben a Novobáczky-cikkben (s ne feledjük: az „Irodalmi Újság" vezércikkeként jelent ez meg) már a dogmák és szektás hibák hulladékdombjára vetik a lenini párt alapvető elvét, azt, hogy a pártnak nem lehet tagja mindenki, aki kommunista világnézetűnek vallja magát, hanem a párttag ezenkívül legyen tevékeny, harcos, áldozatkész is, munkájával és magatartásával is erősítse a párt élenjáró szerepét. Novobáczky „nem tud" arról, hogy a párttagság nem kiváltságokat, hanem kötelességeket jelent. „Nem tud" arról, hogy a párttagsági könyv nem egyszerű igazolvány arról, hogy tulajdonosa belépett a pártba, hanem kötelezvény: tulajdonosa vállalja, hogy szenvedélyes képviselője lesz a munkásosztály érdekeinek, a szocializmus eszméjének. „Nem tud" arról, hogy a párt nem holmi egylet, amelybe az lép be, akinek éppen eszébe jut, hanem a munkásosztály harci szervezete.

Persze, hogy voltak olyan hibák, amelyekről Novobáczky ír: párttagok elszakadása a pártonkívüliektől, „kommunista gőg", kiváltságok hajhászása. De jórészt éppen azért voltak olyan hibák, mert az MDP élcsapat-jellege elmosódott, sok oda nem való, karrierista és ingadozó férkőzött a pártba. S a Novobáczky-cikk nem ez ellen a hiba ellen lép fel, hanem annak növeléséért. Nem azért, hogy a párt lenini élcsapat-elméletét a gyakorlatban következetesen alkalmazzák, hanem azért, hogy elvessék ezt az elméletet, s teljesen elmosódjék

* *Sztálin* Művei. 6. köt. Szikra 1951. 51. old.

a határ kommunista párttag és nem párttag közt. Ez a cikk valóban mintapéldány: bemutatja, hogyan harcolt a Nagy—Losonczy-csoport a *hibák ürügyén a szocializmus ellen, a párt ellen.*

Jellemző az akkori helyzetre, hogy sem a „Szabad Nép", sem más lap nem lépett fel Novobáczky pártellenes cikkével szemben. Ez is mutatja, hogy a tájékoztatás, a közvélemény-formálás szerveiben ekkor már monopolisztikus helyzetük volt a revizionistáknak, Nagy Imréének.

Nehéz volna megállapítani, volt-e a revizionistáknak előre meghatározott tervük a párt támadására, bomlasztására. De akár volt, akár nem, idővel kialakult a pártellenes támadások összefüggő rendszere. A Novobáczky-cikk és a hasonló írások az ideológiai bomlasztás eszközei voltak. De a Nagy—Losonczy-csoport nem kevésbé volt tevékeny a párt szervezeti bomlasztásában sem. Az ideológiai és a szervezeti munka együttes célja az volt, hogy a párt fellazuljon, elveszítse forradalmi, munkás-jellegét, s elő legyen készítve arra, hogy a vezetést Nagy Imréék veszik át.

A Nagy—Losonczy-csoport behálózta a legfontosabb értelmiségi és sok más fontos pártszervezetet. Pártbontó tevékenységüket jelzi az az összhang és szervezettség, ahogyan jelszavaikat, követeléseiket különféle pártfórumokon egyidejűleg be-bedobták. 1956 nyarán a párt szervezettsége amúgy is sokat lazult a vezetés hibái és ingadozásai, valamint a jobboldali támadások következtében. Annál szembeötlőbb és veszélyesebb volt a Nagy—Losonczy-csoport szervezettsége.

A csoport tevékenységének pártellenes jellegét még növelte, hogy pártonkívüli, sőt közismerten szocialistaellenes erőkkel közös frontban igyekezett a párt ellen támadni. Erre vallanak Tardos Tibor szavai is a Petőfi-kör sajtóvitáján:

„A párt mi vagyunk, a mi egyre növekvő csoportunk. Mi, akik az eszményt tartjuk fel lobogónak és a humanizmus emberszerető elvét."*

Ez félreérthetetlen hadüzenet volt a pártnak, nyílt frakciós zászló-

* A Petőfi-kör sajtóvitájának jegyzőkönyve. PI Archivum. C—V—4.

bontás. Benne volt az egész Nagy Imre—Losonczy-féle platform: a pártot félre kell állítani, „mi" vagyunk a párt. És ez a „mi" — amelyet a sajtóvita nagyon sok részvevőjének tapsa fogadott — a párton belüli és a párton kívüli jobboldalt jelentette. A szónokló Tardostól a tapsoló sulyokistákig.

Lényegében hasonlóan lépett fel Déry Tibor is:

„Optimista vagyok abban is, hogy azért azok, akik ma gondolkodásunknak és politikai cselekvésünknek, egyszóval a szocialista demokráciának fő kerékkötői, igen rövid időn belül el fognak távozni a színpadról. De nem vagyok optimista abban, hogy a *mögöttük soron következő kisebb kerékkötőktől megszabadulunk-e . . .**

Pártellenes volt ez a fellépés azért is, mert egy pártonkívüli és részben pártellenes hallgatóság előtt tárgyalta a párt ügyeit, vezetők leváltásának kérdését. De ennél is lényegesebb volt Déry álláspontja: nem elég a hibákért felelős és kijavításukra nem képes vezetők leváltása, le kell váltani „a kisebb kerékkötőket" is. Ebbe aztán már mindenki beleértendő, aki nem „a mi kis csoportunkhoz" tartozik, tehát lényegében a párt egész gépezete, aktívája.

Losonczy Géza is pártbontó tevékenységet sürgetett a Petőfi-kör sajtóvitáján:

„. . . a szektás erőknek az ereje nem számszerűségükben van, nem elveik fölényében vagy ehhez hasonlókban, hanem elsősorban a leninista erők igen gyakori határozatlanságában van . . . Biztos az, hogy ha a Központi Vezetőségünkben, általában a párton belül . . . levő lenini erők az eddiginél is bátrabban és határozottabban fordulnak a párttagsághoz és az ország népéhez . . . , a XX. kongresszus vonala is sokkal erőteljesebben, sokkal gyorsabban fog haladni előre . . ."**

Hogy mit értett Losonczy „leninista erők" és „a XX. kongresszus vonala" alatt, azt akkor sokan még nem értették (bár egyes pártellenes frakciók már a felszabadulás előtt is leninistáknak nevezték

* Ugyanott.
** Ugyanott.

önmagukat). A „leninista" kifejezés Nagy Imréénél „antisztálinistát" jelentett, de nem kommunistát. A párttagságnak „sztálinistákra" és „antisztálinistákra" való osztása a pártegység megbontásának, a párt bomlasztásának kísérlete volt.

Jellemző volt a helyzetre a következő: jóllehet Tardos és Déry nyíltan elhatárolták magukat a párttól, szét akarták azt törni és valamiféle „ellenpártot" szervezni, a pártból való kizárásukat mégis „a demokratizmus súlyos megsértésének" kiáltotta ki a revizionisták csoportja. Ez valahogy azt a nézetet fejezte ki, hogy a pártot ütni szabad, visszaütni tilos.

Igaz, a helyzetet megnehezítette, hogy ezúttal sem folyt megfelelő elvi, leleplező harc Déryék ellen. A legtöbb szervezetben nem is tudták, mit mondtak, mit tettek Déryék, legfeljebb annyit hallottak róluk, hogy „rágalmazták a pártot és a funkcionáriusokat". Az elvi harc megkerülése sokakban azt a hitet keltette, hogy Déry és Tardos kizárása igazságtalan volt. Ezt a nézetet fejezte ki a „Béke és Szabadság"-ban Nemes György is, amikor azt írta, hogy összeomlik a Petőfi-köri vitát és Déryt, Tardost elítélő állásfoglalás, ha a Petőfi-kör vitáiban elhangzottakat megismerik, s ez „egy kissé olyan rehabilitáció is lenne: a Petőfi-kör rehabilitációja". De az igazság ennek az ellenkezője. A Petőfi-köri sajtóvitát, Déryt és Tardost nem rehabilitálta, hanem eredményesen leleplezte volna, ha pártellenes fellépésükkel szemben konkrét elvi harc folyik.

A pártellenes tevékenység kiáltó példája volt, hogy az „Irodalmi Újság"-ban megjelentették az Írószövetség pártszervezetének a pártkongresszus összehívását követelő határozatát. Igaz, az MDP Szervezeti Szabályzata nem állapította meg, hogy milyen módon lehet kérni a pártkongresszus egybehívását. De az nyilvánvaló volt akkor is, hogy semmiképp sem egy pártonkívüli újságban való közlés ennek a pártszerű módja. Az „Irodalmi Újság" ekkor már nem is egyszerűen pártonkívüli lap volt, hanem a párton belüli és párton kívüli jobboldali és a szocialistaellenes erők zászlaja. A kongresszus egybehívásának követelése az „Irodalmi Újság" hasábjain egyik for-

mája volt a jobboldali és szocialistaellenes erők mozgósításának, tömörítésének.

A Nagy Imre-csoport revizionistáinak egyik fő „elmélete" volt, hogy a központosított politikai rendszer csődöt mondott, s ezért policentrális, több központból álló rendszerre van szükség. Ezt a szélesen propagált elméletet nyíltan, írásokban nem fejtették ki, mert nem látták elérkezettnek az időt a pártról és a proletárdiktatúráról szóló lenini tanítások ilyen nyílt támadásának. De rejtettebb formában állandóan terjesztették ezt. Ez az elképzelés fellelhető már Nagy Imre népfrontról vallott nézeteiben, amikor amellett kardoskodott, hogy a népfrontot a párt vezetése alól kivonja. Fellelhető ez az elképzelés azokban a támadásokban is, amelyet a kultúrfront, az ifjúsági mozgalom pártirányítása ellen folytattak. A policentrizmus „elméletével" készítették elő a talajt a többpártrendszer követelése, a szocialistaellenes programmal fellépő és szocialistaellenes erőket tömörítő pártok létrehozása számára.

A NAGY IMRE—LOSONCZY-FÉLE „NEMZETI KOMMUNIZMUS"

A nemzetközi reakció támadásának fő célpontja ebben az időszakban a szocialista országok egysége volt. Különösen az SZKP XX. kongresszusa után fokozták a propagandakampányt, amelynek célja az volt, hogy eltávolítsa a népi demokratikus országokat a Szovjetuniótól. A propagandakampány irányítói több hangszeren játszottak. A közönséges, a durva szovjetellenes propaganda viszonylag csökkent. A hangsúly azon volt itt is, hogy a népi demokrácia fő erejének, a párt egységének megbontásában érjenek el eredményt. Itt pedig nem lehetett nyílt szovjetellenességgel operálni. A számukra legkedvezőbbnek ítélt, a revizionisták zászlajára írt „nemzeti kommunizmus" felé fordultak.

Szó volt már a „kétszakaszos taktikáról", amelyet Walter Lippmann fejtett ki. Ennek a taktikának is az a lényege, hogy mindenekelőtt lazítani kell az egyes népi demokratikus országok és a Szovjetunió kapcsolatain; a népi demokratikus országokban olyan termé-

szetű függetlenségi irányzatokat kell erősíteni, amelyek az országuk és a Szovjetunió közötti különbségeket hangsúlyozzák, s amelyek — vagy eredeti hajlamuknál fogva, vagy e különbségek keresése közben — eltérnek a szocializmus építésének alapvető elveitől is.

Az úgynevezett „nemzeti kommunizmust" nem az imperialista ideológusok találták ki, de ők keresztelték így el, ők is felkarolták és igyekeztek terjeszteni. A „nemzeti kommunizmus" lényegéhez tartozik az opportunizmus és revizionizmus. Opportunista, kispolgári szemlélete folytán igyekszik „megreformálni" a marxizmus—leninizmus tanítását, elévültnek és dogmának kiált ki alapvető forradalmi elveket. Elsősorban ez határozza meg a „nemzeti kommunizmus" híveinek a Szovjetunióhoz való viszonyát. A marxisták—leninisták azt vallják, hogy a Szovjetunió négy évtizedes tapasztalatai megmutatják, melyek a szocializmus építésének alapvető, minden ország számára egyaránt nélkülözhetetlen feltételei; a „nemzeti kommunisták" viszont, éppen opportunista álláspontjuknál fogva, kétségbevonják, tagadják ezeket az alapvető elveket és feltételeket. A marxisták—leninisták azt vallják, hogy a szocialista országok fejlődésének döntő kérdése a szoros egység és együttműködés, a „nemzeti kommunisták" viszont, éppen opportunista céljaik érdekében, az egységet akarják lazítani. A „nemzeti kommunista" irányzatok erős szovjetellenes, nacionalista húrokat pengetnek. Szovjetellenességük fő tartalma pedig a proletárdiktatúra-ellenesség, a szocialistaellenesség. Éppen azért szovjetellenesek, amiért a kommunisták mélyen szovjetbarátok: mert a Szovjetunió a szocializmus táborának fő ereje. A „nemzeti kommunisták" szovjetellenességében nem az a lényeg, hogy — mondjuk — kevesebb szovjet filmet akarnak látni a mozikban, nemcsak más formákat és más utat keresnek, hanem más rendszert kívánnak, mint a Szovjetunió rendszere, a proletárdiktatúra rendszere.

A „nemzeti kommunizmus" magyarországi hirdetői általában azt a helyes és a párt által elfogadott tételt hangsúlyozták, hogy a szocializmus építése során minden országnak figyelembe kell vennie hazai sajátosságait, azoknak megfelelően kell kialakítania a szocia-

lizmus építésének formáit, és kitűzni a soron következő feladatokat. Bírálták azt, hogy az MDP vezetése nem tanulmányozta kellően a konkrét helyzetet és azt, hogy a szocializmus építésének *általános érvényű* tanításait hogyan kell Magyarországon alkalmazni; ehelyett több területen gépiesen átvette a Szovjetunióban meghonosodott módszereket.

Ezek a helyes tételek azonban a Nagy Imre-csoport állásfoglalásában eltorzultak. A szovjet tapasztalatok mechanikus, merev átvételével szemben a jobboldaliak a szovjet tapasztalatok teljes elvetését állították, s velük együtt elvetették a szocializmus építésének általános érvényű tanításait is. Hiába kutatja végig valaki Nagy Imréék akkoriban megjelent írásait és beszédeit, csak szólamokat talál arról, hogy a *magyar viszonyoknak megfelelően, magyar módon kell* építeni a szocializmust. De hogy ez mit jelent, erre *pozitív* választ sehol sem talál. Nemcsak Nagy Imréék októbervégi állásfoglalása alapján, hanem korábbi írásaik, beszédeik nyomán is le lehet vonni a következtetést, hogy azért nem mutatták meg pozitívan, mit jelent a magyar sajátosságoknak megfelelő szocialista út, mert *ilyen útban valójában nem is hittek.* Fellépéseik arra vallanak, hogy *nemcsak a mechanikusan, hibásan átvett szovjet módszereket ellenezték, hanem a helyesen átvett, az alapvető szocialista módszereket is, sőt mindenekelőtt ezeket.*

Csakis erre a következtetésre lehet jutni Nagy Imre úgynevezett emlékirata alapján is. Vegyük közelebbről szemügyre Nagy Imre és csoportja itt kifejtett nézeteit.*

Nagy Imre az egyik helyen a következőket írja:

„A népi demokrácia a proletárdiktatúra demokratikus válfaja. Ha a népi demokráciában a merőben más feltételek között alkalmazott szovjet módszereket utánozzák és egyszerűen lemásolják, amit kisebb-nagyobb mértékben minden népi demokratikus ország-

* Nagy Imre úgynevezett emlékiratát nyomtatásban 1957-ben a „Forradalmi Tanács" elnevezésű külföldi ellenforradalmi szervezet adta ki. Az előszó szerint Nagy Imre 1955 nyarán kezdte az emlékiratot írni, és 1956 tavaszán fejezte be.

ban, de talán legnagyobb mértékben Magyarországon tapasztalhatunk, a népi demokrácia megszűnik a proletárdiktatúra válfaja lenni..."

Mit jelent „a proletárdiktatúra demokratikus válfaja" kifejezés? Nem jelent mást, mint hogy Nagy Imre szerint a szovjet rendszer: antidemokratikus. Természetesen a szovjet módszereket egészen más feltételek között alakították ki. A népi demokratikus országok sajátosságai — mindenekelőtt az a tény, hogy a Szovjetunió szilárd szocialista támasz — lehetővé teszik, hogy a proletárdiktatúra, mint a dolgozók demokráciájának rendszere, a lehető legszélesebb alapokon fejlődjék. De ezektől az igazságoktól nem lesz semmivel sem igazabb Nagy Imre alapvető mondanivalója, az a burzsoáziától átvett állítás, hogy a szovjet rendszer — nem demokratikus.

Nagy Imre fenti sorai céloznak arra, hogy milyen hiba a szovjet módszerek utánzása, egyszerű másolása. Ez így is van. De amikor ő „demokratikus válfajról" beszél és ezzel rövid úton antidemokratikusnak ítéli a szovjet rendszert, akkor már nem bizonyos módszerek utánzása ellen szól, nem az ország sajátosságainak és mai viszonyainak megfelelő módszerek alkalmazásáért emel szót. Itt már a szovjet szocialista rendszer alapvető vonásait veti el, és olyan rendszerért száll síkra, amely alapvonásaiban különbözik a világ első szocialista országának társadalmi rendszerétől.

Így van ez valóban, vagy csak „elírás" az, amit Nagy Imrétől fentebb idézünk? Nézzük meg Nagy Imre emlékiratának egy másik fejtegetését:

„A marxizmus—leninizmus merev, skolasztikus magyarázata a világot egymással élesen szemben álló két ellenséges részre osztotta: — kapitalizmusra és szocializmusra, melyek között, a világ két felének ellentétes irányú fejlődése következtében az ellentétek mind nagyobbak és élesebbek lesznek. A társadalmi fejlődésnek és a két rendszer harcának ilyen helytelen, antimarxista nézetei tagadják a két rendszer közötti átmeneti korszak szükségességét és fennállását, amely pedig a szocialista társadalom építésének egyik alaptétele, tagadják az átmenet rendkívül változatos formáit, amelyeknek már

eddig is széles skáláját ismerjük, tagadják az egyenlőtlen fejlődés lenini elméletét és ezen keresztül a különböző társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális fejlettségű országok és népeik sajátosságait, alapjában véve tagadják azt, hogy a szocializmus feltételei már a kapitalizmusban érlelődnek és bizonyos mértékig létrejönnek, tehát a kapitalista világban már bizonyos elemei vannak a szocializmusnak, mint ahogyan a kapitalizmus különböző maradványai is sokáig még megtalálhatók a szocializmusban."

S Nagy Imre ehhez még hozzáfűzi:

„Bulganyin elvtárs — Nehru miniszterelnök moszkvai látogatása alkalmával rendezett nagygyűlésen — 1955 június 22-én mondott beszédében arról szólt, hogy India népe nagy erőfeszítéseket tesz, hogy országában szocialista mintájú társadalmat teremtsen. Ugyanerről nyilatkozott Nehru is. Molotov elvtárs az ENSZ közgyűlésén, 1955 szeptember 23-án utalt arra, hogy »a második világháború és a vele kapcsolatos fontos szociális és politikai előrehaladás eredményeként Európában és Ázsiában számos szocialista típusú állam keletkezett«. A volt gyarmati és a függő országokban folyamatban levő gazdasági, politikai és társadalmi változások is a kapitalizmustól eltérő sajátos módon és formák között mennek végbe, ami a kapitalizmus és szocializmus közötti átmeneti formák nagy változatosságát mutatja."

Nem célja most ennek az írásnak, hogy sorra vegyen minden antimarxista eltévelyedést, amely Nagy Imre idézett írásaiban található. Itt most Nagy Imrének az átmenet korszakáról szóló nézeteit vizsgáljuk.

Először is, mit jelent az, hogy „a marxizmus—leninizmus merev, skolasztikus magyarázata" tagadja „a két rendszer közötti átmeneti korszak szükségességét és fennállását"? A kapitalizmus és a szocializmus rendszere között az átmeneti korszak — a proletárdiktatúra korszaka. De sem azok, akiket Nagy Imre mereveknek és skolasztikusoknak nevez, sem a ténylegesen merevek és dogmatikusok soha nem tagadták a proletárdiktatúra szükségességét. Nyilvánvaló, hogy Nagy Imre itt valami egészen másra gondol, mint amit mond. És

hogy mire gondol, az is kiderül a fenti idézetből. Arra gondol, hogy bizonyos kapitalista országok már nem is igazán kapitalista országok, mert azokban már megvannak „a szocializmusnak bizonyos elemei". Arra gondol, hogy ezek az országok is, továbbá az imperializmus igáját magukról lerázó volt gyarmati és függő országok is a kapitalizmus és a szocializmus közötti átmenet korszakában vannak. Ezt a tételét Nagy Imre még alátámasztja Molotov idézett szavaival. De ez közönséges szélhámoskodás. Nyilvánvaló, hogy Molotov nem Norvégiára vagy Dániára, nem is a volt gyarmati vagy függő országokra, Ceylonra vagy Burmára gondolt, amikor arról beszélt, hogy a második világháború és a vele kapcsolatos előrehaladás eredményeként Európában és Ázsiában számos szocialista típusú állam keletkezett, hanem a Kínai Népköztársaságra, a Koreai Népi Demokratikus Köztársaságra, Vietnamra, az európai népi demokratikus országokra. Egyszóval azokra az országokra, amelyekben a munkásosztály kezében van a hatalom.

Nagy Imre azonban itt olyan országokat helyez a szocializmusba való átmenet korszakába, amelyekben a hatalom nincs a munkásosztály kezében, amelyekben — bármennyire békeszerető és nemzeti függetlenségükhöz ragaszkodó országok is — a hatalom a burzsoázia kezében van. Vagyis Nagy Imre, miközben a dogmatizmust bírálja, amiért nem veszi figyelembe a nemzeti sajátosságokat, a szocializmusba való átmenet különböző útjait, valójában nem kevesebbet állít, mint azt, hogy a burzsoá uralom megdöntése nélkül is fel lehet építeni a szocializmust. E klasszikusan revizionista elméletének kedvéért Nagy Imre Bulganyin szavainak félremagyarázásával Indiát is a kapitalizmus és a szocializmus közötti átmenet korszakában levő országok közé sorolja. Kétségtelen, hogy Indiában s annak kormányában is vannak nagyon jelentős haladó, demokratikus, antiimperialista erők, s ezek kimagasló képviselője Nehru miniszterelnök. India mai politikai és gazdasági fejlődése arra vall, hogy ebben az országban érlelődnek a feltételek a szocializmusba való békés, sőt talán parlamenti úton való átmenet számára. Ennek a fejlődésnek a jele az is, hogy India egyik tarto-

mányában, Keralában, a választások eredményeként, kommunista kormány alakult. India Kommunista Pártjának Politikai Bizottsága határozatában hangsúlyozza: „a Politikai Bizottság megelégedéssel vette tudomásul, hogy *Keralában a rendőrség többé már nem a nép elnyomásának eszköze.*"* De marxista nem sorolhatja Indiát a szocializmust építő országok közé.

Mi van Nagy Imre fenti fejtegetései mögött? Az a régi reformista, marxistaellenes álláspont, hogy a kapitalizmus forradalmi társadalmi átalakulás nélkül belenőhet a szocializmusba. A reformisták nézete az, hogy a kapitalizmus gazdasági rendszerében különféle szocialista elemek alakultak ki. Ilyen szocialista elemeknek tekintik azokat az engedményeket, amelyeket a munkásosztály harcol ki a kapitalistáktól (béremelés, szociális juttatások stb.). Szocialista jellegű átalakulásnak tekintik azt is, hogy néhány kapitalista országban államosítottak egyes iparágakat (de egyúttal szeretik államkapitalizmusnak nevezni az ipar államosítását a Szovjetunióban s a munkáshatalom többi országaiban).

Az ilyen „szocialista" jelenségekből szűrik le a reformisták azt a tanulságot, hogy nincs szükség forradalmi osztályharcra, a társadalmi viszonyok forradalmi átalakulására, vagyis nincs szükség arra, hogy a kizsákmányolók hatalmának megdöntése útján a kapitalista társadalmi viszonyokat szocialista társadalmi viszonyokkal cseréljék fel.

Forradalmi átalakuláson nem feltétlenül fegyveres harcot, polgárháborút ért a marxizmus. Lehet a forradalmi átalakulás békés, vértelen is. Tulajdonképpen ilyen békés, vértelen átalakulás ment végbe az európai népi demokratikus országokban is. De a kizsákmányolók hatalmának megdöntése, a marxista—leninista párt által vezetett munkásosztály hatalmának megteremtése nélkül nincs átmenet a kapitalizmusból a szocializmusba, vagyis nincs forradalmi átalakulás.

Nagy Imre idézett fejtegetései ezt az alapvető marxista tanítást, az osztályharcnak ezt a marxista alfáját és omegáját tagadják meg.

---

* Népszabadság, 1957 július 30.

Kiáltó példája ez annak, hogy Nagy Imréék, míg a dogmatizmus elleni harc zászlaját lengették — a valóságban a marxizmus—leninizmus ellen fordultak, miközben az alkotó marxizmust emlegették — a burzsoá érdekek revizionista szószólóivá váltak.

Rendkívül jellemzőek a magyar revizionizmus álláspontjára azok a nézetek, melyeket Nagy Imre úgynevezett emlékiratában a nemzetközi kapcsolatokról kifejt. Nagy Imre az öt alapelvnek: a nemzeti függetlenségnek, a szuverenitásnak, az egyenjogúságnak, a területi sérthetetlenségnek és a belügyekbe való be nem avatkozásnak a jelentőségét hangsúlyozza. Közben azonban azt állítja, hogy a szocialista tábor országainak külpolitikája tagadja az öt alapelv érvényét és jelentőségét a szocialista országok közötti viszonyban. Nagy Imre ezzel kapcsolatban a következőket állapítja meg:

„Az öt alapelv a biztosíték arra, hogy a szocialista táborral való együtthaladás, a szocializmus felé való társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális fejlődés a sajátos nemzeti feltételek között a függetlenség, szuverenitás és egyenjogúság megőrzésével, egymás belügyeibe való beavatkozás nélkül mehet végbe."

Nagy Imre egész fejtegetése szerint az öt alapelvnek *lényegében ugyanolyan* a jelentősége a szocialista országok közötti viszonyban, mint az imperialista országokhoz való viszonyban. Azt írja:

„Az kétségtelen, hogy az imperialista nagyhatalmak felé nehezebb és indokoltabb érvényt szerezni az öt alapelvnek, mint a demokratikus és szocialista típusú országok között."

De ez a látszólagos megkülönböztetés valójában a különbségek eltussolása. Mi az, hogy az imperialista országoknál „nehezebb érvényt szerezni" az öt alapelvnek? Ugyan hol, melyik imperialista ország fogadta már el külpolitikájában — akár nehezen is — az öt alapelvet?

Nem! Nem az az igazság, hogy az imperialistáknál nehezebb az öt alapelvnek érvényt szerezni, és az antiimperialistáknál — köztük a szocialista országoknál — könnyebb, hanem az, hogy az imperialisták egész lényével, hatalmi, hódító törekvéseivel ütközik az öt alapelv. Ezeket az alapelveket csak politikai harcban, nyomással le-

het rákényszeríteni egy imperialista hatalomra, s az imperialistákkal szemben politikai harcban kell megvédeni a kisebb országok nemzeti érdekeit. A szocialista országok viszont éppen szocialista, proletár internacionalista mivoltuknál fogva *eleve* tisztelik ezeket az alapelveket, s tisztelték már akkor is, amikor még Bandungban nem fogalmazták meg őket.

Igaz, hogy a gyakorlatban voltak a szocialista országok közötti kapcsolatban, a Szovjetunió és a népi demokratikus országok kapcsolatában olyan hibák, amelyek zavarták ezeknek az országoknak a viszonyát. De a Szovjetuniónak a népi demokratikus országokhoz való viszonyát nem ezek a zavaró tényezők jellemezték, hanem e viszony szocialista jellege, az az állandó segítség, amelyet a Szovjetunió a népi demokratikus országoknak nyújt.

A szocialista országok közötti viszonyban az öt alapelvnek egyáltalán nem ugyanaz a jelentősége, mint az imperialista hatalmakhoz való viszonyban. Mégpedig azért nem, mert az imperialisták elvetik az öt alapelvet, „sok" nekik ez az öt alapelv — a szocialista országok pedig teljes egészükben helyeslik, elfogadják az öt alapelvet, de egyúttal azt vallják, hogy a szocialista országok közötti viszonyban „kevés" az öt alapelv, itt ennél magasabbrendű kapcsolatokat lehet teremteni. Azt vallják, hogy a szocialista országok közötti kapcsolat nem igazán szocialista kapcsolat, ha *csak* az öt alapelv szabályozza. Ezen az öt alapelven túl a szocialista országok kapcsolatait a proletár nemzetköziség alapján a szocialista szolidaritásnak, az elvtársi segítőkészségnek kell jellemeznie. Nagy Imre megjegyzi ugyan: ha az öt alapelv módosul a szocializmus felé való fejlődés folyamán, akkor ez csak azt jelentheti, hogy még tökéletesebb és sérthetetlenebb lesz a nemzeti függetlenség, a szuverenitás stb. De ez a megjegyzés is hallgat a szocialista országok *minőségileg sokkal magasabbrendű* kapcsolatáról, melyben a munkásosztály nemzetközi szolidaritása valósul meg államok közötti szinten.

Ez a magasabbrendű kapcsolat nemcsak elv, hanem sokesztendős gyakorlat, s a szocialista úton haladó országok fejlődésének döntő tényezője. Kína iparának és mezőgazdaságának fejlődése például a

mainál sokkal lassúbb lett volna, ha a Szovjetunió és Kína viszonya csak az öt alapelv, a békés együttélés alapján épült volna fel, s nem hatotta volna át az erősebb, fejlettebb szocialista ország áldozatkészsége, segíteni akarása. A magyar gazdasági élet, a magyar külkereskedelem is ezer és ezer mindennapos példával tudja illusztrálni a szovjet—magyar kapcsolatok magasabbrendűségét, a Szovjetunió állandó segítőkészségét. Amikor például a szovjet külkereskedelmi szervek átveszik a MÁVAG korszerűtlen és a világpiacon eladhatatlan lokomobiljait — noha számukra is gazdaságosabb lenne, ha máshol korszerűbbeket vásárolnának —, akkor ezt a kapcsolatot nem annyira az egyenjogúság jellemzi, mint inkább az erősebb szocialista ország testvéri segítsége.

Nagy Imre emlékiratában egyszerűen nem veszi tudomásul a szovjet—magyar kapcsolatoknak ezt a *fő* vonását. Ehelyett sokat hangoztatja, hogy meg kell szüntetni „a sztálini ideológiai egyeduralom káros örökségét". Ez a kodós fogalmazás azokra a hibákra és zavaró tényezőkre utal, amelyek előfordultak a Szovjetunió és Magyarország kapcsolatában. De mit jelent az, ha Nagy Imre hallgat a Szovjetunióhoz fűződő viszonyunk magasabbrendűségéről, az abból származó rendkívüli előnyökről, a testvéri segítségről, s csak „a sztálini ideológiai egyeduralmat" emlegeti? Azt, hogy a szovjet—magyar kapcsolatokat teljes egészükben hibásaknak nyilvánítja, egy-két korhadt fától nem akarja észrevenni az erdőt, nem a szovjet—magyar barátságot és szocialista együttműködést zavaró tényezőket akarja megszüntetni, hanem a két ország barátságát és szocialista együttműködését. Itt is *kiütközik a Nagy—Losonczy-csoport vonala: a hibákról beszél, de a rendszerre gondol, nem a hibák kijavítása vezeti, hanem a népi demokratikus rendszer ellen fordul.* Nagy Imre a szovjet—magyar viszonyt azért állítja torz tükörbe, hogy levonhassa azt a következtetést: Magyarországnak lényegében ugyanolyan alapokra kell helyeznie a Szovjetunióhoz és a népi demokratikus országokhoz fűződő viszonyát, mint a kapitalista országokkal való kapcsolatait. A cél: külpolitikai „semlegesség" — lazítani kapcsolatainkat a szocialista tábor országaival, nehogy lé-

nyegesen eltérjenek a kapitalista országokhoz fűződő kapcsolatainktól.

Ennek érdekében Nagy Imre hallgat arról, hogy az ország és a népgazdaság számára milyen hatalmas jelentőségű a szocialista országok gazdasági együttműködése. Hallgat arról, hogy különösen ma, a technikai fejlettség mai fokán milyen óriási jelentőségű ez az együttműködés, a tervek egybehangolása, a nemzetközi munkamegosztás egy olyan kis ország számára, mint Magyarország. Hallgat arról, hogy a szocialista országok közötti együttműködésnek és munkamegosztásnak olyan lehetőségei vannak, amelyek kapitalista országok között — a tőkés konkurrencia törvényeinél fogva — lehetetlenek.

De még világosabbak Nagy Imre marxistaellenes nézetei emlékiratának abban a részében, amely a „tömbpolitikával" foglalkozik. Itt a következők olvashatók:

„A hatalmi tömbök politikája ellentétben áll az öt alapelven nyugvó nemzeti függetlenség és szuverenitás, valamint az államok békés egymás mellett élésének elvével. Az államoknak hatalmi tömbökre való oszlása előbb-utóbb fegyveres konfliktusokra vezet. A békés fejlődésnek, a háború elkerülésének egyetlen járható útja éppen ezért nem hatalmi tömbök létrehozása, hanem a tömbök felszámolása. Kis országok számára, mint Magyarország, létkérdés helyesen meghatározni helyzetüket az államok közötti viszonyok terén. Az országnak minden eszközzel a béke fenntartása mellett kell kitartania. El kell kerülnie, hogy az ország a hatalmi tömbök összecsapásának aktív részese legyen, háborúba keveredjék, hadszíntérré vagy felvonulási területté váljék, és biztosítani kell, hogy mindezekben a kérdésekben a nemzet, szuverén jogainak teljes birtokában, saját maga döntsön. Hazánknak mint független országnak a békéért küzdő országok és népek táborában a helye. De vajon kis ország megállhat-e hatalmi tömbhöz való tartozás nélkül? Az államok békés egymás mellett élése a hatalmi tömbök felszámolását követeli. Az agresszív tömbpolitika elleni harcban a legnagyobb és legszilárdabb erő a szocialista országok ereje, élükön a Szovjetunió-

val, amely jelenleg a világon a legerősebb háborúellenes együttműködés alapját képezi. A békés egymás mellett élés öt követelménye, amely a kis és gazdaságilag elmaradott országok együttműködésének, valamint a hatalmi tömbök elleni harcnak és ezáltal a békés együttélés általános nemzetközi érvényesülésének elvi alapja, így lesz a szocializmus békés megvalósításának biztosítéka.

A hatalmi tömbök felszámolása a nemzeti érdekeken, a szocialista tábor érdekein túl, az egész haladó emberiségnek is érdeke. A szocialista tábor országainak tehát a tömbpolitika felszámolására kell törekedniök, külpolitikai tevékenységüket ilyen irányban kell folytatni, mindenféle hatalmi tömb mielőbbi megszüntetésének reális célkitűzésével. A szocializmus győzelmes térhódítása csak ezen az úton mehet végbe. Éppen ezért a hatalmi tömbökkel szembeni állásfoglalás, akár a semlegesség, akár az aktív egymás mellett élés — mint az ország nemzetközi elhelyezkedési formájának — alapján menjen is végbe, a szocialista országok együttműködése alapelveinek következetes képviseletét és megvalósítását jelenti. Az elv helyessége vitathatatlan. Gyakorlati valóra váltására irányuló politika kérdésével kapcsolatban azonban komoly megfontolások vannak. A fő kérdés az, hogy a hatalmi tömbök és a tömbpolitika felszámolásához melyik a legcélravezetőbb út. A tapasztalat szerint hatalmi tömbök vetélkedése és egymás elleni harca aligha vezet a tömbök és a tömbpolitika megszüntetésére, aligha hozza meg a békés egymás mellett élést. Valószínűbb az, hogy növeli az ellentéteket és fokozza a nemzetközi feszültséget."

A legelső, ami itt szembetűnik, hogy Nagy Imre egyformán kezel mindenféle „tömböt", egyenlőség-jelet tesz az imperialista hatalmak, köztük a revansista nyugatnémet imperialisták támadó jellegű Északatlanti Szövetsége és a Varsói Szerződés közé, amelyet éppen a támadás elhárítása, a szocialista országok békéjének és függetlenségének megőrzése céljából kötöttek meg. Egyenlőség-jelet tesz tehát támadó jellegű imperialista szövetség és szocialista védelmi egyezmény közé. S ezt az ideológiai akrobatamutatványt azért teszi, hogy arra a következtetésre jusson: Magyarországnak el kell ke-

rülnie, hogy „az ország a hatalmi tömbök összecsapásának aktív részese legyen", vagyis — nem szabad a Varsói Egyezményhez tartoznia. Nagy Imre itt még odáig is elmegy, hogy azonosítja Magyarországnak, mint a Varsói Egyezményben szövetkező egyenrangú országok egyikének helyzetét a Horthy-Magyarország helyzetével, amely a második világháborúban Hitler háborús szekeréhez volt láncolva. Ezt írja ugyanis:

„A magyar népet a két világháború szörnyű tapasztalatai meggyőzték, hogy nem lehet, de nem is szabad hatalmi tömbök vetélkedésének részesévé lenni."

Ez az álláspont — amely a hitleri csatlós Horthy-Magyarország és a szocialista országokkal szövetkező népi demokratikus Magyarország helyzetét azonosítja — már nem egyszerűen antimarxista álláspont. Ez az imperialisták álláspontja, melyet ezúttal Nagy Imre is magáévá tett.

Az imperialista támadó tömb és a szocialista védelmi szövetség azonosításával jut el Nagy Imre ahhoz a megállapításhoz, hogy „a hatalmi tömbök politikája ellentétben áll az öt alapelven nyugvó nemzeti függetlenség és szuverenitás... elvével". Persze, az imperialista, a támadó tömb politikája éles ellentétben áll az öt alapelvvel, veszélyezteti a nemzeti függetlenséget és szuverenitást. De a szocialista országok védelmi szövetsége nemcsak összhangban van az öt alapelvvel, hanem mindaddig, amíg imperialista támadó tömbök vannak, fontos garanciája a nemzeti függetlenség és szuverenitás védelmének.

Nagy Imre fejtegetései azonban éppen a szocialista védelmi szerződés ellen, konkrétan Magyarországnak a Varsói Egyezményben való részvétele ellen irányulnak. Vagyis porhintés nála az, hogy a szocialista országok együttműködésének háborúellenes erejéről beszél, a valóságban nem az imperialista hódító szándéktól, nem az Északatlanti Szövetségtől félti a magyar nemzeti függetlenséget, hanem a Varsói Egyezménytől, amelynek célja és szerepe éppen az imperialista támadás elhárítása, a függetlenség és szuverenitás védelme.

„Az országnak minden eszközzel a béke fenntartása mellett kell

kitartani" — írja Nagy Imre, és ezzel természetesen egyetértünk. De azzal már sehogy sem érthetünk egyet, hogy a béke fenntartását — a semlegességgel azonosítja.

„A legcélravezetőbbnek látszik — írja — a haladó demokratikus és szocialista vagy hasonló típusú (?), úgyszintén az öt alapelvet osztó más országok egybehangolt külpolitikája és együttműködése a hatalmi tömbök politikája ellen, semlegesség vagy aktív egymás mellett élés alapján."

Nagy Imre itt megint csak azt hallgatja el, hogy az imperialisták — imperialisták: hódítani, terjeszkedni akarnak, háborúra készülnek. Arról beszélni, hogy a béke fenntartásának „egybehangolt külpolitika" az útja, semlegesség alapján — ez kész népbolondítás. Nagy Imrének ezek a sorai tulajdonképpen előfutárai annak a nagy népámításnak, amelyet az ellenforradalom napjaiban folytattak a semlegesség jelszavával. Nagy Imre itt is azt mondja: béke = semlegesség. S mivel mi békét akarunk — sutba a szövetségesekkel, a Varsói Egyezménnyel, legyünk semlegesek! De a semlegesség csak akkor jelent békét, ha az imperialisták is semlegesek. S ők tudvalevőleg nem semlegesek, és nem is lehetnek azok. Az imperialistákat állandó békére csak erővel lehet kényszeríteni, s ebben az erőben — a kapitalista országok dolgozó tömegeinek békemozgalma mellett — döntő tényező a szocialista országok gazdasági és fegyveres ereje, szövetsége. A „békebarát" Nagy Imre, amikor a hamis semlegességet propagálta, voltaképpen a leghatásosabb háborúellenes erő ellen fordult, s olyan kalandba akarta taszítani az országot (és taszította is 1956 októberében, novemberében), amely minden pillanatban imperialista támadást, háborút idézhetett elő.

Emlékiratának külpolitikai fejtegetései is rávilágítanak belpolitikai nézeteire. Nagy Imre csoportjának külpolitikája nem volt öncélú. Azért tagadták a szocialista országok egységének szükségességét, s akarták lazítani Magyarország és a többi szocialista ország kapcsolatait, hogy Magyarország útja *az alapvető vonásokban is* térjen el a szocializmust építő országok útjától. Ezt igazolja Nagy Imrének az emlékiratában kifejtett álláspontja, mely szerint a szo-

cializmusba való átmenethez nincs feltétlenül szükség a munkásosztálynak és marxista—leninista pártjának a vezetésére. Ezt az álláspontot, amely a valóságban egyenlő a szocializmusról való lemondással, félreérthetetlenül tükrözik az emlékirat alábbi sorai:

„Ez a körülmény olyan országok számára is lehetővé teszi a szocializmus felé való közeledést és fejlődést, amelyek marxista munkáspártok *vagy más haladó pártok és hazafias erők vezetésével* nem a szovjet úton haladnak a szocialista társadalom felé. Ez széles távlatokat nyit meg, új lehetőségeket teremt a szocializmus felé való fejlődés sajátos nemzeti útjai tekintetében..."

Itt tehát Nagy Imre összekapcsolja a szocializmus építésének sajátos nemzeti útját azzal, hogy — szerinte — „más haladó pártok és hazafias erők vezetésével" is lehet a szocializmus felé haladni. Vagyis a sajátos nemzeti út abból áll vagy legalábbis állhat, hogy nem a munkásosztály, nem annak marxista pártja kezében van a vezetés. Nagy Imre ezzel a szocializmus építésének nélkülözhetetlen, alapvető feltételét tagadja meg.

Ezért Nagy Imre úgynevezett emlékirata is azt igazolja, hogy amikor ők a szocializmus sajátos, magyar útjáról beszéltek, akkor a valóságban nem erre gondoltak, hanem egészen másra: a szocializmus útjáról való letérésre, a munkáshatalom feladására.

Azok a nézetek, amelyeket Nagy Imre emlékiratában kifejt, az ellenforradalom előtt általában csak burkolt formában kerültek nyilvánosságra. A Nagy—Losonczy-csoport akkor még nem látta elérkezettnek az időt arra, hogy nyíltan is vallja ezeket a nézeteket.

Ha a párt ismerte volna 1956 elején Nagy Imrének és csoportjának ezeket a nézeteit, sokkal könnyebben leplezhette volna le a csoportot és verhette volna szét ideológiai harcban. Nagy Imre sosem tudott volna annyi bizalmat kelteni maga iránt, ha nem titkolja el az emlékiratban kifejtett nézeteit. Az emlékirat ismeretében nyilvánvalóvá válik, hogy Nagy Imrének és közvetlen csoportjának tevékenysége 1956-ban tudatosan ellenséges tevékenység volt. Gondoljunk csak Nagy Imre 1956 októberi, a Központi Vezetőséghez írt levelére, amelyben hangsúlyozta, hogy a pártegység érdekében kéri ügye rendezését. Ez a

levél sokakat meggyőzött Nagy Imre „becsületes kommunista szándékairól". De amikor Nagy Imre ezt a levelet írta, akkor már mintegy háromnegyed éve a tarsolyában volt ez a kész revizionista program, amellyel ideológiailag és szervezetileg szét akarta verni a pártot.

*

1956 nyarán és őszén Nagy Imre csoportja nyíltabban kezdte nacionalista, szovjetellenes, „nemzeti kommunista" nézeteit propagálni. Fekete Sándornak a „Művelt Nép" október 14-i számában közölt írása például ilyen részeket tartalmaz:

„Iparosításunk, mezőgazdasági politikánk, kultúránk mércéje is a kritika nélkül átvett idegen séma volt... Mindenféle talajtalan, a magyar valóságtól idegen dogmák romboló erőszaktevése..."

A cikk újra és újra „idegenből másolt életről", „idegen sémák követőiről" ír. Itt sem a hibák ellen, s nem is a szovjet tapasztalatok mechanikus átvétele ellen folyik a harc. Az „idegen séma" kifejezésben már nem a „sémán", hanem az „idegenen" van a hangsúly. A szerző már mindent elvet, ami szovjet tapasztalat, tollát már nacionalista bódulat és nyílt szovjetellenesség vezeti. Itt már szó sincs a szovjet tapasztalatok helyes alkalmazásáról. A cikk szerzője azt sugalmazza, hogy mindaz, ami a Szovjetunióban van, az nekünk „idegen", a mi utunk nem rokon út, hanem a Szovjetunió szocialista útjától merőben eltérő út. Ez a „nemzeti kommunizmus" lényege: a szocializmus, a kommunizmus elvetése. A „nemzeti kommunizmus" nem a kommunizmusnak valami hazai sajátosságokból kiinduló válfaja — ahogyan ezt sokan hitték —, hanem a szocialista út elhagyására irányuló törekvés, amely szocialista jelszavakkal ködösíti reakciós lényegét.

*

A Nagy—Losonczy-csoport politikai vonalában és taktikájában egyaránt fontos szerepet játszott az úgynevezett jugoszláv orientáció.

Nagy Imréék óriási lelkesedést mutattak Jugoszlávia iránt, s a magyar—jugoszláv barátság hivatott képviselőinek tüntették fel magukat. De ennek az állítólagos vonzalomnak is az volt az igazi tartalma, hogy a szocialista országoktól való eltávolodás útját keresték. Jugoszlávia egész társadalmi rendszere, belső berendezése egyáltalán nem volt ideálja Nagy Imre csoportjának, ahogyan azt írásaikban, beszédeikben feltüntették.* Egyáltalán nem lelkesedtek például az egypártrendszerért vagy a szocialista rendszer ellenségeivel szemben alkalmazott rendszabályokért. Jugoszláviában Nagy Imréék azt keresték, ami eltért a Szovjetunió és más szocialista országok rendszerétől, azt tartották követendőnek, hogy Jugoszláviát lazább viszony köti a szocialista tábor országaihoz. Erre céloz a „Béke és Szabadság" 1956 október 17-i számában Fekete Sándor, amikor azt írja, hogy Jugoszláviában „tettekben mutattak példát a szocialista gondolat és a nemzeti eszme legteljesebb egyesítésére". Ez alatt mindenki — s a szerző is — csak azt érthette, hogy lazítsuk mi is a Szovjetunióhoz és más szocialista országokhoz fűződő kapcsolatainkat, mint ez Jugoszláviában történt. Milyen különös játék folyt itt a szavakkal! A jugoszláv példát emlegette Fekete, és az ellenkezőjét gondolta, hiszen Jugoszlávia és a többi szocialista ország viszonyát ebben az időben — és már előtte hosszú ideje — a közeledés, az együttműködés fejlesztése, a baráti kapcsolatok erősítése jellemezte, nem pedig a kapcsolatok lazítása, az eltávolodás.

Szó volt már arról, hogy a Nagy Imre—Losonczy-csoport valójában nem helyeselte Jugoszlávia belső berendezését. Talán pontosabb, ha azt mondjuk, hogy kezdetben Nagy Imréék ízlelgették a „jugoszláv orientációt", tetszett is nekik Jugoszláviának sok újszerű, a magyar népi demokrácia vonásaitól eltérő vonása. De nem álltak meg ennél, s amikor saját, sok tekintetben polgári demokratikus

* Jellemző, hogy a Nagy Imre-csoport ismert képviselői, Aczél Tamás, Méray Tibor és mások, akik az ellenforradalom leverése után Jugoszláviába szöktek, hamarosan otthagyták Jugoszláviát, és nyugati kapitalista országokba mentek tovább, az imperialisták szolgálatába állottak.

elképzeléseikhez mérték Jugoszláviát, akkor kitűnt, hogy jugoszláv barátságuk talmi volt.

Nagy Imréék álláspontját bizonyos mértékig megvilágítja Milovan Gyilasz a „Vihar Kelet-Európában" című cikkében* (amelyért bíróság elé állították és börtönbüntetésre ítélték). A cikkben azért bírálja a jugoszláv rendszert, mert „a nemzeti kommunizmus nem képes átlépni a kommunizmusnak mint olyannak a határait, vagyis nem tudja megvalósítani azokat a reformokat, amelyek lassanként átformálják a kommunizmust és a szabadsághoz vezetnek". S Gyilasz szemére veti Jugoszlávia vezetőjének, hogy Magyarországon csak addig támogatta a rendszerrel szembeni elégedetlenséget, „míg annak élén kommunista vezetők álltak, de azonnal szembefordult vele, amint ennél tovább ment". Gyilasz megdicséri Nagy Imrééket, mert nem alkalmazkodtak a jugoszláv példához, amely szerinte „a kelet-európai országok nemzeti kommunizmusra való átmenetének kezdetén — de csak a kezdetén — fontos és nélkülözhetetlen szerepet játszott". Gyilasz rokonszenvét fejezte ki Nagy Imre iránt, aki „bátran elhatározta, hogy a pártot és a kommunista hatalmat feláldozza" — Gyilasz szerint — „a szabadságért". Gyilasz álláspontja itt alapjában Lippmann már említett és hírhedté vált álláspontjával azonos, de „konkretizálta" azt, megrója Jugoszlávia vezetőit, amiért Jugoszlávia szocialista, kapitalistaellenes ország maradt.

Azért érdemes itt foglalkozni Gyilasznak az ellenforradalom után írt cikkével (amely azonban már korábban kifejtett nézeteit tartalmazza és igazítja a magyarországi eseményekhez), mert ez mutatja, hogy a Nagy Imre-csoport végeredményben nem a jugoszláv álláspontot, hanem Gyilasz nézeteit fogadta el, valójában nemcsak a szocializmus építésének szovjetunióbeli útját, hanem jugoszláv útját is elvetette. Mint ezt Gyilasz cikke kifejti, Nagy Imre csoportja számára a jugoszláv példa nem követni való dolog volt, hanem csupán bizonyos legális lehetőséget adott arra, hogy saját szovjetellenes álláspontjukat hangoztassák.

---

* New Leader, 1956 november 19.

A jugoszláv orientáció hangoztatása mégis nagyon fontos volt Nagy Imréék számára. Nagyon fontos volt elhitetniük magukról, hogy ők nem valami nemzetközileg erőtlen, elszigetelt csoport, hanem egy szocialista ország támogatása áll mögöttünk. Nagy Imre — nem éppen szerényen — önmagáról azt állította,* hogy Magyarországon ugyanazt a szerepet játssza, mint Joszip Broz-Tito Jugoszláviában. Mindennek szerepe volt abban, hogy megzavartak, s a maguk oldalára állítottak szocialista meggyőződésű embereket.

Szó volt már arról, hogy Nagy Imréék valamiféle megfordított népfront létrehozására törekedtek, amelyben a párttal szemben sorakoztatják fel a pártvezetés hibái miatt elégedetlen kommunistákat, a munkásmozgalmon belüli jobboldali, nacionalista hajlamú elemeket, meg a népi demokrácia ellenfeleit és ellenségeit. Ennek a taktikának kimagasló sikere volt a Petőfi-kör sajtóvitája. S ezen a sajtóvitán azzal fokozták a párt és a proletárdiktatúra rendszere elleni kirohanások súlyát, hogy kijelentették: Jugoszlávia támogatja törekvéseiket.

Érdemes figyelmesen elolvasni Fekete Sándor felszólalását, amelyben a következő kijelentés hangzott el:

„Először is komolyan és felelősségteljesen mondhatom — hangzik Fekete felszólalásában —, hogy a Szovjetunióban eltöltött másfél hónap alatt arra a megdönthetetlen meggyőződésre jutottam, hogy a Szovjetunióban feltartóztathatatlanul halad előre egy forradalmi megújulás, olyan megújulás, amelyet már semmiféle erők nem tudnak feltartóztatni.

Másodszor, a jugoszláv elvtársakkal folytatott hosszú és őszinte elvtársi beszélgetés során arra a szilárd meggyőződésre jutottam, azt az örömteli felfedezést tettem, hogy a nemzetközi munkásmozgalomnak ez a kiváló és ragyogó élcsapata, a Jugoszláv Kommunisták Szövetsége teljesen szolidarizál azzal a harccal, amelyet a magyar párt és a magyar nép legjobbjai folytatnak a forradalmat beszennyező,

* Nagy Imre emlékiratai. II. fejezet.

a nép ellenségeinek segítő szektásság, dogmatizmus, szolgaszellem ellen."*

Ebben a rövid felszólalásban, amelyet a Petőfi-kör vitáján oly viharos lelkesedéssel fogadtak, Fekete világosan arra céloz, hogy a „forradalmi megújulás" a Szovjetunióban valami elemi folyamat, amely nem a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságának vezetése alatt áll, hanem inkább ennek a politikája ellen irányul.

Ez a felszólalás már világosan azt a tételt fejezi ki, amelyet később, az ellenforradalom kitörése idején a magyarországi revizionisták zászlajukra írtak, azt, hogy a Szovjetunió már nem vezető ereje, nem élenhaladó osztaga a nemzetközi munkásmozgalomnak, kialakult már egy másik, a Szovjetunióval szembenálló szocialista csoportosulás is, amely „haladóbb" nála, s Magyarország szakíthat a Szovjetunióval, anélkül, hogy a kapitalista hatalmak zsákmányává válnék.

Ez a felszólalás is tükrözte Nagy Imréék spekulációját a szocialista tábor kettészakadására. Nagy Imréék úgy állították be, mintha a Szovjetunió Kommunista Pártjában, a XX. kongresszus pártjában, nem akarnák érvényesíteni a XX. kongresszus irányelveit. Szerintük tehát a XX. kongresszus eszméit a Szovjetunióval, annak Kommunista Pártjával szemben kell megvédeni.

Nagyon sokat emlegették a kínai példát is, részben azért, hogy megtévesszék a Kínai Népköztársasággal mélyen rokonszenvező magyar kommunisták tömegeit, de azért is, mert a „Virágozzék minden virág!" jelszót saját szocialistaellenes tevékenységük fedezékéül akarták használni. Lassan-lassan kiderült, hogy a nemzeti sajátosságok figyelembevételét, a szocializmus magyar útjának követését Nagy Imréék úgy értelmezték, hogy gépiesen átveszik a jugoszláv munkástanácsok rendszerét, a kínai „Virágozzék minden virág!" jelszót, a lengyel parlamentarizmus formáit és így tovább.

1956 nyarán és őszén, amikor Lengyelországban a párt a döntő politikai kérdések megoldásán fáradozott, de ezzel egyidőben rendkívül aktivizálódtak a reakciós, szovjetellenes irányzatok is, a Nagy—

* A Petőfi-kör sajtóvitájának jegyzőkönyve. PI Archivum.

Losonczy-csoport érdeklődése is Lengyelország felé irányult. Úgy látták, hogy most ott erősödnek meg leginkább a szovjetellenes és más szocialistaellenes tendenciák. Ezért kezdték hirdetni, hogy nem a Szovjetunió, hanem a lengyelek, a jugoszlávok és a kínaiak járnak az „igazi szocialista úton". (Mintha a három országban nem a szocializmus építésén dolgoznának, más és más sajátosságok között!)

Ez az álláspont az ellenforradalom küszöbén még a „Szabad Nép" hasábjain is helyet kapott. A „Szabad Nép" Varsóba küldött tudósítója arról számol be, milyen nagy taps fogadta azt a kijelentést, hogy „a lengyel elvtársak nincsenek egyedül, feltétlenül támogatják őket a Kínai Népköztársaság, Jugoszlávia, Magyarország dolgozói".*

A Szovjetuniótól elkülönülő szocialista csoportosulásról szóló legenda — amelyről a „Szabad Nép" idézett tudósítása is szól — már Lippmann és Gyilasz vonala. Ettől már csak egy lépés a nyílt osztályárulás, a szocialista országokkal való barátság és szövetség nyílt megtagadása, elárulása.

AZ OSZTÁLYHARC ÉLEZŐDÉSÉNEK ÉS A MUNKÁSOSZTÁLY VEZETŐ SZEREPÉNEK KÉRDÉSE

Az SZKP XX. kongresszusa után nagy visszhangot keltett az a megállapítás, hogy a szocializmus építése közben az osztályharc nem feltétlenül éleződik állandóan és szükségszerűen. Ez a fontos megállapítás nagyon kedvezően befolyásolhatta a párt népfront-politikáját, közelebb hozhatta a párt politikájához a középrétegeket. Segíthette ez a megállapítás a rehabilitáció folyamatát, mindazok ügyének tisztázását, akik valamilyen formában kárvallottai vagy áldozatai lettek annak, hogy az éberség nálunk gyakran gyanakvássá torzult. Az osztályharc állandó éleződéséről szóló helytelen sztálini tétel elvetése szélesebb utat nyitott az ország további demokratikus fejlődése előtt.

A párt gyenge ideológiai munkája következtében, s főleg a jobb-

* Szabad Nép, 1956 október 23.

oldali opportunizmus hatására azonban az osztályharc állandó, törvényszerű éleződéséről szóló helytelen tétellel együtt egyesek magát az osztályharc marxi elméletét is megbélyegezték. Ha általában nem is hangoztatták, hogy az osztályharc törvényszerű enyhülésének korát éljük, de ez csendült ki az „állandó éleződés" tételének gyakran gúnyos bírálatából, abból, hogy az efféle bírálatok gyakran lebecsülték vagy elhallgatták az osztályharc jelenségeit.

Pedig éppen ebben az időszakban különösen nagy jelentősége volt annak, hogy felhívják a figyelmet az osztályellenség kísérleteire, a burzsoá restauráció valóban létező veszélyére. Opportunista árnyalatot kapott a szocialista demokrácia szélesítésének jelszava (amelyről gyakran le is kopott a szocialista jelző, s egyszerűen a „demokratizmus" szélesítését sürgették), ha hallgattak arról, hogy ez a nép demokráciája, de diktatúra az osztályellenséggel szemben. És hallgattak erről. A sajtóból — sőt, hivatalos beszédekből is — kiveszett a proletárdiktatúra fogalma, mintegy hangtalanul jelezve, hogy „az osztályharc enyhülésének korszakában" ez „nem időszerű" fogalom.

A Nagy Imre-csoporthoz tartozók és a velük egyetértők tagadták a burzsoá restauráció veszélyét. A Petőfi-kör sajtóvitájának küszöbén, 1956 júniusában a „Szabad Nép" közölte „A szellem napvilága" című cikket, amely ebben a kérdésben így foglalt állást:

„Mi sem volt helytelenebb, mint az itt-ott előforduló téves nézeteket egy csokorba kötve kimondani az elmarasztaló ítéletet: ezek a viták a polgári restauráció melegágyai. Minden ilyen véleményt el kell utasítani."

Ehhez a cikk még azt a megjegyzést fűzi, hogy hiszen a Petőfi-körben nem a Váci utcai maszek cipőkészítő vagy gróf vitatkozik, tehát burzsoá irányvételtől nem lehet tartani.

A Petőfi-köri sajtóvitát elítélő központi vezetőségi határozattal Benjámin László költő már így száll vitába:

„... a burzsoá restauráció veszélyének ürügyével a sztálinizmust akarják restaurálni."*

* Benjámin László levele a Központi Vezetőséghez. PI Archivum. KV irattár. R. II—2—2—10.

Azzal a váddal, amelyet Benjámin emel levelében, sokat lehetett később találkozni. Maga Nagy Imre is azt írja emlékiratában, hogy a „pártvezetés politikájának veszélyessége abban van, hogy a régi rendszer visszatérésének rémét festi a falra, s így akarja elrettenteni a párt tagságát és a dolgozó népet a júniusi úttól". Általában, aki felhívta a figyelmet a burzsoá restauráció veszélyére, az el lehetett készülve arra, hogy „sztálinistának", „a demokratizmus ellenségének", „dogmatikusnak", „visszahúzó erőnek" stb. kiáltják ki, olyannak, aki csökönyösen ragaszkodik a régi hibákhoz. És ez eléggé jellemző tünete volt annak a sajátos, feszült légkörnek, amelyben azonnal megbélyegezték, s a valóban dogmatikusok közé sorolták a Nagy Imre-csoport jobboldali vonalának minden ellenzőjét.

Terjedt az a fura nézet is, hogy ha vannak is burzsoá restaurációs jelenségek, ezek csupán a szektarianizmus és dogmatizmus ellen folyó egészséges harc jelentéktelen melléktermékei, amelyeket a szektásság feletti győzelem majd eltüntet. „A viták és a pártegység" című átfogó elvi cikkben, amelyet Horváth Márton, a „Szabad Nép" főszerkesztője írt októberben és terjesztett a Politikai Bizottság elé, a szerző így fejti ki ezt a véleményét:

„Jobboldali nézetek, jelenségek kétségtelenül felbukkantak... Ennek a megítélésénél azonban két dologról nem szabad megfeledkezni. Az egyik: a szocialista és a polgári demokratikus nézetek és törekvések zavartkeltő elkeveredésében számottevő része volt annak a szektásságnak, amely — bármit mondott is, úgy félt a demokrácia minden fajtájától, mint az ördög a szenteltvíztől. A szektás politika dobta egy kalapba őket, s utána felháborodottan mutatott rájuk: íme, a szégyentelenek ugyanolyan kalapban masíroznak... A szocialista demokrácia és a polgári demokratikus törekvések elkeveredése ellenére azonban soha, egyetlen pillanatig sem volt kétséges ebben a mozgalomban ideológiailag, politikailag és személyileg a kommunisták kezdeményező és vezető szerepe — az irodalomtól a közgazdaságig, a parasztpolitikától a morális kérdésekig...

Mindezek alapján: nem lekicsinyelni kell a polgári eszmeáramlatok jelentőségét, hanem helyesen kell küzdeni ellenük. Fel kell is-

merni, hogy nincs és nem volt a polgári demokratikus vagy az annál reakciósabb klerikális, soviniszta, antiszemita irányzatoknak, vagy éppen a politikai és morális cinizmus terjedésének jobb szövetségese és akaratlan segítője, mint a tömegektől elforduló szektásság. Egy kis túlzással így mondhatnánk: ha harcolni akar a polgári nézetek előretörése ellen, mérjen csapást a szektásságra."*

A cikk óva int a jobboldali elhajlás jelentőségének eltúlzásától, s hangsúlyozza azt is, hogy „a viták kiszélesítésének *egyetlen komoly veszélye van, s ez nem a polgári demokratikus elferdülés*", hanem a viták öncélúvá válása.

Horváth Márton itt azoknak a nézetét tolmácsolja, akik szinte teljesen elfeledkeztek arról, hogy osztályellenség, osztályharc, burzsoá ideológiai nyomás is van, szinte teljesen elfeledkeztek arról, hogy a pártban és az országban különösen jelentős középrétegek, kispolgári rétegek vannak, amelyek közt könnyen keltenek visszhangot a burzsoá nézetek. Azok nézetét tolmácsolja a fenti cikk, akik a jobboldali opportunizmusnak, a pártellenes revizionista támadásoknak teljes felmentést adtak, ezeket a támadásokat a szektarianizmus elleni harcban előforduló bocsánatos túlbuzgóságnak tekintették. Persze, az igaz, hogy a szektás hibák táplálták, növelték a jobboldali opportunizmus és a burzsoá befolyás erejét, és ezért nem lehetett eredményes a harc a burzsoá befolyás ellen — szektás talajról. De abban a nézetben, hogy a burzsoá befolyás elleni harc útja egyszerűen a szektásság elleni fellépés — már nem *erről* van szó, hanem a szektarianizmusról, mint a burzsoá befolyásnak szinte egyedüli okozójáról és forrásáról. Ez a felfogás lényegében teljes felmentést adott a jobboldali opportunizmusnak. Ez a cikk már a jobboldali revizionizmus előtti teljes fegyverletétel egyik jele volt.

Ha megfigyeljük, hogy elsősorban milyen kérdésekben támadták Nagy Imre hívei a pártvezetést, nagyon beszédes képet kapunk orientációjukról. Támadták — joggal vagy alaptalanul, túlzásokkal

* Horváth Márton. A viták és a pártegység. (Kézirat.) PI Archivum. KV irattár.

vagy anélkül — a mezőgazdasági szövetkezés ütemét és formáit, a kulákellenes rendszabályokat, a középparaszttal való szövetség politikájának megsértését, az értelmiség kellő megbecsülésének hiányait, az osztályszempontok érvényesítésében elkövetett túlzásokat (az egyetemi felvételnél, a funkciók betöltésénél stb.), a kisiparosok és kiskereskedők túlzott megterhelését. Általában úgy léptek fel, mint akik a munkásosztály *szövetségeseinek* az érdekeit védelmezik, mint akik a népfront és a nemzeti hagyományok szószólói. De szinte egyetlen szót sem szóltak — legalábbis 1956 nyaráig — a munkásosztály közvetlen érdekeinek védelmében.

Érdemes áttanulmányozni a magyar napi- és hetilapok 1956-os számait is. Az év első felében, a XX. kongresszus után nagyon sok írás sérelmek orvoslását sürgette. S ezek csaknem kizárólag középparasztokat, értelmiségi rétegeket vagy személyeket, kisiparosokat, osztályidegen vagy annak vélt emberek gyermekeit stb. ért sérelmekről szóltak. Munkásokkal, agrárproletárokkal, szegényparasztokkal, azok véleményével, panaszaival csak a legritkábban foglalkozott a Nagy Imréék által erősen befolyásolt sajtó.

Ez az egyik, de félreérhetetlen jele volt annak, hogy a Nagy—Losonczy-csoport *nem proletárpolitikát folytatott,* nem bízott a munkásokban, hanem a középrétegeket, a kispolgárságot igyekezett maga köré gyűjteni, itt remélt tömegbázist teremteni magának. A Nagy—Losonczy-csoport lényegében a kispolgárság szószólójává vált.

Ez lemérhető azon is, hogy mekkora publicitást kapott a sajtóban a Petőfi-kör bármely megmozdulása vagy másféle értelmiségi összejövetel, s mennyire szűken és sablonosan ismertették nagy iparágak szakszervezeti kongresszusát, például a bányászszakszervezet, a textilszakszervezet kongresszusát. Pedig ebben az időben hatalmas erjedés volt a munkásosztály soraiban. A szakszervezeti kongresszusokon és munkástanácskozásokon sok új kérdést vetettek fel, vitatták a munkásélet, az üzemi munka égető problémáit. A sajtó nagy része szinte elterelte ezekről a munkástanácskozásokról a figyelmet.

A Nagy—Losonczy-csoportban és az általa befolyásolt körökben kezdték többé-kevésbé nyíltan tagadni a munkásosztály vezető sze-

repét; s az értelmiség vezető szerepéről, sőt az értelmiségi ifjúság vezető szerepéről kezdtek beszélni. A munkásosztály vezető szerepét azért is látták elévültnek Nagy Imréék, mert bizonyos értelmiségi csoportok, írók, újságírók valóban vezető szerepet játszottak — a Nagy—Losonczy-csoport kialakításában és a revizionista eszmék terjesztésében.

A Nagy Imre-csoport munkásellenessége éles formában nyilvánult meg az Írószövetség 1956 szeptemberi közgyűlésén is, ahol Márkus István az alábbiakat mondta:

„Egészen világos az, hogy olyan emberek, akiket éppen az tett alkalmassá a vezetésre, hogy *nem voltak és nem is tudtak figyelemmel lenni az ipar mellett a mezőgazdaság fejlődésének szakszerű ismeretére,* akikből hiányzott az érzék ahhoz, hogy a *parasztságot és az értelmiséget egyenrangú emberekként kezeljék* — ilyen emberek *százával és ezrével* kerültek éppen ilyenfajta képességeik vagy képességük hiánya miatt vezető pozícióba."*

Ez elég világos beszéd volt. A munkásokból lett funkcionáriusok — Márkus szerint — képtelenek „a mezőgazdaság fejlődésének szakszerű ismeretére", a parasztság és értelmiség megbecsülésére. Ami hiba volt ezen a téren, nem a *rendszeren belül* kijavítható hiba, hanem a *rendszerből eredő,* a munkásosztály vezető szerepével együttjáró hiba. A tennivaló — a munkásvezetők százainak és ezreinek leváltása, a munkásosztály vezető szerepének megszüntetése. Ez az értelmük Márkus szavainak, amelyek ellen az Írószövetség közgyűlésén, a „teljes írói egység" közgyűlésén, semmiféle ellenvetés nem hangzott el.

Ugyanilyen nyíltan és durván munkásellenes hangot üt meg az „Irodalmi Újság" szeptember elsejei vezércikke, amelyben ilyen kitételek vannak: „Funkcionáriusok — képzetlenségük büszke tudatában — egyre-másra nevezgették ki a szakemberek helyére a nemszakembert... fütyültek a szakvéleményre... a szaktudás lebecsü-

* A Magyar Írók Szövetsége 1956 szeptember 17-i közgyűlésének jegyzőkönyve. PI Archivum. Írószövetség MDP szervezetének irattára.

lése vetélkedett a különleges képességek semmibevételével." Ez a cikk is tehát azt hirdeti, hogy a munkásokból lett vezetők tudatlanok, alkalmatlanok a vezetésre.

Más helyen az „Irodalmi Újság" annak a nézetnek ad hangot, hogy „a munkásosztály kifáradt (politikailag) és elfásult". Ezzel magyarázza azt az álláspontot, hogy ma az értelmiségre vár az útmutatás, a vezetés feladata.

Világosan és félreérthetetlenül lép fel a munkásokból lett vezetők ellen Háy Gyula a hírhedt Kucsera-cikkben.

„A politikai megbízhatóság ma nem ritka érték, hanem normális, mindennapi állapot, és a sok százezer hűséges demokrata hazafi közül az a legmegbízhatóbb politikailag is, aki elvállalt munkáját a legjobban érti. Ez pedig nem a Kucsera, a meggyőződéses, szenvedélyes, semmihez-nem-értő, aki tudatlansága piedesztáljáról néz le ránk és hallgatólag ragaszkodik az osztályharc élesedéséről szóló hamis tételhez, mert ez ad neki módot arra, hogy tovább játssza a politikai megbízhatóság ritka letéteményesét."*

Ezeknek a soroknak mondanivalója a demagógiára olyan jellemző módon ismét egy-két igaz megállapítás árnyékába van elrejtve. Mert az persze igaz, hogy politikailag nemcsak a munkásfunkcionárius megbízható, hanem minden hűséges demokrata hazafi. De Háy cikkének az az értelme, hogy egyáltalán nem kell vizsgálni a politikai megbízhatóságot, ez ma már elavult, csak az osztályharc állandó éleződésének elméletén alapuló fogalom. Háy cikkének az az értelme, hogy általában nincs szükség munkásokra a vezető posztokon, hiszen ők többnyire „Kucserák", „semmihez-nem-értők", s politikailag is feltétlenül megbízhatóbb náluk a tanultabb, aki „munkáját a legjobban érti". Háy cikke szinte lezártnak jelenti ki az osztályharcot és felszólít arra, hogy a fegyvereket a munkásfunkcionáriusok ellen irányítsák, mert ők a haladás fő akadályai.

Ezek a cikkek világos képet adnak a Nagy—Losonczy-csoportnak a munkásosztály iránti magatartásáról. De 1956 nyarán ez a maga-

* Irodalmi Újság, 1956 október 6.

tartás kezdett átalakulni. Nem politikai, hanem taktikai átalakulás volt ez. Továbbra is az értelmiség vezető szerepének álláspontján voltak, de realizálni akarták ezt a szerepet, valóban vezetni akarták a munkás- és paraszttömegeket is, tartalmában munkásellenes politikájuk támogatására munkásokat is meg akartak nyerni. Ezért a munkásvezetés elleni harcuk jól összefért a munkások megnyeréséért tett lépéseikkel. A Petőfi-kör júniusi „sajtóvitáján" Déry Tibor fejtette ki ennek a taktikai változásnak a szükségességét:

„1000—1500—2000 ember, nagyjából mindig ugyanazok, egyik vitáról a másikra járunk... pufogtatjuk szavainkat, örömünk telik bennük..., s nem vesszük észre, hogy szavaink szavak maradnak... De mi lehet ennek végül is az eredménye? Az, hogy a cselekvés elsőszülötti jogát eladjuk egy-egy jó szónoklat lehetőségéért."*

Itt tehát Déry azt kifogásolja, hogy a Petőfi-kör vitái és a hasonló összejövetelek, bármily hangosak is, csak szűk körre terjednek. Szerinte ki kell törni ebből a szűk körből, cselekedni, szervezkedni kell — az üzemekben és falvakban is. Ugyanezt a gondolatot veti fel Fekete Sándor már említett felszólalása is: „Azt hiszem — mondta Fekete —, akkor fog ez a harc győzni, ha az egész ország és az egész párt úgy fog küzdeni a forradalom nagy megújulásáért, mint a Petőfi-körnek ez a mostani gyűlése." S valóban, ettől az időtől kezdve a munkásosztály soraiban is láthatólag megindult a szervezkedés. A Petőfi-kör vitaanyagát terjeszteni kezdték néhány üzemben, s az „Irodalmi Újság"-ban megjelentek az első „munkáslevelek". Idézőjelbe kell ezt a szót tenni, mert az „Irodalmi Újság"-ban közölt levelek többsége ellenvetéssel találkozott abban az üzemben, ahol a levélírót ismerték. Így például Kiss Bélának, a Magyar Acélárugyár kovácsának az „Irodalmi Újság"-ban közölt levelére tíz kovácsműhelyi dolgozó válaszolt, s azt írta, hogy Kiss Béla „még csak most kezd megismerkedni a kovácsszakmával, a gyár jelenlegi problémáit nem ismerheti, hiszen csak négy hete dolgozik nálunk". Más, az „Irodalmi Újság"-ban közölt levelekre is olyan megjegyzések ér-

* A Petőfi-kör sajtóvitájának jegyzőkönyve. PI Archivum.

keztek, hogy a levélíró nemrég vált munkássá, s a munkások nem helyeslik, hogy az „Irodalmi Újság" éppen ilyen újsütetűeket, volt kereskedőket stb. szólaltat meg munkásokként.

Véletlen volt-e ez, vagy az „Irodalmi Újság" és az egész Nagy Imre-csoport helyzetéből adódott, hogy nem az üzemek régi törzsgárdájához talált kapcsolatot? Ezt a kérdést most itt nem vizsgáljuk. De tény az, hogy kezdtek behatolni a munkásosztály soraiba, még ha csak a felületébe is. Ekkor vetették fel azt a követelést is, hogy jelenjen meg egy külön írószövetségi hetilap — a munkások számára. Nem kétséges, hogy mi volt ennek a javaslatnak a célja. Ugyanez a cél vezette az Írószövetséget, amikor szeptemberi közgyűlésén Lukácsi Sándor javaslatára a következő határozatot hozta:

„Közgyűlésünk után egy-egy író vagy írócsoport menjen ki 10—15 vagy több nagyüzembe, és ismertesse a munkássággal közgyűlésünk munkáját és általában a mai irodalmi helyzetet."*

Minthogy a közgyűlés nem annyira irodalmi, mint inkább politikai kérdésekkel foglalkozott, Nagy Imre mellett tüntetett, s az Írószövetség vezetésében is további jobboldali eltolódást eredményezett — világos, hogy a fenti határozat milyen célokat szolgált: a Nagy Imre-csoport jobboldali, szocialistaellenes eszméit akarta a munkások közt terjeszteni.

Ezt a határozatot és azt a törekvést, amelyet ez a határozat kifejez, csak akkor lehet igazán megérteni, ha arra a szerepre gondolunk, amelyet ebben az időben az Írószövetség és az „Irodalmi Újság" játszott. A valóságban sem a szövetség, sem az újság már nem irodalmi, kulturális szerv volt, hanem politikai. Az Írószövetség valamiféle párttá lett, amelynek politikai platformja volt, s ha ez a politikai platform nem is volt világosan körvonalazva, egyben nagyon határozott volt: eltért a szocializmus platformjától, a marxizmus—leninizmustól.

---

* A Magyar Írók Szövetsége 1956 szeptember 17-i közgyűlésének jegyzőkönyve. PI Archivum. Írószövetség MDP szervezetének irattára.

Jellemző határozatot hozott az októberi napokban, az ellenforradalom küszöbén a Magyar Rádió dolgozóinak gyűlése is:

„Követeljük, hogy a párt minden segítséget megadjon a Petőfi-körnek, a TTIT-nek, a Magyar Újságírók Országos Szövetségének, hogy az üzemekben és falvakban megtarthassák ankétjaikat, vitaüléseiket és ezzel széles tömegeket mozgósíthassanak."*

A határozat azt mondja ugyan, hogy a szocializmus programjának megvalósítását kell ezzel szolgálni. De a szocializmus emlegetése itt inkább csak a párttagoknak szóló dekoráció. A lényeg: a Nagy Imre-csoport által befolyásolt értelmiségi és kispolgári szervezetek útján behatolni a munkás- és paraszttömegek közé, befolyásolni, irányítani őket.

A munkásosztály vezető szerepe ellen indított ideológiai támadás fokozatosan szervezeti támadásba ment tehát át. Megindult a harc a hatalomért.

Milyen hatalomért indult meg a harc? Nyilvánvaló, hogy a részvevők nem egyformán látták a harc célját, értelmét. Voltak, akik valóban csak arra gondoltak, hogy a hibák kijavítását csökönyösen akadályozó, megrögzötten szektás személyeket kell eltávolítani. Voltak, kik már ekkor a burzsoá társadalmi forma visszaállítására gondoltak. De az irányadók elképzelésében olyan őrségváltás szerepelt, amely minden szinten a Szovjetunióval szemben álló „nemzeti kommunista", revizionista irány képviselőit juttatja a kormánykerékhez, s elsodorja a funkcióból mindazokat, akik ennek az iránynak nem hódolnak be, elsősorban a „munkáskáderek" és más régi pártfunkcionáriusok zömét. A Nagy—Losonczy-csoport zömének szeme előtt valamiféle, a polgári demokratikus formákkal beoltott „nemzeti kommunista" rendszer lebegett, ilyen rendszerre törekedtek. De ennek a törekvésnek szükségszerűen burzsoá restaurációs, ellenforradalmi kísérletté kellett változnia, és ezért nem véletlen, hogy Nagy Imre, Losonczy és mások októberben nyíltan az ellenforradalmat szolgálták. Az az „őrségváltás", amelynek jellemző vonása a mun-

* PI Archívum.

kásosztály vezető szerepének aláásása, a párt erejének megbontása, a proletár nemzetköziség alapjáról való letérés — ez az őrségváltás már nem jelenthette csak egyes személyek vagy csoportok kicserélését. Ez támadás volt a munkásosztály hatalma ellen.

Figyelembe kell venni azt is, hogy Nagy Imréék minden lehetséges szövetségessel igyekeztek összefogni, szocialistaellenes erőkkel is, amelyek aztán ellenforradalmi irányba terelték a dolgokat. A szocialistaellenes erőkkel való összefogás példája az a bizonyos „írói egység" is, amelyet az Írószövetség 1956 szeptemberi közgyűlésén annyit méltattak. Ezen a közgyűlésen olyan elnökséget választottak, amelyet egységfrontnak lehet tekinteni a „Nagy Imre-párti" írók, volt „népiesek" és nyíltan burzsoá beállítottságú elemek között, de amelyből kihagytak minden kommunista írót, aki nem támogatta Nagy Imre csoportját. De az „írói egység" szélesebb volt mint az elnökség. A vitában Zelk Zoltán kijelentette: „nagyon szeretném folyóiratainkban és könyvkiadásunkban üdvözölni végre Sinka Istvánt is".

A megénekelt teljes írói egység tehát egységet jelentett a reakciós múltú, jobboldali írókkal, s teljes szakítást a pártfegyelemnek magukat alávető kommunista írók csoportjával. Igaz, az egyik feltételezte a másikat. Teljes egység a kommunisták és kommunistaellenesek között, a proletárhatalom hívei és ellenségei közt az irodalomban sem lehetséges.

Hasonló helyzet kezdett kialakulni az újságírás területén is. A Magyar Újságírók Országos Szövetsége októberre tervezett közgyűlésének beszámolója „a demokratizmus győzelmének" nevezte, hogy Futó Dezső, a hírhedt jobboldali kisgazdapárti újságíró ismét „az őt megillető helyen dolgozhat az újságírásban".*

A szocialistaellenes elemekkel való összefogás is jelezte, hogy merre tart a Nagy Imre-csoport. Még ha feltételezzük is, hogy a Nagy Imre-csoport jelentős része szubjektíve nem burzsoá restaurá-

* A MUOSZ közgyűlésének főtitkári beszámolója. PI Archivum. E. gy. C—V—7.

ciót, nem ellenforradalmat akart — az a harc, amelyet a hatalom megszerzéséért folytattak, szükségszerűen ellenforradalmi jelleget öltött.

A hatalomért indított harcnak tehát — mint erről már szó volt — nagyon fontos szakasza volt az úgynevezett funkcionárius-vita.

A funkcionárius-vita alapja a Nagy—Losonczy-csoportnak az az állítása volt, hogy a pártban, az állami, a gazdasági és a kulturális területen olyan személyek vannak funkcióban, akiket egy rossz, szektás politika választott ki, s akik csak ennek a rossz, szektás politikának a szolgálatára képesek, de jó munkára nem.

Bizonyos, hogy valami igazság ebben is volt, és — mint Nagy Imréének szinte minden fellépésében — az igaz és hazug, ártalmas tényezők keveredtek benne, de az utóbbiak, a hazug és ártalmas tényezők voltak túlsúlyban. A káderpolitikában sok hiba volt, s valóban gyakran nem a legjobbak kerültek funkcióba. De mégsem ez volt a káderpolitika jellemző vonása, hanem az, hogy a munkásosztály fiait, a dolgozó parasztság és az értelmiség leghaladóbb és legáldozatkészebb képviselőit emelték különböző szinten vezető posztra. A funkcionárius-vitában azonban erről hallgattak, sőt inkább ennek az ellenkezőjét állították. Nem a káderpolitika bizonyos hibáinak korrigálásáért folyt a harc — bár Nagy Imréék ezt állították —, hanem a párthű, az internacionalista, a munkás-funkcionáriusok tömeges leváltásáért.

Nézzük meg közelebbről ezt a vitát, amely azért is jelentős, mert megállapítható belőle, hogy Nagy Imréék eljutottak a kezdeti „mérsékelt" jelszavaktól a szélsőséges, ellenforradalmi elvekig — és tettekig.

A funkcionárius-vita középpontjában Losonczy Gézának a Központi Vezetőség értelmiségi határozatáról írt cikke és Friss István válaszcikke állt, bár a vita maga már jóval előbb is folyt. Losonczy az értelmiségi határozat végrehajtásának egyik feltételéül „néhány személyi változást", a „túlteljesítők" leváltását szabja meg. Friss István válaszában felveti, hogy ki állapítaná meg a határokat a szektás hibák túlteljesítői és mások közt. Ha Losonczy javaslata meg-

valósulna, ez „egy új hajsza megindítása volna a párt- és állami funkcionáriusok ellen, egy új boszorkányüldözés kezdete" — írja Friss István.

Friss válaszát az Írószövetségben és a sajtó jelentős részében olyan éles és türelmetlen hangú támadások érik, mint ebben az időben minden olyan fellépést, amely nem a Nagy—Losonczy-csoport nézeteit támogatja. Aczél Tamás, Méray, Háy Gyula és mások felszólalásaiban és írásaiban csak úgy röpködnek a „sztálinista", „visszahúzó" jelzők Friss felé. Aczél felháborodottan tiltakozik az ellen, hogy „Losonczy okos, higgadt cikkébe boszorkányüldözést, funkcionáriusellenes hajszát magyarázzanak bele". Ugyanígy ír a „Népszavá"-ban Gábor Pál is: „Azt is nehéz elképzelni, hogy bárki valamiféle boszorkányüldözésre, hajszára gondolna..." Pedig akkor már elhangzott Márkus felszólalása az Írószövetség közgyűlésén, amelyben a munkás-funkcionáriusok *százainak és ezreinek* leváltásáért szállt síkra.

S ez a követelés nem az utolsó, jön még az „ezrek és tízezrek" leváltásának, az általános őrségváltásnak a követelése. Akik „belemagyarázással", Losonczy „megrágalmazásával" vádolták Frisst azért, mert általános funkcionárius-ellenes hajszát sejtett Losonczy cikke mögött — talán ugyanazok valósították meg alig egy-két héttel később ezt a hajszát, olyan körülmények közt, amikor már nemcsak képletesen követeltek „fejeket".

Érdemes itt idézni a „Független Művelt Nép" nádudvari riportját az ellenforradalom napjaiból:

„A párttitkár és a mezőgazdasági előadó tele bizonytalansággal, félelemmel. Ahogy a falusi funkcionáriusokat ismerem, feltételezem, hogy van is okuk rá."*

Így bújt ki a galambtojásból a vércse. Így derült ki, hogy a falusi párttitkár is „Kucsera". Így lett az „igen csekély számú leváltandó funkcionárius" elvéből a néptől joggal rettegő funkcionáriusok tízezreiről szóló ellenforradalmi rágalom. S ha nem is lehet azt állí-

* Független Művelt Nép, 1956 november 4.

tani, hogy Nagy Imréék már a funkcionárius-kérdés felvetése idején is erre az ellenforradalmi változatra gondoltak, az bizonyos, hogy nem korlátozott személycserére gondoltak, amely egy jó politika érdekében szükséges, hanem hatalmi őrségváltásra. Ezt az őrségváltást pedig kezdettől fogva óriásira méretezték. Nemcsak a szűk értelemben vett csoporthoz tartozó embereket akarták vezető pozíciókba helyeztetni, hanem funkciókat akartak betölteni minél több potenciális szövetségessel is: olyan személyekkel, akikre számíthattak revizionista politikájuk megvalósításában. Ez a politika ugyanúgy megkívánta a munkás-funkcionáriusok tömeges leváltását, ahogy a proletárdiktatúra tömeges funkcióba állításukat követelte meg.

A „TISZTA DEMOKRÁCIA" ÉS A „TELJES SZABADSÁG" JELSZAVA

1956-ban a Nagy Imre—Losonczy-csoport fő jelszavává a szocialista demokrácia jelszava vált. Ez azért volt jelentős jelszó, mert valóban a párt politikájának központi kérdésévé vált, hogy a dolgozó nép minden termékeny ereje és gondolata jobban érvényesülhessen a gazdasági, politikai és kulturális élet formálásában, s az élet minden részterületén teljes egészében megfogható legyen az a tény, hogy a munkásosztály az uralkodó osztály, a nép van hatalmon. Égető szükség volt arra, hogy minden törvénytelenségnek gyökeresen véget vessenek, s új formákban is kifejezésre jusson a szocialista demokrácia fejlődése.

Nemcsak a súlyos törvénysértésekkel szemben volt jogos a mély elégedetlenség és az éles bírálat, hanem az állampolgári jogokat csorbító helyi önkényeskedésekkel vagy egyszerűen bizonyos demokratikus formák fejletlenségével szemben is.

A szocialista demokrácia *fejlesztésének* jelszava tehát fontos, rendkívül időszerű jelszó volt. De rendkívül időszerű lett volna hangsúlyozni azt is, hogy ez nem járhat együtt a néphatalom ellenségeinek cselekvési szabadságával. Nagy Imréék nem hangsúlyozták ezt, s már egymagában ezzel is egy nagy lépést tettek a „teljes demokrácia"

hazug, burzsoá „elmélete" felé. Ennél is sokkal súlyosabb jelenség volt, hogy nem a szocialista demokrácia fejlődéséről, erősítéséről, hanem annak *megteremtéséről* beszéltek, a szocialista demokráciát úgy emlegették, mint valami új, a népi demokratikus rendtől eltérő rendszert. Íme, egy ilyen hang a sok közül:

„Még csak a kezdeti botladozó lépéseket tesszük a szocialista demokrácia útján... Akadnak olyanok is, akik a demokratizmust múló divatnak, puszta formaságnak tekintik..."*

A „Béke és Szabadság" pedig októberben, Nagy Imre párttagságának visszaállítása alkalmából ezt írta:

„Ügye tisztázása lehetővé teszi, hogy *a jelképek és legendák helyébe* az élet valósága lépjen..., a szocialista demokratizmus valósága, *amelynek megteremtésében* alkalmasint tiszteletreméltó szerep vár Nagy Imrére is."**

Szocialista demokrácia, „demokratizmus" tehát — a fentiek szerint — addig egyáltalán nem is volt, csak mint legenda és jelkép, s most kezdik a gyerekkor botladozó lépéseivel megteremteni. Ebben a jellegzetesen revizionista felfogásban — amely tagadja a proletárdiktatúrának demokratikus, a „legideálisabb" burzsoá demokráciánál is demokratikusabb jellegét — már az ellenforradalom eszmei előfutárát lehetett látni. Itt is arról van szó, hogy a Nagy Imre—Losonczy-csoport azonosította a népi demokratikus rendszerben elkövetett hibákat a rendszerrel magával, s ezért többé-kevésbé nyíltan (s mind nyíltabban) tagadta népi demokratikus jellegét. Ahogyan a Nagy Imre csoportjához tartozók a népi demokratikus rendszer hibáit bírálták, annak módja elárulja, hogy nem akarták kijavítani a hibákat, mert *nem is hitték, hogy kijavíthatók*. Az a meggyőződés alakult ki bennük, hogy az elkövetett hibák oka magában a rendszerben van, a „diktatúrában", s ezért rendszerváltozásra van szükség.

Ezt fejezte ki a Petőfi-kör október 17-i vitaestjén Lénárt Gábor:

---

* Gábor Pál cikke. Népszava, 1956 szeptember 2.

** Béke és Szabadság, 1956 október 17.

„Mindnyájan a szocializmust akarjuk, de nem azt, amit eddig szocializmusnak neveztek. Mert a szocializmus lényege a humanizmus. Az eddigi szocializmus nem volt humanista."

Ez elég érthető állásfoglalás volt. Az „eddigi szocializmus", amely „nem volt humanista" — ez a proletárdiktatúra rendszere, amelyet a Szovjetunióban és a népi demokratikus országokban teremtettek meg. Az a rendszer, amelyet Lenin így jellemzett: „A proletariátus diktatúrája szívós harc, véres és vértelen, erőszakos és békés, katonai és gazdasági, pedagógiai és adminisztratív harc a régi társadalom erői és hagyományai ellen."* Lenin nem a humanista vonásait emelte ki a proletárdiktatúra rendszerének, *noha az sokkal humánusabb minden kapitalista kizsákmányoló rendszernél.* De a szocializmusba való átmenet *lényege* mégsem a humanizmus, hanem az osztálynélküli, szocialista társadalom építése, ami közben nemcsak vértelen, békés és pedagógiai, hanem a szükséghez mérten véres, erőszakos és adminisztratív eszközöket is alkalmazni kell a csekély kisebbséggel szemben. Aki a lakosság óriási többsége érdekében ezzel a rendszerrel *szemben* „humanizmust" prédikál, ki akarja venni a hatalom szükséges eszközeit a munkásosztály kezéből, le akarja fegyverezni a burzsoáziával szemben, amely pedig — Lenin szavai szerint — ekkor még „a *hatalmasabb* ellenség..., melynek ellenállását *megtízszerezte* az, hogy megdöntötték".

A proletárdiktatúra *rendszerének* tagadójaként lépett fel a Petőfikör sajtóvitáján Déry Tibor is:

„Szerkezeti hibákról van itt szó, amelyek szükségtelenül megnyirbálják az egyén jogait."

Déry később még világosabban fejezte ki, hogy a marxizmus—leninizmus tanaiban látja a hibák okát:

„Amíg bírálatunk szinte fő súlyával személyek ellen, a hibás politikai gyakorlat ellen fordul, és nem vizsgáljuk meg azt szigorúan marxista—leninista módszerrel, vajon *nincsenek-e eszméink rendszerében is bizonyos tévedések,* addig óhatatlanul csak azt az egy sovány

* *Lenin* Művei. 31. köt. Szikra 1951. 30. old.

eredményt fogják elérhetni, hogy a rosszat egy kisebb rosszal cseréljék fel."*

Tardos Tibor ugyanezen a sajtóvitán a rendszernek „nem fokozatos és elmosódó, hanem azonnali és *strukturális*" megváltoztatását követelte.

A proletárdiktatúra elvetésének, a marxizmus—leninizmus tagadásának sajátos formájává vált az a mód is, ahogy a szektarianizmus elleni harcot hirdették. Az Írószövetség közgyűlése elé írt cikkében Lukácsi Sándor ezt írja:

„Nincs út visszafelé sem a fasizmushoz, kapitalizmushoz, sem a szektás, sztálinista restaurációhoz."**

Ezzel a fogalmazással — sem kapitalista, sem szektás restaurációt — nagyon gyakran találkozhattunk. De ez a „kétfrontos" jelszó — hazug jelszó. Hazug azért, mert a szektásságot, amely a *munkásmozgalmon belüli* káros jelenség, a kapitalizmussal, a munkásosztály kibékíthetetlen ellenségével állítja párhuzamba. De hazug azért is, mert a „sem szektásságot, sem kapitalizmust" — olyan bűvös formula, amely eltünteti a jobboldali veszélyt. Miért nem úgy hangzott a szektarianizmus elleni harc jelszava, hogy „sem szektarianizmust, sem jobboldali opportunizmust"? Nyilvánvaló, hogy azért, mert a jelszó hirdetői maguk is a jobboldali opportunizmus, sőt a revizionizmus talaján állottak, s nem hirdethettek harcot önmaguk ellen. S valóban a szektarianizmus ellen folyt a harc a „sem szektarianizmust, sem kapitalizmust" jelszóval? Nem! Ebből a jelszóból, amely polgárjogot ad a jobboldali opportunizmusnak, következik, hogy a harc nemcsak a szektásság ellen folyt, hanem a helyes *marxista—leninista* elvek ellen is, sőt elsősorban ezek ellen, s ezeket éppúgy szektásnak, dogmatikusnak kiáltották ki, mint azt, ami valóban rászolgált a „szektás" és „dogmatikus" jelzőre.

Amit a „sem szektarianizmust, sem kapitalizmust" jelszó magában rejtett, azt más fórumokon nyíltan is hirdették. Az „Egyetemi

---

* A Petőfi-kör sajtóvitájának jegyzőkönyve. PI Archivum. C—V—4.

** Szabad Ifjúság, 1956 szeptember 16.

Ifjúság"-nak, az Eötvös Loránd Tudományegyetem lapjának október 17-i számában Segesdy Miklós ezt írja:

„... a »Szabad Nép«-ben olvashatjuk az írók közgyűlésével kapcsolatban Nógrádi Sándor elvtárs cikkében: »Káros lenne egy percre is megfeledkezni arról, hogy a jobboldali elhajlás opportunizmusa is nagy veszélyt jelent nálunk, ami ellen a harcot soha nem szabad enyhíteni...« Kísérteties szavak, olvastukra keserű ízű lesz a szánk. Valahogy ahhoz az istenigékhez hasonlíthatók, amikkel máglyára küldték az eretneknek kikiáltott reformátorokat."

A tudományegyetem lapja ezzel egyenesen dicsőítette a jobboldali opportunizmust, a kor eszméjének kiáltotta ki, amelynek haladó, reformátori szellemével a marxi—lenini inkvizíció áll szemben. Jellemző e cikk megjelenése arra, hogy a revizionizmus menynyire megfertőzte az egyetemek szellemi életét.

*

A néphatalom elleni támadások egyik fő formájává a „szabadság" követelése vált. Különösen sokat emlegették a sajtószabadságot a Petőfi-kör sajtóvitáján, s ezt követően az Újságíró Szövetségben. Ez is jellegzetes példája volt annak, hogy nem bizonyos hibák ellen fordultak, hanem a néphatalom ellen. A sajtó munkáján és irányításán sok javítani való volt. De ez nem változtat azon az alapvető tényen, hogy a sajtó a munkásosztályé, a népé volt, s szerkesztésébe — minden dogmatikus és más hiba ellenére is — a munkásosztálynak milliószor több beleszólása volt, mint bármely kapitalista ország sajtójának szerkesztésébe. A Petőfi-körben Losonczy és más felszólalók a kapitalista Magyarország lapjainak nagy számát és oldalterjedelmét állították szembe a magyar népi demokrácia sajtóviszonyaival. A sajtószabadság ismérvéül ezt a — részben kapitalista üzleti érdekből eredő — sokrétűséget állították. De teljesen hallgattak arról, hogy kié volt a sajtó akkor, kinek érdekében írt, milyen osztályérdeket szolgált.

Lenin a „teljes szabadság" és „tiszta demokrácia" jelszavairól ezeket írta:

„Ha nem akarunk gúnyt űzni a józan észből és a történelemből, akkor világos, hogy addig, amíg különböző *osztályok* léteznek, nem lehet szó »tiszta demokráciáról«, hanem csakis *osztály*demokráciáról... A »tiszta demokrácia« a munkások elbolondítására törekvő liberálisnak a hazug frázisa."*

Nos, Losonczyék, miközben magukat nevezték „a párt leninista magvának", zászlajukra éppen a munkások elbolondításának hazug jelszavait tűzték. S hogy festett volna a gyakorlatban a „teljes szabadságuk"? Ilyen „teljes szabadságot" követeltek például az Újságíró Szövetségben: „Ne zárják ki eleve annak a lehetőségét, hogy lapot indítsanak politikai, társadalmi... irányzatokat képviselő csoportok, sőt egyének is" — hangoztatja az Újságíró Szövetség közgyűlési beszámolója.**

A Petőfi-kör júniusi sajtóvitáján mondta Tardos Tibor, hogy az 1848-as márciusi ifjúsághoz hasonlóan ki kell vívni a sajtószabadságot. Az Újságíró Szövetség itt idézett közgyűlési beszámolója választ ad arra, hogy kinek a számára „kell kivívni" a sajtószabadságot ott, ahol munkáshatalom van. A különböző „politikai és társadalmi irányzatok" számára, tehát a munkáshatalom ellenségei számára. Ebben az idézett fogalmazásban már benne van a többpártrendszer követelése is, mégpedig nem akármilyen formában. Mert az a tétel, hogy sajtószabadság csak akkor van, ha lapengedélyt kapnak a „különböző politikai és társadalmi irányzatok", magában foglalja azt a nézetet is, hogy szabadság csak ott van, ahol „klasszikus" többpártrendszer uralkodik. Így jutottak el a „teljes szabadság" revizionista hirdetői a proletárdiktatúra teljes tagadásáig.

Nem lehet véletlennek tekinteni, hogy más politikai irányzatoknak lapot követeltek, s lapalapítási jogot követeltek a „teljes szabadság" nevében egyéneknek is, de ugyanakkor felléptek az ellen, hogy a pártnak, a munkásosztály forradalmi élcsapatának saját lapja legyen,

---

* *Lenin* Művei. 28. köt. Szikra 1952. 245. old.

** A MUOSZ közgyűlésének főtitkári beszámolója. PI Archivum. E. gy. C—V—7.

hogy a pártlapok a párt irányítása alatt álljanak. Losonczy ezt így fejezte ki:

„Meg kell szüntetni a sajtó irányításában a bürokratikus centralizmus (?) utolsó nyomait... A telefonutasítgatások helyett a pártirányítást a szerkesztőbizottságban levő leninista kommunista újságírók kezébe kell adni."* S Mocsár Gábor a „Magyar Sajtó" című folyóiratban kifejti, hogy a pártlapoknál van legkevésbé sajtószabadság, mert ott a párt, nem pedig az egyén álláspontja érvényesül.**

Ez a támadás a *pártsajtó pártirányítása* ellen nemcsak azt fejezi ki, hogy milyen messze jutottak a „leninista" Losonczyék a leninizmus alapelvei elleni támadásukban, hanem mutatja taktikai céljukat is: teljesen lefegyverezni a pártot, kivenni kezéből lapjait. Ezt a taktikai céljukat jórészt el is érték.

Hogy milyen politikai szemfényvesztés folyt a „teljes szabadság" jelszavával, arra jellemző példa Méray Tibor fellépése az Írószövetség szeptemberi közgyűlésén. „Az irodalom szabadságának ellenségei a nép szabadságának ellenségei" — mondta Méray. De ki az ellensége az irodalom szabadságának? A kapitalisták nem ellenségei a burzsoá irodalomnak, a kommunisták nem ellenségei a szocialista és általában a haladó irodalomnak. Méray itt tulajdonképpen azt állítja, hogy aki nem híve a „teljes szabadságnak", a szocialistaellenes, munkásellenes irodalom szabadságának is — az a nép szabadságának ellensége.

De találkozhatunk a „teljes szabadság" olyan végleges értelmezésével is, amely már polgári szempontból is reakciós. Az Írószövetség miskolci lapjának, a „Kilátó"-nak 1956 szeptember 9-i számában írja Szekrényesi Lajos:

„... az is a világ legtermészetesebb dolga volt (más kérdés, hogy politikai vakság is), hogy Petőfit, mint képviselőjelöltet a kerületből — ha meggondolatlanul is — elzavarták... mindenütt, ahol vá-

* Magyar Sajtó, 1956 szeptember.
** Magyar Sajtó, 1956 október.

lasztott vezetők vezetnek — s valóban népképviselet kormányoz —, ott ezeket megbírálni, visszahívni akkor lehet, amikor a választóknak kedvük szottyan. E nélkül se demokrácia, se szocializmus, se szabadság..."

Akármilyen különös írás is a fenti, szerzője hű maradt a revizionisták „teljes szabadság"-elvéhez, amikor kifejti, hogy sem demokrácia, sem szabadság nincs itt, ahol a reakciónak nincs szabadsága, ahol nem lehet elkergetni — egy Petőfit is.

Nagy Imréék revizionizmusának fő vonala volt a népi demokrácia 12 évének, de legalábbis a fordulat, a proletárdiktatúra megteremtése óta eltelt nyolc évnek elítélése, elvetése. Ezt a fő vonalat tükrözte a fentebb idézett állásfoglalásokon kívül Nagy Imréék egész agitációja, annak egyoldalúsága, az eredmények teljes elhallgatása. Agitációjuk légköre és színezete is azt hirdette, hogy a hibák a népi demokratikus rendszerrel függnek össze, csak ennek megdöntésével szüntethetők meg.

A NAGY IMRE—LOSONCZY-CSOPORT AGITÁCIÓS HADJÁRATA 1956 JÚLIUSA UTÁN

1956 őszén a Nagy Imre—Losonczy-csoport minden erővel azon dolgozott, hogy *megakadályozza az 1956 júliusi központi vezetőségi ülés határozatainak végrehajtását,* az egészséges irányban haladó pártvezetés munkáját. Ennek látszólag ellentmond az, hogy a Nagy—Losonczy-csoport a júliusi központi vezetőségi határozat végrehajtásának első harcosaként lépett fel, s éles harcot hirdetett a „visszahúzó erők" ellen, amelyek „akadályozzák" a határozat megvalósítását. De Nagy Imréék a júliusi határozatokon egészen mást értettek, mint az a valóságban volt. Náluk a júliusi határozat emlegetése ugyanolyan szerepet kezdett játszani, mint a XX. kongresszusra való hivatkozásuk. Szavaik és szándékaik nem fedték egymást: óriási volt köztük a szakadék.

Persze, hatottak itt egyéb körülmények is. Az kétségtelen, hogy a

Központi Vezetőség júliusi határozatai Nagy Imre csoportjában az első pillanatban valóban örömet keltettek. Nem szabad elfelejteni, hogy évek során éles személyi ellentét *is* kialakult Rákosi és Nagy Imre közt, s ezért Rákosi leváltását Nagy Imre csoportja a maga győzelmének könyvelte el. Nagy Imréék igazán nem dolgoztak tudományos marxista módszerekkel, s nem állapították meg rögtön júliusban, hogy a szektásság és dogmatizmus visszaszorítása a revizionizmus befolyását is csökkenteni fogja. Az első időben nem ismerték fel (vagy legalábbis egy részük még nem ismerte fel), hogy a júliusi határozattal talajt veszítenek, a párt egészséges fejlődése idővel leküzdi a revizionista mételyt is. Nagy Imréék inkább arra voltak hajlamosak, hogy a júliusi határozatokat az első lépcsőfoknak vagy előkészítő szakasznak tekintsék revizionista céljaik győzelme útján. Ezt jelentette náluk a júliusi határozatok üdvözlése. Nem a határozatokat, hanem saját terveiket, reményeiket üdvözölték, s ezekre gondoltak, amikor a júliusi határozatok végrehajtását sürgették.

A júliusi határozatok végrehajtása alatt ők elsősorban azt értették, hogy Nagy Imrének és közvetlen társainak vezető helyet, vezető szerepet kell biztosítani, s Nagy Imrének kell az ország „első emberének" lenni. Azt értették továbbá, hogy felül kell vizsgálni a párt és a népi demokrácia politikájának alapvető elveit — revízió alá kell azokat venni. Erről beszédesen tanúskodik Nagy Imre emlékirata, a magyarországi antimarxizmus és revizionizmus e kiskátéja.

Nagy Imréék óvakodtak attól, hogy terveiket a nyilvánosság elé vigyék, kártyáikat az asztalra rakják. Az „emlékirat" titkos maradt, a párt, a pártvezetés nem ismerte meg. Az az öröm és megnyugvás, amellyel a párttagság s a pártonkívüli dolgozók tömegei a júliusi határozatokat fogadták, különösen visszatartotta Nagy Imrééket attól, hogy a júliusi határozattal — és a marxizmus alapelveivel — élesen ellentétes programjukat közzétegyék. Ezért hosszú hetekig a júliusi határozatok híveinek és bajnokainak mezében léptek fel, s a határozatok támadását akkor kezdték meg, amikor a júliusi határozattal átmenetileg megzavart soraik már rendeződtek.

De még ez a támadás is álcázott volt. Nagy Imre a Központi Vezetőséghez írt levelében* a következőket hangsúlyozta:

„Bár *a határozat számos kérdésében más véleményen vagyok,* a határozatot magamra kötelezőnek tartom."

Álcázott támadás, képmutató nyilatkozat volt ez, mert Nagy Imrének nem „számos kérdésben" volt ellentétes álláspontja, hanem alapvető kérdésekben, a párt lenini jellegének, a magyar népi demokráciához való viszonynak kérdésében.

Ebben az időben a pártvezetés a júliusi határozatok értelmében megkezdte a főbb területeken a párt politikájának és gyakorlati tevékenységének felülvizsgálását, a hibák kijavítását. Terv készült az ipari és a mezőgazdasági politika alapos felülvizsgálására, a dolgozók életszínvonalának emelésére, foglalkoztak a többi között a begyűjtés megszüntetésének kérdésével is.

A Nagy Imre-csoport jól látta, hogy ez a politika a pártot megerősíti, tömegbázisát nagyon komolyan növelni fogja. Megértette azt is, hogy Rákosi Mátyás távozásával s Farkas Mihály kizárásával elkerültek a párt éléről azok a személyek, akiket a múltban elkövetett súlyos hibák akadályoztak abban, hogy ezeket a hibákat — különösen a törvénytelenségek következményeit — teljesen felszámolják. De akadályozták a múlt súlyos hibái abban is, hogy bátran fellépjenek a revizionizmussal szemben, hiányzott a szilárd erkölcsi alapjuk.

A júliusi határozattal és a pártvezetés részleges átalakításával ezek az akadályok lényegében elhárultak. A Nagy Imre-csoport egész tervét, eddigi munkáját fenyegette a kezdődő egészséges kibontakozás. Nagy Imréék ezért minden erőt arra fordítottak, hogy akadályozzák a pártvezetés munkáját, a júliusi határozatok végrehajtását, s még mielőtt a párt eredményesen előre tudna haladni, dűlőre vigyék a pártvezetés és a kormány ellen, a népi demokratikus rendszer ellen folytatott harcukat.

1956 júliusa után bizonyosodott be a legvilágosabban, hogy a

* Szabad Nép, 1956 október 14.

Nagy Imre—Losonczy-csoport, amely a szektásság, a dogmatizmus és a személyi kultusz elleni harc jelszavával toborzott magának tömegeket, ezeket a tömegeket a marxizmus—leninizmus ellen, a párt helyes irányvonala ellen akarta harcba vinni. Vagy talán csökkentették Nagy Imréék a párt politikája elleni harcukat július után, amikor egészséges fordulat vette kezdetét? Nem, nem csökkentették, hanem fokozták, kiélezték azt. Soha, a legnagyobb hibák idején sem folytattak olyan éles, aktív és annyi demagógiával kísért harcot a pártvezetés ellen, mint éppen 1956 júliusa után, amikor végre magában a pártvezetésben határozott harc indult a párt tömegbázisának visszahódításáért, az elmúlt évek hibáinak megszüntetéséért. Akkor támadták a pártot minden erejükkel hátba, amikor az a gyógyulás útján volt.

Helyzetüket megkönnyítette, hogy július után sokan szemmelláthatóan lebecsülték a jobboldali veszélyt; azt hitték, hogy a központi vezetőségi határozat egymagában is kifogta a szelet a jobboldal vitorlájából. A pártvezetést is megnyugtatta, hogy nemcsak a párttagság fogadta örömmel a júliusi határozatokat, hanem Nagy Imre hívei, Háy Gyula, Haraszti, Fekete Sándor és a többiek is helyeslően nyilatkoztak.

A Nagy Imre-csoport kihasználta, hogy a vezetők külföldi utazásai folytán a párt és az ország éppen a legválságosabb hónapokban szinte vezetés nélkül állott. Egymás után szervezte nagy értelmiségi tömegakcióit, diákgyűléseit, majd kikényszerítette a Rajk-temetést.

Ebben az időben az ellenforradalmi uszítók a hibák bírálata ürügyén össztüzet irányítottak a pártra és a rendszerre. Csak néhány példát:

Az Írószövetség szeptemberi közgyűlésén Hárs László kifejti, hogy a népi demokratikus Magyarországon *az ipari munkásság legjobbjait üldözték és internálták.* Ebben már az ellenforradalom hangja, rágalma volt, az az „elmélet", hogy a népi demokratikus rendszer népellenes, reakciós uralom.

Az „Egyetemi Ifjúság" című lap szeptember 12-i számában Har-

say György azt írja, hogy az értelmiség létjogosultságát a gyakorlatban tagadták, és az értelmiséget a nép ellenségének nyilvánították.

Ehhez az uszító hadjárathoz kell sorolni Háy Gyula hírhedt cikkét, amelyben a funkcionárius típusát, „Kucserát" butának, tehetetlennek, a nép nyakán élősködőnek ábrázolja.

Ezt az uszító hadjáratot a Rajk-temetéssel akarták a végsőkig fokozni, a régi vezetés legdurvább, legsúlyosabb hibáját a nyilvános temetés kikényszerítésével és kellő megrendezésével az egész ország figyelmének középpontjába állítani. Ennek a temetésnek a hangulatában igaznak tűnhetett fel minden rágalom, itt elvesztették erejüket az érvek, s nem lehetett szó arról, hogy tárgyilagosan vizsgálja valaki azokat a körülményeket, amelyek közt a súlyos hibák megtörténtek. Togliatti joggal nevezte „hátborzongató, képtelen, felzaklató gyászparádénak" ezt a temetést, s az írócsoportról szólva hozzátette: „ha ez a csoport nem akart lázadást kirobbantani, akkor a legnagyobb felelőtlenségről tett tanúbizonyságot".*

A temetés felzaklató jellegét még fokozni akarták. Rajk Júlia a Nagy Imre—Losonczy-csoporttal egyetértésben azt követelte, hogy a ravatal az Országház előtt álljon, s a temetési menet az egész városon vonuljon keresztül. A temetés után tüntetést szerveztek, s a tüntető főiskolások száján már akkor felhangzottak az első olyan jelszavak, amelyek aztán október 23-án az ellenforradalmi fegyveres akciók nyitányát alkották.

A Rajk-temetés alkalmat adott a népi demokratikus rendszer elleni agitáció teljes kiélezésére. A Nagy Imre—Losonczy-csoport agitációjában egyébként is kivételes helyet foglalt el a törvénysértések kérdése. Ez volt a kommunisták legfájóbb sebe, ez demoralizálta a fiatalság tömegeit, ezt lehetett a leginkább felhasználni arra, hogy az érveket kiszorítsák az indulatok, s hogy emberek tömegeit fordítsák szembe a párttal, a népi demokráciával.

Nagy Imréék csoportja egyáltalán nem a szocialista törvényesség talajáról bírálta a törvénysértéseket. Ezt leginkább talán az a köve-

* Nemzetközi Szemle, 1957 május.

telésük jellemzi, hogy vizsgálják felül *az összes politikai pereket.** Ez a követelés „rehabilitálni" akarta a magyar népi demokrácia összes ellenségeit, a horthysta összeesküvőket, fasiszta bűnözőket, imperialista ügynökségeket. Azt mutatja ez a követelés, hogy a Nagy Imre—Losonczy-csoport a törvénysértések elleni harc ürügyén a népi demokratikus államrend aktív ellenségeinek védelmére kelt, ezekkel is kereste és meg is találta a szövetséget.

A törvénysértések éppen azért hatottak olyan megdöbbentően és demoralizálóan, mert sehogy sem voltak összeegyeztethetőek a szocializmus eszméjével, a kommunista párt és a népi demokratikus rendszer erkölcsi tisztaságával. De a magyar revizionisták ennek ellenkezőjét igyekeztek bizonyítani. Méray Tibor az „Irodalmi Újság"-ban az aradi vértanúk kivégzésével hozta párhuzamba Rajk halálát:

„Éppen száz esztendő telt el a két vérengzés között. Tudjuk, mi történt e száz év alatt. Tudjuk a történelem mozgását, az idők változását, a különbségeket. De tudjuk és kimondjuk — a hasonlóságot is! Akkor is öltek, most is öltek, akkor is ártatlanokat, most is ártatlanokat. Akkor a habsburgi önkény, most a sztálini önkény. Lehet-e »kedvesebb« nekünk az utóbbi, mint az előbbi?**

Ezt a talán egyesek szemében humanistának tűnő írást már ellenforradalmi színvallásnak lehet értékelni. Azt hirdeti ez az írás, hogy a súlyos hibák ugyanúgy a szocialista rendszerből adódtak, ahogyan az elnyomás és az önkény a habsburgi monarchia rendszeréből. Azt hirdeti, hogy a hibákat a népi demokratikus rendszeren belül nem lehet megszüntetni — a rendszert kell megdönteni. S abban a fogalmazásban, hogy „lehet-e kedvesebb nekünk az utóbbi, mint az előbbi", felismerhető a burzsoá demokrácia melletti hitvallás, amely viszont „kedvesebb lehet", mint a reakciós önkényuralommal egy nevezőre hozott és „sztálini önkénynek" nevezett népi demokrácia.

---

* Az Építőipari és Közlekedési Műszaki Egyetem nagygyűlésének határozatából. PI Archivum. Egy. A—I—46.

** Irodalmi Újság, 1956 október 6.

Ez az állásfoglalás egyik jele annak, hogy a Nagy Imre—Losonczy-féle revizionista csoportosulás, amely a kispolgári ingadozást személyesítette meg a pártban, 1956 októberében — legalábbis zömében — elfordult a szocializmustól, a polgári demokráciának, a kapitalista rendszer visszaállításának a híve lett. Az a lenini tanítás, hogy a kispolgárság ingadozásában mindig arra hajlik, ahol a nagyobb erőt látja (vagy véli), októberben (és részben már előtte is) a gyakorlatban a kispolgári ingadozók tömeges pálfordulásához, a szocializmus elárulásához vezetett. Ez a pálfordulás nem hirtelenül, hanem fokozatosan, átmenetekkel történt. A revizionistáknak a szocialista rendszerrel, a Szovjetunióval való szembefordulása csírájában és kisebb részleteiben már jóval október előtti állásfoglalásaikban is megtalálható. De októberre megérett, s eszmeileg és szervezetileg előkészítette a talajt az október 23-i tüntetés, valamint a nyílt ellenforradalom számára.

A pártban a lassú bomlasztási folyamat ellenére is megvolt az az erő, mely szembeszállhatott volna a revizionista és ellenforradalmivá váló csoportosulással és támadásokkal. Budapesten is, vidéken is a kommunisták nagy tömegei sürgették a pártvezetést, hogy lépjen fel határozottan a pártellenes támadásokkal szemben, biztosítsa a párt egységét és fegyelmét, rendezze a kommunisták, a népi demokráciához hű tömegek sorait. Jól látta a párttagság nagy tömege azt is, hogy a jobboldal elleni határozott fellépéssel együtt le kell váltani azokat a vezetőket, akik tehetetlennek bizonyultak és elvesztették a párttagság bizalmát, s gyorsabban kell elvégezni a júliusi határozatból eredő feladatokat.

Különösen a munkások soraiban volt nagy az aggodalom a pártellenes támadások miatt. „A Ganz Villamossági gyárban kijelentették, hogy szabad lázítás, anarchia van. Megbotránkozva mutatták a »Hétfői Hírlap« legutóbbi számát."* A VI. kerületi titkári értekezleten „élesen bírálták a »Szabad Nép«-et. Azt kérdezték, hogy a mi

* Az MDP Párt- és Tömegszervezeti Osztályának (PTO) 1956 október 22-i jelentése.

ideológusaink miért nem vitáznak a »Szabad Nép«-ben az olyan durva, sokszor rágalmazó cikkekkel, amelyek egyes újságokban, különösen az »Irodalmi Újság«-ban megjelennek."* Az Újtelepi Gépüzemben egyenesen megmondják, hogy a „Szabad Nép" szerkesztősége nem úgy kezeli a lapot, mint a munkásosztály fegyverét.

A XVI. kerületi pártbizottság október 20-i ülésén megállapítják, hogy „a sajtó és a rádió már nem a néptömegeké". A Beloiannisz-gyári pártaktivisták október 15-i értekezletén megkérdik a Központi Vezetőség képviselőjétől: „Megnézték-e már az elvtársak, hogy az »Irodalmi Újság«, a »Béke és Szabadság«, a Petőfi-kör stb. nézetei megegyeznek-e a nagy tömegek nézeteivel? Nem esett-e a pártvezetés az előbbiek kezébe, aminek folytán pánikszerűen hajtja végre mindazt, amit ezek felvetnek?" A PTO október 18-i feljegyzése arról számol be, hogy a pártszervezetekben követelik: a Politikai Bizottság teremtsen rendet a sajtóban és a rádióban.

Falusi kommunisták is sürgették a pártvezetést, hogy lépjen fel a jobboldali, szocialistaellenes erők ellen. Különösen élesen tiltakoztak a „kaposvári vita" után.**

Kommunisták ostromolták a pártvezetést, hogy legyen végre valami, lépjen fel határozottan a munkáshatalmat veszélyeztető csopor-

---

* A budapesti PTO 1956 október 19-i jelentése.

** Márkus István „Somogyi összegezés" című cikkének vitájáról van szó. A cikk a termelőszövetkezeti mozgalom kialakított formáit bírálta. A vitát úgy szervezték meg, hogy azon többségben a szövetkezeti mozgalom ellenzői vegyenek részt. A felszólalók a gépállomások felszámolását, „a tsz-ek nyakára küldött vezetők" eltávolítását, járásonként legfeljebb 10 tsz meghagyását követelték, mások a boldogulás útját az egyéni gazdálkodásban jelölték meg. A kaposvári vita célja a falu szocialistaellenes erőinek aktivizálása volt. Ez a vita egyike volt azoknak az akcióknak, amelyekkel a Nagy Imre—Losonczy-csoport az ország életének különböző területein igyekezett összekovácsolni és támadásba vinni a szocialistaellenes erőket és a megtévesztett dolgozók tömegeit. Ezekhez az akciókhoz tartozott október közepén a győri vita is, amelyet Háy Gyula vezetett. Az ENSZ hírhedt ötösbizottsági jelentése megállapítja erről a vitáról, hogy itt hangzott el első ízben nyíltan a Varsói Szerződés értelmében Magyarországon állomásozó szovjet csapatok kivonásának követelése.

tokkal szemben. De az a nagy erő, amely a pártszervezetekben, különösen az üzemi kerületekben készen állt arra, hogy visszavágjon a pártot és a néphatalmat támadó revizionistáknak — nem kapott a pártvezetéstől irányítást, még biztatást sem. Ez hozzájárult a forradalmi erők további dezorganizálásához: a tétlenség okozta kiábrándulás sokakat Nagy Imréék karjaiba vagy legalábbis passzivitásba sodort.

A Nagy—Losonczy-csoport sikere volt, hogy a revizionizmus mélyen megfertőzte a magyarországi ideológiai életet, a párt sorait is. A revizionista nézetek hirdetőivel szemben nem állottak szilárd marxi—lenini álláspontot védelmező erők. A párt alacsony színvonalú, dogmatizmussal, szektássággal terhelt ideológiai munkája és a kellő felkészültség hiánya miatt a revizionista eszmék hosszú idők óta a párttagság jelentős rétegei közé is beszivárogtak, s 1956 második felében már valóságos gátszakadás következett be. Ha a pártvezetés kellő határozottságot mutatott volna a jobboldali, revizionista csoportosulással szemben, ha az MDP Központi Vezetőségében nem terebélyesedett volna el a revizionizmus iránti békülékenység szelleme és gyakorlata, akkor Nagy Imréék sohasem terjeszthették volna ki befolyásukat olyan jelentős tömegekre.

*

Az Írószövetség szeptemberi közgyűlésén megfogalmazták — nem először, de talán a legnagyobb hangsúllyal — a Nagy—Losonczy-csoport fő jelszavát, valahogy így: „Nem nagyobb szabadságot, hanem teljes szabadságot!"

Mintegy négy évtizede írta Lenin, hogy valahányszor szabadságról van szó, fel kell tenni a kérdést: milyen célból, melyik osztály számára akarunk nagyobb szabadságot? Aki megkerüli ezt a kérdést, az szükségszerűen a burzsoázia érdekeit szolgálja. Nagy Imréék megkerülték a kérdést. De nem tette fel élesen ezt a kérdést az MDP vezetése sem, mert nem lépett fel teljes erővel ezzel a hazug „osztályfeletti" ideológiával szemben. Nem leplezte le, hogy a demokrácia,

a szabadság általános, minden korlátozás nélküli követelése — a proletárdiktatúra, a munkáshatalom ellen irányul, a burzsoázia érdekeit szolgálja. Nem mutatott rá arra, hogy a népi demokrácia viszonyai között a szocialistaellenes erők, természetesen, nem nyílt kapitalista lobogóval, hanem éppen a „teljes szabadság" követelésével lépnek fel.

De ha 1956 szeptemberében Nagy Imréék csoportja még meg is kerülte azt a kérdést, hogy kinek akarnak „teljes szabadságot", 1956 októbere, az ellenforradalom választ adott erre. Október 23-a és a következő napok az ellenforradalom oldalán találták a „teljes szabadság" követelőit. Ezek vállalták az ellenforradalmat, annak minden részletét: az újjáéledő reakciós pártokat, a „forradalmi bizottságokban" elhelyezkedő reakciósokat, Mindszentyt, a nyugati imperialisták felajánlott gyámságát — és a kommunistaellenes terrort.

TARTALOM

Előszó 5

A nemzetközi helyzet alakulása és az októberi ellenforradalom (Jemnitz János) 9

Az imperialisták kém- és diverziós tevékenysége — ellenforradalmi szervezkedések a Magyar Népköztársaság ellen 35

A magyar emigráció politikája (Jemnitz János) 97

A Szabad Európa Rádió szerepe a magyarországi ellenforradalomban (Vadai György) 173

A Nagy—Losonczy-csoport szerepe az ellenforradalom eszmei előkészítésében (Betlen Oszkár) 225

A címlapot tervezte: Erdélyi János.

Szerkesztette: Teleki Éva. Műszaki vezető: Szécsi Andor.

A könyv szedését 1957. XI. 9-én kezdték meg. Megjelent 1958. I. 31-én, 10 000 példányban. Tartalmaz 15,9 szerk. ívet. Terjedelem 19¼ (A/5) ív.

15399. Franklin-nyomda Budapest, VIII., Szentkirályi utca 28.
Felelős: Vértes Ferenc